

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE HİNDİSTAN İLİŞKİLERİ
(1923-1980)

DOKTORA TEZİ

YASEMİN KUTLU YÜRÜK

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Ömer Metin

BOLU, MAYIS- 2022

KABUL VE ONAY SAYFASI

Yasemin KUTLU YÜRÜK tarafından hazırlanan “**CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE HİNDİSTAN İLİŞKİLERİ (1923-1980)**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı’nda Doktora Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

13.05.2022

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman

Prof. Dr. Ömer METİN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Ahmet OCAK

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Cahid KARA

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Mehmet OKUR

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Tekin ÖNAL

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,
- aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin 07/04/2022 tarihinde Turnitin adlı intihal tespit programından enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 16 olarak tespit edilmiştir.

.....
YASEMİN KUTLU YÜRÜK

ÖZET

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE HİNDİSTAN İLİŞKİLERİ (1923-1980)

DOKTORA TEZİ

YASEMİN KUTLU YÜRÜK

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. ÖMER METİN)

BOLU, MAYIS - 2022

XI + 203

Türklerin anavatanı olarak kabul edilen Orta Asya'nın Hint Yarımadası'na yakın oluşu, iki millet arasındaki ilişkileri antik çağlara kadar götürmeye olanak sağlamaktadır. Başlangıçta, Türklerin Hindistan'a düzenledikleri akınlar neticesinde Hint halkı Türkleri vahşi, barbar bir kavim olarak nitelendirmiştir. Türklerin Hindistan'ı yurt kabul edip burada devletler kurmaları Hintlilerin Türk algısını değiştirmiştir. İlişkilerin bir başka boyutu da Hindistan'da kurulan devletlerin Osmanlı Devleti ile olan iletişimi idi. Osmanlı Devleti'yle olan ilişkiler Hindistan'ın son büyük Müslüman devleti olan Babür İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar pek gelişmemişti. Ancak İngilizlerin Hindistan'da yönetimi ele geçirmeleriyle özellikle Hint Müslümanları Osmanlı halifesiyle manevi bir bağ kurmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin zor zamanlarında maddi ve manevi yardımlarda bulunmuşlardır. İki halk arasındaki iyi ilişkiler Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde de devam etmiştir.

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte ilişkilerde yeni bir sayfa açılmıştır. Mustafa Kemal emperyal güçlere karşı vermiş olduğu mücadeleyle Hint halkının gözünde bir kahraman haline gelirken halifeliğin kaldırılması Hint Müslümanlarının tepkisine yol açmıştır. 1947 yılında Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla ilişkiler farklı bir boyuta evrilmiştir. Türkiye'nin dış politikada Pakistan yanlısı tutumu, batı bloğuna yakın duruşu Hindistan ile taban tabana zıt bir durumu ortaya çıkarmıştır. Çalışmada Türkiye ve Hindistan'daki arşiv kaynakları, gazeteler, meclis tutanakları kullanılarak 1923-1980 yılları arasındaki Türk - Hint ilişkilerinin gelişimi incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Türkiye Cumhuriyeti, Hindistan, Pakistan, Hint Yarımadası, Uluslararası İlişkiler.

ABSTRACT

TURKEY INDIA RELATIONS IN THE REPUBLIC PERIOD (1923-1980)

PHD THESIS

YASEMİN KUTLU YÜRÜK

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF HISTORY

(SUPERVISOR: PROF. DR. ÖMER METİN)

BOLU, MAY - 2022

XI + 203

The proximity of Central Asia, which is considered to be the homeland of the Turks, to the Indian Peninsula allows the relations between the two nations to go back to ancient times. In the beginning, as a result of the Turks' incursions into India, the Indian people described the Turks as a savage and barbaric tribe. With the Turks accepting India as their homeland and establishing states there, it changed the Turkish perception of the Indians. Another dimension of the relations was the communication of the states established in India with the Ottoman Empire. Relations with the Ottoman Empire did not develop much until the collapse of the Mughal Empire, India's last great Muslim state. However, when the British seized power in India, especially Indian Muslims established a spiritual bond with the Ottoman caliph. They provided material and moral assistance during the difficult times of the Ottoman Empire. Good relations between the two peoples continued during the establishment of the Republic of Turkey.

With the establishment of the Turkish Republic in 1923, a new page was opened in relations. While Mustafa Kemal became a hero in the eyes of the Indian people with his struggle against the imperial powers, the abolition of the caliphate led to the reaction of the Indian Muslims. With the independence of India in 1947, relations have evolved into a different dimension. Turkey's pro-Pakistan stance in foreign policy and its close stance to the western bloc have revealed a diametrically opposite situation with India. In the study, the development of Turkish-Indian relations between 1923-1980 was examined by using archival sources, newspapers, parliamentary minutes in Turkey and India.

KEY WORDS: Republic of Turkey, India, Pakistan, Indian Subcontinent, International Relations.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
ETİK BEYAN	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
TABLO LİSTESİ.....	x
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ.....	xi
TEŞEKKÜR.....	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	27
1. ATATÜRK VE İNÖNÜ DÖNEMİ TÜRK – HİNT İLİŞKİLERİ.....	27
1.1 Mustafa Kemal Paşa Dönemi Türk – Hint İlişkileri.....	33
1.1.1 Hintlilerin Lozan’a Destek Vermesi	34
1.1.2. Halifeliğin Kaldırılışı ve Hint Müslümanlarının Tepkisi	36
1.1.3. Mustafa Kemal Paşa Dönemi Hint Yardımları.....	42
1.1.4. Rauf Orbay ve Halide Edip Adıvar’ın Hindistan Seyahatleri	46
1.2 Mustafa Kemal Atatürk Dönemi Hindistan ile Ticari İlişkiler	53
1.3 Mustafa Kemal Atatürk’ün Ölümü ve Hindistan’daki Tepkiler	55
1.4 İsmet İnönü Dönemi Hindistan ile İlişkiler	58
1.4.1 Siyasi İlişkiler	59
1.4.2 Ticari İlişkiler	60
1.4.3 Sosyal ve Kültürel İlişkiler	64
İKİNCİ BÖLÜM.....	71
2. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRKİYE – HİNDİSTAN İLİŞKİLERİ	
(1950 – 1960)	71
2.1 Siyasi İlişkiler.....	71
2.1.1 Pakistan – Hindistan Mücadelesinin Ortaya Çıkışı ve Türkiye’nin Tutumu	76
2.1.2 İlişkilerde Gerilmeler: Bağlantısızlar Hareketi, Bandung Konferansı ve Bağdat Paketi	80
2.1.3 Siyasi İlişkilerde Düzelme: Menderes ve Nehru’nun Karşılıklı Ziyaretleri	87
2.2 Kültürel İlişkiler	88
2.2.1 Türkiye Hindistan Kültür Derneği’nin Faaliyetleri	97
2.3 Ekonomik İlişkiler	100
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	106
3. 1960-1980 ARASI TÜRKİYE - HİNDİSTAN İLİŞKİLERİ	106
3.1 1960-1970 Arası Türkiye – Hindistan Siyasi İlişkileri.....	106

3.1.1 Çin Halk Cumhuriyeti’nin Hindistan’a Saldırısı ve Türkiye’nin Tutumu	107
3.1.2 Hindistan – Pakistan Arasındaki Sınır Olayları ve Türkiye’nin Tutumu	110
3.1.3 Türkiye ve Hindistan İlişkilerinde Keşmir Meselesi	111
3.1.4 1965 Hindistan – Pakistan Savaşı’na Giden Yol	115
3.1.5 Keşmir Savaşı Sonrası Yaşananlar	122
3.1.6 1965 Yılı Kıbrıs Meselesi ve Hindistan’ın Tutumu	123
3.2 1970-1980 Arası Türkiye ve Hindistan Siyasi İlişkileri	134
3.2.1 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Hindistan	136
3.3 1960-1980 Dönemi Türkiye ve Hindistan Arasındaki Ekonomik İlişkiler	138
3.4 1960-1980 Dönemi Türkiye ve Hindistan Arasındaki Kültürel İlişkiler	148
SONUÇ	153
KAYNAKLAR	159
EKLER	168

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil. Hindistan ve Komşu Devletler.....	3
Şekil 2.1. Bandung Konferansı'na ev sahipliği yapan ülkeler (Kırmızı), katılan ülkeler (Sarı) ve başvurusu reddedilen ülkeler (Mavi).....	84

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1: Hindistan'dan dul ve Yetimler İçin Gelen Paranın Hangi ile ne kadar dağıtıldığı.....	44
Tablo 3.1: Hindistan ve Pakistan'ın askeri Gücü	119

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

A.{DVNSMHHM.d...	: Divan-1 Hümâyûn Mühimme Defteri
BAİBÜ	: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BM	: Birleşmiş Milletler
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BOA, MD.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mühimme Defteri
BOA. A.MKT.MHM.	: Sadâret Mektubî Kalemi Mühimme Kalemi (Odası)
Belgeleri	
BOA. BEO	: Bâb-1 Âlî Evrak Odası
BOA. HR. SFR. 3	: Hariciye Nezâreti Londra Sefareti Belgeleri
BOA. HR.MKT	: Mektubî Kalemi Belgeleri
BOA. HR.SYS.	: Siyasî Kısmı Belgeleri
BOA. HR.TO..	: Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı
BOA. İ..HR..	: İrade Hariciye
BOA. İ.DH.	: İrade Dahiliye
CENTO	: Merkezi Antlaşma Teşkilatı; Bağdat Paktı
çev.	: Çeviren
ÇHC.	: Çin Halk Cumhuriyeti
M.Ö.	: Milattan Önce
NAI.	: National Archive of India
NATO.	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TOI	: Times of India
yy	: Yüzyıl

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanması aşamasında ortaya çıkan her türlü sorunun giderilmesinde yardımcı olup, fikirleriyle bana yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Ömer METİN'e teşekkürlerimi arz ederim. Çalışma sürecinde desteğini esirgemeyip, Hindistan'da gerekli izinleri almamda yardımcı olan Jawaharlal Nehru Üniversitesi'nden Prof. Dr. Aswini K. Mohapatra'ya teşekkürü bir borç bilirim. Tanışmaktan büyük gurur duyduğum ve Türk - Hint ilişkilerine dair derin bilgilerini dinleme fırsatı bulduğum Prof. Dr. Mohamad Sadiq'a şükranlarımı sunarım. Araştırmalarım esnasında benden yardımlarını esirgemeyen Yeni Delhi'deki Ulusal Devlet Arşivi ve Nehru Memorial Library ve Haydarabad'taki Telangana Devlet Arşivi çalışanlarına, Jawaharlal Nehru Üniversitesi, Jamia Millia Üniversitesi, Delhi Üniversitesi, Mumbai Üniversitesi ve Aligarh Müslim Üniversitesi görevlilerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bugünlere gelmemde büyük emekleri olan ve beni her aşamada destekleyen babam Yaşar Ali KUTLU'ya, annem Aymelek KUTLU'ya minnettarım.

Son olarak bu uzun yolculukta beni sürekli destekleyen eşim Emre YÜRÜK'e ve varlığıyla hayatıma anlam katan oğlum Doğukan'a teşekkür ederim.

Yasemin KUTLU YÜRÜK

GİRİŞ

Türkler, Orta Asya’da yaşadıkları siyasi, ekonomik ve coğrafi sebeplerden dolayı dünyanın birçok bölgesine göç edip birçok milletle ilişkiler kurmuşlardır. Bu milletlerden biri de Hintliler olmuştur. Hindistan’ın coğrafi anlamda Orta Asya’ya yakın olması, uzun yıllar Türk – Hint toplumları arasında ilişkilerin kurulmasına vesile olmuştur. M.Ö. 150-100 yılları arasında Saka Türkleri ile başlayan Türk-Hint ilişkileri günümüze kadar sürüp gelmiştir. Hem Türklerin Hindistan’da devlet kurup burada faaliyetlerde bulunmaları hem de 16. yüzyıldan itibaren Hintlilerin Osmanlı Devleti ile kurdukları ilişkiler iki toplum arasında köklü bir bağlantıyı da beraberinde getirmiştir. Büyük bir coğrafya olan Hint yarımadasında farklı zamanlarda farklı devletler ortaya çıkmış ve bunlar Türklerle bilhassa da Osmanlı Devleti’yle yakın ilişkiler kurmuşlardır.

Türklerin Hint topraklarında Türk Delhi Sultanlığını kurmasıyla Türk devlet yönetimi, kültürü, askeri yapısı bu coğrafyaya sirayet etmeye başlamıştır. Hindistan’ın kuzey bölgesinde uzunca bir süre siyasi bir güç olarak varlığını sürdüren Türk Delhi Sultanlığı çeşitli hanedanlar tarafından yönetilmiştir. Çağatay Türklerinden olan Babür Şah 1526 yılında Delhi’de bulunan Lodi Hanedanlığını Panipat Savaşı’nda yenerek bölgenin yeni hâkimi olmuştur. Babür Şah bu zaferle birlikte Babür İmparatorluğu’nun temellerini atmış ve 1857 yılına kadar Hindistan’da büyük bir güç olarak devam etmiştir. Babürlüler ile Osmanlı sultanları siyasi meselelerden dolayı birkaç defa mektuplaşmış, ancak bu iletişim uzun soluklu olmamıştır. Babür imparatorluğu dışında Hindistan’da Gucerat, Malabar ve Maysor sultanlıkları da Osmanlı devletiyle diplomatik ilişkiler kurmuşlardır.

Türk - Hint ilişkilerinin en yoğun dönemi 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerçekleşmiştir. Babür İmparatorluğu’nun yıkılışı ve İngilizlerin Hindistan’ın yönetimini ele almasıyla başlayan süreç Osmanlı Devleti ve Hint Müslümanlarını yakınlaştırmıştır. Osmanlı Devleti’ni İslam’ın son kalesi, Osmanlı sultanını da halife olarak kabul eden Hint Müslümanları Osmanlı’ya en zor zamanlarında yardım etmişlerdir. 93 Harbi, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve Milli Mücadele’de siyasi, maddi, politik ve sağlık alanlarında Osmanlı’yı yalnız bırakmamışlardır.

Osmanlı Devleti'nin yıkılıp yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Hint Müslümanlarının Türkiye'ye olan ilgisi devam etmiştir. Ancak 1924 yılında Halifeliğin kaldırılışıyla birlikte ilişkilerde de bozulmalar meydana gelmiştir. Bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş tarihi olan 1923'ten Hindistan'ın bağımsızlığını kazandığı 1947 yılına kadar geçen sürede Türk - Hint ilişkilerinde İngilizleri de görmekteyiz. Hindistan'ın bağımsızlığını kazandıktan sonra Türk - Hint ilişkilerinin kültürel anlamda geliştiğini söylemek yerinde olacaktır. Ancak aynı durumu siyasi ilişkilerde görmek mümkün olmamıştır. Bunun iki nedeni göze çarpmaktadır. Birincisi Türkiye Cumhuriyeti kardeş ülke kabul ettiği Pakistan ile ilişkilerini geliştirmeye öncelik vermiştir. Hindistan ve Pakistan arasındaki mevcut Keşmir sorununda Pakistan'ın iddialarının desteklenmesi ve Pakistan yanlısı tavır alınması Türk - Hint ilişkilerinin gelişmesine engel olmuştur. Hindistan ise Keşmir meselesinde Türkiye'nin tutumuna karşılık olarak Kıbrıs meselesinde Rumların iddialarını destekleyerek tepki vermektedir. Bir diğer mesele de Türkiye Soğuk Savaş döneminde Batı Bloğuna ait ülkelerle hareket ederken Hindistan'ın Bağılantısızlar Hareketi'nde yer alması siyasi ilişkilerin gelişmesine engel olmuştur.

Bir ülkenin tarihini anlamada önemli faktörlerden biri onun coğrafyasını bilmektir. Özellikle toplumların birbirleriyle olan siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik ilişkilerinin nasıl bir yapıda gerçekleştiğini sağlıklı bir şekilde ele alabilmek için dönemin şartları ve coğrafi etkenler ele alınmalıdır. Bu bağlamda tarihçilerin geçmişte meydana gelen olayları daha sağlıklı bir şekilde yorumlayabilmesi için coğrafya bilgisi gereklidir. Tarihi coğrafya ise son yıllarda üzerine yapılan araştırmalar ve tartışmalarla ülkemizde dikkat çekmeye başlamıştır. Günümüzde Hindistan olarak adlandırılan devletin coğrafyası ise tarih boyunca coğrafik ve jeopolitik durumlara göre değişiklik göstermiştir.

Şekil: Hindistan ve Komşu Devletler. <https://tile.loc.gov/image-services/iiif/service:gmd:gmd7:g7625:g7625:ct000947/full/pct:25/0/default.jpg>

Günümüzde Asya kıtasının güneyinde yer alan Hindistan batıda Arap Denizi, kuzeybatıda Pakistan, kuzeyde Çin, Nepal ve Butan, doğuda Bangladeş, Myanmar ve Bengal Körfezi ile çevrilidir. Ayrıca güneyden deniz yoluyla Sri Lanka ve Maldivlerle de komşudur. Geçmişte ise Hindistan'ın durumu biraz daha farklıydı. Bugünkü Pakistan, Bangladeş, Nepal ve Butan gibi ülkeleri de kapsamaktaydı. Geçmişteki Hint toprakları ile ilgili dikkat çeken görüş ise Hindu milliyetçilerinin Akhand Bharat yani “Bölünmemiş Hindistan” dedikleri coğrafyaydı. Bu görüşe göre batıda Afganistan, doğuda Burma, kuzeyde Nepal, Butan, Tibet ve diğer bölgeleri kapsamaktaydı (Assayag, 1997: 44).

Hindistan için tarih boyunca farklı isimler kullanılmıştır. Budist literatüründe Jambudvipa, Sanskrit literatürde Bharatavarsa ve Kumaridvipa, Cain literatürde Bharahavaha, Yunan ve Latin literatüründe India¹, Arap ve Pers metinlerinde Hindustan veya Hind olarak geçmektedir (Mitra, 1992: 58-59).

Hint Yarımadasını coğrafi anlamda bir başka önemli kılan detaylardan biri ticaret yolları üzerinde bulunmasıydı. Çin ve Batı dünyası arasında bulunan Hindistan'ın farklı bölgelerinden geçen İpek ve Baharat yolları Afrika'ya, İran'a ve Avrupa'ya ulaşmaktaydı. Birçok güzergâhı bulunan İpek yolu Hint topraklarından hem kara hem deniz yoluyla geçmekteydi. Güzergâhların ilki, Çin'den başlayıp Orta Asya ve İran üzerinden Doğu Akdeniz'e gitmekteydi. Orta Asya'dan güneye doğru devam eden güzergâhların birisi Hindukuş dağlarından geçerek Hint Yarımadasına gelmekte buradan ülkenin batı kıyılarına doğru devam etmekteydi. İkinci yol ise Hint Okyanusu üzerinden Hint Yarımadasının doğu ve batı limanlarına gelmekteydi (Stavisky, 2002: 405). 9-10. yüzyıl kaynaklarında Deybül, Kenbâye (Cambay), Berûc/Berûs (Broach), Tâna (Thana), Saymûr (Chaul), Maharaştra, Kullam Mulay (Quilon) ve Kerala gibi Hint Yarımadasının batı sahillerinde bulunan şehirler ve limanların önemli olduğu görülmüştür (Ahmad, 1998: 73).

Hindistan'ın coğrafi ve ticari yapısı yüzyıllar boyunca farklı milletler tarafından istila edilmesine veya yurt olarak benimsenmesine neden olmuştur. Hint toprakları kadim devirlerden itibaren Hayber, Bolan ve Gomâl geçitleri sayesinde kuzeybatı tarafından gelen istilacıların hedefinde olmuştur. Aryanlar ile başlayan süreç, Hindistan'ın demografik ve sosyolojik yapısını değiştirirken, Büyük İskender'den sonra kurulan Maurya İmparatorluğu ile birlikte siyasi ve askeri güç ortaya çıkmıştır. Özellikle Maurya İmparatorluğu'nun kurduğu güçlü birlik sayesinde kuzeybatı bölgesinden herhangi bir istila hareketinin olmaması çalışmamız açısından dikkat çeken bir noktadır. Cainizm ve Budizm gibi dinlerin gelişip güçlendiği bu dönemde tutulan kayıtlar Hint tarihi kadar Türk tarihinin öğrenilmesinde büyük önem taşımaktadır. Maurya İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla

¹ India ismini İndus (sindhu, Indus) nehrinden aldığı belirtilmektedir. Ayrıca Çin metinlerinde Hindistan'ın antik çağdaki adının Shin-tuh ya da Sindhu olarak geçmektedir. (Law, 1954; 8).

başlayan bölünmüşlük kuzeybatıdan Türklerin Hint Yarımadasına girmesiyle sonuçlanmıştır. Böylece tarihte Türk, Hint ilişkileri de bir şekilde başlamıştır.

Türk ve Hint milletleri eski çağlardan beri siyasi ve ekonomik ilişkiler kurmuş olmasına rağmen iki millet arasında cereyan eden gelişmeleri değerlendirip ortaya koyan çalışmalar sınırlıdır. İslamiyet'in Türkler tarafından kabul edilmesine kadar Hintlilerle kayda değer ilişkiler kurulamamıştır. Ancak İslamiyet'le birlikte Türkler Hint coğrafyası ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bu bağlamda ele alınabilecek ilk ilişkileri Gazneliler ile başlatmak mümkündür. Gazneli Devleti'nin ilk hükümdarı olan Sebüktegin (977-997) 991 yılında Pencap bölgesinin kuzeyinde Kabil'e kadar uzanan bölgede hüküm süren Hindu Raca Cayapala'yı yenerek Hindistan'a doğru topraklarını genişletmeye başlamıştır ('Utbî, 2014: 19-24). Babasının ölümünden sonra başa geçen Sultan Mahmut (998-1030) bir diğer adıyla Gazneli Mahmut babasının başlattığı Hindistan politikasını devam ettirmiştir. Gazneli Mahmut bu dönemde Hindistan'a toplamda 17 büyük sefer düzenlemiştir. Mahmut yaptığı seferlerle Türk İslam kültürünün bölgeye yayılmasında etkili olmuştur (Palabıyık, 2007: 139). Türk İslam tarihi açısından önemli kabul edilen Gazneli Mahmut'un Hindistan seferlerine Hint halkı olumlu yaklaşmamıştır. Hint halkı, Gazneli Mahmut'un seferlerini istila olarak görüp onu yağmacı ve Hint tapınaklarını yok eden birisi olarak tanımlamıştır. Haliyle Hint halkının gözünde Türkler olumlu bir imaja sahip olmamıştır. Gazneli Mahmut'un Hindistan'da kalıcı bir yönetim kurmaya teşebbüs etmemesi Hindistan'daki Türk varlığını uzun bir süre geciktirmiştir. Ancak onun seferleri Hindistan'da uzun yıllar kurulacak olan Türk hâkimiyetinin temellerini oluşturmuştur.

Gurlu Hükümdarı Muizz'üd-din Muhammed'in (1202-1206) 1192'de Hindu Racalarına karşı kazandığı Tarain Savaşı'yla birlikte Hindistan'ın kapıları Müslüman Türk boylarının fetih hareketlerine açılmıştır. Muizz'üd-din Muhammed Horasan'da bulunduğu için kuzey Hindistan'a vasi olarak Kutbettin Aybek'i atamıştır. Aybek burada giriştiği fetih hareketleriyle Hinduların bölgedeki nüfuzunu kırmayı başarmıştır. Muizz'üd-din Muhammed'in ölümünün ardından 1206 yılında kölemen Türk'ü olan Kutbettin Aybek Delhi Türk Sultanlığını kurmuştur (Farooqi, 1994b: 130).

Türklerin Hindistan'da kurduğu Delhi Türk Sultanlığı, Türk ve Hint halklarının uzun yıllar boyunca birlikte yaşayıp siyasi, sosyal, ekonomik açıdan birbirlerini etkiledikleri devletlerden biri olmuştur. Türkler Hint topraklarında egemen oldukları yerleri bayındırlık anlamında kalkındırmak için çaba sarf etmiştir. Yollar, kervansaraylar, ibadethaneler, hastaneler vb. birçok olumlu faaliyete imza atmışlardır. Hint halkının gözünde Gaznelilerle bozulan Türk imajı düzelmiş, Türkler artık istilacı veya yabancı değil Hindistan'ın bir parçası olarak düşünülmüştür.

Osmanlı Devleti 15. yüzyıldan itibaren Hindistan'daki Müslüman devletlerle yakın ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bu bağlamda dikkat çeken ilk devlet Hindistan'ın Dekken Bölgesi'nde kurulmuş olan Behmeni Sultanlığı'ydı. Behmeni Sultanı Sultan III. Muhammed Şah Behmeni, Fatih Sultan Mehmet'e elçilik heyeti göndermiş, karşılık olarak da Osmanlı Devleti Muhammed Çelebi adında bir elçiye Behmeni Sultanlığına göndermiştir. Elçi burada çok iyi karşılanmış ve kıymetli hediyelerle birlikte geri yollanmıştır. İlerleyen yıllarda Behmeni Sultanlığı ile olan ilişkilerin devam ettiğini görmekteyiz. Behmeniler elçi olarak Hoca Mahmut Gavan'ı Osmanlı'ya yollamış ve Gavan Osmanlı Devletiyle doğrudan yapılabilecek bir ticaret için çaba sarf etmiştir (Özcan, 1997: 4-5).

Bu devletlerden birisi de Gucerat Sultanlığı'dır. Gucerat Sultanlığı Hint Yarımadasının batı kesiminde kurulmuş olup denizcilikte gelişmiş bir devlet haline gelmiştir. Coğrafi şartlar neticesinde Osmanlı Devleti ve Araplarla yakın ilişkiler kurmuştur. Yavuz Sultan Selim'in önce Mercidabık (1516) ardından da Ridaniye (1517) Savaşlarıyla Memlûklüleri yenip hem halifelik sıfatı alması hem de Hint Okyanusu'na ulaşması Gucerat Sultanlığı ile Osmanlı Devleti'nin ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Gucerat Sultanı Muzaffer Şah, Yavuz Sultan Selim ile mektuplaşıp birbirlerine çeşitli hediyeler göndermiştir. Hatta 1518 yılında Osmanlı Devleti'nin Irak'ı zapt etmesi üzerine Muzaffer Şah, Yavuz Sultan Selim'i tebrik etmiştir. Ayrıca Kain adlı bir Osmanlı elçisinin Muzaffer Şah'a ulaştırdığı mektupta Yavuz Sultan Selim'in Portekizlilere karşı kendilerine yardım edebileceğini belirtmektedir. Ayrıca Diu Valisi Malik Ayaz'ın Yavuz Sultan Selim'e "yeryüzündeki halife" olarak hitap etmesi iki ülke arasındaki ilişkileri görmemiz açısından önemlidir (Siddiqi, 1997: 119).

Özellikle Hint Okyanusu'nda artan Portekiz faaliyetlerine karşı askeri bir destek arayan Gucerat Sultanlarının ilk adresi Osmanlı Devleti olmuştur. Diğer taraftan Portekizlilerin ticareti tekelleştirme çabası ve Müslüman hacıların gemilerine yaptıkları saldırılar Osmanlı Devleti'nin bölge siyasetine eğilmesine sebebiyet vermiştir (Allahverdi, 2013: 36). Kanuni Sultan Süleyman her ne kadar yönünü batıya çevirip Avrupa üzerine seferler düzenlemiş olsa da doğuda müttefik olarak gördüğü Gucerat Sultanlığına yardıma etmiştir. Hint Okyanusu'nda Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını korumak amacıyla Hoca Sefer ve Ahmet Mustafa Bey adlı iki komutanı donanmayla Gucerat'a yollamıştır. Bahadır Şah komutanları iyi karşılayıp onları önemli mevkilere atamıştır (Maghrebi, 1975: 187-188). Bu iki komutan Osmanlı Devleti'nin ateşli silah teknolojisini Gucerat ordusuna yerleştirmeye çalışmıştır.

Osmanlı Devleti Portekizlilerle mücadele etmeleri için Seydi Ali Reis, Piri Reis, Hadım Süleyman Paşa (Önalp, 2010: 195-239) gibi kaptanlarını bölgeye göndermiş ancak beklediği gibi başarılı bir sonuç elde edememiştir. Yine de Osmanlı Devleti Portekizlilerin gücünü bölgede kırmakla kalmamış, aynı zamanda Hint Müslümanlarının herhangi bir problemde Osmanlı Devleti'ni sığınacak bir liman görmesini sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin bölgede ilişkiler kurduğu bir başka devlet Babür İmparatorluğu olmuştur. Babür İmparatorluğu 1526 yılında Birinci Panipat Savaşı'nın ardından Babür Şah (1526-1530) tarafından kurulmuştur. Babürlüler ile Osmanlı Devleti arasında bu dönemde doğrudan bir ilişki yoktur. Ancak Osmanlı kökenli olan Mustafa Rumi ve Üstad Ali Kuli adlı iki komutan ve top döküm uzmanı Osmanlı'nın sahip olduğu ateşli silah teknolojisini Babür Şah'ın ordusuna yerleştirmiş ve Babür Şah'ın kuzey Hindistan'da egemenliğini tesis etmesinde büyük rol oynamışlardır. Osmanlı Babür İmparatorluğu ilişkileri asıl olarak Ekber Şah (1556-1605) döneminde başlamıştır. Başlangıçta iyi seyreden ilişkiler Babür sarayına mensup kadınların Mekke'ye hacca gitmesiyle bozulmuştur. Kadınların yaklaşık beş yıl kadar Mekke'de kalması, burada fakir halka para dağıtması, Hindistan'dan birçok kişinin Mekke'ye gelmesine vesile olmuştur. Ancak Mekke'ye gelen bu kişiler şehrin demografik yapısını bozduğu gibi suç oranını da arttırmıştır. Yerel yöneticilerin şikayetleri üzerine Osmanlı padişahı çıkarttığı bir fermanla kadınların Hindistan'a dönmelerini emretmiştir (BOA, MD. 35, 229/240;

35, 229/241; A.{DVNSMHM.d... / 43 – 107; A.{DVNSMHM.d... / 39 – 471). Bu hareketi onur kırıcı olarak bulan Ekber Şah Osmanlı'ya karşı tavrı almıştır. Bir yandan Safevileri desteklerken diğer yandan da Avrupa'ya elçiler göndererek Osmanlı'ya karşı ittifak kurmak istemiştir (Farooqi, 1989: 20-21).

Ekber Şah'ın ölümünden sonra başa geçen oğlu Cihangir döneminde de Osmanlı Babür ilişkileri kötüydü. Cihangir Şah Osmanlı'ya karşı Safevileri maddi ve askeri anlamda desteklemiştir. Ancak Osmanlı İran arasında imzalanan barış anlaşmasıyla birlikte bölgedeki siyasi durum da değişmeye başladı. Topraklarını genişletmek isteyen Safeviler, Babür İmparatorluğu'nun elinde bulunan yerlere saldırı başlatmıştır. Bu durum üzerine Cihangir Şah mektup göndererek Osmanlı Devleti'yle yakınlaşmaya çalışmıştır (Farooqi, 1989: 25).

Cihangir'in ölümünden sonra tahta geçen Şah Cihan Osmanlı Devleti ile olan iyi ilişkileri devam ettirmiştir. Birçok defa Osmanlı Devleti ile Babürlüler arasında elçilerin gidip geldiği bir dönem olmuştur. Babür İmparatorluğu adına Mir Zarif, Seyyid Hacı Mehmet, Kaim Bey, Osmanlı Devleti adına Arslan Ağa, Seyyid Muiniddin, Zülfikar Ağa, Maanzade Hüseyin Ağa adlı elçiler bu ilişkilerin gelişiminde rol oynamışlardır. 17. yüzyılın sonuna doğru Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da süren savaflara ağırlık vermesi Babürlerle olan ilişkilerin gelişmesinde büyük engel olmuştur (Oruç, 2017: 191-215). Öte yandan Babür İmparatorluğu'nda taht kavgaları, devlet adamları arasındaki çekişmeler imparatorluğu oldukça zayıflatmış ve zaten gelişmemiş Osmanlı – Babür ilişkilerinin de ağır aksak ilerlemesine neden olmuştur. Bu tarihlerde birkaç defa elçiler gidip gelmiş ancak istenen etki elde edilememiştir (Özcan, 1998: 82-84).

Hint yarımadasında yönetici olup Osmanlı ile ilişkilerini geliştirmek isteyen kişilerden birisi de Maysor Kralı Tipu Sultan olmuştur. İngilizler, 1757 Plassey ve 1764 Buxar Savaşlarıyla birlikte Bengal başta olmak üzere Hint Yarımadasının kuzeyinde hâkimiyeti ele geçirdikten sonra yönünü Hint Yarımadasının güneyine çevirmişlerdir. Güneyde hüküm süren Maysor Hakimi Haydar Ali, İngilizlerin Hindistan üzerindeki niyetlerini anlamış ve İngilizlere karşı mücadeleye girişmiştir. Tipu Sultan destek aramak amacıyla Osmanlı sultanına elçiler göndermiştir. Elçilik heyetinde bulunan Gulam Ali Han, Lütfü Ali Han, Nurullah Han, Cafer Han, Seyyid Cafer ve Hoca Abdulkadir deniz yoluyla önce Basra'ya ardından da Bağdat

üzerinden İstanbul'a gitmişlerdir. Tipu Sultan üç önemli istekte bulunmuştur. Hindistan'ın Mangalore şehrindeki birtakım bölgelere karşılık Basra'da yer talep etmiştir. İkinci talebi ise ticari ayrıcalıklar ve silah yapmayı bilen teknisyen olmuştur. Son olarak da Osmanlı Sultanının halife yetkisi altında Tipu Sultan'ı gerçek bir yönetici olarak onamasıdır. Çünkü Hint yarımadasında her ne kadar gücünü kaybetmiş olsa da Babür İmparatorluğu hala siyasi ve dini anlamda bir otoriteye sahipti. İngilizlerin etkisi altındaki Babür hükümdarları Tipu Sultan'ı Maysor hakimi olarak onaylamadıkları için de Tipu Sultan etki ve nüfuzunu bölgede artıramamaktaydı. Bu sebeple halife sıfatını taşıyan Osmanlı hükümdarı tarafından tanınması meşrutiyetini sağlamlaştıracaktı. Osmanlı devleti ise kendisinden böyle bir istekte bulunulmasını saygınlık olarak görüp Tipu Sultan'ın sadece bu istediğini kabul etmişti. Osmanlı Devleti'nden ilk defa bu şekilde istenen berat Osmanlı halifesinin dünya Müslümanlarınca nasıl algılandığını göstermesi açısından dikkate değer bir durumdur (Özcan, 2012: 192).

1789 Fransız ihtilaliyle Avrupa'da başlayıp yavaş yavaş tüm dünyaya yayılan milliyetçilik akımı çok uluslu bir devlet olan Osmanlı'yı zora sokmuştur. Milliyeti ön plana çıkarıp Osmanlı hâkimiyetindeki Balkanları kendi liderliğinde buluşturmaya çalışan Rusya, bu dönem Osmanlı'nın en büyük rakibi olmuştur. Rusya bir yandan Balkan halklarını kışkırtıp Osmanlı'ya karşı savaş hazırlıkları yaparken bir yandan da Osmanlı'nın müttefiki İngiltere'yi tarafsız hale getirmeye çalışmış ve başarılı olmuştur (Eraslan, 2019: 109).

Bu noktada İngilizler için en büyük sorun sayıları 40 milyona varan Hint Müslümanlarının ne tepki vereceğidir. İngilizlerin Osmanlı siyasetine baktığımızda olumlu bir durum görmekteyiz. İngilizler, 1856 Kırım Savaşı'nda Osmanlı'ya yardım edip Osmanlı yanlısı politika izleyerek Osmanlı ve Müslüman dostu bir imaj geliştirmiş ve sömürgesi olan Hindistan'da Hint Müslümanlarının desteğini almıştır (Eraslan, 2019: 110-112).

İngilizler Osmanlı'ya verdiği desteğin karşılığını 1857 yılındaki Sipahi Ayaklanmasından sonraki süreçte almıştır. Hindistan'da 1857 yılında meydana gelen Sipahi Ayaklanması ile birlikte İngilizler bu isyanın elebaşı olarak gördüğü son Babürlü hükümdarı Bahadur Şah'ı Burma'ya sürgüne göndermiştir. Böylece 1526 yılından itibaren Hindistan'da siyasi varlığını sürdüren Babür İmparatorluğu

tarih sahnesinden silinmiştir. İsyanın bastırılması Müslüman halkın nüfuzunu da olumsuz etkilemiştir. Topluma önderlik eden Müslüman ulema bu isyandan sorumlu tutulmuş ve İngilizler tarafından dağıtılmıştır. Birçoğu da güvenli gördükleri Mekke'ye göçmüştür. Yeni siyasi durum Müslümanları karamsar bir havaya sokmuştu. Hindulara ve İngilizlere güvenmeyen Hint Müslümanları için Osmanlı Devleti son umut olmuştu.

Müslümanların büyük darbe aldığı bu olayı daha da derinleştiren durum Osmanlı padişahının tutumu olmuştur. Çünkü İngilizleri dost ve müttefik olarak kabul eden Osmanlı padişahı ayaklanmada hayatını kaybedenlerin ailelerine 1.000 sterlin bağış yapmıştır (BOA. HR.SFR.3/34-18; BOA. HR.MKT/208-80). Padişahın yardımlardan dolayı Lord Palmerston teşekkür etmiştir (BOA. İ.HR/150-7894). İlerleyen yıllarda da görülmüştür ki Osmanlı ve İngiltere arasındaki ilişkiler daha da gelişme göstermiştir. İngilizler Kırım Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa girerek Osmanlı'yı Rusya'ya karşı desteklediklerini ve Halifenin dostu olduklarını Hint Müslümanlarına göstermeye çalışmıştır (Eraslan, 2019: 111-112). Sultan Abdülaziz 1867 yılında İngiltere'yi ziyaret ettiğinde Hindistan Ofisi yetkilileri tarafından ağırlanmıştır. Ayrıca Abdülaziz'in ziyaretine ait bütün harcamaları Hindistan gelirlerinden karşılanmıştır (Trivedi, 1994: 2). İngilizlerin böyle davranmalarının nedenini 1857 yılındaki olayla ilişkilendirmek yerinde olacaktır. Sipahi isyanıyla Babür İmparatorluğu'nu ortadan kaldırması Hint Müslümanları tarafından büyük bir tepkiye neden olmuştu. Osmanlı halifesine yapılan jest sayesinde Hint Müslümanlarının gönlünü almaya çalışmıştır.

1876 yılında başlayan Osmanlı-Sırp Savaşı Türk ve Hint halklarının daha da yakınlaşmasını sağlamıştır. Savaş esnasında ve sonrasında birçok Müslümanın katledilmesi Hint dünyasında büyük bir tepkiye yol açmıştır. 19 Ağustos 1876 tarihli *Friend of India* adlı gazetede Hint Müslümanlarının Osmanlı sultanına destek verdiği belirtilmektedir. Hindistan'ın birçok bölgesinde Osmanlı'yı destekleyici toplantılar düzenlenmiştir. Bu toplantıların çoğunda İngiltere kraliçesinden Osmanlı'ya yardım etmesi istenmiştir. Örneğin 9,000 Hint Müslümanı Kraliçenin Osmanlı Devleti'ne yardım etmesi için bir dilekçe imzalayıp İngiltere Kraliçesine gönderilmesi için Bengal hükümetine teslim etmiştir (Shukla, 1973: 94-95).

Aynı şekilde bu gelişmeler Osmanlı devlet adamları tarafından da takip edilmiştir. Hindistan Müslüman ahalisi tarafından İngiltere kraliçesine gönderilmiş olan mahzarda, Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünün korunması istenmiştir (BOA. İ..HR.. 272 – 16447). Hint Müslümanlarından İngiltere Kraliçesine gönderilen mektupların tercüme edilerek gazetelerde yayınlanması emredilmiştir. Bu doğrultuda Basiret Gazetesi'nde Kalküta'da yaşayan Nevvab-ı Emir Ali Han Bahadır adlı bir Hint Müslümanının Kraliçeye gönderdiği mektubu yayınlanmıştır. Mektupta Kraliçeden Osmanlı Devleti'ne destek olunması gerektiği, Balkanlarda yaşayan Müslümanlara Ruslar ve Bulgarlar tarafından yapılan zulümden bahsedilmiştir. Kraliçeye gönderilen mektuplarda ve yapılan toplantılarda İngiliz hükümetine ve kraliçeye olan bağlılık her defasında vurgulanmıştır (Çetinsaya, 1988: 149–154).

Hint Müslümanları Osmanlı Devleti ile ilgili haberleri Hint gazetelerini takip ederek öğrenmekteydi. Osmanlı'dan gelen kötü haberler Hint Müslümanlarını endişelendirmekteydi. Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne verdikleri önemi Urdu Ahbar gazetesinin 17 Ağustos 1876 tarihli haberinde yer alan şu satırlarda bulmak mümkündür: “Türkiye'nin içinde bulunduğu zor durumda Müslümanların Türkler için yapabilecekleri her şeyi yapmaları farzdır. Müslümanların Hindistan'da veya başka yerde taşıdıkları şeref ve haysiyetin Büyük Türk İmparatorluğu'nun varlığından dolayı olduğu bir gerçektir ve eğer bu imparatorluk yok olursa Müslümanlar son derece önemsiz olacak ve kimse onları ciddiye almayacaktır” (Özcan, 1997: 86).

İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne karşı olumsuz tavrı Hindistan medyasına da yansımıştır. Gazetelerde “Ruslardan nefret ettiğimiz gibi İngilizlerden de nefret ederiz” ve “eğer Osmanlı İmparatorluğunun bütünlüğüne bir hanel gelirse dinimiz şerefimiz ve hayatımız bir felaketle karşı karşıya kalacaktır” gibi ifadeler kullanmıştır (Özcan, 1997: 89). Bu yayınlar Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne ne denli önem verdiklerini göstermektedir. Ancak dönemin Hindistan Genel Valisi Thomas George Baring, halifelik makamının Hint Müslümanları arasında büyük kabul gördüğü ve bu yüzden de Osmanlı halifesinin yapacağı bir cihat çağrısının İngilizleri zor duruma sokacağından korkmaktaydı. Ona göre eğer Osmanlı Sultanı İngilizlere karşı cihat yapılmasını isterse Hint Müslümanlarının buna uyacağı belirtilmiştir (Shukla, 1973: 97). Northbrook'tan sonra Hindistan

Genel Valisi olan Lytton, Hindistan Dışışleri Bakanı Robert Gascoyne-Cecil'e yazdığı mektupta Hint Müslümanlarının Osmanlı sultanına bağlılığından emin olmamasına rağmen dikkatli olunması gerektiğinin altını çizmiştir. Lytton mektubunda Hindistan'da bulunan İngiliz görevlilerin hayatının tehlikeye girebileceğinden de endişe etmiştir (Trivedi, 1994: 4; Hardy, 1972: 118-119).

Bu vesileyle Mayıs 1877 yılında Hindistan Hükümeti Osmanlı'ya destek veren Hint Müslümanları hakkında gizli ve gayri-resmi bir soruşturma süreci başlatmıştır. Hint Müslümanlarının Hindistan dışındakilerle olan ilişkileri hakkında raporlar istemişlerdir. Soruşturma neticesinde hareketin kaynağının Kalküta'yla sınırlı olduğu söylenmiştir. Ancak Kalküta'da yapılan icraatlara baktığımızda durum Lytton'un korktuğu kadar vahim değildir. 11 Mayıs 1877'de Kalküta'da emir Ali önderliğinde yapılan mitingde Osmanlı Devleti'nin başarısı için dualar edilmiş, cihat veya İngiliz yönetimine karşı itaatsizlikle ilgili herhangi bir şeyden bahsedilmemiştir. Katılımcılardan Türk Yardım Fonu için para toplanmıştır. Hatta 13 Mayıs 1877 tarihinde Şeyhülislamın cihat ile ilgili fetvası da birkaç aşırı dindar kesim dışında Hint Müslümanları arasında pek bir etki yaratmamıştır (Shukla, 1973: 99-101). Hatta Kalküta Müslüman Edebiyat Cemiyeti'nin düzenlediği toplantıda konuşan Mevlana Fazlı Ali düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir: "Osmanlı padişahları hadimü'l-haremeyn unvanına sahip oldukları için diğer bütün sultanlardan üstündür. Dolayısıyla Müslümanlar, onları kendi dinlerinin önderi olarak kabul ederler. Padişah ile İngilizler arasında dostça bir münasebet olduğundan dolayı da bu millete (İngilizlere) karşı cihat caiz değildir" (Özcan, 1997: 30).

Maddi yardım konusunda ise Hint Müslümanları genellikle Bombay, Kalküta, Haydarabad, Madras, Lucknow, Muzafferpur, Amritsar ve Baroda gibi bölgelerden Osmanlı'ya desteklerini göndermiştir (Shukla, 1973: 95). Belgelerde ağırlıklı olarak rastlanan durumlardan birisi Hint Müslümanları tarafından toplanan paralar ve bunların Osmanlı Bankası vasıtasıyla Osmanlı hükümetine ulaştırılmasıdır. Bu yardımların Osmanlı'nın Bombay'da bulunan Baş Şehbenderliği ve Osmanlı Devleti'nin bekasını önemseyen Hint Müslümanlarının ileri gelenleri tarafından toplanması gündeme gelmiştir (BOA. A.MKT.MHM.480/31). Yardımlardan birkaçı şunlardır: Haydarabad Dekkan şeyhlerinden Hacı Bendersah Nureddin Kamisi'nin yaralı Osmanlı askerleri ve

şehit yetimlerine Stafford House Komitesi vasıtasıyla yardım etmiştir (BOA. HR.SYS. 1234 – 22). Yine Hindistan Haydarabad Müslümanları tarafından yaralı ve hasta askerlere yardımlar gönderilmiştir (BOA. İ..HR.. 274 – 16684). Bombay’daki doktorlardan Muhammed Bakır Efendi yaralı askerler için 10 sandık merhem göndermiştir. Bunun üzerine II. Abdülhamid tarafından bu doktora Bombay şebbenderliği vasıtasıyla bir teşekkür mektubu verilmiştir (BOA. İ.DH.746/609791). Bhopal yöneticisi Nevvab Şah Cihan Begüm Han tarafından 20.500 İngiliz rupisi gönderilen meblağlar arasındadır (BOA. HR.SYS.1234). Lloyd Kumpanyası tarafından 167.561 rupi, Nasyonal Bankası tarafından 5.334 ve Fransız Bankası tarafından 17.300 İngiliz lirası gönderilmiştir (BOA. HR.TO.127/91).

Ancak İngilizlerin Osmanlı’ya yardım etmemesi Hint Müslümanlarını karamsarlığa sürüklemiştir. Hint Müslümanlarının çıkardığı gazetelerden biri olan Kayserü’l Ahbar gazetesinin 27 Ocak 1878 tarihli sayısında şu ifadeler yer almaktadır: “Türkler Müslüman oldukları için hiç müttefikleri yoktur. Bütün Hristiyan devletler karşı taraftadır. Maalesef Müslümanlar da Türkleri yalnız bıraktı. Türk İmparatorluğu, İslam dünyasının gururu idi, bu yüzden de Türklerin hâlihazırda karşı karşıya bulundukları talihsizlikler onlardan ziyade bizi üzmektedir” (Özcan, 1997: 89). Ancak Hint Müslümanlarının bütün ısrarlarına rağmen İngilizler Osmanlı Devleti’ne yardım etmeyip savaşta tarafsız kalmayı tercih etmiştir.

II. Abdülhamit’in başa geçmesiyle birlikte Osmanlı- İngiliz ilişkilerinde bir soğukluk yaşanmaya başlamıştır. İngilizlerin 93 Harbi’nde Osmanlı’ya yardım etmeyip destek sağlamaması Rusya’ya karşı İngilizlere güvenilemeyeceği kanaatini oluşturmuştur. Aynı şekilde İngilizler bu dönemde Hindistan’da artan Osmanlı popülaritesinden rahatsız olmaya başlamıştır. II. Abdülhamit’in İngilizlere karşı değişen tutumunu İstanbul’daki İngiliz Büyükelçisi Henry Layard ve Hindistan Genel Valisi Lytton eleştirerek Abdülhamit’in Hint Müslümanlarını İngiltere aleyhinde kışkırtmaya çalıştığı belirtilmişlerdir. Böylece iki devlet arasında kopukluk yaşanırken Hint Müslümanları da arada kalmıştır (Özcan, 2002: 139).

19. yüzyılın sonları Osmanlı devleti için hem içerde hem de dışarda büyük sorunların baş gösterdiği, isyanların ve savaşların yıkıcı külfetler getirdiği bir

dönem olmuştur. Bu dönemde Osmanlı Devleti için olumlu sayılabilecek gelişme Hilafet makamı sayesinde Hint Müslümanlarının Osmanlı'ya manen yakın hissetmesi ve Osmanlı'nın zor zamanlarında yardım elini uzatmasıydı. Hint Müslümanları için Osmanlı Devleti hem bir umut hem de İslam'ın son kalesi olduğundan Osmanlı'daki gelişmeleri yakından takip edip ona göre tepki gösteriyorlardı. 93 Harbi'nde Osmanlı Devleti'nin maddi ve siyasi arenada yaşadığı yalnızlığı Hint Müslümanları dengelemeye çalıştılar. Ellerinden gelen yardımı yapmaya çalışan Hint Müslümanları camilerde toplanıp İngiliz Kraliçesine mektuplar yazdılar. Savaş sonucunda Osmanlı Devleti'nin ve Hint Müslümanlarının İngilizlerle arası açılırken Osmanlı Devleti ile Hint Müslümanları arasındaki ilişkiler gelişmeye başladı.

II. Abdülhamit zamanında Osmanlı Devleti'ni eski gücüne kavuşturmak amacıyla ortaya çıkan düşünce akımlarından birisi olan Panislamizm, Hint Müslümanları ile Osmanlı Devleti'nin ilişkilerini şekillendirmiştir. Panislamizm politikası dini hassasiyetten daha fazlasını, yani emperyalizme karşı birlikte hareket etme duygusunu geliştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin siyasi ve ekonomik anlamda yalnız ve yetersiz kaldığı zamanlarda Hint Müslümanları yardım elini uzatmaktan çekinmemişlerdir. Bu yardımlar Osmanlı Devleti'nde 1908 yılında Meşrutiyet yönetiminin kurulması Hint Müslümanları tarafından olumlu karşılanmış, Jön Türk devrimi desteklenmiştir. Hatta bu gelişme batıda “hasta adam” olarak tanımlanan Osmanlı Devleti'nin iyileşmeye başladığını işareti olarak algılanmıştır. Hatta dönemin önemli Hintli siyasilerinden ve Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasında rol oynayan Mevlana Ebu'l Kalam Azad, Jön Türk devriminin kendisini nasıl etkilediğini “India Wins Freedom” adlı eserinde şöyle dile getirmiştir: “*Mısır'a geldiğimde Mustafa Kamil Paşa'nın takipçileri ile temas kurdum. Ayrıca Kahire'de merkez kurmuş ve haftalık yayın yapan bir grup Genç Türk'le tanıştım. Türkiye'ye gittiğimde, Genç Türk Hareketi'nin bazı liderleri ile arkadaş oldum. Hindistan'a döndükten sonra uzun yıllar boyunca onlarla yazışmalarımı sürdürdüm.*” (Azad, 1988: 6).

Ancak akabinde meydana gelen 31 Mart Ayaklanması ve II. Abdülhamit'in tahttan indirilip yerine V. Mehmet'in geçirilmesi Hint Müslümanlarının tepkisine yol açmıştı. Çünkü II. Abdülhamit, Hint Müslümanları arasında özel bir yere

sahipti. Haliyle bu durum İngilizlerin hoşuna gitmişti. Ancak yönetime gelen İttihat ve Terakki partisi yöneticileri halifelik makamının Hint Müslümanlarınca ne kadar önemli olduğunu bildiklerinden burada Panislamizm propagandasına devam ederek ilişkilerin olumlu seyretmesini sağlamıştır. Böylece Osmanlı Devleti ile Hint Müslümanları arasındaki manevi bağ devam etmiş Trablusgarp ve Balkan savaşları ve Milli Mücadele’de yardımlar devam etmiştir (Özcan, 2002: 187-197).

Ulusal birliğini geç tamamlayan İtalya diğer Avrupa devletleriyle karşılaştırıldığında sömürgecilik faaliyetlerinde geride kalmıştır. Ulusal birliğini kurduktan sonra sömürge elde edebilecek pek bir bölge kalmamıştı. Balkanlar coğrafyası ve Adriyatik’te güçlü bir devlet olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu etki alanını genişletmekteydi. Kuzey Afrika’nın büyük bir bölümü İngilizler ve Fransızların kontrolündeydi. Bütün bu oluşumlar içinde İtalyanların saldırması için en uygun bölge Osmanlı Devleti’nin kontrolünde olan Trablusgarp ve Bingazi’ydi.

İtalyanların 1911 yılında, Osmanlı Devleti’nin yönetiminde bulunan Trablusgarp’a saldırması Hint Müslümanlarının tepkisini de beraberinde getirdi. Hindistan’ın çeşitli yerlerinde toplantılar, mitingler ve konferanslar düzenleyerek İtalyanları kınadılar (Öke, 2005: 35-36). Yapılan bu gösterilerde İngilizlerden olaya müdahil olmalarını istediler. Ancak İngilizler Osmanlı karşıtı politika güttüğünden dolayı Osmanlı Devleti’nin Mısır’dan asker göndermesini engellediler. İngilizlerden gerekli desteğin verilmeyeceğini anlayan Hint Müslümanları, Osmanlı Devleti’ne maddi ve manevi yönden yardım etmeye başladılar. Bu doğrultuda düzenlenen mitinglerin birinde konuşan Hintli şair Muhammed İkbal şu ifadeleri kullanmıştır: “*Dünyanın insanı muzdarip eden hallerinden çok sıkılmış, başka bir âleme göçmüştüm. Melekler, beni Hazreti Muhammed’in huzuruna götürdüler.*

Peygamberimiz sordu:

-Bana o âlemden bir hediye getirdin mi?

-Ya Resulallah, dedim, dünyada huzur ve rahat kalmadı. Arzu ettiğimiz hayat ele geçmiyor. Varlık bahçelerinde binlerce lale ve gül var. Fakat hiç birinde veфа kokusu yok. Buna rağmen huzurunuza hediye olarak bir şişe getiriyorum. Bu şişenin

içinde o derece değerli bir şey var ki, bunu cennette dahi bulmak imkânsızdır. Bu şişede ümmetinizin şerefi vardır. Bu şişede Trablusgarp şehidlerinin kanı vardır.” (Keskin, 1991: 21-22).

İkbal'in bu sözleri Hint Müslümanlarının dini duygularını tetiklemeye yetmiştir. Osmanlı Devleti'nin beka sorununu kendilerine dava edinmelerinde etkili olmuştur. Osmanlı'ya yardım ve desteğe devam eden Hint Müslümanları 2 Ekim 1911'de “Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne Yardım Komitesi” meydana getirmişlerdir. Birkaç gün sonra Müslüman Birliği Lucknow'da bir toplantı düzenleyerek İtalyanların Trablusgarp'a saldırısını kınamış ve tüm Hindistan'da İtalyan mallarını boykot etmeye çağırmışlardır (Kerimoğlu, 2012: 163-164). Öte yandan Hindistan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Hint Müslümanlarından para toplayıp Osmanlı Hariciye Nezareti'ne iletmışlerdir (Tanin, 17 Mart 1912, s. 2).

Düzenlenen mitinglerde dikkat çeken bir durum ise sadece Müslümanlar değil Hindular da batı emperyalizmine karşı Osmanlı Devleti'ni savunmuşlardır. Mitingde konuşma yapan Hindu liderler İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali ve Avrupalıların İtalyanlara destek çıkmasını Müslüman Hristiyan savaşı değil doğu ile batının mücadelesi olduğunu belirtmişlerdir. Batı emperyalizmine karşı Osmanlı'nın yanında olduklarını belirtmişlerdir. İngilizler her ne kadar bu mitingleri ve konferansları engellenmeye çalışsalar da başarılı olamamışlardır (Sırât-ı Mustakîm, 7 Muharrem 1330, s. 274).

Times Gazetesi'nde “Müslümanların İngiltere'ye Mesajı” başlıklı yazıda İtalyanların İslam'ın kutsal yerlerine saldırabilecekleri Avrupa devletlerinin dikkatine sunulmuştur. Ayrıca Natal Müslümanlarının bir toplantı düzenleyerek Türklerin topraklarını cesur bir şekilde savunmaya çalıştıkları İtalya'nın isteklerinin hukuksuz ve kabul edilebilir olmadığı belirtmişlerdir (BOA. HR. SFR. 3, 659/2). Kalküta'da Hint Müslümanları Times Gazetesi'ne bir telgraf göndererek İngilizlerden Trablusgarp'taki kadın ve çocukları İtalyanların zulmünden korumalarını istediler (BOA. BEO, 3959/296860).

Hindistan'dan gönderilen yardımların bir bölümü gazeteler, medrese idareleri gibi değişik kuruluş ve cemaatler tarafından düzenlenen kampanyalar yoluyla toplanan paralardan oluşmaktaydı. Yardımların bir kısmı ise doğrudan

şahıslar tarafından İstanbul'a gönderilmiştir. Bu yardımlar genellikle, savaşta şehit olan askerlerin dul ve yetimleri ile yaralı gazilere harcanmak kaydıyla gönderilmekteydi. Bu yardımlardan arşiv belgelerinde bulunan bazıları şunlardır: Trablusgarp Savaşında şehit olanların yetimlerine verilmek üzere Lucknow'da toplanan paralar Hindistan Ulusal Bankası aracılığıyla gönderilmiştir (BOA. BEO 3986 – 298890; BOA. HR.TO.. 405 – 52; BOA. BEO 4015 – 301082; BOA. BEO 4040 – 302939). Bunun dışında Hindistan'ın Aligarh (BOA. BEO 3988 – 299060 BEO 4070 – 305241), Amritsar (BOA. BEO 4073 – 305447), Haydarabad (BOA. BEO 4006 - 300383 BEO 4049 – 303620), Rampur (BOA. BEO 3998 – 299844; BOA. BEO 4005 – 300319; BOA. HR.TO.. 596 – 6) ve Lahor (BOA. BEO 3989 – 299109; BOA. BEO 4082 – 306142; BOA. BEO 4086 – 306425; BOA. BEO 4087 – 306490) gibi birçok şehirde yardımlar toplanarak Trablusgarp Savaşı'nda şehit olanların ailelerine gönderilmiştir. Maddi yardım dışında Trablusgarp Savaşı'nda Osmanlı saflarında yer almak için asker toplama girişimleri dahi olmuştur. (BOA. HR.TO..542 – 102).

Trablusgarp Savaşı'nda İngilizlerin izlediği Osmanlı karşıtı politika, Hint Müslümanlarıyla İngilizlerin arasının açılmasına neden olmuştur. Hint Müslümanları artık İngilizlerden fayda gelmeyeceğini anlayıp kendileri Osmanlı Devleti'yle ilişkilerini daha da geliştirmeye çalışmışlardır. Hatta iç politikada Hindularla birlikte hareket ederek İngilizlere karşı gelmeye başladılar (Özcan, 1997: 206-207).

Trablusgarp Savaşı devam ederken Balkanlarda Osmanlı Devleti'ne karşı hareketlenmeler yaşanmaya başlamıştı. Yaşanan gelişmeler Hint Müslümanları tarafından dikkatle takip edilmiş, olayların seyrine göre Osmanlı yanlısı tepkiler ortaya koymuşlardır. Tepkilere bakıldığında bu sefer daha organize ve sistemli bir şekilde Osmanlı'ya yardım edildiği görülmektedir. Öncelikle Hindistan'daki Müslüman ulema kendi aralarındaki ayrılıkları bir kenara bırakıp Osmanlı'nın bekasına odaklandılar. Yayınlanan fetvalarda Osmanlı Devleti'ne yardım etmenin farz olduğu ve Müslümanların zekâtlarını Osmanlı Devleti'ne gönderebileceği belirtilmiştir. Maddi yardımlar dışında dikkat çeken bir diğer destek de Comrade Gazetesi yazarlarından Şevket Ali'nin Balkanlarda savaşmak için gönüllü birlikler

kurulması ve Avrupa mallarına karşı geniş çaplı bir boykot başlatılması önerisi olmuştur (Özcan, 1997: 214-216).

Savaş başladığında İngiliz Başbakanı Asquith yaptığı bir konuşmada Balkanlardaki statükonun değişmeyeceğini açıklaması Hint Müslümanlarını bir nebze olsun rahatlatmıştı. Ancak daha sonra yaptığı açıklamada galip devletlerin isteklerinden mahrum edilemeyeceğini bu yüzden Balkanlardaki sınırların değişeceğini belirtti. Hint Müslümanları çektikleri telgraflarla Asquith'i protesto ederken, Müslüman Birliği de Asquith'i eleştiren bir bildiri yayınladı. Balkan Savaşlarında İngilizler tarafsız olduklarını açıklamalarına rağmen de Hint Müslümanları tepki göstermekten geri durmadılar (Özcan, 1997: 233-235).

Hint Müslümanları Balkan Savaşları'ndan ciddi derecede etkilenmiş ve Osmanlı'nın düştüğü durumdan rahatsız olmuşlardır. Bu sıkıntılarını 22-23 Mart 1913 tarihinde Lucknow'da düzenlenen bütün Hindistan Müslümanları Kongresi'nde dile getirmişlerdir. Başkan Muhammed Şafi kongrede yapmış olduğu konuşmasında Balkanlar'da Müslümanların "medeni" dünyaya karşı nasıl kahramanca savaştığını anlatarak başlamıştır. Ardından Hristiyanların Müslümanları kadın, çocuk, yaşlı demeden zulmettiklerini daha da acısı İngilizlerin de içinde bulunduğu batı ülkelerinin buna seyirci kaldığını dile getirmiştir. Batıların çifte standart uyguladığını, Osmanlı'nın desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir (Öke, 1988: 18).

Hint Müslümanlarının İngilizler üzerinde kurduğu baskının işe yaradığı görülmektedir. Osmanlı Devleti, İkinci Balkan Savaşı'yla birlikte 1913 yılında Edirne'yi geri alınca bu haber Hindistan'da büyük bir sevinçle karşılandı. Sevinçlerini Osmanlı hükümetine çektikleri telgraflarla paylaşmışlardır. İngilizler ise böyle bir ortamda diğer Avrupa devletleri gibi Edirne'yi boşaltması yönünde Osmanlı'ya baskı uygulamanın Hint Yarımadası'nda İngiliz karşıtı hareketleri daha da artıracığından endişe etmiştir. Ayrıca Londra'da Osmanlı lehine yapılan konferanstaki desteği gören İngilizlerin Osmanlı'ya karşı baskı uygulamasını engellediği düşünülebilir. Kısacası Hint Müslümanlarının istikrarlı ve ciddi tutumu Osmanlı Devleti'nin uluslararası arenada elini güçlendirmiştir.

Parasal yardımlar incelendiğinde görmekteyiz ki çeşitli tarihlerde Osmanlı Devleti'ne gönderilen çok sayıda belge arşivde yer almaktadır. Bu yardımların toplanması ve Osmanlı'ya gönderilmesi hususunda Hindistan'ın çeşitli kentlerinde bulunan eşraf ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti üyeleri öncülük etmiştir (Alp, 2018: 286-296). Ayrıca Mevlana Ebu'l Kalam Azad, Kalküta'da 2 Şubat 1913 tarihinde yaptığı konuşmasında Balkan Savaşları'nda zarar gören Türkler için yardım çağrısında bulunmuş ve yaklaşık 30.000 rupi toplamıştır. Ardından 27 Mayıs 1914 tarihli dergisinde yaptığı açıklamada 4.000 abonesinin her birinin ödediği 8,5 rupiden 7,5'ünü Türklere yardım için ayırdığını belirtmiştir (Ataöv, 1990: 33).

Osmanlı Devleti'ne yardım için öncülük eden isimlerden bir diğeri Zafer Ali Hân olmuştur. Onun çabalarıyla gazetelerde ve sokaklarda asılan afişler vasıtasıyla kısa sürede yüklü bir yardım toplanmıştı. Hatta 1913 yılının Mayıs ayında toplanan yardım miktarı tüm dünyada toplanan yardımın yarısından fazlasını oluşturmuştur. Zafer Ali Hân, ayrıca, "Zemindâr Vakfı" vasıtasıyla yaklaşık 600.000 rupi toplayıp Türkiye'ye yollamıştır. Dr. Ensari ile birlikte Ankara, Konya, Adana gibi şehirleri gezip Balkan göçmenleri için 450.000 rupi değerinde 200 adet ev inşa ettirmeye karar vermişlerdir (İşsever, 2019: 16-17).

Balkan Savaşları süresince Hint Müslümanlarından gelen en önemli yardımlardan birisi de tıbbi alanda olmuştur. Hindistan Müslümanlarının Osmanlı'ya yardımda bulunduğu bir başka konu da göçmenler konusunda yardımcı olmasıydı. Hindistan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Rumeli Muhacirlerine Yardım Cemiyeti'ni kurarak Balkanlardaki zulümden kaçıp gelen göçmenleri uygun yerlere yerleştirmeyi amaçlamıştır. Balkanlarda artan mezalim nedeniyle evlerini ve yurtlarını bırakıp Doğu Trakya'ya gelen Müslüman Türk vatandaşları bu bölgede birikmeye başladı. Savaşın ağır yükü bir yana göçmenlerin yerleştirilmesi ve bakılması için gerekli donanım ve paranın yokluğu Osmanlı'yı zora sokmuştu. Göçmenlere yardım etmek için Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (Sezer ve Metin, 2006) ve Hindistan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti birlikte hareket ederek göçmenlerin ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır. Birlikte hareket ederek mağdur göçmen halkın iskânı ve temel ihtiyaçlarının karşılanması için gayret sarf etmişlerdir (Alp, 2018: 295). Ayrıca Doktor Ensari ve beraberindeki heyet Balkan Savaşları'nda

zarar görenlere medikal anlamda yardım etmek için Osmanlı topraklarına gelmiştir (Akçapar, 2014).

Hint Müslümanlarının Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda çeşitli yollarla Osmanlı Devleti'ne yardım etmişlerdir. Yaptıkları maddi yardımlar sayesinde Osmanlı Devleti savaşları finanse edip sürdürürken, verdikleri politik desteklerle de Osmanlı Devleti'nin barış görüşmelerinde elini güçlendirmişlerdir. Bunlara ek olarak sağlık alanında yardım etmeleri Osmanlı Devleti'nin toplumsal düzeyde yaşayabileceği bir krizi azaltmıştır.

Türk - Hint İlişkilerine Dair Literatür Değerlendirmesi

Genel anlamda düşünüldüğünde Yusuf Hikmet Bayur'un "*Hindistan Tarihi*" adlı üç ciltten oluşan eseri Hint tarihini ana hatlarıyla ele alan hacimli bir eserdir. Eser ilkçağlardan itibaren başlayıp 1949 yılına kadar geçen sürede Hindistan coğrafyasında yaşamış halkları, kurulmuş devletleri ve bu devletlerin birbirleriyle ve çevre ülkelerle geliştirdikleri siyasi, sosyal, ekonomik ve dini ilişkileri hakkında bilgi vermektedir. Eserde Türk-Hint ilişkilerine dair geniş bilgilerin bulunması bu tez çalışması için önemli görülmektedir (Bayur, 1946; Bayur, 1947; Bayur, 1950).

Türk oldukları kabul edilen Sakalar, Hunalar, Kuşanlar ve Akhunlar ve onların Hint toplumu ile olan ilişkileri hakkında yapılmış birtakım Türkçe literatüre ait eser mevcuttur. Bu çalışmalardan Enver Konukçu'nun "*Kuşan ve Akhunlar Tarihi*" adlı eserinde Kuşan ve Akhunların Hindistan ile olan ilişkilerini gösteren önemli eserlerin başında gelmektedir (Konukçu, 1973). Yine Mehmet Tezcan'ın "*Kuşanlar, Akhunlar ve Eftalitler*" adlı çalışmasında Türk-Hint ilişkilerine vurgu yapılmıştır (Tezcan 2006).

Orta Çağ'da Türk - Hint ilişkilerine dair gelişmeler Gazneliler ve akabinde Hint topraklarına kurulan Delhi Türk Sultanlığı ile devam etmiştir. Gazneliler üzerine yapılan çalışmalardan ilki Erdoğan Merçil'in "*Afganistan ve Hindistan'da Bir Türk Devleti Gazneliler*" adlı eserdir. Çalışmada Gaznelilerin Hindistan politikası ve Gaznelilerin Hindistan'ın kuzeyine yaptıkları akınlar ele alınmıştır. Ayrıca Gazneliler'in devlet teşkilatı, kültür faaliyetleri, imar çalışmaları hakkında dönemin kaynaklarından faydalanılarak yeni bilgiler sunulmaktadır (Merçil, 2019).

E. Bosworth'un "*The Ghaznavids: Their Empire in Afghanistan and Eastern Iran 994–1040*" ve "*The Later Ghaznavids: Splendour and Decay, The Dynasty in Afghanistan and Northern India 1040–1186*" adlı eserlerinde Gazneliler hakkında bilgi verilirken Hindistan ile olan ilişkilerine de değinilmiştir (Bosworth, 1963; Bosworth, 2015).

13. yüzyılın başlarında ise Türk - Hint ilişkilerinde yeni bir sayfa açılmış ve Türkler Hindistan'da devlet kurmuşlardır. Delhi Türk Sultanlığı olarak tarihte yerini alan bu devlet hakkında birçok çalışma bulunmaktadır ve Türklerin Hindistan'daki faaliyetleri geniş bir şekilde ele alınmıştır (Ahmad, 1972; Niazi, 1990; Banerjee, 1967; Khan, 1988; Qureshi, 1971; Topa, 1976; Lal, 1980). Delhi Türk Sultanlığı'ndan sonra Türk - Hint ilişkilerine dair gelişmeler yine bir Türk devleti olan Babür İmparatorluğu ile devam etmiştir. Naimur Rahman Farooqi'nin "*Mughal-Ottoman Relations (A Study of Political & Diplomatic Relations between Mughal India and the Ottoman Empire, 1556-1748)*" adlı eseri Osmanlı Devleti ile Babür İmparatorluğu arasındaki siyasi ve dini ilişkileri ele alan kapsamlı bir çalışmadır. Dönemin kronikleri ve arşiv kaynaklarından faydalanılarak yazılan eser Türkler tarafından Hindistan'da kurulan Babür İmparatorluğu ile Osmanlı Devleti arasındaki inişli çıkışlı ilişkileri ortaya koymaktadır (Farooqi, 1989).

Türk - Hint ilişkilerine dair en kapsamlı ve yoğun çalışmalar 19. yüzyıl ve sonrasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu bağlamda kayda değer çalışmalardan ilki Azmi Özcan'ın "*Pan-islamizm Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)*" adlı kitabıdır. Özcan, Türkiye, Hindistan, Pakistan ve İngiltere'de bulunan arşivlerden faydalanarak orijinal bir eser ortaya koymuştur. Eser, genel anlamda Osmanlı'nın Panislamizm politikasıyla birlikte Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne yaklaşımlarını ele almaktadır (Özcan, 1997). Bir diğer önemli eser Ram L. Shukla'nın "*Britain, India and the Turkish Empire (1853-1882)*" adlı eseridir. Eserde 1853'te Osmanlı'nın Kırım Harbi'nden başlayarak 1882 yılına kadar geçen süreçte savaşları, anlaşmaları ve birbirleri arasındaki siyasi olayları arşiv kaynaklarına dayanarak geniş bir yelpazede değerlendirmeye çalışmıştır (Shukla, 1973). Panislamizm ekseninde Osmanlı, Hint Müslümanları ve İngilizlerin ilişkilerini ele alan bir başka çalışma Raj Kumar Trivedi'nin "*Critical Triangle: India, Britain, and Turkey, 1908-1924*" adlı eseridir (Trivedi, 1994).

Hintli Müslümanların Osmanlı'ya yardımlarını ele alan eserlerden biri Burak Akçapar'ın "*People's Mission to the Ottoman Empire: M. A. Ansari and the Indian Medical Mission, 1912-1913*" adlı eseridir. Akçapar, Hintli doktor M. A. Ansari'nin Osmanlı Devleti'ne seyahatini ve Balkan savaşlarında Osmanlı askerine medikal anlamda yaptığı yardımları ele almıştır. M. A. Ansari'nin haftalık basılan Comrade gazetesine gönderdiği mektupların kullanıldığı eser birinci elden kaynak olması yönünden kayda değer bir çalışmadır (Akçapar, 2014). Hintli Müslümanların yardımlarını ele alan bir başka çalışma H. Taner Kerimoğlu'nun "*Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yaptıkları Yardımlar*" adlı makalesidir. Makalede Hint Müslümanlarının, halifelik makamını elinde bulunduran Osmanlı Devleti'ne, Trablusgarp ve Balkan Savaşları sürecinde yaptıkları politik, ekonomik ve tıbbi yardımlar işlenmiştir (Kerimoğlu, 2012).

Mim Kemal Öke'nin "*Güney Asya Müslümanlarının İstiklâl Davası ve Türk Milli Mücadelesi "Hilafet Hareketi" (1919-1924)*" adlı eserinde Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne olan yaklaşımları ele alınmıştır. Çalışmada, Hilafet hareketinin doğuşu, gelişimi ve çöküşüne değinilmiştir. Hilafet hareketinin başlangıcından sonuna kadar geçen sürede Osmanlı veya İngiliz yanlısı Hint Müslümanlarının faaliyetlerinden bahsedilmiştir (Öke, 1988). Mustafa Keskin'in Türkiye'deki arşivlerden faydalanarak Hint Müslümanlarının Osmanlı'ya yardımlarını anlattığı kitabı "*Hindistan Müslümanlarının Milli Mücadele'de Türkiye'ye Yardımları (1919-1923)*" döneme ışık tutan çalışmalardan biridir (Keskin, 1991). Milli Mücadele dönemi Hint yardımlarını ele alan çalışmalardan biri Fida Husain'in "*Hint Matbu'atında Türk Kurtuluş Savaşı ve İnkılabı*" adlı tezidir. Husain, Milli Mücadele ve akabinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde yapılan devrimlerin Hint gazetelerinde nasıl yansındığını arşiv kaynakları doğrultusunda ele almıştır (Husain, 2012). Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte Mustafa Kemal Atatürk, sömürge altında yaşayan milletlere umut ışığı olmuştur. Atatürk'ün Hint toplumu gözünde nasıl bir şekilde görüldüğü M. Naeem Qureshi'nin "*Ottoman Turkey Atatürk and South Asia*" adlı çalışmasında ele alınmıştır. Eserde Panislamizm ve halifelik tartışmalarından sonra Atatürk'ün 1919 yılından ölümüne kadar geçen sürede Hint Müslümanları üzerindeki etkisine

değinilmiştir. Atatürk'ün Urdu edebiyatındaki imajına değinmeyi de ihmal etmemiştir (Qureshi, 2014).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Türk - Hint ilişkileri yeni bir boyut kazandı. Selçuk Duman'ın *“Atatürk Dönemi Türkiye Hindistan İlişkileri”* adlı makalesi arşiv kaynaklarına dayandırılarak Atatürk dönemi Türkiye ve Hindistan ilişkilerini genel anlamda ele almıştır (Duman, 2014). Atatürk 'ün vefatından sonra başa geçen İsmet İnönü dönemindeki ilişkiler Savaş Sertel tarafından *“Arşiv Belgelerine Göre İnönü Döneminde Türkiye-Hindistan İlişkileri (1938-1950)”* adlı makalede değerlendirilmiştir (Sertel, 2015).

1947 yılında İngilizlerden bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Türk - Hint ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti ile Hindistan Cumhuriyeti arasında gerçekleşen siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler Eminalp Malkoç tarafından kaleme alınan *“20. Yüzyıl İkinci Yarısında Türkiye ile Hindistan'ın Siyasi İlişkileri”* (Malkoç, 2016), *“Türkiye İle Bağımsız Hindistan'ın Kültürel Temasları ve Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti”* (Malkoç, 2017) ve *“the Economic Relations of Turkey and India in the Second Half of the 20th Century from a Historical Perspective”* (Malkoç, 2016) adlı makalelerde arşiv kaynakları doğrultusunda ele alınmıştır. Aswini K. Mohapatra'nın makalesi *Bridge to Anatolia Indo-Turkish Relations in Different Phases of History* de yine son dönem Türk - Hint ilişkilerini değerlendiren bir eserdir (Mohapatra, 2008).

Ele alınıp değerlendirilen literatür çalışmasından görüleceği üzere Türk – Hint çalışmaları üzerine yapılmış çalışmaların büyük bir çoğunluğu Pan-İslamizm eksenli olup 1923 yılına kadar olan ilişkileri ele almaktadır. Bu tez çalışmasında, araştırma eserleri dışında Türkiye ve Hindistan'da bulunan arşiv kaynakları ve gazeteler kullanılarak 1923 sonrası Türk – Hint ilişkileri incelenerek boşluğun doldurulması hedeflenmiştir.

Problem

Türk - Hint ilişkileri üzerine yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu belirli dönemlerde gerçekleşmiş siyasi, kültürel, ekonomik ve dini ilişkileri ele almaktadır. Çalışmaların çoğu Panislamizm çerçevesinde 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ele alınıp Milli Mücadele'nin sonuna kadar getirilmektedir. Bu çalışmalardaki zaman kopukluğu bir yana hemen hepsinin ilişkileri olumlu

gösterme çabası uzun süreçte Hintlilerin zihnindeki Türk imajının nasıl olduğunu görmemize imkân sağlamamaktadır. Hindistan'ın bağımsızlığını kazandığı 1947'den sonra Türk - Hint ilişkilerinin siyasi arenada iyi yönde gelişmediği ortadadır. Türkiye'nin Pakistan'ı kardeş ülke olarak benimseyip Güneydoğu Asya siyasetini Pakistan'ın da çıkarlarını gözeterek oluşturması, Hindistan ve Türkiye arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Ayrıca Türkiye'nin Batı Bloğuna mensup olup dünya siyasetinde bu doğrultuda hamleler yapması Bağlantısızlar Hareketi'nin kurucusu olan Hindistan ile ilişkilerin gelişmesine engel olan bir başka faktördür.

Çalışmanın sınırlılıkları ise Hint kaynaklarının temini konusunda yaşanmaktadır. İlk olarak Hindistan'ın nemli ve aşırı sıcak havası Hint arşivlerinde bulunan belgelerin ve dokümanların uzun yıllar boyunca sağlıklı bir şekilde korunmasına engel olmuştur. Ayrıca yüzyıllar boyunca istilaya uğrayan bu topraklarda ana kaynak niteliği taşıyabilecek belgeler yok edilmiştir. Günümüze doğru geldiğimizde ise Hint arşivlerinin araştırmacıların kullanımına tam anlamıyla açılmaması ve bürokratik zorluklar nedeniyle belgelerin temini zor olmuştur. Örneğin, her yıl özenle yayınlanmış Hindistan büyükelçiliğinin raporlarının birkaç tanesinin erişime açılması iki ülke arasındaki ilişkileri ortaya koymada eksiklik yaratmaktadır.

Bu tez çalışmasında 1923 – 1980 yılları arasına kadar geçen süreçte Türkiye ve Hindistan arasındaki siyasi, sosyo-ekonomik, kültürel, askeri vb. ilişkiler arşiv belgeleri doğrultusunda incelenmiştir. Çalışmada cevap aranacak sorular şunlardır:

1. Uzun yıllar boyunca Türklere destek veren Hint Müslümanlarının 1924 yılında halifeliğin kaldırılışıyla Türkiye'ye ve Mustafa Kemal'e bakış açıları nasıl olmuştur?
2. Türkiye Hindistan ilişkilerinde Pakistan'ın ve Kıbrıs'ın rolü nedir?
3. 1923-1980 yılları arasında Türkiye – Hindistan arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler nasıl gerçekleşmiştir?
4. NATO ve Bağlantısızlar Hareketi'nin devletlerin birbirlerine karşı olan politikalarına etkisi var mıdır?

Hipotezler

-Tarih boyunca Türk - Hint ilişkileri dönemin şartlarına göre değişmiştir.

- 1947 yılı sonrası Türk - Hint ilişkilerinin gelişiminde Pakistan, Keşmir, Kıbrıs ve Soğuk Savaş döneminin şartları etkili bir rol oynamıştır.

- Siyasi problemlere rağmen ekonomik ve kültürel ilişkiler gelişmiştir.

Tezin Bölümleri

Çalışmada araştırma eserler dışında Türkiye ve Hindistan’da bulunan arşiv belgeleri kullanılarak kapsamlı bir değerlendirme ortaya konması amaçlanmıştır. Tarihi olgular ve olaylar göz önüne alınarak tez dört bölümden meydana getirilmiştir. Tezin giriş bölümünde konu hakkında kısa bir bilgi verilerek Türk – Hint ilişkilerine dair yapılmış çalışmalar değerlendirilmiştir. Ayrıca tezin konusuyla bağlantılı olarak Hindistan’da kurulan Türk devletleri ve bunların Hint halkı nazarında nasıl görüldükleri ele alınmıştır. Ardından Hindistan’da kurulan devletlerin Osmanlı Devleti ile münasebetlerine değinilmiştir. Son olarak tezin konusu, tezde sorulacak sorular ve hipotezler belirtilmiştir.

Tezin birinci bölümünde tarihsel anlamda bir bütünlük olması için 20. yüzyılın başlarından itibaren Türk - Hint ilişkileri ele alınmıştır. 1911 Trablusgarp Savaşı, 1912-1913 Balkan Savaşları, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı ve 1919-1922 Milli Mücadele dönemlerinde Hintlilerin 11 yıl boyunca aralıksız savaştan, maddi ve manevi yönden tükenmiş Türk milletine yaptıkları yardımlar anlatılmıştır. Bölümde ağırlıklı olarak Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü dönemlerinde Hindistan ile Türkiye arasındaki siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkiler değerlendirilmiştir. Bu dönemde Hint Müslümanlarının gözünde Mustafa Kemal Paşa’nın imajının nasıl ve hangi nedenlerden dolayı değiştiği, sonucunda ne gibi durumların ortaya çıktığı tartışılmıştır. Ayrıca Rauf Orbay ve Halide Edip Adıvar’ın Hindistan’da verdiği konferansların içeriği ve Türk - Hint ilişkilerine katkısına değinilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde 1950-1960 yılları arasında Türkiye’de iktidar partisi olan Demokrat Parti’nin Hindistan ile siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkileri değerlendirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ve Hindistan Cumhuriyeti’nin dış politikalarına yön veren Keşmir ve Kıbrıs sorunları ile Soğuk Savaş dönemi birlikte değerlendirilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde 1960-1980 yılları arasındaki Türk – Hint ilişkileri siyasi, kültürel ve ekonomik açılardan ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ATATÜRK VE İNÖNÜ DÖNEMİ TÜRK – HİNT İLİŞKİLERİ

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle başlayan süreç Türk milleti için dönüm noktası olmuştur. Osmanlı Devleti ile kendilerini özdeşleştiren Hint Müslümanları İtilaf devletlerine karşı alınan ağır yenilgiyle birlikte en az Türkler kadar endişelenmişlerdi. Onlara göre son İslam devleti olan Osmanlı'nın Avrupa devletlerinin boyunduruğuna girip tarih sahnesinden çekilmesiyle İslam kültür ve medeniyeti de yeryüzünden silinecekti. Hint Müslümanlarının bu düşüncelerini Seyyid Ahmed Han şu sözlerle aktarmaktadır: *“Birçok Müslüman devletlerinin olduğu devirlerde herhangi birisinin yıkılmasından bu kadar endişe etmiyorduk. Şimdi çok az Müslüman devleti kaldı, bunlardan en küçüğünün bile yıkılmasına tahammülümüz kalmadı. Eğer Türkiye yenilirse bu büyük ve en son güçtür. Biz Yahudiler gibi ülkesiz bir halk durumuna düşmekten korkuyoruz.”* (Khan, M. A. A. (1970), 35). Hint Müslümanları yaşadıkları bu endişeleri azaltmak için Birinci Dünya Savaşı'nda hizmet ettikleri İngilizlerden Osmanlı ve Türk halkına anlayışla yaklaşmasını istediler (Cöhce, 2006: 160).

Birinci Dünya Savaşı'nı Osmanlı Devleti açısından fiili olarak bitiren Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasıyla (30 Ekim 1918) İtilaf devletleri ve onların destekçileri ağır şartların getirdiği özgüvenle Anadolu'nun işgaline başladılar. Ancak Yunan askerlerinin 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmesi Türk Kurtuluş Savaşı'nın fitilini ateşlerken, aynı günlerde Samsun'a hareket eden Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla Türk bağımsızlık mücadelesinin ilk adımı da atıldı. Mustafa Kemal Paşa'nın sırasıyla Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongrelerinde oluşturmaya çalıştığı milli irade ve Misak-ı Milli ruhu ve akabinde tam bağımsız bir Türk yurdu ideali dış dünyada özellikle de Hintliler arasında ilgi ve destek buldu. Mustafa Kemal Paşa'nın bu faaliyetleri Hanif Fauk'un “Atatürk (Urduca Yayınlarında)” adlı eserinde Mustafa Kemal Paşa ile ilgili çıkan ilk haberin 10 Ekim 1919 olduğundan bahsetmektedir: *“Gazi Mustafa Kemal Paşa adında bir subay Türkiye’de bağımsızlık hareketine başlamış bulunuyor. Hareketin başı olan Mustafa Kemal Atatürk meşhur bir siyasi liderdir. Sadrazam Damat Ferid Paşa’nın hükümetini çekilmeğe zorlayan Mustafa*

Kemal'dir. Kemal Paşa, Ferid Paşa'nın istifa etmesinden sonra milli bir hükümet kurmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı hareketin asıl gayesi, İslamiyetin ananelerini korumak ve Türk devletinin eski itibarını, şan ve büyüklüğünü geri getirmektedir. Gazi Kemal Atatürk gerçek bir hürriyetçi Müslüman liderdir. Avrupalı milletlerin şark ve Müslüman alemine hakim olmasına şiddetle karşıdır." (Fauk, 1979, s. 79). Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın isminin daha önceden özellikle Çanakkale Savaşlarında duyulması ihtimal dahilindedir.

Hintliler Müslüman ya da Hindu fark etmeksizin Mustafa Kemal Paşa ve onun silah arkadaşlarının başlattıkları bağımsızlık mücadelesini ilgiyle takip etmeye başlamış ve Türk halkının zor zamanlarında onlara maddi ve manevi destek vermişlerdi. Hintliler, İzmir'in İşgal edilişinin hemen akabinde protestolara başlamıştı.² Hint yarımadasının dört bir yanından gelen Müslümanlar 22 Eylül 1919 tarihinde Hindistan'ın önemli şehirlerinden birisi olan Lucknow'da toplanmıştı. Burada Abdülbari'nin başkanlık ettiği Bütün Hindistan Müslümanları Kongresi'nde Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren sekiz önemli karar alınmıştır. Bu kararlar şunlardır;

- a.** Halifeliğin cismâni gücünün, onun ruhani kudred ve gururu için vazgeçilmez olduğu;
- b.** Makamat-ı Mübareke'nin dokunulmazlığı;
- c.** Anadolu ve Trakya'nın Türklere bırakılması;
- d.** Yunanlıların İzmir ve Batı Anadolu'yu terk etmeleri;
- e.** Türk barışı ile ilgili hassasiyetlerinin İngilizlere iletilmesi;
- f.** 17 Ekim'in Halife için dua günü olarak kabul edilerek bütün ülke çapında protesto toplantıları yapılması;
- g.** Bombay'daki Hilafet Komitesi'nin merkez olarak seçilip bütün yurttaki şubeler açılması;
- h.** Tutanakların basılması.

Aynı toplantıdan sonra VI. Mehmed Vahdettin'e bir sadakat ve destek mesajı gönderilmiştir (Öke, 2005, 68).

² Dönemin Hindistan genel valisi Lord Curzon, İzmir'in işgal edilişinin büyük bir hata olduğunu öngörmüş ileride sıkıntılı sonuçlar doğuracağını belirtmiştir.

Hint Müslümanlarının önde gelen liderlerinden Ağa Han, Seyyid Emir Ali, Mevlana Abdülbari, Yusuf Ali, Şeyh Kıdvayi ve İspahanî Türklerin bağımsızlık ideallerini desteklemişlerdir. Ağa Han İngiliz hükümetini uyararak Osmanlı Devleti'nin üzerinde bir yönetim kurulmasını teşvikten kaçınmasını ve akabinde Türk yurdunun bölünmesinin ahlak dışı olduğunu, bunun sonucunda ise hem Türklerin başka milletlerin boyunduruğu altında yaşamak istemeyerek mücadele edeceğini hem de Hindistan'da büyük olayları tetikleyeceğini belirtmiştir. Türk meselesinin Hindistan'da "bir ölüm kalım davası" haline geldiğini dile getirmiştir. Ayrıca bağımsız bir şekilde Edirne'den doğu illerine kadar bir bölgenin padişahın yönetiminde bırakılması ve Türkiye'nin Cemiyet-i Akvam'a üye olması için davet edilmesinin icap ettiğini söylemiştir (Sonyel, 2014, 185-86).

Ağa Han'ın bu istek ve önerilerini İngiliz yetkililere aktardığı sıralarda Türk Milli Mücadelesine destek olmak amacıyla Hindistan'ın birçok yerinde protestolar ve mitingler yapılmaya başlanmıştı. 18 Eylül 1919 tarihinde Hilafet Komitesi'nin Bombay'da düzenlediği bir mitinge on bin Müslüman katıldı. Bu mitinglerde konuşma yapan Hindistan'ın Hindu liderlerinden olan Mohandas Karamçand Gandhi³, Bombay'da düzenlenen konferansta halifeliğin geleceğine değinerek kutsal yerlerin kendileri için bir ölüm kalım meselesi olduğunu vurgulamıştır (Sonyel, 2014: 185).

Yine bu dönemde 23-24 Kasım 1919 tarihlerinde Delhi'de düzenlenen Hilafet Kongresi'ne Gandhi ve ileri gelen Hindu liderlerin katılması Müslümanlar arasında büyük bir sevince yol açtı. Konferansta Türk hükümeti ile olumlu bir anlaşma imzalanmadığı takdirde İngiliz mallarının boykot edileceği ve İngiliz hükümetiyle işbirliğinin sona erdirileceği yönünde karar çıktı (Cöhce, 2006: 163).

³ Mohandas Karamçand Gandhi Hindistan'ın Gujarat Eyaleti'nin Porbandar kasabasında 2 Ekim 1869 tarihinde zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Ailesi çeşitli siyasi ve hukuki görevlerde yer almıştır. 13 yaşında Kastura Bayi isimli genç bir kızla evlenen Gandhi, eğitiminin ilk yıllarında başarısız olmuş ve orta öğretimini 18 yaşında tamamlayabilmiştir. Ancak aile dostları Mavji Dave'nin tavsiyesi üzerine İngiltere'ye hukuk okuması için gönderilmiştir. Burada tanıştığı kişilerden edindiği bilgiler ve tecrübeler sayesinde hayata bakış açısı değişmiştir. Hukuk eğitimini tamamlayıp Hindistan'a döndüğünde avukatlık yapmaya başlamıştır. Ancak tek bir müvekkil bulamayınca Güney Afrika'ya gitmiştir. Güney Afrika'da geçirdiği 20 yıl boyunca kendisiyle özdeşleşen pasif direniş ya da şiddet dışı direniş felsefesine erişmiştir. Hindistan'a döndüğünde Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesini bu anlayış doğrultusunda gerçekleştirmeye çalışmıştır. Tuttuğu ölüm oruçlarıyla ve meşhur sessiz direnişi olan tuz yürüyüşüyle birlikte Hint halkının bağımsızlık düşüncelerini canlandıran Gandhi, 30 Ocak 1948 tarihinde fanatik bir Hindu tarafından öldürülmüştür (Özenç, 2006: 167-172).

1920 yılında Türk - Hint ilişkilerinin gelişmesine sebep olan iki olay yaşanmıştır. Bunlardan ilki 23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılmasıydı. Hintliler, Türk bağımsızlık savaşının önemli bir safha kaydettiğini düşünüp daha fazla destek vermeyi sürdürmüşlerdir. Diğer mesele ise 10 Ağustos 1920’de Osmanlı Devleti’nin Sevr Anlaşması’nı imzalamaya zorlanmasıydı. Bu iki olayla birlikte Hintlilerin Türklere olan destekleri daha da artmıştı. Özellikle Sevr anlaşmasının kabul edilemez olduğunu her fırsatta belirtmişlerdir. Hindistan Özgürlük Hareketinin önemli liderlerinden ve Hindistan Cumhuriyeti’nin ilk Başbakanı Jawaharlal Nehru *Glimpses of World History* adlı eserinde Sevr Anlaşması’nı şu şekilde değerlendirmiştir: “Müttefikler tarafından Türkiye’nin mutsuzluğu için tasarlanan anlaşma 1920 Ağustos’unda yayımlandı. Bu anlaşmanın adı Sevr’di. Türk özgürlüğünün sonuydu. Bağımsız bir devlet olarak Türkiye’nin idam cezası yürürlüğe konmuştu. Ülke sadece küçük parçalara bölünmekle kalmıyor, İstanbul’un kendisi bile bir Müttefik komisyonunun kontrolüne veriliyordu (...) Her şeye rağmen Sultan’ın temsilcileri bu antlaşmayı imzalamışlardı. Doğal olarak Milliyetçiler, antlaşmayı reddettiler ve antlaşmanın yayımlanmasının sonucunda milliyetçilerin gücü arttı, çok sayıda Türk ülkenin daha kötüye gidişinin önüne geçmek için onlara katıldı” (Nehru, 1949: 701). Nehru, Sevr Anlaşması’nı Türk milletinin özgürlüğünün elinden alan bir metin olduğunun altını çizmiştir. Sultan ve etrafındaki devlet adamlarının bu metni kabul etmelerine rağmen milliyetçi kesimin kabul etmeyip savaş yolunu seçmesi Nehru’nun önemle vurguladığı bir olay olmuştur. Nitekim bağımsızlıkları için dönemin en güçlü devletlerine karşı mücadele etmeyi seçen Türk milliyetçilerinin Nehru gibi bağımsızlık peşinde koşan Hintlilere de ilham olması pek muhtemeldir.

Nehru sözlerine şu şekilde devam etmiştir: “Türklerin kaderini yenilgilerinin karanlık günlerinden zafer kazandıkları güne kadar dikkatle takip ettik. Şunu gördük: Müttefiklerin ve özellikle İngilizlerin onları baskı altına almak ve zayıflatmak için attıkları her adım garip bir biçimde ters etkiler yarattı, sonuçta milliyetçileri güçlendirdi, daha güçlü direnişe yöneltti... Müttefiklerin Türkiye’yi bölüp parçalamaları, Yunan birliklerini İzmir’e çıkartmaları, milliyetçi liderlerin tutuklandığı ve sürgüne yollandığı 1920 İngiliz darbesi, Türkleri öfkeliendirdi, coşturdu. Yiğit bir halkı aşağılama ve ezme girişimi kaçınılmaz olarak bu sonucu

doğurdu” (Nehru, 1949: 705). Nehru’nun bu sözleri Türklerin hangi zorlukların üstesinden gelerek bir zafer kazandığını göstermiştir.

Mahatma Gandhi, Türklere destek için şu sözleri kaleme almıştır; “*Biz gerçekten Müslüman kardeşlerimizle bir olduğumuz kanısındaysak, Türk milliyetçiliğini yıkmak için Avrupa’da sürdürülen harekete karşı onların duygularına sevgi duymalıyız. Yazıklar olsun ki, bu harekete gizli ya da açık olarak İngiliz Hükümeti önderlik etmektedir... Avrupa’daki Türk imparatorluğunun yok edilmekten kurtarılması yolundaki çabalarda Müslüman kardeşlerimizle işbirliği yapmalıyız... Hiçbir kuşkuya yer vermeyecek biçimde İngiltere’nin Türkiye’yi yok etmeğe uğraştığı meydana çıkarsa, Hindistan’ın tek alternatifi bağımsızlıktır... Hinduların görevi de daha az açık değildir... Türkiye’yi yok olmaktan kurtarmak için elimizden geleni yapmalıyız...*” (Seçkin, 1994: 12). Gandhi bu sözleriyle birlikte emperyalizme karşı birlik olunmasını ve Türklere milli davalarında yardım edilmesinin gerekliliğinin altını çizmiştir. Ancak Gandhi’nin asıl amacı ise İngilizlere karşı hem Müslümanların hem de Hinduların birlikte hareket etmesini istemesiydi. Çünkü Hindu bir lider olarak Hinduları Kongre Partisi etrafında örgütlerken Müslüman Türk halkına yardım edilmesi gerekliliğini savunarak Müslümanları da bu birliğe katmayı amaçlamıştır.

Bir diğer örnek ise Hint Müslümanlarından oluşan bir grubun İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerini dolaşarak Sevr Anlaşması’nın maddelerinin düzeltilmesini istemeleri idi (Cöhce, 2006: 163). Müslüman veya Hindu fark etmeksizin bu dönemde Hindistan’ın birçok yerinde İngiliz hükümetine karşı toplantılar düzenlenip başkaldırıları başlamıştı. Hint Müslümanları 5 Ocak 1921’de Lloyd George’a muhtıra vererek Osmanlı’nın savaş öncesindeki durumunun korunmasını istediler. Ayrıca Türklerle yapılacak olan barış anlaşmasında istedikleri gibi bir durumun oluşmaması halinde İngilizlerin Müslüman halktan sadakat beklememesi gerektiğini belirtmişlerdir (Cöhce, 2006: 86). Hint halkı tarafından Türklere yapılan yardımlar ve verilen destekler İngilizleri özellikle de Lloyd George’u rahatsız etmişti. Durumu görüşmek üzere Hintli liderleri 1921 yılında görüşmek üzere Londra’ya davet etti (Cöhce, 2006: 86).

8-10 Temmuz 1921 tarihleri arasında Karaçi’de toplanan Tüm-Hindistan Hilafet Konferansında şu karar alınmıştır: “... *Eğer Britanya Hükümeti, doğrudan*

ya da dolaylı, açık veya gizli olarak, Angora (Ankara) Hükümeti'yle savaşırsa, Hindistan'lı Müslümanlar sivil itaatsizlik başlatacak ve Hindistan Ulusal Kongresi'nin bir sonraki toplantısında tam bağımsızlıklarını kuracak... Ve Hindistan cumhuriyetinin bayrağını çekecektir.” (Sadiq, 2018, s. 74-75). Böylece Hint Müslümanları Türkiye'nin yanında olduklarını bir kez daha göstermişlerdir.

Milli Mücadele'nin kazanılmasıyla birlikte Türkler kadar Hintliler de zafere sevinmişti. Jawaharlal Nehru⁴ Türk zaferini duyduklarındaki tepkilerini şöyle anlatmaktadır: “Mustafa Kemal'in Yunanlılara karşı kazandığı büyük mücadeleyi, yaklaşık on bir yıl önce duyduğumuz zaman ne kadar çok sevindiğimizi çok iyi hatırlıyorum. Ağustos 1922'de Afyonkarahisar'da kazandığı ve ardından Yunan ordusu ile İzmir'de denize döktüğü savaşı. Birçoğumuz Lucknow Bölge hapishanesindeydik ve Türklerin zaferini kutlamak için hapishane barakamızı sağdan soldan bulabildiğimiz şeylerle süslemiş, dahası o akşamı, cılız bir biçimde bile olsa, ışıktandırmaya çalışmıştık.” (Nehru, 1949, 704). Kısacası bu zafer bağımsızlık hayalleri kuran Hintliler için bir umut ışığı olmuştu.

Mehmet Abdülmennan adlı bir Hindli, 30 Ağustos Zaferi üzerine Büyük Millet Meclisi'ne gönderdiği mektubunda şunları söylemiştir: “Ey İslam'ın alemdarı olan Millet! Sizin zaferiniz bütün İslam âleminin zaferidir. Bugün sevinç içinde bulunan yalnız Anadolu değildir. Bütün İslâm diyarı sevinçler içinde çalkalanmaktadır. İnşallah bugün bütün İslam âleminin kurtuluş ve mutluluğunun başlangıcı olacaktır. Hind Müslümanlarından olan bu kardeşiniz, bu muazzam günün güzel bir hatırası olmak üzere umum Hind ahalisi ve İslam cemiyetleri adına size bir bayrak takdim ediyorum. Lütfen hediyeimin kabul buyurulmasını rica

⁴ Jawaharlal Nehru Keşmirli Brahman bir ailenin çocuğu olarak 1889 yılında Hindistan'ın Allahabad şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası Hint bağımsızlık hareketinin önde gelen liderlerinden Motilal Nehru'dur. Nehru, 16 yaşına kadar evde bir dizi İngiliz öğretmenler tarafından eğitilmiştir. Ardından İngiltere'de aldığı eğitimler sonrası avukat olmaya hak kazanmıştır. Hindistan'a döndüğünde avukat olarak çalışmaya başlayan Nehru, Mahatma Gandhi'nin İngilizlere karşı yürüttüğü direnişten etkilenmiştir. Nehru, Gandhi ile ilk kez 1916'da Lucknow'daki Hindistan Ulusal Kongresi'nin (Kongre Partisi) yıllık toplantısında tanışmıştır. Bu tarihten sonra Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesine aktif olarak katılan Nehru 1921'den 1945'e kadar geçen 24 yıllık sürede toplamda dokuz yıllık bir hapis cezası çekmiştir. 15 Ağustos 1947'de Hindistan ve Pakistan iki ayrı bağımsız ülke olarak ortaya çıkmasıyla birlikte Nehru, bağımsız Hindistan Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı olmuştur. 17 yıllık başbakanlık döneminde Hindistan'ın hem demokrasiye hem de sosyalizme ulaşması gerektiğini vurgulamıştır. Dış politika olarak ise tarafsız kalmayı önemseyerek Bağılantısızlar Hareketi'nin önde gelen liderlerinden birisi olmuştur (Moraes, Frank R.. "Jawaharlal Nehru". *Encyclopedia Britannica*, 10 Nov. 2021, <https://www.britannica.com/biography/Jawaharlal-Nehru>

ederim. Siz Türkler Peygamber Efendimiz Hazretlerinin en sevgili milletisiniz. Siz azim ve şehametinizle hürriyet ve istiklalinizi temin ediyorsunuz. Sizin Allah indindeki mevkiinize hiçbir millet yetişemez. İnşallah yakın zamanda biz Hind Müslümanları da hürriyetimize kavuşuruz. Bugün Hindistan'da hürriyeti zorla alınmış, esaret zinciriyle bağlanmış 70-80 milyon Müslüman kardeşinizin kalbi sizinle beraberdir.” (Milliyet, 1 Eylül 1976, s. 5).

Milli mücadele sırasında Hint Müslümanları tarafından Ankara hükümetine verilen maddi ve manevi destek savaşın hem meydana hem de masa başında kazanılmasında rol oynamıştır. Hintlilerin desteklerinin ve yardımlarının bilincinde olan Mustafa Kemal Paşa Hindistan Merkezi Hilafet Komisyonu Başkanı Seyyid Çotani'ye 9 Kasım 1922 tarihli bir teşekkür mektubu göndermiştir. Bu mektup daha sonra 11 Şubat 1923 tarihli Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın “Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Gazi Mustafa Kemal” imzasıyla Hindistan Merkezî Hilafet Komisyonu Reisi Seyyid Çotani'ye teşekkür mektubu yazmıştır. Mektupta haksız bir şekilde Türk yurdunu işgal eden Yunan kuvvetlerine karşı Türk milletinin büyük bir zafer aldının altını çizmiştir. Bu zaferin sadece Türklerin kaderini belirlemediğini aynı şekilde zulme uyrayan, bağımsızlıkları ellerinden alınmış milletleri de harekete geçirmesi için bir örnek olduğunu belirtmiştir. Hindistan'ın bağımsızlık yolundaki mücadelesinin de uzak olmayan bir zamanda başarıya ulaşacağına inandığını söylemiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın yazmış olduğu mektupta dikkat çeken durumlardan bir tanesi de Hint yardımlarının Türk davasına yapmış olduğu katkıydı. Ayrıca “*Yunanlılardan kurtarılan yüz bin kilometre murabbai arazide sakın milyonlarca ahali elbisesiz, mevasız ve erzaksız bir halde yaklaşan kışın tesirâtına maruz*” kaldığından dolayı Türk halkının “*Hindistan'daki din kardeşlerinin vasi surette muavenetlerine muhtaç*” olduğunun altını çizmiştir. Mektubun sonunda Türk halkıyla birlikte hareket eden, her fırsatta yardım eden Hint vatandaşlarına şükranlarını sunmuştur (Hâkimiyet-i Milliye 24 Cemaziyel Ahir 1341).

1.1 Mustafa Kemal Paşa Dönemi Türk – Hint İlişkileri

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında Hintli Müslümanların yaptıkları yardımlar ve akabinde kazanılan bağımsızlık Hintlilerin ilgilerini Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne yöneltmiştir. Halifeliğin Mustafa Kemal Paşa tarafından kaldırılması ilişkilerde bir kopukluğu meydana getirirse de Hintli devlet adamlarının

birçoğu Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde kurulan modern laik devlet fikrinden de etkilenmişlerdir. Önemli bir nokta ise Mustafa Kemal Paşa döneminde ilişkilerin İngilizlerin kontrolünde olmasıydı. Atatürk döneminde İngilizler tarafından sömürülen Hindistan ile Türkiye ilişkileri İngiltere'nin izin verdiği ölçüde gelişmiştir. Aynı şekilde İnönü döneminin büyük bir bölümünde İngiliz sömürgesi olan Hindistan ile siyasi ilişkilerde beklenen yol kat edilememiştir.

1.1.1 Hintlilerin Lozan'a Destek Vermesi

Mustafa Kemal Paşa dönemi Türk – Hint ilişkileri inişli çıkışlı bir seyir takip etmiştir. İlişkilere değinmeden önce Mustafa Kemal Paşa'nın Hint toplumunda nasıl popülerlik kazandığına bakmak yerinde olacaktır. Hint halkı tarafından Mustafa Kemal Paşa'nın adı ilk defa Çanakkale Savaşları'nda duyulması muhtemeldir. Ardından işgal güçlerinin Anadolu'yu işgaliyle birlikte onlara karşı kurtuluş mücadelesine girişen Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşları Hintli Müslümanlar gözünde hem halifenin kurtarıcısı hem de İslam'ın batıya karşı direnci olarak görülmüş ve maddi manevi desteklerini esirgememiştir. Örneğin, 10 Temmuz 1920 tarihli yazıya göre Hindistan Hilafet Partisi Genel Sekreteri Mirza Bey Ankara'ya geldi (BCA, 30.10.0.0/200.365.1). Dikkat çeken durum ise hala Osmanlı padişahının ve halifenin var olduğu bir ortamda Hintli bir yetkilinin Ankara'ya gelmesi, Hintlilerin, Mustafa Kemal Paşa ve Ankara hükümetine olan güvenini göstermesi açısından önemlidir.

Hint halkının Milli Mücadele'ye ve Mustafa Kemal'e verdikleri destek azımsanamayacak kadar güçlüydü. Hintliler tarafından verilen destek sadece savaş alanında sınırlı kalmamış Lozan Barış görüşmelerinde de bulunan Hint heyeti ve Hindistan İstiklal Fırkası Başkanı Vahit Han bir baskı oluşturmayı amaçlamış ve desteğini şu sözlerle belirtmiştir: *“Ankara ile ilişkilerimiz maddî değil, manevî ve dinîdir. Türkiye'ye teveccüh besleyen, Türkiye'ye yardım için her türlü fedakârlığa hazır olan 80 milyon Müslüman vardır. Ankara Hükümeti'nin bağımsızlık hakkını tamamen tatmin etmeyen ve onur kırıcı olabilecek olan bir barışı kabul etmesini istemeyiz. Türkiye'yi ne siyasî ve ne de ekonomik olarak İngiliz etkisi altına girmiş görmek istemeyiz. Biz, TBMM'ye tamamen güveniyoruz”* (Vakit, 29 Ocak 1923).

Lozan Barış Anlaşması'nın imzalanmasıyla bağımsızlığını kazanan Türkler, özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın emperyalist güçlere karşı savaş alanında ve

diplomaside aldığı zaferler Hint halkının umudu olmuştu. Hindistan bağımsızlık mücadelesinin önemli figürlerinden Aga Han, Lozan’da imzalanan anlaşmadan sonra şu sözleri dile getirmiştir: *“Bu mesajı batının büyük güçleriyle eşit şartlarda yakın tarihte ilk defa Müslüman bir millet tarafından bir anlaşma yapılan Lozan’dan gönderiyorum. Bu anlaşma Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa’nın sarsılmaz liderliklerini yansıtmaktadır. Ayrıca İngiltere, Fransa ve diğer batılı devletlerin Türkiye ve İslam’ın arkadaşı olma arzularından açığına çıkarmıştır.”*

Aga Han ayrıca Türkiye’nin Lozan Anlaşması’yla 200 yıldan beri ilk defa gerçek anlamda bağımsız ulusal bir devlet olduğunu da belirtmektedir. Özellikle kapitülasyonların kaldırılmasını bu bağımsızlıkta önemli aşamalardan biri olarak göstermektedir. Artık Türk topraklarında yabancı askerlerin kalmayacağını İstanbul, Edirne ve Trakya’nın kontrolünün Türklerin eline geçtiğini dile getirmiştir. Son olarak, Hintli arkadaşlarına seslenen Aga Han, Türkiye’nin kendini toparlamasında ona yardımcı olmalarını istemektedir. Çünkü Türk halkı savaşlar yüzünden epey yıpranmış ve ciddi anlamda gücünü toplamak için yardım gerektiğini belirtmektedir. Hatta bu doğrultuda yetim çocuklar için 100 poundluk bir yardımda da bulunduğunu açıklamıştır (TOI, 30 Temmuz 1923, s. 2).

Lozan Barış Anlaşması’nın imzalanması haberi Hint Müslümanlarına ulaşınca büyük bir sevinçle kutlandı. Lozan zaferinin kurban bayramına denk gelmesiyle gencinden yaşlısına neredeyse bütün Müslümanlar camilerde sabahın yedisinden itibaren şükredip, yemekler dağıttılar. Hatta binlerce kişinin katıldığı Bombay’daki Juma Masjid’de Türk bayrakları asıldı ve kutlamalar bitene kadar kimse alandan ayrılmadı. Dahası kırmızı bir parşömen üzerine altın renkli harflerle “Çok Yaşa Gazi Mustafa Keman Paşa (Long live to Gazi Mustapha Kemal Pasha)” yazılarak caminin kapısına asıldı. Aynı şekilde Lozan Anlaşması için “Mustafa Kemal Paşa’nın zaferlerinin zaferidir” şeklinde bir başka yazı daha asıldı. Ayrıca “Allah’ın yardımıyla İslam düşmanları yenildi” pankartları meydanlarda bulunmaktaydı. Dahası alanda bulunan bütün Müslüman halkın dilinde Mustafa Kemal Paşa’yı öven sözler yer almaktaydı (TOI, 26 Temmuz 1923, s. 2).

Sadece Müslümanlar değil, aynı zamanda Hindular da Lozan Barış Anlaşması’nın imzalanmasını sevinçle karşıladılar. 26 Temmuz 1923 günü Sir Cowasji Jehangir Hall’de Sarojini Naidu başkanlığında “Türkiye’nin Zaferi” adlı

bir konuşma gerçekleştirildi. Türk halkının vatanseverlikleri, yiğitlikleri, sınırsız fedakârlıkları ve kazandıkları zaferler sayesinde elde ettikleri Barış Antlaşması için Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya ve kahraman Türk milletine tebriklerini sundular. Toplantıda öne çıkan hadise ise Türklerin zaferinin Hintlilere örnek olabileceği, bu yüzden Hindu Müslüman ayrımı olmadan birleşmenin önemi vurgulanmıştır (TOI, 27 Temmuz 1923, s. 9). Kısacası Lozan Barış Anlaşması Hintlilere kendi özgürlüklerini de kazanabilme cesareti vermiş, bunun yolunun da birlik ve beraberlikten geçtiği vurgulanmıştır.

Hindistan Hilafet Hareketi lideri Doktor M. A. Ensari de Lozan'da alınan başarıdan dolayı hem halife Abdülmecid'i hem de Mustafa Kemal Paşa'yı kutlamıştır. Ensari anlaşmanın Türkiye'nin özgürlüğüne kavuşması yanında Asya milletlerinin uyanışında da büyük bir rol oynayacağını belirtmiştir. Ayrıca Lozan Anlaşması'na sevinen Hint halkı Mustafa Kemal Paşa'ya ve halife Abdülmecid'e telgraflar göndermeyi de ihmal etmediler (Toprak, 2014: 100). Lozan Barışı'nın imzalanmasında herhangi bir katkısı olmayan halife Abdülmecid'e tebrik mesajlarının iletilmesi halifelik makamının ileride Türkiye Cumhuriyeti'nin başına sıkıntı açabileceği endişesini de beraberinde getirdi. Nitekim Lozan'da her iki tarafı birbirine düşürmek için hem Ankara hükümetine hem de İstanbul'a barış görüşmelerini gerçekleştirmek için mektup gönderilmesi bunun bir işaretiydi.

1.1.2. Halifeliğin Kaldırılışı ve Hint Müslümanlarının Tepkisi

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması ve akabinde saltanatın kaldırılması Türkiye'de yeni bir dönemin başlayacağını habercisiydi. Mustafa Kemal Paşa savaş meydanında kazandığı zaferi yapacağı devrimlerle taçlandırmak istedi. Ancak onun devrimleri içeride olduğu kadar dış dünyada da olumlu ve olumsuz tepkiler aldı. Farklı tepkilerin geldiği yerlerden birisi de Hindistan oldu. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte Hilafet Konferansı'nın önde gelen liderleri halifelik kurumunun korunacağı düşüncesiyle Cumhuriyetin ilanına destek vermişlerdir (Bayur, 1950: 557). Çünkü milli mücadele boyunca saltanat makamının destek vermediğini, itilaf devletleriyle birlikte hareket edip Milli Mücadeleyi engellemeye çalıştığı Hintlilerin bildiği ve yakından takip ettiği bir durumdu. Yukarıda belirtildiği gibi Hindistan Hilafet Partisi Genel Sekreteri Mirza Bey'in Ankara'ya gelişi de bu görüşü destekler nitelikteydi.

Ancak halifelüğün kaldırılmasının gündeme gelmesine Hintli Müslümanların bir kısmı büyük tepki gösterdi. Hilafetin kaldırılmasını hızlandıran asıl olay ise Aga Han ve Emir Ali gibi Hintli Müslümanların İsmet Paşa'ya yazdıkları mektuptu. Mektup İsmet Paşa'nın eline ulaşmadan 5 Aralık'ta İkdam ve Tanin gazetelerinde, 6 Aralık'ta Tevhid-i Efkâr gazetesinde hiçbir yorum yapılmadan aynı metin yer aldı. Mektupta "Halifenin nüfuzunun tenkis (azaltmak) veya bir amal-i dini(dini işler) gibi Türkiye teşkilatı siyasetinden onun tebidi (uzaklaştırmak) bugün fikrimizce İslâm'ın dağılmasını, o manevi cihan kuvvetinin amali suretinde zayii demek olacaktır" denilerek halifenin siyasi yetkilerden arındırılmasının onun manevi gücünü azaltacağını belirtmişlerdir. Son olarak ise TBMM'nin hilâfeti İslâm âleminde hürmet görececek bir mevkiye getirmesini isteyerek bitirmişlerdir (Murat ve Özmen, 2018: 145). Mektubun İsmet Paşa'dan önce gazetelere servis edilmesi bir yana böyle bir mektubun alt metninde Türkiye'nin içişlerine karışma durumu görülmektedir.

Haliyle konu 8 Aralık 1923 günü Millet Meclisi'nin gizli oturumunda ele alındı. Burada yaptığı konuşmalarda Yusuf Akçura, Emir Ali ve Aga Han hakkında *"Her ikisi İngiliz hazinesinden binlerce sterlin maaş alan büyük memurlardır. İngiliz memurlarıdır. Her ikisi bu memlekette ekseriyet teşkil eden ehli sünnetten hariç kalıp hilafet meselesiyle alakadar olmıyan iki adamdır"* diyerek onların amaçlarının halifelikten ziyade İngilizlere hizmet olduğunu belirtmiştir. Hatta savaş zamanında Ağa Han'ın Türkler aleyhinde yazılar yazdığını da dile getirmiştir (TBMM. Gizli Celse Zabıtları, 8 Kânunuevvel 1339 (1923), cilt 4, s. 322).

Bilindiği üzere Birinci Dünya Savaşı sonrası Hintliler İngilizlerden bağımsızlıklarını talep etmişler, ancak bu talep İngilizler tarafından uygun görülmemiştir. Bunun üzerine Müslüman veya Hindu fark etmeksizin Hintliler İngilizlere karşı bağımsızlık mücadelesi vermeye başlamışlardır. Halifelüğün kaldırılışı meselesinde her ne kadar ilk bakışta Hint Müslümanları ile İngilizlerin ortak bir noktada birleştiği görülse de her iki tarafın amaçları konusunda büyük bir çelişki vardır. Bir başka deyişle İngilizler 19. yüzyıldan itibaren halifelik kurumunu kullanarak Hint Müslümanlarını kontrol etmeye çalışmıştır. Yine halifelik sayesinde Hint Müslümanlarının bağımsızlık mücadelesini, isteklerini kontrol altında tutabilmiştir.

Nihayet uzun geçen görüşmeler ve toplantılar neticesinde 3 Mart 1924 günü TBMM'nin çıkardığı kanunla halifelik kaldırılmış oldu. Hilafetin kaldırılışı Hint Müslümanları arasında büyük bir tartışmayı da beraberinde getirdi. Ali kardeşler kararın tartışılmasını, Mevlana Azad halifeliğin Mustafa Kemal Paşa'ya teklif edilmesini, Muhammed İkbâl ise Türkler'in tutumunda İslam'a aykırı bir taraf olmadığı için Hint Müslümanlarının onları örnek almasını istiyordu (Qureshi, 1998: 111).

Hilafet Komitesi'nin önde gelen liderleri "İslam'a yapılan bu ihanet Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in yaptığı ihanetten daha kötüdür. Hatta Yezid bile hilafeti yıkmak için bir girişimde bulunmamıştır" diyerek sert bir şekilde hilafetin kaldırılmasını eleştirdiler (Husain, 2012: 134). Şevket Ali, Ankara hükümetine tepki olarak Hindistan'daki Cuma hutbelerinde halife Abdülmecid'in adının zikredileceğini belirtti (TOI, 15 Mart 1924, s. 11).

Yine 10 Mayıs 1924'te Bombay'da toplanan Hindistan Hilafet Konferansı'nın Çalışma Komitesi Hint Müslümanlarından meydana gelen bir heyeti Türkiye'ye yollayıp Hilafetin önemini anlatmak istediler. Fakat Hindistan hükümeti pasaport vermeyi reddettiği için yola çıkamadılar (Sadiq, 1983: 120-121; TOI, 23 Mayıs 1924, s. 8). Bu girişimiyle yetinmeyen heyet, 23 Haziran 1924'de Delhi'de yaptığı toplantıda Türk hükümetine Abdülmecit'in tekrar halife seçilmesini ve dini konularda tam yetki ile sınırlandırılmasını talep edilmesini kararlaştırdılar. Burada Mohammed Sadiq'ın dikkat çektiği konu ise Mustafa Kemal'in cumhurbaşkanlığı görevindeyken bir yandan da halifeliği devam ettirmesine kimsenin itirazı olmayacağıydı. Zira hilafetçi Hint Müslümanları için kişiden ziyade Halifelik makamının varlığı önemliydi (Sadiq, 1983: 121).

Örneğin, Rasih Efendi başkanlığında Hindistan'a giden Hilal-i Ahmer heyetine Hindistan ve Mısır'daki Müslüman cemaatin önde gelenleri Mustafa Kemal Paşa'nın halifeliği kabul etmesi için Rasih Efendi'yle dört maddeden oluşan bir öneri gönderdi.⁵ Ancak bu teklif Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul görmedi (Çapa, 1994: 14-17).

⁵ Oradaki vaziyeti ve bu zevatın teklif ve ricalarını huzur-ı Sâmillerine arzla taktimat ve tekrîmâtının kabulünü istirham eylerim muhterem efendimiz. Teklif ve ricaları bu maddelerdir: 1. Mücahid-i azam Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri hilâfeti deruhde ve kabul buyurarak biz esir insanları tefrikadan vikaye buyurmalıdır. 2. Tefrikamızdan düşmanlarımız istifade edecektir. Türkleri

Halifeliğin kaldırılışına olumsuz bakan Muhammed Ali, Türklerin Avrupalıların saldırılarına karşı önemli bir silahtan mahrum kaldığını dile getirdi (Yüksel, 2010: 245). Dış basında ise halifeliğin kaldırılmasıyla Hilal-i Ahmer'in Hindistan'da topladığı yardımlarda bir azalma olacağı dahi gündeme getirildi. Ayrıca meclisin halifeliği kaldırmasına rağmen bu makamın sonunun gelemeyeceği de belirtildi (Şimşir, 1981: 429-430). Hindistan'da basılan gazetelerden *Zamindar* hilafetin kaldırılamayacak bir kurum olduğunu belirtirken, *Hamdam* gazetesi "Türklerin kendi hükümetlerini seçme hakkı vardı ama Hilafeti ortadan kaldırmaya hakları yoktu" diye kızgınlığını ifade etti. *Madina* gazetesi ise Türklerin kendi elleriyle kendi evlerini yıktıklarından yakınmıştır. Kısacası Hint gazeteleri Ankara hükümetinin tüm Müslümanlara ait olan Hilafet kurumunu ortadan kaldırmasına sert bir tepki gösterdi (Husain, 2012: 133). Ayrıca Hindistan Hilafet Komitesi ve Cemiyet'ül-Ulema Hintli Müslümanların düşüncesini Ankara hükümetine kabul ettirmek için çaba harcadılar. Daha sonra Hilafet Konferansı Mustafa Kemal'e verdikleri *İslam'ın Kılıcı* ve *Halifenin Kurtarıcısı* unvanlarını geri aldılar (Qureshi, 2014: 148).

Öte yandan halifeliğin kaldırılışına ve akabinde gerçekleştirilen devrimlere olumlu bakan Hintliler de vardı. Hintli Aydın Muhammed İkbal bunlardan bir tanesiydi. İkbal hilafetin kaldırılmasını doğru olarak görmüştür. İkbal bu durumun korkunç olmadığını savunmuş, Türklerin hilafetin kötülüklerini tecrübe ettiklerini, bunu yaşadıklarını belirtmiştir (Husain, 2012: 150). Diğer taraftan Aftab Ahmad Khan da Muslim University Gazette'de yayımlanan *Nationalist Turkey and the Khilafat* adlı makalesinde halifeliğin kaldırılışını şu sözlerle savunmuştur: "*Hilafet, Fas ve Cezayir'de ve hatta Afrika'nın diğer bölgelerinde yer alan Müslümanları himayesi altına alan Avrupalı güçlere karşı Müslümanları korumak için hiçbir şey yapamamıştı. Ayrıca Hilafet, Hindistan'daki Müslüman güçler iç ve dış düşmanları tarafından saldırıya uğradığında onları korumak için yardım etmemiştir. Müslüman ülkelerin cehalet ve yoksulluk bağlamında yabancı güçlere av olmasının nedenlerini ortadan kaldırmak için hiçbir şey yapamamıştı*" (Khan, 1981: 738).

bunların şeninden nasıl kurtarmış ise, bizim dahi halâsımıza sebep olacaktır. 3. Biz Hindiler, bu hususta ne Mısırlılarla, ne Hicazlılarla, ne de Suriye ve Iraklılarla teşrik-i mesai edebilmeyiz. Onlar da bizim gibi esir insanlardır. Bu hususta hakk-ı kelâm ve reyleri yoktur. 4. Emir buyurdıkları takdirde Türkiye'de akdolunacak bir kongreye iştiraka hazınsınız. Mamafih, kongreye dahi ihtiyaç yoktur: mücahid-i a'zam Gazi Hazretleri'nin kararları muta' olacaktır (Çapa, 1994: 14-17).

Hintli lider Pandit Jawaharlal Nehru, Mustafa Kemal'in gerçekleştirdiği devrimleri doğru zamanlama ve kesin bir kararlılıkla yaptığını böylece Türkiye'yi modern bir devlet hüviyetine soktuğunu belirtmiştir. Kadınlara verilen haklar, giyim kuşamda değişimler, eğitim sistemindeki iyileştirmeler, hukuk alanındaki icraatlar Nehru'nun takdir ettiği noktalar olmuştur (Nehru, 1949: 705-711, 968). Hatta Nehru, Türklerin bağımsızlığını kazanmasında ve ardından Mustafa Kemal Atatürk'ün devrimleri ile modern bir devlet haline gelmesini önemli bir örnek olarak görmekteydi. 31 Mayıs 1938 tarihinde Bombay'da yapmış olduğu konuşmasında ifade ettiği gibi "Esin, Kemal Paşa'nın yurttaşlarına ilettiği coşkulu çağrıdan" alınacaktır (Sadiq, 2018: 142).

Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı devrimler Hindistan'ın birçok kurumunda takdir edilip örnek alınmıştır. Pencap Üniversitesi Urdu Daire-i Maârif-i İslamiye (Urduca İslam Ansiklopedisi) şöyle demektedir: "*Gazi Mustafa Kemal Atatürk, gerçekten Türklerin en büyük ulusal kahramanıydı. O, hangi işi ele aldıysa onu başardı. O, gerçek anlamda bir reformcu ve devrimciydi. Devletin güçlenmesi, hilâfetin sona ermesi, batılı yasaların uygulanması, medrese ve tekkelerin yok edilmesi, alfabenin değiştirilmesi, kadınların onurunun korunması... Bütün bu işlerin büyük bir devrimci olduğunun kanıtıdır. (...) O eşsiz bir politika ustası idi. Uzak görüşlülüğü, üstün zekası ve yetenekleri bakımından eşsizdi. Bundan başka, o, büyük bir barış ve huzur taraftarıydı. Kısaca her bakımdan büyük bir insandı. Tarih ona Türk Ulusunun en asil evlâdı ve dünyanın en saygıdeğer insanı diyecektir.*" (Fauk, 1979: 33).

Mustafa Kemal Atatürk'ün devrimleri ve bu devrimleri gerçekleştirirken sergilediği duruş Hintli lider Mahatma Gandhi'yi de etkilemiştir. Bir kültür mozaïği olan Hindistan'da sosyal ve toplumsal hayatı düzenlemek oldukça zor bir işti. Gandhi 1930'lu yıllarda bağımsızlık sonrası uygulamaya koymak istediği toplumsal değişimlerin temellerini atmaya başlamıştı. Toplumdaki kast sisteminin getirdiği ayrıcalık, kılık kıyafet, dini eğitimler, kız çocuklarının durumu, kadın hakları gibi meselelere yoğunlaşmış ve izleyeceği yolun Mustafa Kemal Paşa'nın devrimleriyle paralellik gösterdiği görülmüştür. Hatta peçeye karşı olduğunu belirtmesi üzerine Hint halkından tepkiler gelmeye başlayınca Mustafa Kemal Paşa'yı hatırlatmıştır (Sinha, 1972: 249-251).

Türkiye’yi ziyaret eden Hintlilerin Mustafa Kemal Paşa’nın devrimleri ve devrimlerin sokağa nasıl yansıdığını gözlemlediklerini Türk gazetelerine verdikleri demeçlerde öğrenmek mümkündür. Eski Bombay Valisi Hamit Ali ve eşi Şerife Hamit Ali, Ankara ve İzmir ziyaretlerinin ardından İstanbul’a gitmişler ve burada Haber (Akşam Postası) Gazetesi ile bir mülakat yapmışlardır. Hindistan’da toplumsal değişim ve kadın hakları üzerine çalışan Şerife Hamit Ali, Türkiye’de yapılan devrimlerin aynısını Hindistan’da başarmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Şerife Hamit Ali gazeteye verdiği demeçte Türk inkılabı için şunları söylemiştir: *“Herkes şamil olan, aynı zamanda yapılan bir inkılap Türkiye’de kanunlar, nasıl yalnız İslam dininde olanlara değil de Hristiyanlara, Musevilere, hülâsa Türk sayılan herkese şamilse bu şekilde muvaffak bir sistemin aynen Hindistan’da tatbikini istiyoruz. (...) Türkiye’de, çok kısa zaman içinde her sahada meydana konulmuş eserler cidden insanı şaşırtacak derecede mükemmeldir.”* Haber (Akşam Postası), 8 Mayıs 1937, s. 13).

Zaman geçse de Mustafa Kemal Paşa’nın devrimlerine Hint Müslümanlarının tepkisi devam etmiştir. Matbuat Genel Müdürlüğü’nün Başvekâlet Müsteşarlığına 11 Ekim 1930’da gönderdiği yazıda *The Muslim Outlook* adlı gazetede çıkan “Türkiye ve Yeni Müslümanlık” adlı makalede Türkiye’de gerçekleştirilen Atatürk devrimlerine pek sıcak bakılmadığı görülmüştür. Makalede her ne kadar Türklerin Afganlardan daha hakiki Müslüman oldukları vurgulansa da yazının genelinde Türk devrimlerine eleştiri vardır. Gönderilen yazıda *“Her ne kadar Türkler şapka giyiyorsa da halkın camilere pek kalabalık gittiğini ve din ferizelerine diğer Müslüman memleketlerinden daha ziyade riayet edildiğini, İsmet Paşa ile diğer bazı liderlerin dine pek ehemmiyet vermediklerini, mamefiyetin heyeti umumiyesi itibariyle kalben sağlam olup garp “Nasyonalizm” heyecanı hafifledikten bu milletin geçen asırlardaki kadar şevk ve gayretle Müslümanlığa hizmet edeceğine şüphe olmadığını, Avrupa medeniyetinin en iyilerini almakta bulunan Türklerin o medeniyetin fena vasıflarını tesirinden kendilerini kurtaracakları ve bu suretle de kendilerini asri mevcudiyet mücadelesi için teçhiz edecekleri zamanın uzak olmadığı”* ifadelerine yer verilmiştir (BCA, 030.10.258.736.6).

Hindistan'daki Babür İmparatorluğu'nun 1857 yılında resmi olarak ortadan kalkmasıyla birlikte siyasi açıdan yalnız kaldıklarını düşünen Hintli Müslümanlar, halifelik sıfatını elinde bulunduran Osmanlı Devleti'ne yakınlık göstermişlerdir. Osmanlı Devleti'nin izlediği Pan-İslamizm politikasıyla birlikte bağlılıkları daha da artmıştır. Bu sebeple Osmanlı Devleti'nin 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşadığı bunalımlı dönemde Osmanlı Devleti'ne ve Türk halkına maddi ve manevi yardımlarda bulunmuşlardır. Milli Mücadele yıllarında Ankara hükümetini yalnız bırakmamış, alınacak zaferle birlikte sadece Türk halkının değil halifenin de kurtulacağını ümit etmişlerdir. Fakat Mustafa Kemal Paşa'nın halifeliğin hiçbir siyasi ve bağlayıcılık gücünün kalmadığını görmesi ve halifelik makamı vasıtasıyla yeri geldiğinde yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin sorunlar yaşayabileceği ihtimali dolayısıyla 3 Mart 1924'te halifeliği kaldırmıştır. Bu noktadan sonra Hintli Müslümanlar Mustafa Kemal Paşa'ya büyük tepkiler gösterip verdikleri ünvanları geri almışlardır. Mustafa Kemal Paşa'yı gazetelerde ve düzenledikleri konferanslarda sert bir şekilde eleştirmişlerdir. Diğer taraftan ise halifeliğin kaldırılışını olumlu karşılayan Hintlilerin sayısı da azımsanmayacak derecede çoktu. Halifeliğin kaldırılmasını olumlu karşılayanların çoğu Hindistan'ın bağımsızlığı için Hinduların ve Müslümanların birlikte hareket edeceklerini düşünmüşlerdir.

1.1.3. Mustafa Kemal Paşa Dönemi Hint Yardımları

Milli Mücadele'nin kazanılmasında Hint yardımları önemli bir yer tutmaktadır. Bunun bilincinde olan Mustafa Kemal Paşa Milli Mücadelenin hemen akabinde bir vefa örneği olarak Hindistan'dan yardım gönderen kişilere ve kurumlara Londra'da çıkan *Islamic News* gazetesine şu şekilde demeç vermiştir: *"Biz Türkler en felaketli zamanlarımızda imdadımıza koşan ve bize hiçbir yardımını esirgemeyen Hintli kardeşlerimizin yaptıkları hizmetlerden dolayı pek minnettarız. Onların bize yaptıkları hizmetlerin milletçe nihayetsiz memnuniyetle karşılandığını, orada din kardeşlerimize ve bilhassa Hint Hilafet Komitesi üyelerine bildirmenizi isterim. Biz zaferimizi kazandık. Diğer kardeşlerimizin de milli emellerine kavuştuklarını görmek, bizim için sevinç sebebi olacaktır. Hindistan'da cereyan eden vakaları yakından takip ediyoruz. Hintli din kardeşlerimizin milli mücadeleleriyle yakından alakadarsınız. Onları da emellerinde muvaffak olmuş görmek, en samimi temennimizdir"* (Kişi, 2020: 547).

Bağımsızlıktan sonra da Hint yardımlarının Türkiye'ye devam ettiği görülmektedir. Türkiye'den Hindistan'a giden yardım kuruluşları orada Türkiye adına yardım toplamıştır. Örneğin Türkiye'de yapılan mübadele için Hindistan'a gidecek olan Kızılay heyetine Kemal Ömer ve Lütfi Simav'ın tayin edildiği 25 Ekim 1923 tarihli kararnamede belirtilmiştir (BCA, 30.10.0.0/123.874.33). Ancak bir başka belgede Lütfi Simav sağlık sorunlarından dolayı Hindistan'a gidemeyeceği için istifa etmiştir (BOA, HR.İM.22-155). Birkaç ay sonra 7 Ocak 1924 tarihinde ise Kızılay Heyeti'nden Kemal Ömer ve Bedri'ye diplomatik pasaport verilmesi onaylanmıştır (BCA, 30.18.1.1/8.44.8). Heyetin Hindistan'a gitmesi için Mösyö Henderson'la görüşmeler yapılarak izin alınmak istenmiştir (BOA, HR.İM.2-159; BOA, HR.İM.22-188). Olumlu geçen görüşmeler ardından heyete Hindistan'a girebilmeleri için izin çıkmıştır (BOA, HR.İM.22-204). Heyetin Hindistan'da yapacağı masraflar ve sağlıkla ilgili tedbirlerin Hilal-i Ahmer (Kızılay) tarafından alınacağı belirtilmiştir (BOA, HR.İM.23-57).

Hindistan'dan gelen yardımları devlet titizlikle dul ve yetimlere dağıtmıştır. Kurtuluş Savaşı'nda şehit olanların dul ve yetimlerine verilmek üzere "Hindistan'da Madras şehrinde Türkiye dul ve Yetimlerine Muavenet Komitesi" başkanı Cemal Mehmet Sakıp Efendi topladığı parayı bizzat Mustafa Kemal Paşa'ya göndermiştir. Toplamda 31,134 Türk lirasına tekabül eden 4,131 İngiliz sterlini, 13 şilin, 6 peres ihtiyaç sahiplerine dağıtılmıştır (BCA, 30.10.0.0/198.356.1).

Şehirler	Lira
Afyonkarahisar	3000
Balıkesir	2000
Bilecik	2000
Eskişehir	2000
İzmir	16,134

İzmit	2000
Kütahya	2000
Ankara	2000
Toplam	31,164

Tablo 1.1: Hindistan’dan dul ve Yetimler İçin Gelen Paranın Hangi ile ne kadar dağıtıldığı (BCA, 30.10.0.0/198.356.1).

Diğer taraftan Hint basınına yansıyan habere göre 3 Mart 1925 geces i Aquileia adlı gemiyle Bombay’a varan Hilal-i Ahmer heyeti Dr. Hikmet Bey, Dr. İsmail Besim Paşa ve Seyyid Mahmut Tevfik Bey burada Shaib Qureshi, Seyyid Zahir Hüseyin, Ahmet, Ali Bahadır ve Sadak tarafından karşılanmışlardır. Hindistan’da Merkezi Hilafet Komitesi tarafından davet edilen heyet Hint halkının Hilal-i Ahmer’e yaptığı yardımları ve Chhotani Saw Mill makinelerini almak için davet edilmişlerdir (TOI, 5 Mart 1925, s. 10).

Hindistan’daki Hilal-i Ahmer delegelerinin amaçlarından biri de yapılacak olan nüfus mübadelesinde Türk göçmenlerin ihtiyacını karşılamaktır. Çünkü mübadelede Türkiye’deki Rumların Yunanistan’a göç etmesinde Amerika ve diğer Hristiyan ülkelerden yardım gelmekteydi. Türkiye ise bu maddi külfetin altına tek başına girmiş, yaklaşık 600,000 Türk göçmenin Türkiye’ye getirilmesi için Hint Müslümanlarından yardım toplamıştır. Bu yardımların toplanmasında Hindistan’daki Hilafet Komitesi ön ayak olmuştur (TOI, 27 Ağustos 1925, s. 8). Ancak Mustafa Kemal Paşa’nın da gayretlerini İslam alemi için hazırladığı beyannamede görmek mümkündür: *“Türk milleti; Allah’ın inayetine güvenerek hayatını kurtarmaya, yaşamak hakkına malik olduğunu dünyaya göstermeye azmettiği gün, biliyorsunuz ki, bütün vesaitten mahrum, yalnız iman ve aşk-ı istiklal kuvvetine malik idi. Türkler; bu sayede istihsal ettikleri zaferle mücahedelerini (savaşma) tetvic (taçlanma) ederken âlem-i İslam’ın pek ulvi bir alaka ile mütehasis olduklarını şükür ile görmüş ve bunu daima minnetle yad etmekte bulunmuştur. İşte bu alakaya istinaden şimdi de bütün din kardeşlerimizden yine*

kendi kardeşleri için şefkat ve merhamet rica ve tavassutunda bulunacağım; Türk milleti zafere kavuştu, fakat elyevm muazzam bir iş karşısındadır:

Yunan idaresi altındaki dindaşlarımızın mübadelesi ve Türk toprağına iskânları. Bu kardeşlerimiz bugün Yunan zulmü altında inliyor. Bütün gün muhtelif mahallerden gelen feryadnameler, her Müslüman kalbini rikkate (merhamet, acıma) getirecek; her Müslüman'ı ağlatacak derecede acıklıdır. Bunların bir an evvel kurtarılmaları artık her şeyden evvel bir vazife-i diniye olmuştur. Bizler gibi birer yuva sahibi olan ve yekûnu altı yüz bini geçen bu kardeşlerimizi Türk toprağına kavuşturmak, sefaletlerine hitam vermek pek büyük bir iştir.

Kardeşler, Türk milleti ne kadar vesaite malik olursa olsun, bu vesait yine kâfi değildir. Harp esnasında Yunanlıların ayak bastıkları Anadolu mamureleri bugün birer virane olmuştur. Yunan hırs ve cinayetine kurban giden kardeşlerin toprakları da harabeye dönmüştür.

İşte kardeşler; bu yerleri imar etmeye, duçar oldukları mahrumiyet ve sefaletten bir dakika evvel halâs edilmeleri lazım gelen Yunan idaresindeki Müslümanları buralarda iskâna, altı yüz bin kişiye ekmek vermeye, me'va (yurt, mesken) bulmaya çalışan Türkler, kardeşlerinin sefaletten telef olmamaları için âlem-i İslam'ın mürüvvetine (cömertlik, iyilikseverlik) müracaat ediyor.

Dindaşlık rabita-i kudsiyesinin feyyaz tecelliyatına ümidvar ve mütenazzır (bekleyen); bu zavallı kardeşlerimiz için müşterek hayır ve şefkat müessesesi olan Hilal-i Ahmer'in vaki olacak teşebbüsatına bütün âlem-i İslam'ın seve seve ve kemal-i memnuniyetle zahir olacağında şüphem yoktur. Hilal-i Ahmer, bu dini vazifesinde de muvaffak olması için âlem-i İslam'ın lütuf ve muavenetine arz-ı ihtiyaç ediyor. Yapacağınız en ufak bir muavenetin birkaç Müslüman ailesinin hayatını kurtaracağını düşününüz.

Doğrudan doğruya aynen ve nakden gönderilecek ianat şükranla kabul edilecektir. Bugün ezici bir cereyan içinde bulunan ve yarın iskân ve iaşe edilmek için bin müşkülâtla pençeleyecek olan Rumeli Müslümanlarının yegâne istinatgâhları imanları ve yegâne ümitleri din kardeşlerinin ulviyet (yücelik) ve necabetidir (soyluluk). Cenab-ı Kibriya cümlemizin yardımcısı olsun” (BCA), 030.10.00.00/1.1.4.1-5).

Mustafa Kemal Paşa yazmış olduğu bu beyannameyi dağıtması için Rasih Efendi başkanlığında Hindistan'a giden Hilâl-i Ahmer heyetine vermişti. 9 Şubat 1924 tarihinde Bombay'a varan heyet Hindistan'da faaliyet gösteren Müslüman cemiyetlerinin liderleriyle toplantılar yaptı. İngilizlerin Türkiye'ye ve Hilâl-i Ahmer heyetine karşı oluşturduğu kamuoyu nedeniyle beklenen miktarda yardım toplanamadığı gibi beyannameler de dağıtılamamıştır (Çapa, 1994: 14-17).

Sebilürreşad dergisinin 20 Teşrinisani 1340 tarihli nüshasında 1920-1923 seneleri arasında Hilafet Cemiyeti'nin Türk İstiklal harbine yardım amaçlı gönderdiği ve altında başkanı Mevlana Şevket Ali'nin imzasının bulunduğu belgeden bahisle, bu yardımların nerelerde kullanıldığı bilgisi verilmiştir. Buna göre; 1920 senesinde 107,923 rupisi İzmir muhacirlerine; 1921 senesinde 466,909 rupi ile 375,231 rupi İzmir muhacirlerine; 1922 senesinde 87.152 rupi İzmir için, 1,152.470 Ankara için ve 1923 senesinde ise 508 rupi İzmir için ve 292,749 rupi Ankara için gönderilmiştir. Toplamda 2.482.942 rupiye denk gelen nakit bir meblağ Türkiye'ye gönderilmiştir. Bunların haricinde 1.600.000 rupi değerinde kereste fabrikaları satılarak Hilâl-i Ahmer'e bağışlanması kararı verilmiştir (Sebilürreşad, 20 Teşrinisani 1924).

Ancak belgelere yansıyan rapora göre yardım işlerinin her zaman sağlıklı yürümediği de olmuştur. Örneğin Hindistan'dan toplanıp gazi ve şehit çocuklarına verilmesi Türkiye'ye gönderilen paraları 15000 kuruşluk bir kısmını Kami adında bir kişinin zimmetine geçirdiği anlaşılmıştır (BCA, 30.11.1.0/5.13.16).

1.1.4. Rauf Orbay ve Halide Edip Adıvar'ın Hindistan Seyahatleri

Mustafa Kemal Paşa döneminin Türk - Hint ilişkilerinin önemli figürlerinden birisi Rauf Orbay'dır. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın içerisinde Mustafa Kemal'e muhalif olan Ali Fuat (Cebesoy), Kâzım Karabekir, Adnan Adıvar, Rauf (Orbay), Refet (Bele), gibi önemli şahsiyetler bir araya gelip 17 Kasım 1924 tarihinde Ankara'da Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurdular (Tanin, 18 Teşrin-i Sâni 1340 -18 Kasım 1924). Ancak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde başlayan Şeyh Said ayaklanması ve irticâi körüklediği gerekçesiyle Takrir-i Sükûn Kanunu'yla 3 Haziran 1925 tarihinde kapatıldı (Babaoğlu, 2012: 100). Bu olaydan sonra rahatsızlığını belirterek hem sıhhiye heyetinden bir rapor hem de meclisten izin alarak Avusturya'ya tedaviye gitti. Ardından yakın dostları Dr. Adnan Adıvar

ve Halide Edip Adıvar ile buluşmak için Londra'ya geçti. Londra'daki Türk büyükelçiliğinden İzmir Suikastı olayıyla ilgili on yıl sürgün cezasına çarptırıldığını öğrendi (Orbay, 1993: 196). Böylece yurda dönemeyen Rauf Bey firari bir hayat yaşamaya başladı. Bu esnada eski dostlarını görmek amacıyla Hindistan'a yolu düştü ve burada verdiği konferanslarda Türk devrimleri hakkında Hint halkına bilgiler verdi.

Rauf Bey, 9 Şubat 1933 tarihinde Hindistan'a varmıştı. Rauf Bey'i Delhi'ye geldiğinde tanıyan ve seven birçok Müslüman karşılamıştı. Rauf Bey kendisinden bir görüşme talep eden *The National Call* adlı gazeteye beyanat vermiştir. Buna göre Rauf Bey Hindistan'a geliş nedenini “Balkan harbinde bize yardım eden dostlarımıza hürmetlerimi arz etmek için buraya geldim” olarak açıklamıştır (BCA, 30.10.0.0/106.692.7). Delhi'ye siyasi bir maksatla gelmediğini belirtmişti. Camia-ı Milliye-i İslamiye üyelerinden Dr. Zakir Hüseyin'in kendisini yeni Türkiye hakkında birkaç söz söylemeye davet ettiğinden bahsederek Türkiye'nin mevcut siyasetinden söz etmeyeceğini ifade etmişti. Rauf Bey yine muhabire, büyük memleketlerini görmeye ve uzun süreden beri buluşmak istediği Dr. Ensari gibi Müslüman dostlarıyla görüşmek için geldiğini belirtmişti. Rauf Bey, “bu zevat bize kardeşlerimizin yapamayacağı iyilikleri yapmışlardır” diyerek yeni Türkiye'den bahsetmek istemediğini ancak istenirse altı yıl önce terk ettiği Türkiye'nin tarihinden ve siyasetinden bahsedebileceğini ifade etmişti (BCA, 030.10.106.692.7).

Rauf Bey, Hindistan'da çeşitli tarihlerde konferanslar vermiştir. 10 Mart'ta “Osmanlı-Türk zemini ve değişikliğin başlangıcı” 12 Mart'ta “Nationalism, Panturanizm ve Panislamizm Arasında Mücadele”, 14 Mart'ta “Türkiye ve Cihan Harbi” ve 16 Mart'ta “bugünkü Türkiye ve müstakbel imkânlar” başlıklı konferanslar bunlardan birkaçı olmuştur (BCA, 30.10.0.0/106.692.7). Gazeteciler Rauf Bey'in vereceği konferanslarda konuşacağı konularla ilgili olarak, her yerde büyük bir ilgi uyandıran Türkiye'nin kültür ve siyaset sahasında yaptığı inkılâplardan bahsetmesini istemişlerdir. Buna karşılık Rauf Bey muhabirlere şöyle demiştir; “*Ben bir hatip değilim. Asıl mesleğim denizciliktir. Onun için düşündüklerimi açıkça söyleyeceğim. Mevzu olarak, son otuz sene içinde Türkiye'yi işgal etmiş olan meseleleri seçeceğim. Türkiye'nin maruz kaldığı müşküller, diğer*

Avrupa memleketlerinin müşküllerinden çok mühim ve çok karışıktır. Biz hem şarkın hem de garbın tesiri altında yaşamaya mecbur kalmış ve şarkla garp arasında bir uyuşma zemini bulmaya çalışmış olan bir milletiz” (BCA, 030.10.106.692.7).

Rauf Bey’in Hindistan’da özellikle 1933 yılının Mart ve Nisan ayları içerisinde, Delhi, Bombay, Kalküta, Bopal, Peşaver, Lahor, Allahabad, Banaras, Haydarabat gibi birçok yere uğramış, buralarda özellikle Hint Müslümanlarının yoğun ilgisine mazhar olmuştur. Her gittiği yerde aydınından halkına büyük kalabalıklar tarafından karşılanmıştı. Buralarda halk adeta coşmuş, O’nun elini öpmek için birbirini ezmiş, fotoğraflarını çekmişti (BCA, 121-10-0-0/1-2-1).

Rauf Bey’in katıldığı konferanslardan birisi de Camia-ı Milliye-i İslamiye’deydi. Burada hilafet konusuna değinen Rauf Bey, halifenin konumuyla Papa’nın konumunun bir olamayacağından bahisle “bütün Müslümanların ve İslamiyet’in azametini ber-karar ve idamesiyle mesul” olduğunu savunmuştur. Milli mücadeleden yorgun ve tükenmiş olarak çıkan Türk milletinin halifelik görevini yerine getirmesinin zor olduğunu belirtmiştir. Ona göre hilafet meselesi sadece Türkleri değil, tüm dünyayı ilgilendirmekte ve Müslümanlar tarafından yapılacak bir konferansta görüşülmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Son olarak makamın kaldırılmasını tarihsel nedenleri ile birlikte anlatmıştır (BCA, 121-10-0-0/1-2-1).

Rauf Bey’in konferanslarında dikkat çektiği konuların başında halifeliğin kaldırılışı ve akabinde yapılan reformların Türkleri İslam’dan uzaklaştırıldığı algısıydı. Hint Müslümanlarının Türklerin milliyeti öne çıkarıp Müslümanlıktan uzaklaştıkları şeklinde oluşan düşüncelerini verdiği konferanslarla yıkmaya çalıştı. Böyle bir izaha çalışmanın amacı ise Hint Müslümanlarının bu konuyu ciddi bir şekilde önemsemeleriydi. Bundan dolayı Hint Müslümanlarının Türklerin İslam’a yabancı kaldıkları hakkındaki fikirlerinin gerçeği yansıtmadığını anlatmaya çalıştı. En önemli dayanağı ise yüzyıllar boyunca hilafeti elinde tutup onu korumuş Türklerin İslamiyet’i terk etmesi imkânsızdı.⁶ Onun bu sözlerine Aligarh Müslim

⁶ “Türkler Müslümandırlar. Bu dünyada emniyet ve selameti ve manevi meserretleri veren ve kıyamette bundan daha iyi hayat bağışlayan İslamiyet’i, mefkure sahibi olan herhangi bir Türk’ün terk etmesi nasıl mümkün olabilir. Türklerin İslamiyet’ten ayrılması gayri kabildir.” BCA 030.10.106.692.10.

Üniversitesi Şansölyesi Doktor Ras Mes'ut da katılarak Rauf Bey'in söylediklerini şu sözlerle tasdik etmiştir: *“Mübarek Ramazan ayında benim çok sevdiğim ve hürmet ettiğim birkaç Almandan mektup almıştım. Bu mektupta Türkler aleyhinde hariçte yapılan propagandalardan uzun bir bahis vardı. Muhiplerim bütün Ramazan ayında Türkiye ve hususiyle İstanbul'daki camilerin haricine kadar dolduğunu ve namaz kılanlar erkence yerlerini işgal etmedikleri takdirde, sokakta cemaate iştirak için saflar teşkil mecburiyetinde bulunduklarını haber veriyorlardı”* (BCA, 121-10-0-0/1-2-1, s. 25). Böylece Doktor Ras Mes'ut Türklerin her ne kadar laikliği ve milliyeti esas alan bir devlet kursalar da İslâm'dan uzaklaşmadıklarını belirtmiştir.

Hint Müslümanlarının merak ettiği ve açıklanmayı bekleyen soru ise hangi sebep veya sebeplerden dolayı Türklerin diğer İslâm kavimlerinden ayrılarak milliyet temelli bir devlet kurduğuydu? Rauf Bey bu soruya şu sözlerle açıklık getirdi: *“Malumu alinizdir ki Türkiye dört taraftan saltanat kurmak isteyen akvam ile muhat bulunuyordu. Araplar kavmiyelerinin itilası için uğraşıyorlar. Ve daima müstakil bir saltanat kurmayı tasarlıyorlardı. Bu suretle Türklerden ayrıldılar. Ve kendi istiklallerini ilan ettiler. Bu işi de Türkler harp ile meşgul oldukları fena bir zamanda ihtiyar eylediler”* (BCA, 121-10-0-0/ 1.2.1).

Rauf Bey'in bu sözlerini analiz edecek olursak, milliyetçilik düşüncesinin Araplar arasında giderek güçlendiği ve milliyetçilik kavramı karşısında artık halifeliğin öneminin kalmadığını vurgulamaktaydı. Arapların Müslüman olmalarına rağmen halifelik kurumunu elinde bulunduran Osmanlı'dan ayrılıp kendi devletlerini kurmak istemesiyle en zor zamanlarında Türkleri yalnız bıraktıklarını ifade etti.

Rauf Bey'in Hindistan'da bulunduğu sırada yaşadığı ilginç bir olayı M. Mucib'in Hindustan Times gazetesinde çıkan “Türkiye'nin Mümessilleri Mustafa Kemal, Rauf Bey ve Halide Edip” adlı makalesinden öğrenmekteyiz. Rauf Bey'in Hindistan'da bulunduğu sırada yanına gelen bir kişi Hindistan'ın da Mustafa Kemal ayarında bir adam çıkarabilme temennisinde bulunduğunu yazmaktadır. Ancak ağır başlı ve nazik bir kişi olarak bilinen Rauf Bey, kendisinden beklenmeyecek asabi bir şekilde “affedersiniz ama Mustafa Kemal'i yalnız Türkiye çıkarabilirdi” karşılığını vermişti. M. Mucib'e göre Rauf Bey sarf ettiği bu sözünde haklıydı,

ancak Mustafa Kemal Paşa'nın adının yanına yine sadece Türkiye'nin yetiştirebileceği Rauf Bey ile Halide Edip Hanım gibi daha birçok isim eklenmeliydi (BCA, 030.10.84.554.10). Diğer taraftan Rauf Bey Hindistan'da verdiği bir konferansta da Türk milletinin büyük çarpışmalardan geçtiğini ve son 20-25 yıl zarfında bu milletin içinden kıymetli ve büyük kimseler yetiştiğini, başka milletlerin asırlarca bu kadar önemli kimse çıkaramadığını söylemiş, Enver, Niyazi, Mahmut Şevket, Sait Halim, Talat, Cemal, Mustafa Kemal gibilerine bir daha rastlanılamayacağını belirtmişti (BCA, 121-10-0-0/1-2-1, s. 43).

Mucib yazısının devamında Türklerin her ne olursa olsun doğu kültüründen kopamadığını vurgulamaktaydı. Çünkü Türklerin dini, yani İslam onları doğuya bağlıyordu. Yazısında Mucib, Atatürk devrimlerini eleştirdiği hissiyatı uyandırmaktadır. Mesela, “ne gibi hatalar yapmış olursa olsun hiçbir zaman Avrupalı olduğu hissi uyandıramamıştı” diyerek batılılaşma için yapılan devrimleri hata olarak görmekteydi. Batılıların düşmanlığı ve doğu ile olan yakın teması Türk'ü ne batılı ne de doğulu olmayan bir şahsiyete bürüyerek bu çizgide olmaya mecbur etmişti. Ancak Atatürk'e ve devrimlerine karşı pek sıcak bakmadığını şu sözlerle kaleme almıştır: *“Kendini, başkalarını sevmek ve onlara hizmet etmek için yaratılmış bir kimse olarak görüyordu. Fakat diğer taraftan başkalarının da kendine itaat ve hizmet etmesini kesinlikle gerekli görmekteydi. Onda, bir buhran sırasında bir cumhuriyetin başına sınırsız imtiyazlarla bir diktatör olarak geçecek temayül ve güç vardır. Yine o, esasen ya bir diktatör olabilir ve yahut hiçbir şey olamaz. O hüküm sürebilir, emir verebilir fakat teşrik-i mesai edemez. O bir devlet kurtarabilir fakat dışarıda siyasal bir kütleye hayat veremez. Her şey onun karakterine ve onun arzusuna uygun olarak kurulmuştur, binaenaleyh bütün bunlar o yaşadıkça yaşayacaktır. Ondan sonra her şeyin yeniden kurulması lazım gelecektir. (...) Mustafa Kemal Paşa, bir köyün hodbin bir mütegalibesi gibi köylülerin müşterek saileriyle elde edilen mahsulü kendi ambarına doldurmuş ve bu mahsulü kendi hesabına satmaktadır. Ulusal zaferin bütün şerefini kendi şahsında toplamak için durup dinlenmeden çalışmış ve yurdun kurtuluş işinde, kendi talepleri olmadan birer şeref hissesi alması muhtemel olanların hepsini bir sürü iftiralarla yıkmıştır. (...) Mustafa Kemal mücadeleye girişmeden evvel de egoist idi. Mücadeleden sonra daha egoist oldu. Zafer onda bulunan beşeri faziletlerle Türk'ün ulusal vasfı olan mertlik, tahammül, itimat, yabancıya hürmet*

ve komşu hakkına riayet gibi duygularını kökünden söküp atmıştır. (...) hayat ve istikbale ait değişiklikler böyle istibdat ve tahakküm kanunlarıyla elde edilirse onlar ancak sathı olabilir. Ve ancak sathı şeylerin yaşayabileceği kadar yaşar” (BCA, 030.10.84.554.10).

Bu sözlerle Atatürk’ün yaptığı devrimlerin uzun soluklu olamayacağını iddia etmiştir. Ancak ilginç bir şekilde Mucib, Atatürk’ü başarılı, metanetli ve dirayetli bir kişi olarak tanımlamış, Milli Mücadele’nin başarıya ulaşmasından Atatürk’ün planlarını tereddütsüz bir şekilde uygulamasından kaynaklandığını belirtmektedir. Hatta “Milliyetçiler arasında hiçbir kumandan bu felaketli mağlubiyeti Mustafa Kemal gibi kati bir zafere çeviremezdi” diye sözlerine devam etmiştir.

Rauf Orbay yargılandığı için birçok belgede “fırari Rauf Orbay” olarak geçmekte ve onun Hindistan’daki faaliyetleri ve Türkiye aleyhinde çalışıp çalışmadığı bizzat Türkiye tarafından izlenmişti. Ancak Hariciye vekâleti yüksek Başvekâlete yazdığı yazıda Rauf Orbay’ın Hindistan’da bulunduğu sıralarda her kimle bir araya geldiyse Türk hükümeti adına herhangi bir aleyhte çalışmasının olmadığı tespit edilmiştir. Hatta “daima lehte idare-i kelim edip hükümet-i Cumhuriyetimizi her İslam memleketi için bir numune-i terakki ve medeni olarak almak lüzumunu ileri sürdüğü tahkik edilmiştir” (BCA, 030.10. 258.736.12).

Türkler için Hindistan’ı önemli kılan meselelerden birisi de Türk siyasilerin Hindistan’da verdikleri konferanslardır. Mustafa Kemal Atatürk döneminde Rauf Orbay dışında Halide Edip Adıvar için de aynı gözlemlemenin yapıldığı belgelere yansımaktadır. Halide Edip Adıvar, eşi CHP milletvekili Adnan Adıvar ile Haydarabat’ta bulunan Abdülmecid’in Kızı Dürrüşehvar’ın yanına gitmiştir. Burada Bombay İslam Darülfünunu’nun isteği üzerine Türk inkılabının Doğu’daki tesirine dair bir konferans vermiştir. Konferans’ta Halide Edip Adıvar’ın Türk devrimleri hakkında herhangi kötü bir şey söylemediği belirtilmiştir (BCA, 490.1.0.0/578.2299.5).

Eğitimci kişiliğiyle tanınan Halide Edip Adıvar Cumhuriyet dönemine geçişin önemli simalarından birisiydi. 1924 yılında yaşadığı siyasi olaylar neticesinde eşi Adnan Adıvar ile birlikte yurtdışına çıkmak zorunda kalmıştı. İngiltere, Fransa ve Amerika’da çeşitli üniversitelerde dersler vermiş, özellikle

doğu-batı arasındaki kültürel ve düşünsel meselelere yoğunlaşmıştır. Yurtdışında bulunduğu sırada Hintli dostlarının daveti üzerine Hindistan'a giderek burada birtakım konferanslar vermiştir. Camia-i Milliye-i İslamiye Üniversitesi'nde verdiği konferanslar "Conflict of East and West in Turkey" başlığıyla bir kitap halinde basılmıştır. Önsözünü Balkan Savaşları'nda Osmanlı'ya medikal yardım götüren M. A. Ansari'nin yazdığı kitapta sekiz ana başlık bulunmaktadır. Bunlar; Devlet Kurucu Olarak Osmanlı Türkleri, Osmanlıların Gerilemesi, İnkılap ve Savaş, Türkiye Cumhuriyeti, Edebiyat ve Kültür-I, II, Türk Kadını, Değerlendirme ve Geleceğe Bakış (Halide Edip, 1935).

Halide Edip, Hindistan'da bulunduğu süre zarfında siyasi düşüncelerine önem veren Hint Müslümanları tarafından ilgiyle takip edilmiştir. Hatta Hint basınında Halide Edip için "Modern Türkiye'nin Kurucusu", "Demokrasi Müdafii ve Hürriyet Kahramanı", "Türkiye'nin Jan D'ark'ı", "Türkiye'nin En Büyük Kadını", "Türkiye'nin İstiklâli İçin Mustafa Kemal Paşa ile Yanyana Çarpışan Meşhur Türk Hanımı", "Türkiye'yi Şekillendiren Türk Hanımı" gibi ifadeler kullanılmıştır (Bilkan 2011, 36).

Halide Edip, Hindistan'da bir yandan Türk devriminin neden gerekli olduğunu izah ederken diğer taraftan Türklerin salt bir şekilde Avrupa'yı kopya etmemesi geçmiş ile bağlarını koparmaması gerektiğini de belirtmiştir. Aksi halde Avrupa'nın kopyası olmaktan ileri gidemeyeceğinin altını çizmiştir. Verdiği konferanslarda Hindistan ile ilgili düşüncelerini söylemekten geri durmamıştır. Ona göre Mahatma Gandi'nin Müslümanlar tarafından desteklenmesi elzemdir. Kongre Partisi'nin yürüttüğü "tek Hindistan" politikasını önemli bir strateji olarak görmekteydi (Bilkan, 2011, 34).

Ayrıca 1935 yılının Ocak ayında başlayan Hindistan yolculuğu süresince karşılaştığı kişileri ve yaşadığı olayları "Inside India" adlı eserinde anlatan Halide Edip Adıvar, Türk - Hint ilişkilerinde değinilmesi gereken kişilerden birisi olmuştur. Halide Edip Adıvar 16 Mart tarihli Tan gazetesinde Hindistan izlenimlerini yazmasının nedenlerini üç ana maddede açıklamıştır. "*Birincisi: Hindistan'ı kendi ruh iklimime yabancı bulmadım. Bu, sırf benim Müslüman olmamdan ve Hindistan'da çok Müslüman bulunmasından ileri gelmedi. İçtimai bünyeleri bizden çok başka olan Hindulara da kendimi yakın buldum. Bana evlerini*

açan bu bam- başka tarzda yaşayan insanları hiç yadırgamadım. Bunun sebebini kendim de lâyikile tahlil etmiş değilim. Yalnız Hindistan seyahatinde duyduğum bu mânevi birlik bana onlar hakkında açık ve serbest bir tarzda yazmak cesaretini verdi. İkincisi: Eski aziz dostum Doktor Ensâri'ye memleketini gezdikten sonra intibalarımı yazmayı vâd etmiştim, Fakat Hintlilere karşı hissettiğim yakınlık ve verdiğim bu söze rağmen, eserin ortasına gelince, üzerime almış olduğum işin çok, pek çok müşkül olduğunu anladım. Eğer Doktor Ensâri sağ olaydı ihtimal ondan, verdiğim sözü geri almak için müsaade dileyecektim, Fakat eserin birinci kısmı bitmeden birdenbire öldü. Ölülere verilen sözden kurtuluş yoktur. Bunun için eseri, iyi kötü sonuna kadar yazmayı mukaddes bir borç bildim. Üçüncüsü: “Elbiruni'nin “Tahkiki Hint” ismindeki eserinin İngilizcesini okuduğum zaman bende yaptığı derin tesirdir. Bu adam aslen Türk, fakat hars bakımından Müslümandı. Hindistan hakkında yazabilmek için Sanskrit lisanını öğrenmiş, Hindistan'ın ilmini, içtimai hayatını, felsefesini bitaraf bir gözle tetkik etmişti. Alim olduğu kadar sanatkâr ruhu taşıyan bu harikulâde adamın onuncu asır Hindistan'ı için yazdığı kitap, hâlâ hiçbir yabancıya müyesser olmayan bir muvaffakiyettir. Hindistan; gezerken her an “Elbiruni'yi düşündüm. Onu onuncu asırda o kadar içinden alâkadar eden memleket beni de içimden kavradı. Onun bin sene evvel hâlâ bugün gıpta edilecek bir fikir namusile yazdığı Hindistan dünyasını ben, aynı kudretle olmasa bile, aynı “objektif, bir görüşle yazmak istedim. İnşallah o müsteşrikler beni fazla cüret ve küstahlıkla itham etmezler. Bütün ilim dünyasında daima “üstat” ismi taşıyacak olan bu dâhile aramdaki farkın büyüklüğünü ben herkesten fazla idrak edenlerdenim.” (Tan, 16 Mart 1938).

Halide Edip Adıvar, Dr. Ansari hakkında “Türkiye'ye ve Türklere karşı beslediği büyük muhabbetin diğer Hint Müslümanlarından farklı” bir kişi olarak bahsetmiştir. Dr. Ansari'nin Türkiye sevgisini şöyle anlatıyor Halide Edip: “Onu Türklere bağlayan rabıtada sırf Müslüman hissi hâkim değildi. O, daha çok yeni ve inkılâpçı Türkiye'ye merbuttu. Doktor Ansari genç Müslümanlara Türklerin yeni cephelerini öğretmiş bir adamdı. Aynı zamanda da Hindularda da Türkiye'ye karşı alâka uyandırmış, onlara da genç Türkiye'yi sevdirmişti. Garip olarak genç Türkiye'yi sevmek Hindu ve Müslüman gençliğini bir araya toplayan, birbirine bağlayan mühim rabitalardan biri olmuştur” (Tan, 3 Nisan 1938).

1.2 Mustafa Kemal Atatürk Dönemi Hindistan ile Ticari İlişkiler

Mustafa Kemal Atatürk döneminde Hindistan ile Türkiye arasında gelişmiş bir ticari ilişkinin olmadığı görülmektedir. Dahası Hindistan halkı her ne kadar Müslüman olmayan diğer ülkeler yerine Türk mallarına ilgi duysa da ticaretin pek gelişmediği söylenebilir. Örneğin, 20 Mayıs 1935 tarihinde sünger almak için Türkiye'ye gelen Hindistan'ın önemli iş adamlarından Damodar Singh, Türk mallarının Hindistan'da değerli olduğunu ve halkın bu ürünleri almaya özen gösterdiğini, hatta Türk adını taşıyan her şeyin meşhur olduğunu belirtmiştir. Damodar Singh, "Türk adını alan her şey meşhurdur. Bu süngerler de Türk süngerleri namını alacaktır" demiştir (Kurun Gazetesi, 21 Mayıs 1935, s. 3). Ancak hem coğrafi uzaklık hem de Hindistan'ı İngilizlerin yönetmesi ticari ilişkilerin zayıf kalmasında etkili olmuştur. Yine de bu dönemde birtakım ticari girişimler gazetelere ve arşiv kaynaklarına yansımıştır.

1936 yılında Türkiye ve Hint yarımadası arasındaki ticareti yönetmek amacıyla Bombay'da Ticari Ataşelik açılmış ve görevli olarak Turhan Celal Baray tayin edilmiştir. Böylece Turhan Celal Baray resmi anlamda Türkiye'yi Hindistan'da temsil eden ilk mümessil olmuştur (Haber (Akşam Postası), 19 Birinci Kanun 1936). Hindistan'daki faaliyetlerine hemen başlayan ataşelik, Bombay'da açılan Türk Ofisi'nin Hindistan'a tütün satmak amacıyla istediği numuneleri getirmiştir. Tütün örneklerinin Hintli yetkililer tarafından beğenilmesiyle birlikte Bombay'ın en büyük firması ile anlaşma yapılmıştır (Haber (Akşam Postası), 12 Haziran 1937).

Bombay Ticaret Ataşeliğinin Tütün ihracatından sonra sünger ihracatı için girişimleri olmuş ve nihayetinde senelik ticaret hacmi 6.220.000 Türk lirasına ulaşmıştır (Haber (Akşam Postası), 11 Temmuz 1937). Hindistan'daki Türk Ofis'i iki devlet arasındaki ticaretin gelişmesi için önemli bir köprü görevi görmüştür. Hindistan'da yetişen kuruyemişlerden, ilaç sanayisinde kullanılan maddelerden ve Hint kumaşı satmak isteyen Hintli şirketlerden mektuplar gelmiştir. Yapılan istişareler sonucunda bir tüccar heyeti Türkiye'ye hareket etmiştir (Haber (Akşam Postası), 21 Eylül 1938).

Türkiye ve Hindistan arasındaki önemli ticari anlaşmalardan birisi de pamuk ticaretiydi. Türkiye'nin pamuk ithalatına sınırlama getirmesiyle birlikte Hindistan ekonomisinin bundan etkileneceği belirtilmiştir. Çünkü Türkiye tekstil

endüstrisini aşamalı bir şekilde geliştirmeye karar vermiş ve yine aşamalı olarak pamuk ithalatına sınırlama getirerek gelecekte tamamen yasaklamayı da hedeflemekteydi. Bu durum Hintli yetkilileri endişeye sevk etti (TOI, 20 Mayıs 1935, s. 5).

15 Aralık 1937 tarihli kararnameye göre, Karabük Demir ve Çelik Fabrikaları müteahhidi H. A. Brassert and Co. Ltd. Hindistan'dan 25.000 İngiliz Sterlini değerindeki levhaları getirtmek istemiştir. Levhalarla ilgili ödeme konusunun ilgili şirket ve Sümerbank arasında karara bağlanması belirtilmiştir (BCA, 30.18.2.1/81.102.3).

1.3 Mustafa Kemal Atatürk'ün Ölümü ve Hindistan'daki Tepkiler

Hint basını Mustafa Kemal Atatürk'ün sağlık durumunu yakından takip etmiştir. 19 Ekim 1938 tarihli TOI haberine göre Atatürk'ün genel sağlık durumunda kayda değer bir gelişme olmadığı okuyucularına aktarılmıştır (TOI, 19 Ekim 1938, s. 11). Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra Bombay'da 18 Kasım Cuma günü "Kemal Day" (Kemal Günü), bir başka deyişle Atatürk'ü anmak için bölgenin ileri gelenleri tarafından toplantı düzenlendi. Bombay Müslüman Ligi Başkanlığı'nda Mohamed Ali, Road'da düzenlenen toplantıda Türkiye'nin gerçekleştirdiği sosyal, ekonomik, sivil değişimlerde Atatürk'ün rolüne değinilerek onun tarih sayfalarına adını döneminin en büyük dini ve sosyal reformcusu olarak yazdırdığı belirtildi (TOI, 19 Kasım 1938, s. 14).

Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı Hindistan'da geniş bir yankı bulmuştur. Hindistan'ın önde gelen liderleri Atatürk'ün vefatını öğrendiklerinde birer taziye mesajı yollamışlardır. Bu mesajlardaki ortak nokta Mustafa Kemal'in Türk milletine ettiği hizmetler ve yaktığı bağımsızlık ateşinin Hindistan ve diğer sömürge ülkelerde ne kadar etkili olduğunu vurgulamaktı. Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatının ardından Müslüman Birliği Başkanı Muhammed Ali Cinnah şu taziye mesajını yollamıştır: *"Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümüyle devrimiz en büyük liderlerinden birisini kayıp etmiş bulunuyor. Atatürk'ün vefatı bilhassa tüm dünya Müslümanlarını müteessir etmiştir. Şüphesiz, bugün bütün İslam âlemi büyük liderin ruhunu büyük bir acı içinde anmaktadır. Dünyada hiçbir kimse Mustafa Kemal'in yarattığı büyük eserler ve yaptığı eşsiz hizmetleri inkâr edemez. Gazi, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini atıp yeni ve modern bir Türk devletini*

yaratmıştır. Dünya ve hususiyetle Müslümanlar Atatürk gibi bir önderi az bulurlar. Atatürk, milletini kurtarmak ve kalkındırmak için tarihte eşine rastlanmayan hizmetler yaptı ve amacına kısa hayat süresinde ulaşiverdi. Gerçi Mustafa Kemal Atatürk bugün dünyamızdan ayrılmış bulunuyor. Fakat arkasında birleşik bir ülke, güçlü bir hükümet, azimli ve kararlı bir millet ve her şeyin üstünde, bağımsızlık gibi nimet bırakmış bulunuyor, ki bunlar kendisinin adının ta kıyamete kadar sevgi ve saygıyla anılması için yeterlidir. Fakat büyük lideri kaybetmekten hüznünlüyüz ve milletçe yas tutuyoruz”(Fauk, 1979, s. 104). Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Atatürk, hem asker hem de devlet adamı olarak yaptığı işlerle Hintli lider Muhammed Ali Cinnah’ın takdirini kazanmış, Atatürk’ü devrinin eşsiz bir lideri olarak tanımlamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk’ün vefat haberi Hindistan bağımsızlık hareketinin önde gelen liderlerinden Mahatma Gandhi’ye ulaştığında Gandhi “Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümü Türkiye’nin büyük bir kaybıdır. Türklerin acılarını paylaşıp, bu ulusal üzüntünün üstesinden gelmelerini dilerim” demiştir (Fauk, 1979, s. 104).

Hindistan’ın bağımsızlık mücadelesinin simge isimlerinden ve Hindistan’daki kadınların hakları için mücadele eden Sarocini Naidu, Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatıyla birlikte şu konuşmayı yapmıştır: “Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletini her türlü esaret ve cehaletten kurtaracak bir İsa olarak dünyaya gelmişti. Atatürk’ün cazibeli şahsiyeti ve eşsiz önderliği sayesinde doğuştan asker olan kahraman Türk milleti eski kabiliyetlerine erişti ve amacına ulaşmak için azimle yola koyuldu. Türklerin bu doğal özellikleri yüzyıllar süren şahsi ve despotça idare yüzünden geri planda kalmıştı. Tanrıya dua ediyoruz. İleri görüşlü Türk ulusu, dünyaca tanınan devlet adamı Atatürk’ün kendisine armağan etmiş olduğu bağımsızlığının anlamını ve gayesini anlasın ve ilerde de onu muhafaza etsin. Büyük Atatürk fiziki bakımdan bizden ayrılmış ise de bağımsızlık ve kurtuluşu için mücadele eden milletlerin kalbinde daima yaşayacaktır” (Fauk, 1979, s. 104-105).

Hindistan bağımsızlık mücadelesinin önemli simalarından bir diğeri olan Bhola Bhai Desai Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümü üzerine şu sözleri söylemiştir: “Mustafa Kemal Atatürk, bağımsızlığın fedaisi idi ve kurtuluş savaşının öncüsüydü. Birçok kişi kendisinin diktatör olduğunu söylüyor ve şüphe yok ki bir diktatör idi.

Fakat Kemal Paşa, Padişahlar ve hocaların tesiri altında kalıp başka milletlere muhtaç hale gelen Türklerin kalben ve zihnen uyandırıp tam bağımsız bir görüşü benimsemelerini sağlamak amacıyla dikta rejimine başvurmuştu. Türkiye bugün bağımsızdır ve bağımsızlığının devamını ALLAH'tan diliyoruz. Ancak bu yollar Büyük İnsan ve Azimli Lider'in ruhu şad olacaktır. Atatürk'ün şahsiyeti dar kafalı ve dar görüşlü kimseler için ibret vericidir.” (Fauk, 1979: s. 105)

Hindistan Özgürlük Hareketi'nin siyasi lideri ve aynı zamanda Hindistan Ulusal Kongresi'nin başkanı Subhas Chandra Bose, Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümüyle derin bir üzüntü yaşayan bir başka kişiydi. Atatürk'ün ulaştığı şöhretin zirvesine tarihte ender şahsiyetlerin ulaşabileceğini belirten Bose şu sözleri dile getirmiştir: *“Birinci Dünya Savaşından sonra uluslararası siyaset sahnesine çıkan ve herkesin hayranlığını kazanan şahsiyetler arasında Kemal Paşa en başta gelir (...) Mustafa Kemal Paşa gıpta edilecek bir şahsiyet ve kahraman bir komutan olmaktan başka mahir bir idareci ve zeki bir siyaset adamı da idi. Elde ettiği büyük başarılarında şüphesiz kafasının ve yüreğinin üstün vasıfları büyük rol oynamıştı. Atatürk çağımızın en büyük liderlerinden biriydi. Türkiye'yi Avrupa kuvvetlerinin pençelerinden kurtaran ve bağımsızlığa kavuşturan Atatürk idi. Türklerin vücuda o yeni ruh verdi. Şunu düşünmekte yanılmış olmalıyız ki Avrupa kuvvetler bugün Asya devletlerine saldırmaya kalkıştırlarsa karşılarında ilk önce ilerici ve kahraman Türk milletini bulacaklar. Türkler kıtamızın bekçisi olacaklar. Mustafa Kemal Paşa gibi mücadeleci liderlerin vefat etmesi, bizim gibi ezilmiş ve başka milletlere muhtaç bırakılmış uluslar için çok acıklı bir olaydır. İnsanlığın bu büyük koruyucusunun temiz ruhunu saygı ile anmak hepimizin vazifesidir.”(Fauk, 1979, s. 105-106).*

Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı Hindistan'ın Yeni Delhi Radyosu'nda yer bulmuş ve Onun hakkında bir metin yayınlanmıştır. *“Acımız büyüktür! Tüm dünya bugün yas tutmalıdır. Zira Mustafa Kemal Atatürk bugün İstanbul'da öldü. Allah rahmet eylesin. Üç hafta kadar önce Paşa'nın durumunun nazik olduğu yolunda haber almıştık. Ama Atatürk o zaman iyileşmişti. Fakat bugün aldığımız habere göre Türk Mücahid'i öbür dünyaya intikal etmiş bulunuyor.*

Bu mübarek Cuma gecesidir ve hem de Ramazan gibi kutsal aydır. İnancımıza göre, en ufak ve sıradan bir Müslüman bile bu kutsal ayda ölürse günahları affedilir ve

Allah'ın rahmetine kavuşur. Türkiye'nin kurtarıcısının vefatının böyle bir mübarek zamana rastlaması kendisinin bir Allah'ın iyi kulu olduğunun açık bir delildir.

Her halükarda yaşadığımız dünya maddi'dir ve ahiretteki halimizi bu dünyada yaptığımız işler ile ölçüyoruz. Gelin hepimiz merhum'un bu maddi dünyada ne yaptığına bir göz atalım.

Merhumun yaptığı büyük işler, geride bıraktığı eserlerden teker teker söz etmeye başlasak konuşmamız uzayacak, halbuki bu anda kalbim parçalanıyor ve merhumundan uzun söz etme gücünü kendimde bulamıyorum. Zannedersen dinleyicilerin durumu da aynıdır. Onlar da acı çekiyor ve ızdırap içinde bulunuyorlar. Onun için sözlerimi mümkün olduğu kadar kısa söyleyeceğim.

Merhum Atatürk meşhur bir hanedan ya da kraliyet ailesinin mensubu değildi; Selanik'in orta halli bir ailesinde doğmuştu. Öğrenimi bitmeden babası ebediyete intikal etmiş ve O'nu annesi yetiştirmişti. Görülüyor ki, saygı değer bir annenin kendi öksüz yavrusuna verdiği talim ve sağladığı eğitim imkanları, daha sonra kendisinin büyük bir lider olmasına yol açmıştır. Mustafa Kemal'in annesi çocuğunun normal bir okula göndermek istiyordu. Ancak çocuğun eğitimi askeri eğitim idi. Kendi gayretleriyle Selanik'teki bir askeri okuluna kayd oldu ve annesini de buna razı etti. Atatürk askeri okuldan asker olarak çıktı. Ancak Cenab-ı Hak kendisini Türkiye'nin kurtarıcısı ve daha sonra sevgi ve saygıya sahip devlet adamı yapıverdi. Kemal Paşa öylesine büyük devlet adamı idi ki düşmanlar bile, bugün, kendisinin yeryüzünün en büyük siyaset ve devlet adamları arasında olduğunu kabul ediyorlar (Fauk, 1979, s. 108-109).

Mustafa Kemal Atatürk dönemi Türk - Hint ilişkilerinin siyasi, ticari ve ekonomik açıdan bakıldığında yeteri kadar gelişmediği görülmüştür. Özellikle hilafetin kaldırılışıyla başlayan süreçte Hint Müslümanlarının Türkiye ile olan bağları zayıflamış iki taraf siyasi arenada birbirinden giderek uzaklaşmıştır. Öte yandan, Hint yarımadasının İngilizlerin kontrolünde olması ve bölgenin uzaklığı gibi etkenler de ticari ilişkilerin gelişmesinin önündeki engellerden olmuştur.

1.4 İsmet İnönü Dönemi Hindistan ile İlişkiler

Mustafa Kemal Atatürk'ün 1938 yılında vefatıyla birlikte İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçilmiştir. İsmet İnönü döneminin ilk zamanlarında Türkiye'nin uğraştığı asıl mesele Hatay'ın anavatana katılması olmuştur. Ardından İkinci

Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti diğer milletlerle olduğu gibi Hintlilerle de yakın ilişkiler kurmaktan kaçınmıştır. Bunun en önemli sebeplerinin başında Hindistan'ın bir İngiliz sömürgesi olması gelmekteydi. İngiltere İkinci Dünya Savaşı'nın aktörlerinden birisi olduğundan dolayı Hindistan ile ilgili atılacak olan herhangi bir adım Türkiye'yi savaşın içine çekebilirdi.

1.4.1 Siyasi İlişkiler

Hindistan 1947 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra, Türkiye Cumhuriyeti ile diplomatik, ekonomik, kültürel ilişkileri de gelişmeye başladı. Artık Türk ve Hint devletleri arasında İngilizler değil bizzat iki tarafın halkını temsil eden hükümetler ilişkiler kurmaya başladı. Diplomatik anlamda ilk ilişkilerin 2 Mart 1948 tarihinde Hindistan hükümeti tarafından Dewan Chaman Lall'in Hindistan elçisi olarak atanmasıyla başladığı söylenebilir (BCA, 30.10.0.0/60.370.2). 5 Mart 1948 tarihinde Dışişleri Bakanlığının Başbakanlığa yazdığı yazıda 2 Mart 1948 tarihinde Londra Büyükelçiliğinden telgraf geldiğini ve Hindistan'ın ilk Türkiye büyükelçisi olarak Dewan Chaman Lall'in tayin edildiği belirtilmektedir. Lall'in büyükelçi olarak agreman yani uygunluk isteği üzerine Dışişleri Bakanlığı durumun Cumhurbaşkanlığına iletilmesini ve Cumhurbaşkanının onayının bildirilmesini istedi (BCA, 030.10.60.370.2).

Hindistan Cumhuriyeti'nin ilk Başbakanı olan Jawaharlal Nehru, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Hasan Saka'ya 26 Mayıs 1948 tarihinde bir yazı göndererek Dewan Chaman Lall'in elçi olarak atandığını belirtmiştir. Nehru, elçi Lall'in iyi bir politikacı olduğunu, Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesinde katkılar verdiğini aktarmıştır. Nehru'nun yazısında dikkat çeken bir başka kısım ise Nehru'nun Türk insanına, devletine olan saygı ve sevgisiydi. Nehru Türklerin görkemli bir tarihe sahip olduğunu, Gazi Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları tarafından yapılan başarılarla büyük hayranlık duyduğunu belirtmiştir (BCA, 30.10.0.0/125.806.12).

Türkiye Cumhuriyeti'nin Hindistan'a gönderilen ilk büyükelçisi ise Ali Türkgeldi olmuştur. 8 Temmuz 1948'de elçi olarak atanan Türkgeldi, C. Raajagopalachari'ye Hükümet Evi'nde sade bir seremoniyle mazbatasını sundu. Konuşmasını Fransızca yapan Türkgeldi Kurtuluş Mücadelesinde Hint halkının yardımlarının unutulmaz olduğunu belirtti (TOI, 7 Temmuz 1948, s. 6).

Bu dönemde siyasi ilişkilere ait belgelerde rastlanılan bir başka durum ise Hintli devlet adamlarının Türkiye hakkındaki yorumları olmuştur. Her ne kadar basına verdikleri demeçlerde Türkiye'nin çağdaş ve gelişmiş bir görünüme sahip olduğunu belirtmeler de yazdıkları raporlarda durum daha farklıydı. Chaman Lal Ankara'dan ayrıldıktan sonra maslahatgüzar olarak yerine bakan Hintli yetkilinin Sardar Patel'e⁷ yazdığı 16 Kasım 1949 tarihli mektupta Türkiye hakkındaki izlenimleri bulunmaktadır. Maslahatgüzar, Hindistan'daki düşüncelerinin aksine Türklerin oldukça dini görüşlü olduklarını, 25 yıl boyunca seküler bir devlet yapısıyla yönetilmelerine rağmen değişim konusunda yavaş olduklarını dile getirmiştir. Ancak Türkiye'deki üst sınıfın Avrupalılaşmaya daha istekli oldukları, Asya ile bağlarının olmadıklarını belirtmiştir (National Archives of India, Private Paper Sardar Patel, PP_000000005784).

1.4.2 Ticari İlişkiler

Hindistan'la ekonomik ilişkilerin en sık yaşandığı metallerden biri jüt bitkisi olmuştur. Jüt, Hindistan gibi tropik bölgelerde doğal olarak yetişen bir bitkidir. Bundan dolayı 1930'lu yılların sonunda Türkiye'de kurulması düşünülen jüt elyafı dokuma sanayisi için gerekli olan malzemelerin alınması için Hindistan öne çıkmıştır. 12 Kasım 1938 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi'ne göre Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu adına Hindistan'dan çeşitli cinsten 5 bin ton jüt tohumu alınması için gerekli olan 3 bin liralık dövizin kullanılmasına izin verilmiştir (BCA, 030.18.01.02.85.93.5).

Jüt ve kanaviçe Türkiye'nin iç ve dış ticaretinde önemli bir yere sahip olduğundan dolayı bu ürünlerin Hindistan'dan sorunsuz bir şekilde teminine devlet yetkilileri dikkat etmiştir. Bu yüzden Maliye Bakanı'nın Başbakanlığa yazdığı yazıda Ticaret Bakanı'nın *“Önümüzdeki mevsim çuval ve kanaviçe ihtiyacımızın en uygun şartlarla tedariki imkânının hazırlanması ve bu ithalata ait bedellerin memleketimizden Hindistan'a mal ihracı suretiyle ödenmesi ve bu hususa derhal imkân bulunamadığı takdirde döviz tediye için kabil olduğu kadar uzun bir vade alınması hususlarının süratle tahakkuku maksadıyla Hindistan'ın memleketimizden*

⁷ Sardar Vallabhbhai Patel, Mahatma Gandhi ve Jawaharlal Nehru ile birlikte Hindistan'ın özgürlük mücadelesi sırasında ve bağımsızlığını kazanmasından sonraki ilk yıllarda ülkenin kaderini belirleyen liderlerden biri olmuştur. Bağımsızlığın ilk üç yılında Sardar Patel, Başbakan Yardımcısı, İçişleri Bakanı, Enformasyon Bakanı ve Devlet Bakanı olarak görev yapmıştır (Balasubramanian ve Venkatraman, 2020: 27982).

alabileceği maddelerin numunelerinin bu memlekette teşhirinin düşünüldüğü” şeklindeki talebini iletmiştir. Bu minval üzere Standardizasyon Müdür Muavini Turhan Boray’a Hindistan’a yapacağı ziyaret için 3 bin liralık döviz verilmesi istenmiştir. Ayrıca “ihraç mevsiminin çok yaklaşmış bulunması ve çuval ve kanaviçeye fazla ihtiyaç olması dolayısıyla” Çuval İthalatçıları Birliği adına Şefik Kavukçu’nun Boray’a Hindistan yolculuğunda eşlik edeceğinden kendisine de döviz verilmesi istenmiştir (BCA, 030.10.0.0.137.983.3).

Bir başka belgede Turhan Boray’ın Hindistan ile yapılabilecek ithalat ve ihracat ürünlerinin tespiti için Hindistan’a gönderileceği belirtilirken, 6000 liraya tekabül eden döviz talep etmiştir (BCA, 30.18.1.2/95.40.16). 10 Ağustos 1940 tarihli Bakanlar Kurulu Turhan Boray’ın satın alınacak çuval ve kanaviçeler için Hindistan’a gönderilmesi ve yol harcırahı için 3000 lira ödenek verilmesini kararlaştırmıştır (BCA, 30.18.1.2/92.80.7). Gerekli izinlerin çıkarılması ve harcırahların belirlenmesinden sonra 1 Haziran 1941 tarihli Bakanlar Kurulu kararnamesine göre Ticaret vekâleti standardizasyon müdür muavini Turhan Boray’a Hindistan’a gitmesi için siyasi pasaport verilmesi uygun görülmüştür (BCA, 30.18.1.2/95.51.3). Ancak ilerleyen günlerde Turhan Boray’ın harcırahının bittiğini bu yüzden kendisine 5 bin lira daha gönderilmesi istenmiştir (BCA, 30.10.0.0/133.956.6). Hindistan’da görüşmelerini sürdüren Boray, Mayıs 1942’de yaptığı incelemeler sonucu Hindistan’dan temin edilecek çul ve çuvaların takas yoluyla mümkün olmadığını belirtmiştir. Hükümete gönderdiği telgrafında lazım olan malların alınabilmesi için 35 bin sterlinlik bir akreditif açtırılmasının gerektiğinin altını çizmiştir (BCA, 30.10.0.0/212.443.17). 1942 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi’ne 750 ton jüt ve çuvalı Hindistan’dan temin etmesi için 50 bin sterlin akredite istenmiştir (BCA, 30.10.0.0/212.443.22).

Ticari anlamda Türkiye Cumhuriyeti yetkililerinin ilgisini çeken bir başka konu ise Hindistan’daki şeker üretimi olmuştur. Bu konuda araştırma yapması için bir heyetin Hindistan’a gönderilmesine karar verilmiştir. Hindistan’a gönderilen heyette Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi müdürlerinden Ahmet Yolaç, Kimyager Macit Eken ve Ziraat mühendisi Alaettin Arpat’a diplomatik pasaport verilmesi 23 Aralık 1944’teki Bakanlar Kurulu’nca kabul edilmiştir (BCA,

30.18.1.2/107.88.2). Ancak yetkililerin Hindistan'a gidişleri ve buradaki faaliyetleri hakkında bilgiye rastlanmamıştır.

Türkiye ihtiyaç duyduğu derilerin bir kısmını Hindistan'dan ihraç etmesi belgelere yansıyan bir başka konudur. Maliye Bakanlığı'nın İktisat Bakanlığı'nın talebi üzerine 16 Haziran 1942'de Başbakanlığa yazdığı yazıda Sümerbank'a bağlı Deri ve Kundura Fabrikası'na 25 bin kuru manda derisi ve 30 bin kuru inek derisi alınması için 59 bin sterlinlik bir dövizin verilmesi istenmiştir (BCA, 30.10.0.0/212.443.29).

Dokumacılık ve tekstil sanayisinde önemli bir yeri bulunan Hindistan, Türkiye'nin ürün aldığı yerlerden birisiydi. Örneğin, Maliye Bakanlığı tarafından 12 Mart 1943 tarihinde Başbakanlığa yazılan yazıya göre Türkiye Hindistan'dan manifatura eşyası almıştır. Ancak alınan eşyaların Basra'ya kadar gelmekte olduğunu buradan memlekete getirilmesi için Ticaret Ofisi stok, Tevzi ve Ajanslar Müdürü Faiz Poroy'un görevlendirildiği belirtilmiştir (BCA, 30.10.0.0/160.122.1).

İnönü döneminde dikkat çeken ticari gelişmelerden biri de çay ithalatı üzerinedir. Çay, Türk halkının önde gelen tüketim maddelerinden biri olup bu dönemde Türkiye'de üretimine başlanmamış ve anavatavanı olan Güneydoğu Asya ülkelerinden ithal edilmiştir. Yapılan zirai araştırmalar neticesinde çay bitkisinin Türkiye'de yetiştirilebileceği düşünülmüş ve 28 Şubat 1944 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi gereğince Hindistan'daki çay ziraatı ve sanayisi için bilgiler toplamak maksadıyla Rize Çay Atölyeleri Müdürü Asım Zihnioğlu Hindistan'a gönderilmesi uygun bulunmuştur (BCA, 030.18.01.02.104.13.19).

Bir yandan çay bitkisi ile ilgili bilgiler toplanırken diğer yandan da Hindistan ile çay ticaretine devam edilmiştir. Dönemin Tekel ve Gümrük Bakanlığı tarafından 28 Nisan 1947 tarihinde Başbakanlığa yazılan yazıda en son Hindistan'dan 82 tonluk çay alındığı belirtilmektedir. Kilo olarak hesaplandığında Rize'de üretilen bir kilo çayın maliyeti 1176.84 kuruşa tekabül ederken, Hindistan'dan alınan çay gümrük ve diğer masraflar dahil kilosu 585 kuruşa gelmekteydi. Yaklaşık yarı yarıya daha ucuz olan Hindistan'dan çay ithalinin tercih edilmesinin daha iyi olacağı belirtilmektedir (BCA, 030.10.181.250.17).

Hindistan'da dönem dönem baş gösteren kuraklık Türkiye'den ihraç edilen buğday sevkiyatını önemli kılmıştır. Hindistan'daki İngiliz hükümeti Türkiye'den buğday, arpa ve diğer tahıl ürünlerinin olduğu 150,000 tonluk ürün almayı kararlaştırdı. Ticaret hacmi yaklaşık 6 milyon pound olarak belirtilmekteydi. İngiltere alınacak tahıl karşılığında Türkiye'ye traktör, kamyon, pulluk ve endüstriyel malzemeler temin edecekti (TOI, 11 Kasım 1946, s. 1). 7 Nisan 1947 tarihinde Dışişlerinin Başbakanlığa yazdığı yazıda, Türkiye'den alınacak buğdayı taşıması için Hint hükümetince kiralanan üç gemi 14 Mart'ta İskenderun'a geldi. Ancak İskenderun Limanı'nda işçilerin grevde olması nedeniyle yükleme işinin aksadığı ve 17 Mart'ta tekrar başladığı belirtilmektedir. Gemileri yüklemek için görevlendirilen “üç ekip ameleden her birinin halen günde 100 tonu aşmayan iş kudreti ile limanda bulunan gemilerin yüklenmesi işinin bugünkü seyrine göre aylar süreceği” vurgulanmaktadır. Ayrıca Nisan ayında Hindistan'da açlık tehlikesinin baş gösterebileceğinden işin hızlandırılması ve tamamlanması gerektiği yazılmıştır (BCA, 30.10.0.0/219.478.13).

Hint heyeti ayrıca çay, kereste ürünleri, pamuklu mensucat, pamuklu iplikler, boya ve kimyevi ürünlerin de Türkiye'ye ihracatının mümkün olabileceğini belirtmiştir. Türk heyeti ise Türk tütününün Hindistan'da reklamının yapılmasını ve Hindistan'ın Türkiye'den tiftik almasını teklif etmiştir (Akşam, 23 Nisan 1947, s. 3).

Türkiye ve Hindistan arasındaki ticarete konu olan bir başka durumsa Türkiye'den İngiltere ve Hindistan'a gönderilecek olan çavdar ve buğdaylardı. Anlaşma gereği Birleşik Krallığa 14000 ton buğday ve 9500 ton çavdar, Hindistan'a ise 11000 ton buğday gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak Türkiye'de yaşanan kuraklık neticesinde beklenen hasadın gerçekleşmediği, bu yüzden istenen miktarda ürünün gönderilmesinin zor olduğu Toprak Mahsulleri Ofisi'nin 1947 yılının Mayıs ayı başlarında çektiği telgrafla bildirildiği Dışişleri Bakanı Hasan Saka'nın Başbakanlığa sunduğu yazıdan anlaşılmaktadır (BCA, 30.10.0.0/163.140.31).

Bir diğer durum ise iki ülke için karşılıklı turizmin gelişmesi için adımların da atılması düşünüldü. Bu sebeple Türkiye'ye Hindistan'dan bir heyet gönderilmesi

kararlaştırıldı. Türkiye'ye gelen ticari komitenin başında Kalküta'nın önde gelen jüt tüccarı İşpahani bulunmaktaydı (TOI, 24 Mayıs 1947, s. 12).

Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri memleketin çay ihtiyacını karşılamak için yurtdışındaki firmalarla görüşmek ve buradaki müzayedelere katılmak amacıyla bir heyet belirlenmiştir. Heyete, Kalküta, Gitagon ve Kolombo gibi çay merkezlerine giderek Türkiye için en uygun şartları sağlayan firmalarla sözleşme yapma görev verilmiştir. Dönemin Gümrük ve Tekel Bakanlığı, Tekel İnceleme ve Denetleme Kurulu üyesi Nevzat Korur başkanlığında Hindistan, Pakistan ve Seylan'a giden heyete Tekel Genel Müdürlüğü Satış Uzmanı Memduh Moran ile çay eksperisi (uzmanı) Kemal Uslu eşlik etmiştir (BCA, 30.18.1.2/122.37.2).

1.4.3 Sosyal ve Kültürel İlişkiler

Türkiye ve Hindistan arasındaki sosyal ve kültürel ilişkiler birçok alanda göze çarpmakta olup genel itibariyle olumlu manada gerçekteşmiştir. Erzincan'da 1939 yılının sonlarında meydana gelen depremde zarar görenlere yardım maksadıyla Hindistan hükümeti 1940 yılının Ocak ayında 1000 tane çadır hediye gönderdi. Hediye edilen çadırlar Ekber adı verilen vapurla Süveyş'e gönderilmiş, burada bulunan İngiliz kuvvetleri kumandanlığına teslim edilerek daha sonra İşkenderun'a sevk edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/1199.845.2). Erzincan depremi Hint basınında önemli yer bulmuş, depremde zarar görenlere yardım için Lahor'daki Imperial Bank of India, Pencap Turkish Relief Fund ve Deputy Commission of the District'a para yatırılabilecektiler. Toplanan yardımların da Türkiye'ye gönderilmesine de ivedilikle özen gösterildi. Hatta Skandar Hyat Khan yardımların toplanmasını idare etmek, halkı Türklere yardım etmeleri konusunda öneyak olmak için bir toplantı düzenlenmesini önermiştir (TOI, 2 Ocak 1940, s. 7).

Hint edebiyatı da Türklerin dikkatini çekmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanlarında Bülent Ecevit 1941 yılında Hint edebiyatının önemli şairlerinden Rabindranath Tagore'nin eseri *Gitangali*'yi Sanskritçe'den Türkçe'ye tercüme etmiştir (<http://newdelhi.emb.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/243679>).

Türkiye – Hindistan arasındaki kültürel ilişkiler de geliştirilmeye çalışıldı. Bu bağlamda merkezi Ankara'da olmak üzere Türkiye Hindistan Kültür Derneği'nin kurulması 13 Haziran 1949 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla kabul

edildi (BCA, 30.18.1.2/119.46.6). Türk basınında cemiyetin kurucuları için “memleketimizin her tabakasına mensup tanınmış şahsiyetler bulunmaktadır” ifadeleri kullanılmıştır. Aynı şekilde cemiyetin bir şubesi de İstanbul’da açıldı ve 30 Eylül 1949 tarihinde Park Otel’de bir toplantı düzenledi (Malkoç, 2016: 516). Dernek kurulduktan sonra Genel Sekreterlik görevini yapan Zafer Hasan Aybek 3 Nisan 1949 tarihinde Hindistan’da Türkiye hakkında bir konuşma yapmıştır. Aybek konuşmasında Türkiye’nin batıda olduğu gibi doğuda da barış için mücadele edeceğini belirtmiştir. Ayrıca savaş yıllarında Hintlilerin Türklere olan yardımlarının büyük bir minnetle ve saygıyla hatırlandığını da sözlerine eklemiştir (Malkoç, 2016: 517).

Hindistan’ın yönetimini elinde bulunduran İngiliz hükümeti, Türkiye’den birkaç gazeteciyi Hindistan’a davet etti. Davet üzerine Hindistan’a gidecek olan gazetecilerden Ajans Genel Müdürü Muvaffak Menemencioğlu, Matbuat Genel Müdürlüğü Müşavirlerinden Burhan Belge ve Ulus Gazetesi tahrir heyetinden ve Beden Eğitimi Genel Müdürlüğü’nden Burhan Felek’e siyasi pasaport verilmesi 9 Ocak 1943 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla uygun görüldü (BCA, 30.18.1.2/100.110.19).

Hindistan’a giden Türk basın heyeti Municipal Corporation tarafından karşılandı. Burada bir konuşma yapan Falih Rıfkı Atay, Hindistan’daki basın özgürlüğünden olumlu sözlerle bahsetmiştir. Atay ayrıca Türk halkının Hindistan’ın Pakistan’la süregelen savaşı durdurmasından memnun olduğunu da dile getirmiştir (TOI, 9 Şubat 1943, s. 4). Atay, Hindistan’a gelişiyile birlikte iki önemli fırsat elde ettiğini belirtti. Birincisi kökleri antik bir medeniyete dayanan Hint coğrafyasının güzelliklerini görürken, ikincisi ise Türk insanının sempatiyle yaklaştığı Hintlileri ve Hintli dostlarını görme fırsatı elde ettiğiydi (TOI, 13 Ocak 1943, s. 6). Atay ve yanındaki heyet Hayber Geçidi’ni ziyaret etti. Hindistan ve Afganistan arasında askeri ve ticari amaçlarla kullanılan bu geçidin doğal korunaklı yapısı Atay ve beraberindekileri büyüledi. Burada küçük bir eğitim kampını ziyarette bulunup kendileri için hazırlanan savaş eğitimlerinin sergilendiği bir gösteri izlediler. Atay “heyetimiz farklı sınıflardan gelen, ülkelerini savunmak için eğitilen Hintli çocukların bulunduğu kampı görmekten mutlu olduklarını” söyledi (TOI, 26 Ocak 1943, s. 4).

İkinci Dünya Savaşı'nın en yoğun yaşandığı yıllarda Hindistan'a giden Falih Rıfkı Atay, ülkeye dönüşünde "Hind" adında bir eser yazıp aynı yıl bastırmıştır. Eserde Hindistan ile ilgili detaylı bilgiler vermiştir. Hintli yetkililerin davetiyle Hindistan'a giden Falih Rıfkı Atay burada bulunduğu süre zarfında gördüklerini, yaşadıklarını, Hintlilerle girdiği diyalogları eserinde anlatmaya çalışmıştır. Hind adlı eserinde belirttiğine göre Falih Rıfkı Atay uzun bir tren, uçak ve gemi yolculuklardan sonra Karaiçi Limanı'na varmıştır. Burada kendisini ve beraberindeki gazeteci heyetini Laknavlı (Lucknow) Cevat ve Osman Beig adında iki mihmandar karşılamıştır. Osman Beig Çağatay Türkü'ydü ve heyettekiler onunla iyi anılar biriktirmiştir (Atay, 1943: 103).

Falih Rıfkı Atay Hindistan'da bulunduğu sırada Müslüman Birliği'nin çay davetine katılmıştı. Her tarafta insanlar ellerinde Türk bayraklarıyla kendilerini selamlamaktaydı. Orada kendisinden Müslümanların bağımsızlık meselesini iyi bir şekilde analiz etmelerini, Müslümanların da kendilerine ait bağımsız bir devlet arzusunda olduklarını, bu yüzden Hint Müslümanlarına karşı dış basında şiddetli bir propaganda yapıldığını söylemişlerdir. Atay, Milli Mücadele yıllarında Hint Müslümanlarının yaptıkları yardımların hiçbir şekilde unutulmadığını sözlerine eklemiştir. Ardından şu cümleleri sarf etti: *"Birkaç gün içinde Hind meseleleri için hüküm vermek gibi bir iddiada bulunmamızı şüphesiz istemezsiniz. Kaldı ki biz buraya gazeteciler olarak görüp anlamağa ve dönüşte bunları, olduğu gibi, vatandaşlarımıza bildirmeğe geldik. Milli hürriyetler davası aleyhine hiçbir Türk olamaz. Fakat şunu açıkça söylemeliyiz ki, başka milletlerin ve memleketlerin işlerine karışmak, yeni Türkiye'nin ne siyasetine, ne de prensiplerine uymaz."* (Atay, 1943: 166).

Atay, Hintli bir delikanlıyla yaptığı konuşmaya anılarında yer vermiştir. Büyük ihtimalle Hindu olan bu Hintli genç Atay'ın yanına gelerek "Kongre Partisi'nin en büyük zorluğu Müslüman Birliği'dir. Hindistan'da dolaşırken, kendilerine nasihat etmelisiniz. Onlar bizimle birleşseler, her şey yoluna girer" demiştir. Bu sözlerden hareketle Hint Müslümanları üzerinde Türk heyetinin bir etkisi olabileceği Hintlilerce düşünülmekteydi. Bir başka deyişle Türklerin Hint Müslümanları arasında saygın bir yeri olduğu, onların düşüncelerine etki edebilecekleri algısı vardı (Atay, 1943: 167).

Ardından Müslüman bir genç Atay'ın yanına gelerek *“Müslüman Birliği toplantısında şapkalarınızla biz gençlere cesaret verdiniz. Fırsat bulunca, kadınların da Türkiye’de şapka giydiklerinden bahsediniz. Latin harflerini de ileri sürünüz...”* diye ricada bulunmuştu. Gencin bu sözleri üzerine kendilerinin bu konuda mücadele edip etmediklerini soran Atay’a Müslüman genç *“bizim Müslüman gençlerden İngiltere’de okuyanlar ve Türk inkılap hareketi fikirlerini buraya getirenler var, fakat onları ya aileleri sindirir yahut ta kaybederiz”* diye cevap vermiştir (Atay, 1943: 168). Görüldüğü üzere Hindistan’da Hindu veya Müslüman fark etmeksizin gençlerin Türkleri ve Türk inkılabını örnek aldığı, Türklerin Hint toplumunun önde gelen kişilere sözlerinin geçebileceğine inanmışlardır. Kısacası Türkleri Hindistan bağımsızlığına ve devrimine giden yolda sığınacak bir liman olarak görmüşlerdir.

Fakat Türk devrimine karşı Hintli gençlerin hepsi aynı fikirde değildi. Atay'ın yanına o esnada başka bir Müslüman gelmiştir. Ancak bu genç diğerine nazaran biraz radikaldi. Atay’a Halifeliğin kaldırışıyla Hint halkının Türklere darıldığını söylemiştir. Hint Müslümanlarının Türklerden farklı olduğunu, Kur’an’dan başka kanun tanımadıklarını, devlet, millet gibi olguların hepsinin onda olduğunu söylemiştir. Onun bu sözleri üzerine Atay şu soruyu sormuştur. *“Peki ama sizler Türkiye’nin batmak üzere olan bir memleket iken, kurtulmasına, büyük devletler sırasına geçmesine şaşıyorsunuz, gıpta ediyorsunuz, onunla övünüyorsunuz, değil mi?”* Evet yanıtını aldıktan sonra *“niçin bu milleti ölümden bugünlere getiren, eriştiren yolların hepsini, ayrı ayrı reddediyorsunuz?”* Diye sorarak gence Türk inkılabının önemini ve ulaştığı seviyeyi anlatmaya çalışmıştır (Atay, 1943: 169).

Falih Rıfkı Atay Hindistan’a siyasi ayrılığın en ateşli zamanın da gitmişti. Bu yüzden de hem Müslümanlardan hem de Hindulardan farklı yaklaşımlar görmüştü. Farklı dini gruba mensup bu kişiler Türk gazeteci heyetine kendi görüşlerini onaylatmaya çalışmıştır. Atay, gittikleri her yerde yaptıkları her toplantıda Hindistan meselesi için ne düşündükleri sorusuyla karşılaştılar. Atay; *“Eğer soran bir Pakistancı Müslümansa, gözlerinde şu araniş var: “Siz ki Müslümansınız, elbet bizim davamızı tutacaksınız.” Eğer Kongre’ci Hindu ise sesinde hususi bir sokuluş vardır: “Siz ki Kemalist’siniz, garp emperyalizminden bir şark milletin nasıl kurtulacağını ispat ederek hepimize örnek oldunuz, dini*

devletten ayırdınız, ancak tek ve milli Hindistan davasında bizimle birleşeceksiniz!” Biz cevap veriyoruz: “Türkler Hindistan halkının bahtiyarlığını ister. Bu bahtiyarlığın en iyi yolda olacağını düşünmek ve kararlaştırmak hakkı yalnız sizindir.” (Atay, 1943: 171).⁸

Atay, Türk ve Hint gazetecilerini karşılaştırma yoluna gitmiştir. Türk gazetecilerin yabancılardan fikir almak gibi bir huyu olmadığını, hatta fikrini belirten yabancılara da müdahalecilikle suçladıklarını belirtmiştir. Diğer taraftan ise Hintli politikacılar Amerika ve Türkiye’de Hint bağımsızlığı için bir fikir hareketi uyandırmaya ve İngiliz Hükümetine baskı yapmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Burada bizlerin de Hintlilerden öğrenmemiz gereken bazı özelliklerin olduğunu ifade etmeye çalışmıştır (Atay, 1943: 172).

Hint hükümetinin önemli kuruluşlarından biri olan haber alma bölümünün başında bulunan Mösyö Tapar ve eşi tarafından Türk gazeteci heyetine akşam yemeği verilmiştir. Yemekte yaptığı konuşmada Mösyö Tapar, Türk devrimlerinin Hintliler için ilham kaynağı olduğunu ve olacağını, hatta doğu ile batı arasındaki barışın Türkler vasıtasıyla kurulacağını belirten şu sözleri sarf etmiştir; *“Türkiye tarihçe eski ise de, hepimize bugün gençlik enerjisi dersi vermektedir. Hissediyorum ki biz kendilerine göstermekten fazla, onlardan öğrenecek mevkideyiz. Türkler ki milli birliklerine dayanarak dünyayı hayran eden eserlerini başardılar, gelecek barış devrinde garp ve şark milletleri arasında bir anlaşma köprüsü kuracaklarını ümit ediyoruz.”*

Atay ve beraberindeki heyet kendi deyimleriyle en güzel anlarını Lahor’da geçirdiler. Sürekli ilgi görüp, ziyaretlere çağrıldılar ve şehir gezdirildi. Burada Müslüman ve Hintli gazetecilerle yaptıkları görüşmeler sonucunda Hindu Milliyetçilerinden muhafazakar kesimi Türk inkılap ve devrimlerinin bir kısmını kabul etmediğini öte yandan Müslümanların ise tamamen reddettiklerini anlamıştır (Atay, 1943: 193).

⁸ Türk gazeteci heyetinin karşılaştığı zorluklardan birisi de Hintli gazetecilerdi. Sorulan sorulara büyük bir dikkatle cevap vermeye çalıştıklarını çünkü Hintli gazetecilerin her şeyin ardında bir taş aradığından bahsetmektedir. Hatta ağızlarından çıkmayan kelimeleri neşrolunduğundan yakınmıştı. Durumu bir örnekle şöyle açıklamıştır. “—Canım efendim, Gandhi’nin fikirlerini öğrenmek için Poona’ya kadar gitmeğe ne hacet var? Görüştüklerimizden onun fikirlerini dinlemiyor muyuz?” Ertesi günkü gazetede en iri harflerle şu başlık: “Türk heyeti diyor ki, Hindistan’a geldiğimizden beri, Gandhi fikir ve ruhunun bütün memlekete hakim olduğunu gördük!” (Atay, 1943: 171-172).

Heyet, Hindistan'ın önde gelen iş adamlarıyla da tanışma fırsatı bulmuş, onlardan bilgiler almışlardı. Bu kişiler arasında Hindistan'ın en büyük jüt fabrikalarından birinin sahibi de vardı. Bu kişiden fabrikasını hangi zorluklarla kurduğunu dinlediler. Konuşmasının sonunda da Türk gazetecilere *“memleketinizin kaynaklarından kendiniz faydalanmak için bankalarınıza, sigortalarınıza ve deniz yollarınıza kendiniz hakim olunuz”* şeklinde tavsiye vermiştir. Bir başka deyişle sömürge olmanın ne kadar zor olduğu Hintli iş adamının sözlerinden anlaşılmaktadır.

Heyetin rastladığı önemli iş adamlarından birisi de TATA demir ve çelik endüstrisinin başındaki kişiydi. Bu kişi de milli sermayenin önemine vurgu yaparak hiçbir himaye olmaksızın dünya piyasalarıyla rekabet edebileceklerini belirtmiştir. Özetle söylemek gerekirse heyet karşılaştığı iki önemli iş adamından milli kaynakların kullanımı ve bağımsızlığın önemine dair sözler duymuşlardır (Atay, 1943: 221-223).

Hindistan'ın önemli şehirlerinden biri olan Kalküta'ya geçen heyet burada Kalküta Belediye Dairesi'nde unutamadıkları bir törenle karşılaştılar. Belediye reisi nöbetle yapılan şehirde bir Müslüman bir Hindu ve bir de Dokunulmaz yönetime gelirdi. Heyetin Kalküta'da bulunduğu sırada Belediye başkanı Dokunulmazlardan B. Hem Çandra Naskar idi. Naskar, *“Beraberinizde götüreceğiniz intibaları bize söylemenizi istemek bana düşmez. Mehtapta (Taç-Mahal) i ziyaretiniz her ne kadar ay ışığının bulutlarla örtüldüğü bir zamana rastladı ise de bu, oradaki mermer güzelliğindeki azameti eksiltmemiştir”* sözleriyle Türk gazeteci heyetini duygulandırmıştır (Atay, 1943: 223).

Heyetin bir sonraki durağı Bengal Başvekili B.A.K. Fazl-ül Hak oldu. Heyete büyük bir ziyaret hazırlatan başvekilin Türkiye sevgisi Atay'ı etkilemiştir. Başvekil konuşmasında şunları dile getirmiştir. *“Temsil etmekte olduğunuz asil millet, muhtelif doğu milletlerinden, batıya doğru kollarını uzatmış olanlar arasında, tarih bakımından bize en yakın olanıdır. Politika, savaş ve sosyal devrimler sahasında neler başardığınızı biliyoruz. Türkiye, herhangi bir millet yeryüzündeki insan toplulukları arasında kendi alın yazısını yaratırken birçok bakımlardan uyulması gereken bir örnektir. Siz bizim için enerjinin, teşebbüsün ve bir milleti büyük yapan bütün fazilet ve meziyetlerin şahıslanmış timsalisiniz.*

Türkiye'nin yarattığı ilerleme hamlesinde bir doğu milletinin kendi vasıtalarıyla neler başarabileceğini görerek sizinle övünüyoruz. Cemaatler yüzünden çıkan güçlükleri de yenerek bize gelecek zaman için örnek oldunuz; Hindistan da bugün aynı güçlükler karşındadır ve onları yenmek zorundadır (...) Bizden binlerce mil uzakta olduğunuz zaman dahi, Hind'in bu köşesinde bir kılavuza bakar gibi, gözlerini size çevirmiş olan, savaş ve barışın türlü sahalarında başardıklarınızın değerini bilen insanlar bulunduğunu unutmayınız. Bu başarılarınızın bütün doğu milletleri için bir gururlanma vesilesi olduğunu her zaman hatırlayacağınızı yalnız ummakla kalmıyor, buna inanıyoruz da... Milletinizin muvaffakiyet ve refahını candan dilediğimize emin olmanızı sizden bir kere daha rica ederim.” (Atay, 1943: 224).

Türk gazeteciler heyeti, bir sonraki durağı olan Madras şehrinde halkın büyük bir ilgisiyle karşılaşmışlardı. Daha trendeyken insanlar camlara vurup “Turkish Mission” diye tezahürat edip heyettekilerden el yazısı ve imza istemişlerdir. Atay'ın dikkatini çeken durum ise heyetten bir kişinin o esnada çevredeki bir kitapçıya gidip “Mustafa Kemal Paşa” adlı bir kitabı bulmasıydı. Atay Hintlilerin sevgisini iklimde ne kadar ayrı, mesafede ne kadar uzaksak, o kadar duygu yakınlığı ve sıcaklığı içindeyiz.” sözleriyle betimlemiştir (Atay, 1943: 230).

Heyetin ilgiyle karşılandığı yerlerden birisi de Hindistan'ın güneyinde yer alan Maysore şehri olmuştur. Misafir Sarayının holünde birkaç üniversiteli Müslüman genç yanlarına gelerek konuşmak istemişlerdir. Onların Türk inkılabına olan hayranlığı karşısında heyet şaşırıp mutlu olmuştur. Atay, gençlerin konuşmalarını şu şekilde aktarmıştır: “Binlerce mil uzakta isek de size kardeşlikle bağlıyız. Size daima hayran kaldık, ilerleme ve hürriyet uğurundaki mücadelenizde sizinle beraberdik. Bizim için en büyük hoşnutluk, İslamı ilk saflığına götürmeniz, onu, ruhunu bozan ve kirleten masallardan, kara fikirlerden kurtarmanız, temizlemenizdir. Müslüman gençleri için bilhassa modern Türkiye bir idealdir ve Atatürk bu idealin timsalidir.” (Atay, 1943: 247).

İKİNCİ BÖLÜM

2. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRKİYE – HİNDİSTAN İLİŞKİLERİ (1950 – 1960)

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle dünya yeni bir siyasi oluşuma girerken aynı şekilde bazı ülkelerde de değişiklikler yaşanmıştı. Dünya geneline baktığımızda uzun yıllar boyunca dünya siyasetinin “güneş batmayan imparatorluğu” olarak adlandırılan Britanya İmparatorluğu sömürgelerine bağımsızlık vermeye başlamıştır. İngilizlerden bağımsızlığını kazanan ülkelere birisi de Hindistan olmuştur. Bağımsızlık kadar Hindistan'ın diğer devletler tarafından tanınması, onlarla ilişkilerin kurulup geliştirilmesi Hint hükümetinin hedefi olmuştur. Bu doğrultuda dış politikada adımlar atmaya başlayan Hint hükümeti Türkiye Cumhuriyeti ile yakın ilişkiler kurmaya özen göstermiştir. Özellikle Türk bağımsızlık mücadelesini örnek alan, Mustafa Kemal Atatürk'e büyük bir saygı duyan Hintli liderler Türkiye ile kurulacak ilişkilere önem vermiştir.

Türkiye'de ise 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi yönetimi sona ererken Adnan Menderes'in öncülüğünde Demokrat Parti iktidara gelmiştir. Demokrat Parti dönemi Türk dış politikasında yeni bir dönemin kapıları açılmıştır. Uzun yıllar boyunca CHP iktidarı dış politikada yönünü batıya doğru çevirdiğinden Arap ülkeleri başta olmak üzere doğudaki milletler ve devletlerle ilişkiler sınırlı kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle de uzun bir süre dış politikada sessiz bir dönem geçirilmiştir. Savaşın sona ermesiyle dünyadaki değişimi gören DP iktidarı Türk dış politikasında yeni bir dönemi başlatmıştır. Türkiye Cumhuriyeti DP ile birlikte dış politikada farklı alternatiflere yönelip doğu dünyasıyla ilişkilerini güçlendirmeye gayret göstermiştir. Bu devletlerden bir tanesi de Hindistan olmuştur.

2.1 Siyasi İlişkiler

Hindistan'ın İngilizlerden bağımsızlığını kazanması sonrasında kurulacak olan Hint hükümeti Türk basınında yakından takip edilmiştir. Cumhuriyet gazetesi “Hindistan'da Nehru hükümeti” başlıklı yazısıyla Hindistan'daki siyasi durumu şöyle aktarmıştır: *“Hindistan merkezden gelen haberlere göre, Hint Milli Kongresi Reisi ve Hint istiklal savaşının en tanınmış kahramanlarından biri olan Pandit*

Nehru, Hindistan istiklalinin müjdecisi ve hazırlayıcısı olan ilk milli muvakkat hükümeti kurmuş ve bu hükümet vazifesini yapmaya başlamıştır... Hindistan'da ilk milli hükümetin kuruluşunu candan tebrik eder ve bu hükümetin en büyük muvaffakiyetleri kazanmasını candan dileriz.” (Cumhuriyet, 3 Eylül 1946, s. 3).

1947 yılına gelindiğinde Ulus gazetesi yazarlarından Ahmet Şükrü Esmer'in Hindistan'daki siyasi gelişmeleri yakından takip edip “Hindistan'da Cumhuriyet” başlıklı yazısında Hindistan'da kurulacak olan bir devletin dünya tarihinde önemli bir yer edineceğini, Türk ve Hint halkının birbirlerine iyi duygularla bağlandığını belirtmiştir. Esmer devamında şu ifadeleri kullanmıştır: “...Hindistan'la İngiltere arasındaki münasebetlerin geleceği hakkında bir hüküm vermek doğru olmaz. Hakikat şudur ki dağınık bir kıtadan ibaret olan Hindistan'ın bir devlet halinde bağımsızlığa kavuşmasında İngilizlerin büyük hizmetleri vardır. Bu hizmetleri Hintliler de inkar etmemektedirler. Diğer taraftan Hintliler dünyanın en olgun milletlerindendir. Nüfusu dört yüz milyonu bulan bir devletin Asya'da kurulması, dünyanın tarihinde en ehemmiyetli hadiselerden birini teşkil edecektir. Böyle bir Hindistan milletler arası münasebetlere ancak hayır getirebilir. Hintliler gerek kendi aralarındaki münasebetleri ve gerek İngiltere ile kendi aralarındaki münasebetleri düzenleyeceklerdir. Ondan sonrada milletlerarası münasebetlere yapıcı bir unsur olarak katılacaklardır. Türkiye halkı ile Hindistan milletlerini daima en iyi duygular birbirine bağlamıştır. Kendi mukadderatına hakim bir Hindistan'ı Türkler sevgi ile karşılayacaktır.” (Ulus, 31 Ocak 1947, s. 4).

Demokrat Parti'nin iktidara geldiği günleri takiben Hindistan hükümeti tarafından Türkiye'ye yeni Büyükelçi olarak Shri Chandra Shekhar Jha atanmıştır. Jha, Bombay'dan ayrılmadan önce *the Times of India* gazetesine verdiği demeçte Türkiye ve Hindistan'ın yakın ilişkiler içinde ve Türk Kurtuluş Savaşı'nın Hint halkının üzerinde büyük bir etkisinin olduğunu, Hintlilerin Türklere sempatiyle yaklaştıklarını, aynı şekilde Türklerin de Hintlilerin bağımsızlık mücadelesini büyük bir ilgiyle takip ettiklerinden bahsetmiştir. Bu yüzden elçi olarak geldiği Türkiye'de ikili ilişkileri geliştirmenin önemini vurgulamıştır (TOI, 5 Mayıs 1950, s. 9). Verdiği demecin ardından Hindistan'dan deniz yoluyla ayrılan Jha, 23 Mayıs 1950 tarihinde Güney-Doğu Akdeniz seferinden dönen Trabzon vapuruyla Türkiye'ye gelmiştir. Ertesi gün de Ankara'ya giderek itimatnamesini

Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a teslim etmiştir (Milliyet, 24 Mayıs 1950, s. 2). Hindistan büyükelçisi Jha, aynı gün gazetecilere verdiği röportajda *"Memleketimde, memleketinize karşı hayranlık beslenmektedir. Mahatma Gandhi, bizim bu büyük insanımız hürriyet prensiplerini biraz da Atatürk'ten ilham almıştır"* diyerek Hintlilerin Mustafa Kemal Atatürk'e olan sevgi ve saygısını dile getirmiştir (Milliyet, 24 Mayıs 1950, s. 2). Bu dönemin özelliklerinde birisi de Mustafa Kemal Atatürk'ün hala daha Hintlilerin zihninde yer ediyor olmasıydı. Türkiye'yi ziyarete gelen devlet adamları sözlerine onun ideallerine ve başardıklarına hayranlıklarını dile getirerek başlamıştır.

9 Ağustos 1951 tarihinde Dışişleri Bakanı, Başbakanlığa bir yazı yazarak, Yeni Delhi Büyükelçiliği'nden bir yazı alındığını, yazıda Hindistan Dışişleri Müsteşarı Menon'un Türkiye Maslahatgüzarını yanına davet ettiğini, Ankara'da Hindistan Maslahatgüzarı Orta Elçi Jha'yi Dışişleri Komisyonu üyesi Mevlana Azad'ın tavsiyesi üzerine Ankara Büyükelçiliği'ne terfi ettirmek istediğinin ve agreman (uygunluk) talebinde bulunduğu belirtilmiştir. Bakan, durumun Cumhurbaşkanına iletilmesi ve Cumhurbaşkanı onayının bildirilmesini istemiştir (BCA, 030.10.0.0.131.942.7).

Türk hükümeti Hindistan'la siyasi ilişkilerin geliştirilmesi için adımlar atmaya başlamıştır. Dış politikada aktif bir siyaset takip eden Demokrat Parti hükümeti ellerine geçen fırsatları değerlendirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Londra'da temaslarda bulunan Hindistan'ın Milli Eğitim Bakanı Mevlana Ebul Kalam Azad, Türkiye'nin resmi misafiri olarak Türkiye'ye davet edilmiştir. İki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi babında önemli bir adım olan bu teklifi Hint hükümeti Azad namına memnuniyetle kabul etmiştir (Milliyet, 26 Mayıs 1951, s. 3). İngiltere'deki ziyaretlerini tamamladıktan sonra Türkiye'ye uğrayan Azad, burada Türk yetkililerle görüşmüş ve konferanslar vermiştir.

Azad, Ankara Palas'ta yaptığı basın toplantısında bir Türk - Hint Kültür anlaşmasının imzalanacağını dile getirmiştir (Milliyet, 29 Haziran 1951, s. 1). Böylece iki ülke arasındaki bağların daha kuvvetli hale gelmesi umulmuştur. 1 Temmuz'da Konya'ya geçen Azad burada Mevlana'nın türbesini ziyaret etmiştir (Milliyet, 1 Temmuz 1951, s. 1). Azad, Türkiye'de bulunduğu sırada 2 Temmuz günü İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Hint kültürü hakkında bir konferans

vermiştir (Milliyet, 30 Haziran 1951, s. 2). 3 Temmuz günü rahatsız olmasına rağmen beraberinde Milli Eğitim Müdürü Muhittin Akdik ile Ayasofya Müzesini ve Süleymaniye Camisini gezerek tetkiklerde bulunmuştur (Milliyet, 4 Temmuz 1951, s. 2). Mevlana Azad, İstanbul'da basına verdiği demeçte Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir devlet olmasına rağmen öğretim müfredatında din derslerini yasaklamadığını, hatta öğrencilerin %90'lık bir kesiminin zorunlu olmasa bile din derslerini takip ettiğini gözlemlemiştir. Konuşmasında Türk ve Hint toplumlarının ortak yanları olduğundan bahisle imzalanan kültür anlaşmasını iki milleti birbirine daha da yaklaştıracığını belirtmiştir (Milliyet, 6 Temmuz 1951, s. 3).

Azad Hindistan'a döndükten sonra Türkiye ile ilgili gözlemlerin şu sözlerle anlatmıştır: “Türkiye’de Cumhurbaşkanı da dâhil herkesten büyük hüsnükabul gördüm. Daima minnetle anacağım bir şey varsa o da Hindistan’a karşı Türkiye’de duyulan sevgidir” diyerek memnuniyetini dile getirmiştir (Milliyet, 3 Ağustos 1951, s. 3). Azad ayrıca Türkiye’nin Atatürk ile birlikte büyük atılımlar yaptığını ve toprak olarak küçülse de kuvvet bakımından yüksek bir mertebede olduğunun altını çizmiştir. Bir eğitimci olarak ise özellikle Türkiye’deki kadın eğitimi ile ilgili atılan adımlardan etkilendiğini de sözlerine eklemiştir (Milliyet, 3 Ağustos 1951, s. 3). Nehru, Hindistan Milli Eğitim Bakanı Mevlana Ebul Kalam Azad’ın Türkiye’de çok iyi ağırlandığından dolayı bir teşekkür mektubu yollamıştır (BCA, 30.10.0.0/258.736.15).

Türkiye ve Hindistan arasındaki ilişkiler Hindistan’ın bağımsızlığını kazandığı ilk yıllarda yakın olmuştur. Elçiliklerin atanması, kültür antlaşmalarının yapılması, ticaretin hız kazanması gibi gelişmeler buna örnek verilebilir. Hatta gazetelerde de ilişkilerin gelişimini takip etmek mümkündür. Örneğin 26 Ocak 1952 tarihli Akşam gazetesinde “dost memleket bundan iki yıl evvel cumhuriyeti ilan etti” başlığında bunu görmek mümkündür (Akşam, 26 Ocak 1952, s. 4).

Nehru, 1952 yılında Hint hükümeti tarafından Hindistan’a davet edilen Türk basın heyetine yaptığı konuşmada Türk ve Halklarının birbirlerine karşı her zaman sıcak yaklaştıklarını ifade etmiştir. Sözlerinin devamında Hint hükümetinin Hint halkının yaşam kalitesini arttırmak için yapmış olduğu başta endüstri alanında olmak üzere tarımsal ve inşaat çalışmalarını Türk heyetinin görmesini arzulamıştır.

Ayrıca Hindistan'ın demokratik yönden gelişimini, devletin seküler yapısını, farklı dinlere ve kültürlere duyduğu saygıyı da Türk basın heyetinin görmesini istemiştir (TOI, 6 Nisan 1952, s. 10).

Nehru'nun Türkiye'nin desteğini almak ve Türkiye ile ilişkileri geliştirmek amacıyla attığı bir diğer adım Türk Meclis Heyeti'ni Hindistan'a davet etmek olmuştur. Mart 1953 tarihinde Hindistan hükümetinin davetlisi olarak Yeni Delhi'ye giden meclis heyeti Başbakan Nehru tarafından karşılanmıştır (Milliyet, 17 Mart 1953, s. 1). 1953 yılındaki ziyarette Haluk Saman ve 13 delege ziyaretten memnun kaldılar. Diğer taraftan Eyalet Meclis Üyelerinin başkanı R. S. Hukerikar Bombay'dan daha küçük bir ülke olan Türkiye'de eğitimin bedava olmasına hayranlığını dile getirmiştir (TOI, 27 Mart 1953, s. 8). Haluk Saman ve beraberindekiler nereye giderse gitsin sıcak bir şekilde karşılanmışlardır (TOI, 24 Mart 1953, s. 3). Yine aynı günlerde 40 yıl kadar bir süre Türk Dışişlerinde çalışan N. T. Seymen Hindistan'a büyükelçi olarak atanmıştır (TOI, 20 Mart 1953, s. 5).

2 Kasım 1954 tarihinde Hindistan Parlamento heyeti Türk parlamentosunun daveti üzerine Sosyalist Parti lideri Sucheta Kripalani başkanlığında 15 kişiden oluşan Türkiye'ye gelmiştir. (TOI, 1 Kasım 1954, s. 5; Milliyet, 25 Ekim 1954, s. 5; BCA, 30.1.0.0 / 50.298.5). Sucheta havaalanında gazetecilere Hindistan için Mustafa Kemal'in memleketinin daima cazibeli olduğunu, Türkiye'nin bağımsızlığını kazanmak için yapmış olduğu kahramanca mücadelenin Hindistan için daima bir ilham kaynağı olduğunu söylemiştir (Milliyet, 3 Kasım 1954, s. 1).

Heyet, Türkiye'de bulunduğu sırada Dolmabahçe Sarayı, Topkapı Sarayı, Ayasofya, Sultanahmet ve Süleymaniye camilerini ziyaret etmiştir. Ardından İzmir, Bursa, Balıkesir, Ankara, Samsun, Trabzon, Rize, Sivas ve Çanakkale illerini ziyaret ettikten sonra 25 Kasım günü Hindistan'a geri dönmüşlerdir (Akşam, 3 Kasım 1954, s. 3; Milliyet, 25 Kasım 1954, s. 2). Hint heyeti Türkiye'de bulundukları sırada birtakım görüşmeler yapmayı da ihmal etmemiştir. İlk olarak İstanbul Vali ve Belediye Başkan Vekili Fahreddin Kerim Gökay'ı makamında ziyaret etmiştir. Buradan karayoluyla Ankara'ya geçip Cumhurbaşkanı ve başkanlarla görüşmüştür (Milliyet, 4 Kasım 1954, s. 5). Daha sonra Başbakan Adnan Menderes tarafından kabul edilen heyet mensupları Türkiye'de gördükleri yakın ilgiye ve misafirperverliğe teşekkür etmiştir. Görüşmede heyet Türkiye'deki

gelişmelerin gözle görülür bir şekilde ilerleme kaydettiğini, Türk – Hint dostluğunun da her zaman için güvenilebilecek bir değer taşıdığını belirtmişlerdir (Akşam, 14 Ekim 1954, s. 2).

2.1.1 Pakistan – Hindistan Mücadelesinin Ortaya Çıkışı ve Türkiye’nin Tutumu

1947 yılında Hindistan ve Pakistan’ın İngiliz sömürgesinden ayrılıp bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle Güneydoğu Asya’da yeni bir askeri ve siyasi mücadele ortaya çıkmıştır. Maunbetten Planı veya 1947 Hindistan Bağımsızlık Yasası’na göre Hint Altıtası Hindistan ve Pakistan olarak iki yönetime bölünmüş, halk ise hangisine katılacağını yapılan oylamayla seçmiştir (https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1947/30/pdfs/ukpga_19470030_en.pdf).

Ancak daha İngilizlerden bağımsızlıklarını kazandıkları ilk günlerden itibaren büyük bir mücadele içerisine giren iki ülke arasındaki en büyük anlaşmazlık Keşmir meselesiydi. Çünkü Keşmir bölgesinde yaşayan halkın büyük bir çoğunluğu Müslüman olmasına rağmen yöneticiler Hindu’ydu. Aslında dönemin Keşmir yöneticisi Maharaja Hari Singh hangi ülkeye katılacağı konusunda seçim yapmakta biraz ağır davrandı. Sebebiyse Keşmir’in herhangi bir ülkeye bağlanmadan doğrudan bağımsız olacağını ummasıydı. Hatta Maunbetten bile Maharaja Hari Singh’e bağımsızlık isteğinin ortaya çıkaracağı sakıncaları anlatmış ve halkın isteğine göre davranması gerektiğini tembihlemişti (Gupta, 1966).

Diğer taraftan 24 Ekim 1947 tarihinde Serdar Muhammed İbrahim’in cumhurbaşkanlığında Gilgit ve Baltistan’da Özgür Cammu ve Keşmir hükümeti kuruldu. Bunun üzerine Raca Hari Singh Hindistan’dan askeri yardım talebinde bulundu. Fırsatı kaçırmak istemeyen Hindistan tarafı ise Keşmir’in Hindistan’a katılımını onaylayan anlaşmanın imzalanmasıyla birlikte Keşmir’e asker göndereceğini belirtmiştir. Ardından Raca 26 Ekim 1947’de Keşmir’in Hindistan’a bağlandığını belirten anlaşmayı imzaladı ve Nehru 27 Ekim’de askerlerini bölgeye gönderdi. Pakistan hükümeti Keşmir yönetiminin Hindistan’a bağlanma sürecinin hukuki olmadığını düşünerek bölgeye asker yollamak istedi fakat o tarihlerde orduların yönetimi hala İngilizlerdeydi ve yönetim kademeleri ayrılmamıştı. Bu yüzden Keşmir’deki savaş düzensiz birliklerle Hindistan ordusu arasında gerçekleşmiştir. Böylece yıllar boyunca sürecek Hindistan Pakistan savaşlarının fitili ateşlenmiştir (Ganguly, 1998).

Hindistan'ın Birleşmiş Milletler temsilcisi 1 Ocak 1948 tarihinde BM'nin 35. maddesine dayanarak Pakistan'ın Keşmir bölgesindeki tutumunu gündeme taşıdı ve böylece Keşmir sorunu uluslararası bir nitelik kazanmış oldu. Hindistan temsilcisinin aktardığı üzere Pakistan hükümeti Pakistan'ın kuzey batısında bulunan Peştu kabilelerini kullanıp Keşmir bölgesindeki barışı ve güvenliği tehdit ettiğini belirtti. BM Güvenlik Konseyi'nden Pakistan'ın bir an önce bu saldırgan davranışının durdurulmasını istedi. Aynı şekilde 15 Ocak tarihinde de Pakistan temsilcisi Hindistan'ın Keşmir ve Cunagarh'daki faaliyetlerinin hukuksuz, Müslüman topluma karşı bir soykırım ve iki ülke arasında yapılan anlaşmaya uymamakla suçlamıştır (Year Book of the United Nations 1947-48, 1949: 387).

Hindistan ve Pakistan'ın başvuruları üzerine 20 Ocak 1948 tarihinde BM Güvenlik Konseyi bir komisyon oluşturulmasını kararlaştırdı (Year Book of the United Nations 1947-48, 1949: 389). BM Komisyonu Keşmir'de özgür bir ortamda komisyon danışmanlığında plebisit yapılması kararını aldı ve tarafları 13 Ağustos 1948 tarihinde ateşkes yapmaya davet etti (Year Book of the United Nations 1947-48, 1949: 402). Plebisit yapılması her iki taraftan da kabul görmüş, ancak BM'nin kurduğu komisyonlara ve gönderdiği gözlemcilere rağmen Keşmir sorunu çözüme kavuşmamıştır. Bunun en büyük nedeni her iki taraf plebisiti istese de askerlerini geri çekmeyerek gerekli şartları yerine getirmemesiydi.

Hindistan ve Pakistan arasındaki sorunlar ve mücadeleler ortaya çıkışları bakımından soğuk savaş kaynaklı değil, aksine kendisine özgü bir anlaşmazlıktır. Fakat her iki devlet soğuk savaş döneminin getirdiği politik düzene göre stratejilerini geliştirmişlerdir. Böylece Güney Asya'nın bu iki devletin tutumları bölgeye ait sorunları soğuk savaş politikalarıyla harmanlanmasının yolunu açmıştır. Öte yandan Pakistan, doğu (günümüzdeki Bangladeş) ve batı olmak üzere ikiye ayrıldığından toprak bütünlüğü tam anlamıyla sağlanamamıştı. İki bölge arasında Hindistan'ın varlığı Pakistan'ı tedirgin ettiğinden dolayı yaşanacak olası bir durumu Hindistan'ın siyasi inisiyatifine bırakamayacağından dış destek aramayı uygun bulmuştur. Bu yüzden de Pakistan ABD ile yakın ilişkiler kurmaya başlamıştır (Kulke ve Rothermund, 2001: 482). Böylece Pakistan ile Hindistan arasındaki mücadeleler bölgeye bir başka güç bloğunun müdahalesi anlamına gelmekteydi. İki ülke arasında sadece sınır sorunlarından kaynaklı çatışma yoktu.

Su sorunları ve ilerleyen dönemlerde nükleer silahlanma ve terör gibi konular da bu çatışmalarda yer almıştır.

Türkiye – Pakistan ve Hindistan üçgeninin siyasi dinamiklerini bilmek için 1948’li yıllara gitmek gerekmektedir. Pakistan ve Hindistan İngilizlerden bağımsızlıklarını kazandıktan sonra başta Keşmir konusu olmak üzere birçok devletle iyi ilişkiler kurup siyasi arenada destek aramaya koyulmuşlardır. Pakistan hem dini yakınlıkları olsun hem de Milli Mücadelede Türklere yardımları olsun Türk hükümetiyle yakın ilişkiler kurmuştur. Hindistan’ın büyükelçisi olarak atanan Chaman Lal Pakistan’ın Türkiye’de yaptığı faaliyetleri yakından takip etmekte ve yaşanan gelişmeleri Hindistan’a rapor etmekteydi. 28 Nisan 1948 tarihli Başbakan yardımcısı Sardar Vallabhahi Patel’e gönderdiği raporunda Hindistan’ın Türkiye’de izlemesi gereken politika hakkında yardımı dokunabilecek kişilerin görevlendirilmesini istemiştir. Lal, Türkiye’deki Pakistanlı yetkililerin Hindistan hakkında yoğun bir kara propaganda yaptıklarını belirtmiştir. Bu yüzden elçiliğe atanacak kişinin hem dış dünya hakkında hem de medya hakkında bilgili olması gerekmektedir. Böylece Pakistan’ın yapmış olduğu propagandaya karşı bir hamle yapılabilirdi. Elçi Chaman Lal bu işleri halledebileceğini düşündüğü iki kişinin ismini raporunda belirtmiştir. Ancak Lal’in beklediği cevabı alamadığı Patel’in mektubundan anlaşılmaktadır. Patel, Türkiye’de görev yapacak memurları seçme imkanının olmadığını, Federal Kamu Servisi Komisyonu’nun belirli kıstaslara göre görev yapacak kişileri seçtiğini ve bu kıstasların dışına çıkılamayacağını söylemiştir. Mektubunda “kötü bir işin en iyisini yapmak zorundayız” diyerek kendisine Federal Kamu Servisi Komisyonu tarafından belirlenen isimlerden seçim yapmasını istemiştir (National Archives of India, Private Paper Sardar Patel, PP_000000005784).

Hindistan’ın Ankara Büyükelçisi Chaman Lal 18 Ekim 1948 tarihli belgesinde Amerikan ve diğer yüksek otoritelerin baskılarından dolayı Türkiye’den Pakistan’a herhangi bir silah sevkiyatının gerçekleşmediğini ve gerçekleşme imkanının olmadığını söylemiştir. Hatta Türkiye’den silah isteyen Arap ülkelerine de silah gönderilmediğinin altını çizmiştir (National Archives of India, Private Paper Sardar Patel, PP_000000005784). Nitekim buradan çıkan sonuç Hintli yetkililerin Türklere iyi diyalog kuramadıkları ve işlerini başka devlet vasıtasıyla yerine getirmeye çalıştıkları görülmektedir.

Türk-Hint ilişkilerinin gelişmesinde elçilerin tutum ve davranışları çok etkili olmuştur. Hindistan bağımsızlığını kazandığı günden itibaren Türkiye ile yakın ilişkiler kurmaya özel bir önem vermiştir. İkili anlaşmalar imzalanmış ve kabiliyetli diplomatlarını Türkiye'ye göndermiştir. Gazetelerde rastlanan demeçlerinde de bu Hintli diplomatlar Türkiye'ye olan saygı, sevgi ve hürmeti açıkça görülmektedir. Fakat ilişkilerin gelişmesinde Türk büyükelçileri ne kadar azimliydiler? Hindistan'a giden gazeteci heyeti içerisinde olan Ahmet Şükrü Esmer, Hindistan'a atanan Türk büyükelçisinin ilişkileri geliştirmede hiç çaba sarf etmediğinden yakınmıştır. Otelde ikamet edip kimseyle temas etmedi. Yerine gönderilen maslahatgüzarın da uzun yıllar Bombay'da hizmet ettiğinden dolayı Hindistan'dan ayrılmayı çok istediğini belirtmiştir. Ancak istememesine rağmen Hindistan'a büyükelçi olarak yollanmış, burada hastalanmış, maneviyatı bozulmuş, bir otel odasında oturup geri aldırılmasını beklemiştir. Bu sebeplerden dolayı ilk dönem ilişkileri Hindistan'ın arzusuna rağmen gelişmemiştir (Esmer, 1953, s. 57).

Türkiye Cumhuriyeti hükümeti Hindistan ile Pakistan arasındaki savaş durumuna kayıtsız kalmamıştır. 14 Ağustos 1951 günü Yeni Delhi büyükelçimiz maslahatgüzarı aracılığıyla Pakistan hükümetine ve 15 Ağustos 1951 günü Karaçi maslahatgüzarına, aralarındaki son gergin durum hakkında aynı mealde muhtıra göndermiştir. Türkiye bu muhtıralarda herhangi bir şekilde hakem tavrı almadan, son gerginliğe sebep olan karşılıklı sınır tacizlerini yorumlamadan sadece yaşanan gerginlik ile ilgili endişesini dost olarak gördüğü Hint ve Pakistan hükümetlerine iletmiştir. Türkiye yaşanan gelişmenin dünya barışı ve kendileri için sıkıntılı sonuçlar doğuracağını belirtmiştir. Her iki ülkeye karşı beslenen dostluktan ötürü “münasebetlerdeki bozukluğun soğukkanlılık ve geniş görüşlülükle izalesi temennisinde bulunmuştur.” (Akşam, 26 Ağustos 1951, s. 2).

Görüldüğü üzere başlangıçta Keşmir konusunda Türkiye Cumhuriyeti hiçbir şekilde taraf tutmadan her iki ülkeye eşit mesafede yaklaşım sergilerken zamanla Pakistanlı yetkililerin Türk hükümetiyle hızlı bir şekilde yakınlık kurması ve bunu takiben hem Türk hem de Hintli elçilerin ilişkileri geliştirmede zayıf kalışı Türkiye ve Hindistan arasındaki ilişkilerin gelişmesini engellemiştir. Böylece Türkiye ve Pakistan'ın yakınlaşması Hindistan hükümetini ve bürokrasisini endişeye sevk etmiştir. Türkiye'nin NATO'ya üye olmasıyla birlikte NATO ve ABD yardımlarıyla güçlendirilen Türk ordusu Hindistan'ın dikkatini çekmiştir. Bu

doğrultuda 1956 tarihli “gizli” olarak adlandırılan Hint elçilik raporunda Türk ordusu hakkında detaylı bilgiler aktarılmıştır. Raporda Türk ordusunun aldığı yardımlarla ve NATO’ya girişiyle birlikte batı bloğunun bir ortağı haline geldiğinden bahsedilmektedir. Türk ordusunun kaçta ayrıldığı, yönetim kademesi, işleyişi, silahları ve silahların miktarı verilmiştir. Böyle bir bilgi toplanmasında Türkiye’nin Pakistan ile olan dostluğu ve askeri alanda Pakistan’a yapılabilecek yardımların boyutunun anlaşılması olduğu düşünülebilir (NAI, Progs.,Nos. 3(16)(II), 1957), PR_000001573802).

Chaman Lal⁹ Ankara’da görev yaptığı süre zarfında Türkiye ve Pakistan arasındaki yakınlaşmayı iyi sezmiş ve Hint hükümetini gerekli önlemleri alması yönünde uarmıştır. Fakat girişimlerinden istediği sonucu alamamıştır. Onun öngördüğü üzere Pakistanlı yetkililer Türk hükümetleriyle iyi diyaloglar kurup siyasi, askeri ve ekonomik destek alırken, Hint hükümetleri de Türkiye’den beklediği destekleri görememiştir. Özellikle Keşmir konusunda Türkiye’nin Pakistan’dan yana tavır alması, Kıbrıs meselesinde de Pakistan’ın Türkiye yanında yer alması iki devletin ilişkilerini daha sıkı hale getirmiştir. Hindistan ise aksine Türkiye’nin Kıbrıs meselesinde çektiği Yunanistan’ın tezini savunarak ilişkilerin gelişmesine engel olmuştur. Günümüze kadar da Türkiye ve Hindistan arasındaki siyasi ilişkilerin istenilen düzeyde gelişmemesinin temelini burada aramak yerinde olacaktır.

2.1.2 İlişkilerde Gerilmeler: Bağlantısızlar Hareketi, Bandung Konferansı ve Bağdat Pakti

Hindistan’ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Jawaharlal Nehru ilk Başbakanı olmuştur. Nehru’nun şekillendirdiği Hindistan’ın dış politikası kendisinden sonra gelen siyasetçileri de etkilemiş ve takip edilmiştir. “Bağlantısızlık” olarak adlandırılan bu politikada II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan iki kutuplu sistemde hiçbir blokta yer almamak amaç edinilmiştir.¹⁰ Nehru

⁹ Chaman Lal, 1948 – 1949 yılları arasında Ankara’da görev yapmıştır (<https://www.indembassyankara.gov.in/page/ambturkey/>).

¹⁰ Soğuk Savaş döneminde Hindistan’ı en iyi tanımlayan siyasi oluşum Bağlantısızlar Hareketi’dir. Bağlantısızlar Hareketi’nin ortaya çıkışı hakkında birtakım görüşler mevcuttur. Bunlardan ilki N. Pathak’ın belirttiği üzere 1947’deki bağımsızlıktan önce atıldığıydı. Ardından Bimla Prasad bağlantısızlar hareketinin başlangıcını 2. Dünya savaşı yıllarına götürmektedir. Prasad Hindistan’ın dünyada yaşanan olumsuz gelişmelerin çözülmesi için katkı sağlamaya çalıştığını ama aynı zamanda güç siyasetinden de uzak durmaya çalışmıştır. Prasad bu görüşünden birkaç sene sonra “Hindistan’ın 1947’de bağımsız bir ülke olarak ortaya çıkışı, savaş sonrası dünyada sömürge karşıtı

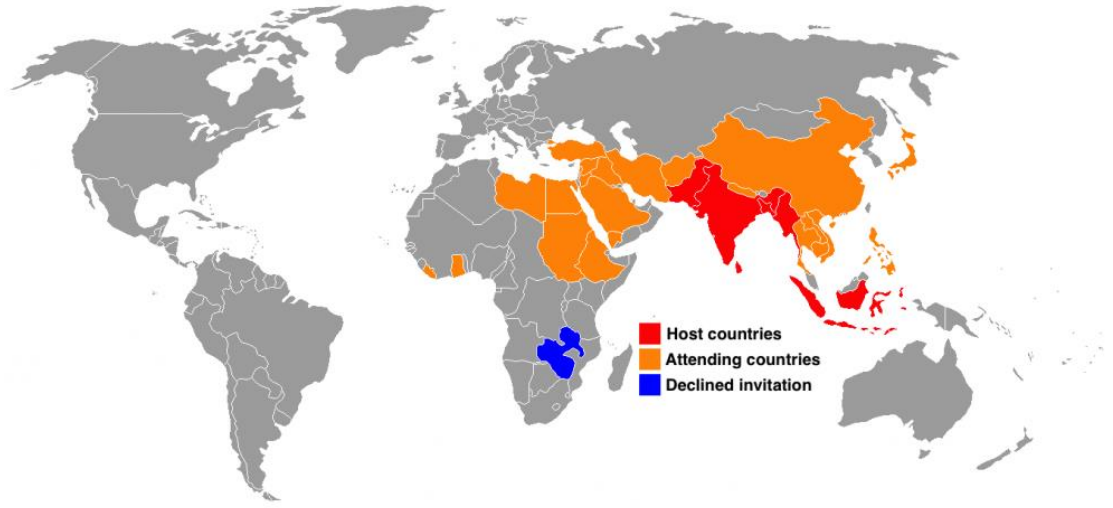
bir bloğa katılmanın kendi düşüncelerinden vazgeçip o bloktaki hakim düşünceyi kabul etmek olduğunu dile getirmiştir. Nehru bir konuşmasında takip edeceği dış politikayı şu şekilde özetlemiştir: *“Biz, herhangi bir güç grubuna veya bloğa girmemenin sözünü verirken, sadece Hindistan’a değil aynı zamanda dünya barışına hizmet ettiğimizin farkındayız. Bu politika, bazı gruplara göre, diğer gruba destek vermek olarak görülebilir. Her devlet kendi çıkarlarını dış politikasını geliştirirken ilk sıraya koyar. Hindistan’ın dış politikası, barışçıl bir dış politika ve gelişmekte olan bütün devletlerle işbirliği konusunda uyulmalıdır. Hindistan, en sonunda dostça ve kendisi ile işbirliği içinde olan bu ülkelerle daha sıkı ilişkiler içine girecektir”* (Nayar ve Paul, 1999: 124-125).

Dünya tarihinde önemli bir yer tutan sömürgecilik faaliyetleri zamanla sömürülen toplumlarda milli bir hüviyet ortaya çıkmasına neden olmuştur. I. Dünya Savaşı’ndan sonra sömürülen toplumların bağımsızlık hareketlerine girişi II. Dünya Savaşı’ndan sonra meyvesini vermiş ve birçok toplum yavaş yavaş bağımsızlığını kazanmıştır. Sömürge devletleri olan İngiltere ve Fransa ise hem Asya hem de Afrika’daki topraklarını zaman içinde kaybetmişlerdir. Bağımsızlıklarını yeni kazanan bu devletler için temel mesele ekonomik olarak kalkınmaktır. Uzun yıllar boyunca yer altı ve yer üstü zenginlikleri sömürülen bu toplumlar ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmek için dış yardım almak zorundaydılar. Ancak II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ABD ve SSCB’nin başını çektiği iki kutuplu bir sistemde bir taraftan alınacak yardım o bloğa bağlanmak anlamına gelecekti. Hafızalarında hala sömürge düzeninin kötü tecrübeleri olan bu devletler herhangi bir tercihte yeni bir sömürge düzeninin kucağına düşecekleri endişesiyle iki kutbun da dışında yer almayı tercih etmişlerdir (Uçarol, 2000: 681-682). Bu yeni devletler hem Batı Bloğuna hem de Doğu bloğuna katılmayıp bağımsızlıklarını koruyup yeri geldiğinde iki blok arasında güç dengesi oluşturabilecekleri düşüncesiyle “Bağılantısızlar” adı verilen yeni bir blok meydana getirmişlerdir.

devrimin başlangıcına ve aynı zamanda dünya sahnesinde uyumsuzluğun ortaya çıkışına işaret etti” demiştir. Vidya Prakash Butt, Ağustos 1947’de bağımsız Hindistan’ın ortaya çıkmasıyla Hintli liderlerin dış politikayı yeni bir vizyonla ve o zamanki uluslararası durumu değerlendirerek formüle etmek zorunda kaldığını belirtti. Bu yeni vizyon ise bağılantısızlar Hareketi’nin temelini oluşturmaktaydı (Chakrabarti, 2016: 14).

Bahsi geçen devletlerin üzerinde durduğu önemli konu ise self-determinasyon bir başka deyişle bir milletin kendi kaderini kendisi belirleme hakkıydı. Bilindiği üzere I. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD Başkanı Wilson'ın yayınladığı ilkelerde yer alan “Her ulusun kendi kaderini tayin etme hakkı” II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nda da kendine yer bulmuştu. Bağımsızlığını kazanmış bu yeni devletler için self-determinasyon ilkesi dış politikalarının vazgeçilmez prensibi olmuştu (Aydın, 2018: 40). Böylece her iki bloktan ayrı bir şekilde aralarındaki tüm farklılıklara rağmen bir araya gelerek Bağlantısızlar Hareketi'ni ortaya çıkardılar. Bağlantısızlar Hareketi'nin doğuşunda ise Afrika Asya Konferansı (Bandung Konferansı) önemli bir yer almıştır.

Bağlantısızlar Hareketi'nin doğuşu Bandung'da gerçekleştirilen Asya-Afrika Konferansı'yla başladığı bilinmektedir. Ancak Bandung Konferansına gelene kadar yapılan toplantılar Bandung Konferansının temelini oluşturmaktaydı. Hindistan'ın bağımsızlığından hemen önce 23 Mart-2 Nisan 1947 tarihleri arasında Yeni Delhi'de gerçekleştirilen Asya İlişkileri Konferansı, geri kalmış özellikle Asya ülkeleri için yeni bir başlangıç olarak kabul edilmektedir. Bu konferansta öne çıkan kişilerin başında gelen Hindistan başbakanı Nehru başkanlığa seçilmiş ve antikolonyal ve ekonomik bağımsızlıkla ilgili bir manifesto yayınlamıştır (Damodaran, 2007: 129). 1949 yılında Hollanda'nın Endonezya'yı işgale kalkışmasıyla Hindistan öncülüğünde Yeni Delhi'de ikinci bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantı Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nı harekete geçirirken dünya kamuoyunda Asya ülkeleri lehine bir hava hakim olmuştur. Ancak toplantıda alınan kararlar tam manasıyla uygulanamamıştır. Buna rağmen bölgede sorunların çözümünde batılı devletlerin müdahalesinin olumsuzluk yarattığı belirtilmiştir. Bandung Konferansı'na giden yolda atılan adımlardan birisi de Sri Lanka'nın Başkenti Kolombo'da 28 Nisan 1954'te toplanan Kolombo Konferansı'dır. Toplantıya Kolombo Beşlileri olarak da anılan Hindistan, Pakistan, Burma (Myanmar), Endonezya ve Sri Lanka'nın temsilcileri katılmışlardır (Aydın, 2018: 40-41).

Şekil 2.1: Bandung Konferansı'na ev sahipliği yapan ülkeler (Kırmızı), katılan ülkeler (Sarı) ve başvurusu reddedilen ülkeler (Mavi).

(<https://www.blackpast.org/global-african-history/perspectives-global-african-history/asian-african-bandung-conference-fact-and-fiction/>).

Afrika Asya Konferansı 18 Nisan 1955'te 29 ülkenin bayraklarıyla süslenen Hürriyet Sarayı'nda Endonezya Cumhurbaşkanı Dr. Ahmet Sukarno'nun açılış konuşmasıyla başlamıştır. Katılan ülkelerin Asya ve Afrika kıtaları üzerinde bulunması nedeniyle toplantının “Asya-Afrika Konferansı” olarak da anıldığı görülmektedir. Afrika Asya Konferansı'nda bir araya gelen bu ülkelerin politikaları değerlendirildiğinde türdeş bir devletler grubu özelliği taşımadıkları görülmektedir. Yukarıda sıralanan ülkeler içinde Batı yanlısı bir politika sürdüren ve tek NATO üyesi ülke konumunda olan Türkiye; SSCB karşıtlığıyla Konferansta öne çıkmıştı. Yine Batı yanlısı politikalar içinde yer alan Irak, Ürdün, Lübnan ve Libya gibi Arap ülkeleriyle birlikte Pakistan ve Seylan gibi Asya ülkeleri vardı. Komünist bir rejime sahip olan Çin veya Komünizme sempati duyan Mısır ve Hindistan gibi ülkelerin yanı sıra bağlantısız bir duruş sergiledikleri gözlenen Suudi Arabistan, Yemen gibi Ortadoğu Arap ülkeleriyle Burma (Birmanya) ve Endonezya toplantıda yer almışlardı (Armaoğlu, 1992: 624-625).

Afrika Asya Konferansı'na Türkiye de çağrılmıştı. Türkiye'nin Bandung'a çağrılması, dış politikadaki tutumu yüzünden değil, yalnızca Asya'da geniş

topraklarının bulunması nedeniyledi. Türkiye, başlangıçta Afrika – Asya Konferansı'na katılmak zorunda olmadığından ve kendisine yapılan daveti reddetmişti. Çünkü Demokrat Parti yönetimi, tarafsız bir dış politika izlemenin mümkün olamayacağını düşünüyordu. Ancak, müttefiklerinin ve özellikle ABD'nin ısrarı sonucunda, Türk Hükümeti 1955 Mart'ında Konferans'a katılma kararı vermiştir (Tuncer, 2013: 109-110). Afrika – Asya Konferansı'nda Türkiye'yi Başbakan Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu'nun başkanlığında Dışışleri Bakanlığı 2. Daire Genel Müdürü Orhan Eralp, BM Türkiye Daimi Temsilciliği Delegatesi Turgut Menemencioğlu, NATO Konseyi nezdinde Türkiye Daimi Delegatesi Zeki Kuneralp, Dışışleri Bakanlığı 3. Daire Genel Müdürü Muavini Talat Benler ve Başbakan Yardımcısı Özel Kalem Müdürü Hayrettin Ozansoy temsil etmişlerdir (BCA. Fon No: 030 18 01 02, 139-34-1/105/23).

Afrika Asya Konferansı'na katılan devletlere bakıldığında batı yanlısı, komünist blok yanlısı ve tarafsız, yani bağlantısız olmak üzere dönemin üç farklı siyasi oluşumunu temsil ettiği görülmüştür. Bu sebeple ele alınacak meseleler üzerinde ortak bir anlaşmanın sağlanması zor görünmekteydi. Nitekim böyle bir ortamda Türkiye ve Hindistan fikir ayrılıkları yaşayarak karşı karşıya gelmiştir. Bandung konferansının ilk günlerinde Hindistan başbakanı Jawaharlal Nehru'nun yaptığı teklif Türk temsilcisi Fatin Rüştü Zorlu'nun akıllıca müdahaleleri neticesinde reddedilmiş ve Türkiye'nin teklifleri de çoğunluk tarafından kabul edilmiştir. Nehru'nun teklifi ise konferansa katılan 29 ülke temsilcisinin kürsüden konuşmak yerine nutuklarını yazılı olarak dağıtmalarını istemesiydi. Böyle yaparak Komünist Çin Başbakanı söylenecek sözlerden gücenmeyecek ve açık tartışmalara gidilmeyecekti. Türk tarafı ise İngiltere, ABD gibi batı bloğunda yer alan ülkelerin açıktan açığa emperyalist gösterilip komünist ülkelerin emperyalist siyasetlerini tartışmamayı kabul etmemişti. Kısacası Bandung'daki Türk temsilcileri devede kuşu siyasetini reddederek her şeyin açıklıkla konuşulmasının dünya barışına daha fazla katkı sağlayacağını belirtmiştir (Murat, 2018: 373).

Konferansta Türk temsilcisi Fatin Rüştü Zorlu ve Hindistan Başbakanı Nehru arasında hararetli bir tartışma yaşanmıştır. Nehru, tüm ittifaklara karşı olduğunu NATO'nun da emperyalizmin koruyucusu olarak gördüğünü dile getirmiştir (Bağcı, 1990: 61-62). Ardından, Türkiye'yi de Batı'nın “Avukatı”

olarak tanımlamıştır. Buna karşılık olarak Zorlu, NATO'yu savunarak, NATO'nun hürriyet kalesi olduğunu belirtmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 23 Nisan 1955 s. 1). Bir sonraki gün Hindistan Başbakanı Nehru söylemiş olduğu sözlerden dolayı özür dilemiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 24 Nisan 1955 s. 1-3).

Fatin Rüştü Zorlu Türkiye'ye döndükten sonra Bandung ile ilgili görüşlerini TBMM'de şöyle aktarmıştır: *“(...) dünya iki gruba, iki kampa ayrıldı. Bir, tecavüze hazırlananlar, bir de hürriyet ve demokrasiyi müdafaaaya çalışanlar. Bu iki zümre arasında bir üçüncü zümre daha teessüs etmeye başladı, bu zümredeki gayesi sözde bitaraf olmaktır, bunlar nötralistlerdir. Bunlar arasında bizim dostane münasebette bulunduğumuz memleketler de, bulunmadığımız memleketler de vardır. Bu nötralistler; sulh cephesinden ayrılan büyük devletleri yani Amerika ile Rusya'yı kendi haline, Garb'ı kendi haline bırakalım, gelin biz birlik olalım ve ayrı bir blok tesis edelim, bize desinler, nötralist; biz desinler müdafaa paktlarının dışına çıkalım, bu devletler başta Hindistan olmak üzere bu cereyanı mümkün olduğu kadar Dünya sathında yaymaya çalışıyorlar ve bu arada birçok yakın zamana kadar müstemleke halinde kalmış olup da Garp dünyası tarafından yeni prensiplerin tatbiki suretiyle istiklâline kavuşmuş. Birtakım Asya ve Afrika memleketleriyle beraber bir toplantı yapalım, diyorlar. Bu toplantının fikri müdii şu: Nötralizmi müdafaa etmek ve Asya, Afrika devletlerini bunların, bir kısmı dün Garb'ın müstemlekecilikinden kurtulmuş oldukları için bir blok halinde alıp nötralist cepheye götürmek, Yâni Rusya'nın istediği gibi oynayabileceği bir boş sahayı hazırlamak. Şimdi; bu Asya, Afrika Devletleri dediğimiz zaman bunların içinde bizimle hemfikir ve dünyada istikbal Asyalı olsun, Afrikalı olsun, bir beynelmilel teşriki mesai ile ve Garp medeniyetinden, Garp tekniğinden istifade edilmek suretiyle, müstemlekecilik bertaraf etmek fakat Garb'ın ilminden, fazlından, medeniyetinden istifade ederek terakki yoluna gitmek isteyen birçok memleketler var. Bu memleketler, Asya, Afrika blokuna coğrafi bakımdan dâhildirler. Bir konferans toplanıyor, bu konferansın toplanmasını ileri süren Hindistan. Hindistan büyük ve dostumuz olan bir memlekettir. Kendisiyle dostane münasebetimiz var. Aramızda bir antipati mevcut değil. Bizim onlarda, onların bizde sefirlerimiz var. Fakat dünya görüşünde bizimle onlar arasında bir ayrılık var, biz diyoruz ki, eğer taarruzdan kurtulmak istiyorsak, sulhu muhafaza etmek istiyorsak bu, ancak fedakârlıkla ve birleşmekle kabildir. Binaenaleyh sulhsever*

memleketler bir araya geelim. Onlar, sulhu muhafaza etmek için kendi felsefelerine, Gandi'nin felsefesine istinad ediyorlar, pasif mukavemet. Onlar, biz diyorlar, bitaraf kalalım, onlara dostluk gösterelim, bu dostluk onların düşmanlıklarını mağlup eder. Arkadaşlar; bu felsefe ne Türk, ne de Müslüman felsefesine uymaz” (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: X, C.10, İçtima: 2, Kırk dördüncü İnikat, 25.11.1956, s.736-737).

Diğer taraftan Nehru, güttüğü siyasi politika ve söylemlerden dolayı Türkiye ile zıt düşmüştür. Kahire'ye yaptığı bir gezide düzenlenen basın toplantısında Türkiye Irak ve Pakistan'ın bulunduğu Bağdat Paktı'nı eleştirdi.¹¹ Amerika'nın bu pakta dahil olabileceği yönündeki söylentilerden hareketle Bağdat Paktı'nı “bir harp faktörüdür ve harp kıvılcımları saçmaktadır” diyerek eleştirmiştir (Milliyet, 12 Temmuz 1955, s. 7). Hindistan Başbakanı Nehru ise, Türk-Irak Anlaşması hakkında şunları söylemiştir: “*Küçük ölçekli askeri ittifaklar, ülkeler arasında yıkıcı duyguların oluşmasına neden oluyor. Herhangi bir faydasının olduğundan emin değilim. Türk-Irak Antlaşması mesela, Mısır'da çok düşmanlık uyandırdı ve Suudi Arabistan, Ürdün ve Lübnan tarafından destek görmedi*” (Bostancı, 2013: 175).

Hint vatandaşlarının da Türkiye'nin Dış politikasına kayıtsız kalmadığı görülmektedir. Örneğin Sitangshu Bhuson Mitra adlı bir kişi Kıbrıs meselesi ile ilgili başbakan Adnan Menderes'e mektup yazmıştır. Mektupta üçüncü bir dünya savaşına sebep vermemek için dünya üzerindeki bütün meselelerin barış yoluyla halledilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu düşünceden hareketle Türkiye'nin Kıbrıs konusunda Yunanistan hükümeti ile anlaşma yolunu seçmesini tavsiye etmiştir. Ayrıca Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'nın bir araya gelip konu hakkında toplantılar yapmasını belirtmiştir (BCA, 30.1.0.0/6.35.7).

Adnan Menderes döneminin dikkat çeken siyasi olaylarından biri de muhalefet partisi CHP'nin Hindistan – Pakistan mücadelesinde Türkiye'nin taraf

¹¹ Bağdat Paktı, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'ya inmesini engellemek ve Ortadoğu bölgesinin batı bloğuna yakınlaşmasını sağlamak amacıyla Türkiye, Irak, İran, Pakistan ve İngiltere arasında kurulmuş bir birlik olmuştur. Merkezi Irak'ın başkenti Bağdat'tı. Ancak 14 Temmuz 1958 tarihinde Irak'ta gerçekleştirilen askeri darbe sonrasında yeni Irak hükümeti Bağdat Paktı'ndan ayrıldığını açıklamıştır. Bundan dolayı paktın diğer üyeleri teşkilâtın adını, Merkezî Antlaşma Teşkilâtı (Central Treaty Organization [CENTO]) olarak değiştirmeyi ve merkezini de Ankara'ya nakletmeyi kararlaştırmışlardır (Davut Dursun, “Bağdat Paktı”, *DİA*, 4, 1991:446-447).

tutmaması gerektiğini belirtmesi ve bunun Hint basınında geniş yer bulmasıydı (TOI, 14 Şubat 1954, s. 9).

2.1.3 Siyasi İlişkilerde Düzeltme: Menderes ve Nehru'nun Karşılıklı Ziyaretleri

Demokrat Parti dönemi Türk dış politikasına baktığımızda her ne kadar doğu ülkeleri ile ilişkiler geliştirilmeye çalışılsa da iki kutuplu siyasi bir ortamda ağırlıklı olarak ABD'nin başını çektiği batı eksenli bir politika izlendiği görülmektedir. Ancak 1957 yılında ABD'nin Ortadoğu politikasında değişikliğe gitmesi Türkiye'yi alternatif arayışlara sürüklemiştir. Demokrat Parti, ABD'ye bağımlılığı azaltmak adına Sovyet Rusya başta olmak üzere diğer üçüncü dünya devletleriyle ilişkileri geliştirme yoluna gitmiştir. Bu manevrayla soğuk savaş politikalarına eklenmek yerine tıpkı Mustafa Kemal Atatürk döneminde olduğu gibi Türkiye'nin çıkarlarına uygun bir dış politika takip edilmeye başlandı.¹²

Başbakan Adnan Menderes dış politikada alternatifleri çoğaltmak adına bu dönemde çeşitli ülkelere ziyaretler gerçekleştirmiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirdiği ziyaretlerden birisi de Çin olmuştur. Çin'deki temaslarını tamamladıktan sonra yanındaki heyetle birlikte dönüşte Hindistan'a gitmiş ve burada Nehru ile görüşmüştür. Görüşmelerde karşılıklı ve uluslararası ilişkiler ele alınmıştır. Menderes daha sonra Gandhi'nin mezarına çelenk bırakarak Cumhurbaşkanı yardımcısı ile görüşmüştür. Ardından Hindistan parlamentosunda bir konuşma yapmıştır (Milliyet, 2 Mayıs 1958, s. 1). Adnan Menderes 1958 yılında Delhi'de bir gün kaldıktan sonra 2 Mayıs günü Palam Havaalanı'nda kendisini uğurlamaya gelen Başbakan Nehru, Savunma Bakanı Krishna Menon ile görüştükten sonra Türkiye'ye dönmek için ayrıldı (TOI, 3 Mayıs 1958, s. 8).

Nehru ve Menderes görüşmesi Türk – Hint ilişkilerinin düzelmesi adına olumlu bir gelişmeydi. Hatırlanacağı üzere 1955 yılında gerçekleştirilen Bandung Konferansı'nda Türkiye adına katılan Fatin Rüştü Zorlu ile Hindistan Başbakanı arasında yaşanan atışmalar Türkiye ve Hindistan ilişkilerine zarar vermiştir. 1958 yılının sonuna doğru Dışişleri Bakanı Zorlu yaşanan bu soğukluğu ortadan

¹² Mustafa Kemal Atatürk dönemi Türk dış politikasına baktığımızda ağırlıklı olarak batı eksenli bir dış politika takip edildiği görülse de batıya bağımlı olmamak adına yeri geldiğinde Sovyet Rusya ile ilişkilerin canlı tutulmasına gayret gösterilmiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında meydana gelen soğuk savaş ortamında Demokrat Parti batı yanlısı politika takip etmiş Sovyet Rusya ile ilişkileri minimum düzeye indirmişti.

kaldırmak için Menderes'in Delhi'de Nehru ile görüşmesini fırsat bilerek Jawaharlal Nehru'yu Türkiye'ye davet etmişti. Bu davet ile birlikte Türk – Hint ilişkileri düzelme yoluna girmiştir (Seydi, 2011: 5).

Nehru, Türkiye'yi ziyaretinde Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile görüşüp uluslararası gelişmeler hakkında konuştular. Nehru, Türkiye'ye geldiğinde geniş güvenlik önlemleri alındığı görülmüştür. Hatta havaalanından şehre kadar insanlar Nehru'yu selamlamak için sıralanmıştır (TOI, 22 Mayıs 1960, s. 1). Nehru Türkiye'ye gelmeden birkaç gün önce Adnan Menderes hükümetine karşı başta Harp Okulu öğrencileri olmak üzere büyük protestolar gerçekleşmekteydi. Nehru'yu selamlamak için orada bulunan insanların dışında konvoyu baskın yaparak Menderes'i kaçıрма planları yapıldı. Ancak yabancı bir devlet adamının yanında böyle bir harekete girişmenin Türkiye'nin dünya gözünde imajına büyük bir zarar getireceği düşünülerek vazgeçildi (Türkeş ve Turgut, 1995: 119-120).

2.2 Kültürel İlişkiler

Türkiye ile Hindistan arasındaki kültürel ilişkiler Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra gelişmeye başladığı söylenebilir. Hint büyükelçisi Jha 4 Temmuz 1950 günü İstanbul valisi ve belediye başkanı ile görüşerek kültürel anlamda olumlu mesajlar vermiştir (Milliyet, 4 Temmuz 1950, s. 2). Bu olumlu gelişmenin ardından 31 Temmuz 1950'de Dünya Gençlik Birliği'nin İstanbul'da yapacağı organizasyon dolayısıyla Hindistan Elçiliği Basın Ataşesinin düzenlediği toplantıya Milli Türk Talebe Federasyonu katılmıştır (Milliyet, 1 Ağustos 1950).

Kültürel anlamda ilginç olaylardan birisi Nehru'nun Türk çocuklarına fil hediye etmesiydi. Dönemin önemli çocuk gazetelerinde *Doğan Kardeş*'in Hindistan başbakanı Jawaharlal Nehru'nun dünya çocuklarına yazdığı mektubu basmıştı. Mektupta Nehru, Japon çocuklarının kendisine mektup yazarak bir fil istediğinden bahsetmişti. Bunun üzerine Türk çocukları, “Doğan Kardeş” gazetesi vasıtasıyla Hindistan Başbakanı Nehru'ya mektup göndererek kendisinden bir fil yavrusu istemişlerdir. Çocuklardan gelen mektupları inceleyen *Doğan Kardeş* gazetesi ileri gelenleri, Türk çocukları adına bir mektup kaleme alıp Hindistan büyükelçiliği'ne teslim etmiştir. Mektupta şu ifadeler yer verilmiştir: “*Sevgili*

Pandit Nehru amca, Dünya çocukların gönderdiği mektubu Doğan Kardeş'te okuduk. Verdiği güzel öğütleri kulağımıza küpe yaptık. Birçok işlerin arasında bizler düşünmeye vakit ayırmadan anlıyoruz ki sen çocukları çok seviyorsun. O kadar ki Japon ve Amerikan çocuklarına birer fil yavrusu bile hediye etmişsin. Biz Türk çocukları ömrümüzde daha canlı bir fil görmedik. Onun için bizde senden bir fil yavrusu istesek, acaba büyük bir ayıp işlemiş olur muyuz? Eğer ayıpsa, Doğan Kardeş mektubumuzun bu parçasını basmasın. Türk çocukları büyük dostlarının elini saygı ile öperler” (Milliyet, 4 Aralık 1950, s. 2). Doğan Kardeş Dergisi, Hindistan'dan alınan olumlu haberi çocuklarla paylaşmış Türk çocuklarla Hintli çocukların kaynaşması için Hindistan konsoloslukunda bir toplantı düzenlemiştir (Yeni İstanbul, 17 Ağustos 1950, s. 2).

Nehru, adını *Mohini* verdiği beş yaşındaki fili bakıcısı Sultan ile Türkiye'ye göndermiştir. Süveyş üzerinden deniz yoluyla Türkiye'ye yollanan fil (Milliyet, 8 Aralık 1950, s. 3), 25 Aralık günü Dolmabahçe rıhtımına getirildi, buradan İnönü stadına sokularak bir merasim yapıldı (Milliyet, 26 Aralık 1950, s. 1). *Mohini* adı verilen fili Türk çocukları ellerinde pankartlarla karşıladı. Düzenlenen törende Hindistan orta elçisi Jha, İstanbul valisi ve Belediye Başkanı Gökay konuşma yaptılar (Milliyet 27 Aralık 1950, s. 5).

İlerleyen aylarda Hindistan'ın dostluk ve kardeşlik sembolü olarak İstanbul Teknik Enstitüsü'ne iki adet elektrikli dokuma tezgahı hediye etmesi kültürel ilişkiler alanında yaşanan bir diğer gelişme olarak kayıtlara geçmiştir (Milliyet, 25 Şubat 1951). İki ülke arasında kültürel ilişkiler adına atılan ilk adımlar Menderes hükümetini harekete geçirmiştir. Bu suretle Bakanlar Kurulu'nun 7 Mart 1951 tarihli toplantısında Hindistan hükümetiyle bir dostluk ve kültür anlaşması yapılması için Dışişleri Bakanlığı'na yetki verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/125.17.16).

Türkiye kültürel ilişkilerin gelişmesi için Hindistan'ın Milli Eğitim Bakanı Mevlana Ebul Kalam Azad'ı Türkiye'ye davet etti. Azad, 29 Haziran 1951'de Ankara'da Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ile on seneliğine Kültür Anlaşması imzaladı. Hindistan'ın önemli gazetelerinden *the Times of India*, Türkiye ile yapılan dostluk anlaşmasını “Eski Dostluk Bağlarını Sürdürmek” başlığıyla verdi. Haberde ise yapılan anlaşmanın İran, Afganistan, Burma, Endonezya ve Nepal'le yapılan anlaşmayla hemen hemen aynı olduğu belirtildi (TOI, 15 Aralık 1951, s. 1).

1951’de Türkiye ve Hindistan arasında bir dostluk anlaşması hazırlandı ve imzalanan metnin Hintçesi Türkiye’ye gönderildi (TOI, 7 Aralık 1951, s. 11). Yapılan Kültür anlaşması iki ülkenin önde gelen şahsiyetlerinin ziyaretlerini de beraberinde getirmiştir. Örneğin, Hint basın ataşesi ile Türkiye Hindistan Kültür Cemiyeti Başkanı, Vali ve Belediye Başkanını ziyarette bulunmuşlardır. Bu ziyarette Hintli Ataşe imzalanan kültür anlaşmasının devamının gelmesi temennisinde bulunmuş ve bu tür ziyaretlerin çoğalmasının önemini anlatmıştır (Milliyet, 16 Ekim 1951, s. 2). Türkiye ile Hindistan arasında imzalanan dostluk anlaşması münasebetiyle Hindistan büyükelçiliğinde bir tören tertip edilmiştir (Milliyet, 17 Aralık 1951, s. 4).

On iki maddeden oluşan anlaşma iki ülkedeki yükseköğretim kurumlarında görevli akademisyenlerin yanı sıra bilim ve kültür enstitülerinde görevli üyelerin değişimini öngörüyordu (madde 1). Her iki hükümet karşılıklı öğrencilere burs ve eğitim imkânı sağlayacaktı (madde 2). Devlet memurlarının diğer ülkeye gidip bilimsel, teknik ve endüstriyel kuruluşlarda staj yapabilecekti (madde 3). Her iki ülkenin de karşılıklı olarak eğitim merkezleri, kütüphaneler, sanat galerileri ve sanat merkezleri gibi bilimsel ve sanatsal kurumlar açması hedeflendi (madde 4). İki ülke arasında kültürel ilişkileri geliştirmek amacıyla konserler, sempozyumlar, sanat ve bilim sergileri, öğrenci gezilerinin organize edilmesi, karşılıklı olarak üniversitelerde kürsülerin kurulması, kitap ve dergi dağıtımı, film gösterimi, arkeolojik bulguların, örneklerin ve sanatsal objelerin radyolar aracılığıyla aktarılması gibi etkinliklerin yapılması öngörüldü (madde 5). Her iki hükümet de karşılıklı spor aktivitelerinin gerçekleştirilmesi için çaba sarf edecekti (madde 6). (<https://www.mea.gov.in/Portal/LegalTreatiesDoc/TU51B1235.pdf>)

Ancak genel anlamda her iki halkın birbirini tanıması ve devletlerarası ilişkilerin geliştirilmesi için anlaşmanın 7. maddesi ayrı bir önem taşımaktadır. Bu maddeye göre iki devlet birbirleri haklarında okullarda okutulan ders kitaplarında hatalı ve yanlış betimlemelerin bulunmamasına özen gösterecekti. Akla gelen ilk sorulardan birisi böyle bir maddeye neden gerek duyulduğudur. Bu sorunun cevabını İngilizlerin Hindistan siyasetinde aramak yerinde olacaktır. İngilizler Hint yarımadasında gerçek anlamda egemenliklerini kurmaya başladıklarında ilk yaptıkları işlerden biri eğitimi kontrol etmektir. İngiliz kolonyal düşüncesiyle eğitim

öğretim alan Hintliler, belli bir önyargıyla Osmanlı'ya ve Türkiye Cumhuriyeti'ne yaklaştılar. Daha doğrusu Türk - Hint ilişkilerini İngilizler gözünden görüp yorumlamaktaydılar. Nihayet 1947 yılında bağımsızlığını kazanan Hindistan Cumhuriyeti, her bağımsız devlet gibi, kendi eğitim ve öğretim kurumlarında yıllardır süregelen İngiliz kolonyal düşüncesinden kurtulmayı hedeflemiştir. Böylece öğrenciler geçmişi ve geleceği İngiliz bakış açısından değil, özgür bir Hintli gibi yorumlayabilecekti. Böylece başta belirtildiği gibi ilgi duyulan Türk devletinin Hindistan'la eğitim alanında işbirliği yapması Hintli devlet adamlarının Türkiye Cumhuriyeti'ne verdikleri değeri göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca böyle bir maddenin koyulmasının iki ülke insanının birbirlerine olan yaklaşımlarını olumlu yönde etkileyeceği aşikârdır.

Azad dışında aynı tarihlerde Hindistan'ın kadın düşünürlerinden Hannah Sen 16-22 Temmuz 1951 tarihleri arasında İstanbul ve Ankara'yı ziyaret ederek Türk eğitim sistemi hakkında tetkiklerde bulundu. Ayrıca ileri gelen Türk kadın düşünürleriyle de tanıştı. 17 Temmuz günü Eminönü Halkevi'nde "Modern Hindistan'da Kadının Mevki" adlı bir konferans vermiştir (Milliyet, 14 Temmuz 1951, s. 2). Ayrıca Mevlana Ebul Kalam Azad'ın Türkiye'yi ziyaretinden çok önceleri Hindistan Başbakanı Nehru'nun yeğeni Dr. Shiridhara Nehru İstanbul'da Amerikan Kolejileri Derneği'nde bir konferans vermiştir (Yeni İstanbul, 4 Mayıs 1950, s. 2).

Eğitim konusunda da Türkiye - Hindistan arasında yaşanan birtakım gelişmeler oldu. Bunlardan biri de İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Betonarme Asistanı olan Halit Demir'in bir yıl süreyle Hindistan'a gönderilmesiydi (BCA, 30.18.1./130.83.16). Hindistan vatandaşı Manilal Patel'in, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Genel Türk Tarihi kürsüsünde Hintçe ders vermesi kararlaştırıldı (BCA, 30.18.1.2/141.98.4). Etlik Bakteriyoloji ve Seroloji Enstitüsü şeflerinden Doktor Salih Zeki İleri'nin Hindistan'ın Bihar eyaletinde Birleşmiş Milletlerin Gıda ve Tarım Teşkilatı'nın Veteriner uzmanı olarak çalışmasına izin verildi (BCA, 30.18.1.2/142.20.13). Yeni Delhi Üniversitesi profesörlerinden Dr. May Türkiye'de arkeolojik kazıları tetkik etmekte ve antik çağ üzerine araştırmalar yapmaktaydı. Dr. May İstanbul'a geçip buradaki Hitit profesörleri ile görüşerek fikir alışverişinde bulunmuştur (Milliyet, 12 Aralık 1950, s. 3). Bu tür gelişmeler

göstermiştir ki 1951 yılında imzalanan anlaşma amacına ulaşmış, iki ülke birbiriyle kültürel ilişkiler kurmaya başlamıştır.

Kültürel ilişkiler bazında dikkat çeken gelişmelerden birisi de Hindistan'ın Madras şehrinde bulunan güney Hindistan Eğitim Derneği'nin kâtibi M. S. A. Majid'in Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a hitaben yazdığı mektuptaki gelişmelerdir. Mektupta derneğin Müslüman kız ve erkek öğrenciler yetiştirdiği ancak cemiyetin borçları olduğundan dolayı hacizle karşı karşıya kaldığı için maddi yardım talep etmektedir. Ayrıca fakirler için kurulacak olan vakfa ve Müslüman öğrenciler için bir model okul kurulması için de para talep etmektedir. Toplamda 45,300 sterlinlik bir yardım talebinde bulunuldu (BCA, 30.10.0.0/41.242.20).

Kültürel ilişkilerde dikkat çeken bir başka gelişme 1953 yılında yaşanmıştır. İstanbul milletvekili Salih Fuat Keçeci Hindistan'ın önde gelen üniversitelerinden biri olan Aligarh Müslim Üniversitesi'ne nadide bir el yazması kitap hediye etmiştir. Keçecizade Fuat Paşa'ya ait olan bu eser Türk – Hint dostluğunun bir sembolü olarak üniversite salonunda teşhire konulduğu üniversite rektörü tarafından bir mektupla bildirilmiştir (Sertel, 2015: 299).

Türkiye ve Hindistan arasındaki kültürel ilişkileri takip edebileceğimiz bir başka yer Hindistan'da Gördüklerimiz adlı eserdir. Ahmet Emin Yalman, Ahmet Şükrü Esmer, Advîye Fenik, Refî Cevad Ulunay ve Doğan Nadi'den oluşan beş kişilik gazeteci heyetinin yaklaşık bir ay boyunca Hindistan'da yaşadıklarını *Hindistan'da Gördüklerimiz* adlı kitapta toplamışlardır. Eserde gazeteciler Türk kimlikleriyle hangi muameleye maruz kaldıkları, devlet adamlarının ve halkın onlara yaklaşımı, tanıştıkları insanların onlardan beklentileri ve istekleri anlatılmıştır. Eser, Türk – Hint ilişkilerinin durumunu gösteren kaynak niteliğinde olduğundan ayrı bir başlıkta değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Heyetle birlikte yola çıkan gazetecilerden Advîye Fenik Hintlilerin kendilerine gösterdiği misafirperverliğe hayran kalmıştır. Pencap eyaletine vardıklarında tren garında kendilerini muazzam bir kalabalık tezahüratlarla karşıladılar. Hatta üzerlerine güller serpip, boyunlarına çiçeklerden yapılmış gerdanlıklar taktılar. “Türk gazeteciler hoşgeldiniz”, “Yaşasın Türk Milleti” tezahüratları ve pankartları ile karşıladılar. Fenik bu anı “Pencalıların Türklere karşı

sevgisi, Satlaç (Sutlej) nehri gibi taşıyan gardan sokaklara akıyordu” şeklinde betimlemiştir (Fenik, 1953: s. 16).

Hint halkının büyük bir çoğunluğu Türklere karşı sevgi beslemekteydi. Hindistan’a giden Türk heyetlerine gösterilen ilgi bunun birer örneğiydi. Hatta Amerikan Büyükelçisi Chester Bowles Hindistan’daki Türk gazeteciler heyetinden Ahmet Şükrü Esmer’e “Hiçbir heyetin ziyaretine gazetelerde bu kadar yer verilmemiştir” diyerek Hintlilerin Türklere olan ilgisini vurgulamıştır. (Esmer, 1953, 57).

Hindistan’da bulundukları sırada Hintli devlet adamlarıyla görüşme fırsatı bulan gazeteciler, Hindistan’ın dış politikası hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. Görüşüp konuştukları kişilerin hepsi “*Hindistan dünya barışının korunmasına çalışmaktadır. Dünya barışının korunması... Bu hakikatte her devletin dış politikasına istikamet veren bir düşüncedir. Fakat nasıl? Amerika dünya barışının korunmasını silahlanmakta görüyor. İngiltere, Amerika ile işbirliğinde arıyor. Türkiye Atlantik Paktına girmiştir. Devletlerin iki zümreye ayrılmış olduğu bu milletlerarası hayatta Hindistan’ın yeri nerededir? Hindistan Batı Bloku Devletleriyle beraber mi? Yoksa Moskova ve Çin’e mi temayül etmektedir. Hindistan ne biri, ne de diğerleriyle beraberdir. İki blok arasında tarafsız bir politika takip etmektedir.*” (Esmer, 1953, 54).

Yalman, Hindistan’da bulunduğu sırada birçok devlet adamı ile görüşme imkanı bulmuştur. Bunlardan bir tanesi de Hindistan’ın Başvekili Nehru’dur. Nehru’nun kendine has bir giyim tarzı olduğu gazetecilerin gözlemlerinden anlaşılmaktadır. Nehru kafasına siyah bir serpuş takar, yakasına da pembe bir gül goncası iliştirirdi. Hatta bu gül goncası olmadan adım atmazdı. Yalman’ın Nehru hakkında dikkat çeken gözlemi ise siyasi görüşüydü. Çünkü Nehru Sovyet bloğuna yakın bir çizgide hareket ederken, batıya mesafeli durmuştur. Böyle bir durumun olmadığını, insanların Nehru’yu doğru tanımadığını belirtmiştir. Yalman bir gazeteci olarak aklında soruları olan ve bunlara cevap aramaktaydı. Hindistan bize neden yakınlık duyuyor? Bir Türk gazeteci heyeti neden Hindistan’a çağrılmıştır? Ve neden bu kadar sevgi ve alaka görüyor? Bütün bu soruların cevabını Nehru’nun sözlerinden anlamıştır. Nehru şu şekilde belirtmiştir: “*Hint milleti, şiddete başvurmamak programıyla ayaklanmıştır, istiklali için uğraşüyor. Bu hareketin*

liderleri, Gandi başta olmak üzere, zindanlara atılmıştır. Oradan azim ve cesaretle istikbale bakıyorlar, fakat önlerinde yenilmesi güç zorluklar olduğunu da görüyorlar. Bu esnada Türk Milleti, Garp emperyalizmine karşı bir İstiklal Mücadelesi açmıştır, takım takım zorlukları mucize şeklinde yeniyor. Bu kadarla da kalmıyor. Terakki ve inkişafın temellerini kurmakla alakalı bir mücadeleyi de İstiklal Savaşıyla birleştirmek ve Garp alemi haricinde laiklik bayrağını ilk millet olarak açmak cesaret ve basiretini de gösteriyor, dini siyasetten ayırıyor, taassuba karşı sedler kuruyor. Zindanda bulunan Hind vatanseverleri, Türk mücadelesini hayranlık içinde takip etmişlerdir. Bunun tamimiyle benimsemişler ve kendi mücadelelerinin ön safhası diye telakki etmişlerdir. Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları, Hind vatanseverlerinin gözündeki, kendilerinin ve yabancı tahakkümü altında bulunan bütün milletlerin istiklal mücadelelerinin müşterek kahramanları mahiyetini almışlardır.” (Fenik, 1953, s. 25-27).

Nehru, Türk gazeteci heyetiyle yaptığı görüşmede Atatürk’e olan hayranlığını şu sözlerle belirtmiştir. *“Atatürk hakkında derin hayranlık duygusu beslemekteyim. Sizin milli mücadeleniz sırasında ben hapisteydim. Milli zaferinizi hapiste haber aldığım zaman, hemen hücremi Türk bayraklarıyla donattım. Ve Atatürk’ün bir resmini bularak duvara astım. Atatürk ile görüşmek en aziz gayelerimden biri olmuştu. 1938 yılında Avrupa’da iken Ankara’ya gidip kendisiyle görüşecektim. Fakat o sırada Atatürk’ün ölüm haberini aldım. Hindistan halkı arasında Türkiye hakkında derin bir sevgi olduğunu göreceksiniz. Demokrasi ve laiklik prensipleri iki memleketi birbirine bağlayan ideallerdir.”* Nehru gazetecilerden oluşan heyetin iki ülke arasındaki samimi ilişkilerin gelişmesinde yardımcı olacağını ummuştu. (Esmer, 1953, 35).

Hindistan’ı ziyaret eden gazetecilerden Adviye Fenik, Nehru’nun çok yoğun olmasına rağmen, kendilerine yaklaşık 3 saat zaman ayırdığını, bunu da Türk milletine karşı duyduğu saygı ve sevgiden dolayı yaptığını anlatmaktadır. Hatta Türk heyetini yolculukları esnasında telefonla arayarak hal ve hatırlarını sürekli sormuştur. Adviye Fenik de Nehru’nun M. Kemal Atatürk’e olan hayranlığından bahsetmiştir. *“Türkiye, kuvvetli düşmanlarına karşı büyük istiklal mücadelesini kazanıp Cumhuriyeti ilan ettiği zaman, bizler hapis hanede bulunuyorduk. O gün,*

elimize geçirdiğimiz kağıtlarla hücrelerimizi süsledik ve Türkiye'nin bu mesut gününü böylece kutladık..." (Fenik, 1953, s. 38-39).

Adviye Fenik'i etkileyen olaylardan birisi de Hindistan Cumhurbaşkanı Doktor Prasad'ın davetiydi. Türk gazetecilere yapılan merasim her yönüyle intizamlı ve detayına kadar düşünülmüştü. Cumhurbaşkanı Prasad heyeti geleneksel Hint kıyafetleriyle karşılaşmış ve hepsinin tek tek elini sıkıştır. Bu tutumu onun Türk milletine duyduğu saygının bir göstergesidir. Aynı şekilde heyettekiler de Prasad'ın kişiliğinden ve duruşundan etkilenmişlerdi. Yapılan görüşmelerde Türkiye hakkında bilgiler almayı da ihmal etmedi. Hatta Türk anayasasından uygun parçaları almayı düşündüğünü belirtti. (Fenik, 1953, s. 23-24).

Hindistan'a giden gazeteciler heyeti içerisinde bulunan Ahmet Emin Yalman, Gandhi'nin Hint halkı ve Hindistan'ın bağımsızlığı için çok önemli bir figür olduğunu belirtmiştir. Ona göre eğer Gandhi olmasaydı, İngiliz sömürgeciliğinden hiçbir zaman kurtulamayacağını söylemiştir. Ayrıca Gandhi sayesinde modern bir devlet kurduklarını dile getirir. Gandhi'nin birleştiriciliği olmasaydı Hindu ve Müslümanların birbirleriyle mücadeleleri uzun yıllar sürüp gidecekti. (Yalman, 1953, s. 8).

Türkiye ve Hindistan'ı yakınlaştıran kültürel gelişmelerden birisi de çocuklar için düzenlenen resim yarışmaları olmuştur. 1951 yılında Hindistan'da düzenlenen Milletlerarası Çocuk Resimleri Sergisi'ne katılan dört Türk çocuğu 600 resim arasında dereceye girmeyi başardılar. Kazanılan ödülleri Hindistan Başbakanı Nehru, Türkiye'ye göndermiş ve ödüller 5 Ağustos 1952 günü Valilikte düzenlenen bir törenle çocuklara verilmiştir. Törene İstanbul vali ve belediye başkanı Fahrettin Kerim Gökay ve Hindistan Büyükelçisi C. S. Jha katılmıştır (Milliyet, 6 Ağustos 1952, s. 2). Yine 1952 yılında Delhi'de düzenlenen resim yarışmasına Türk çocukları yaklaşık 234 resim göndermişlerdi. Yapılan resimleri ise Milli Eğitim Müdürü Hindistan Büyükelçisi'ne bizzat teslim etti. Nihayetinde Nihat Soydan, Mefharet Yaman ve Oğuz Kayhan adlı çocuklar yaptıkları resimlerle birincilik, ikincilik ve üçüncülük ödüllerini kazanmayı başardılar (Milliyet, 27 Ekim 1952, s. 8; Milliyet, 24 Şubat 1953, s. 2). 1955 yılında Bir Hint dergisinin düzenlediği yazı ve resim yarışmasında dereceye giren Türk öğrencilerin hediyeleri

Milli Eğitim Bakanlığı'na gönderilmiş ve daha sonra hediyeler sahiplerine teslim edilmiştir (Milliyet, 6 Aralık 1955, s. 2).

1955 yılında Türk Ordu Futbol Takımı'nın Hindistan'ı ziyaretinin gündeme gelmesi kültürel ilişkilerden bir tanesi olarak tarihte yerini almıştır (TOI, 14 Temmuz 1955, s. 10). Ayrıca Yeni Delhi'de 1- 15 Ekim tarihleri arasında Hindistan posta pullarının 100. yıl dönümü münasebetiyle Milletlerarası Pulculuk Sergisi düzenlenmiştir. Yaklaşık elli ülkenin katılım sağladığı, İngiltere kraliçesinin özel koleksiyonunu dahi gönderdiği sergiye Türkiye'yi temsilen Orhan Brand katılmıştır (Akşam, 19 Eylül 1954, s. 5; Akşam, 2 Ekim 1954, s. 3).

Hindistan Kültür Ataşeliği tarafından düzenlenen resim sergisini açmak üzere Hintli ressam Anil Roychowdhry Türkiye'ye geldi (Milliyet, 28 Ocak 1952, s. 1). Hindistan büyükelçiliğinin binasında açılan 4 Haziran 1953'te Hint elbise ve sanatları sergisine Başbakan Adnan Menderes'in eşinin ziyareti önemli bir noktadır (Milliyet, 5 Haziran 1953, s. 4). 15 Ağustos 1953 günü Türk - Hint Cemiyeti Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsü de Hint elişleri ile ilgili bir sergi açmıştır (Milliyet, 12 Ağustos 1953, s. 2). 8 – 25 Eylül 1954 tarihleri arasında Hindistan Büyükelçiliği tarafından Olgunlaşma Enstitüsü'nde Hint Sanat eserlerinin gösterileceği bir sergi açıldı (Milliyet, 25 Ağustos 1954, s. 2). 1956 yılında Hindistan devleti ilk defa bir Türk öğrenciye burs vererek öğrencinin Hindistan'da eğitim almasını sağlamıştır. Kayıtlarda bu öğrencinin İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne mensup olduğu yer almaktadır (Milliyet, Ocak 1956). 1956 yılında Hint parlamento üyesi ve İzcilik Teşkilatı Başkanı Dr. Kuntru İstanbul'a gelmiş ve burada izcilerle görüşüp turistik yerleri ziyaret etmiştir (Milliyet, 12 Nisan 1956, s. 2). Hint Maslahatgüzarı Vincent H. Coelho İstanbul valisine bir ziyaret gerçekleştirdi (Milliyet, 26 Nisan 1957, s. 2).

Sinema, Türk ve Hint dünyalarının birçok benzer özelliğe sahip olduğu bir alan olmuştur. Hint sineması üzerine bir değerlendirmede bulunana Akis dergisi, Türk filmleri ile Hint filmleri arasında hikaye ve çekim benzerliklerine ve hemen hemen aynı benzer aksaklıkların bulunduğu dikkat çekmiştir. İki ülkenin sinema sektörüyle ilgili dikkat çeken başka bir durum ise nüfusa oranla sinema salonlarının yetersiz kalmasıydı. Bu sebepten ötürü her iki ülkede de sinema salonu sahipleri pastadan en büyük dilimi alan kesim olmuştur. Bir diğer ortak mesele ise iki

ülkedeki sinema sektörünün iyi senaryo ve senaryo yazarı bulmakta zorlanmasıydı (Akis, 16 Mart 1957, s. 25-26).

Atatürk'ün yat olarak kullandığı Savarona gemisi daha sonra eğitim gemisi olarak Türk donanmasında yer aldı. Gemi 3 Ekim tarihinde Türkiye'den ayrılıp önce Pakistan'ın Karaçi Limanı'na ardından da Hindistan'ın Bombay Limanı'na kaptan Vedat Burak tarafından getirildi. Bu olay ilk defa bir Türk donanma gemisinin Hint limanına geliyordu. Kaptan Burak burada basına verdiği demeçte Türk donanması hakkında bilgi verirken, Hint donanmasının disiplinli oluşuna da dikkat çekti (TOI, 4 Kasım 1951, s. 3).

Türk - Hint ilişkilerinde ilginç olaylardan biri de Hindistan'ın savaş gemilerinin Türk sularına gelmeleri olmuştur. İlk olarak 1953 yılında İstanbul Limanı'na gelen I.N.S. Delhi, I.N.S. Ranjit ve I.N.S. TIR adlı gemilerle 1955 yılına Marmaris Limanı'na gelen donanma gemilerine limanlara gelişlerine ve telsizle haberleşmelerine izinler verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/132.42.5; BCA, 30.18.1.2/139.49.4; Milliyet, 7 Temmuz 1953, s. 7). Dolmabahçe Limanı'na demir atan Hint donanma filosunun komutanı Dickson, burada bir basın toplantısı düzenleyerek Hindistan'ın donanması hakkında bilgi vermiştir (Milliyet, 25 Temmuz 1953, s. 1).

Adnan Menderes hükümeti, Hindistan milli bayramlarından olan Cumhuriyet Bayramı'nı kutlamak için elçilik aracılığıyla mesaj iletmiştir. Bu mesajın Hindistan'ın bağımsızlığının 10. yılında özel bir mesajla kutlanması da ayrı bir öneme sahiptir (BCA, 30.1.0.0/62.382.7). 30 Mayıs 1958 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla merkezi İstanbul'da olmak üzere Türkiye - Hindistan Kültür Cemiyeti'nin kurulmasına izin verildi (BCA, 30.18.1.2/149.29.18).

2.2.1 Türkiye Hindistan Kültür Derneği'nin Faaliyetleri

Türkiye ile Hindistan arasındaki kültürel ilişkilerin geliştirilmesinde resmi anlamda hükümetler önemli adımlar atıp anlaşmalar yaparken, kültürel ilişkilerin geliştirilmesine önem veren kuruluşların başında Türkiye - Hindistan Kültür Derneği gelmekteydi. 1949 yılında Bakanlar Kurulu'nun kararıyla kurulan dernek, bu bağlamda birçok organizasyon düzenlemiş, iki ülkenin kültürel anlamda birbirini tanımasına katkıda bulunmuştur.

Türkiye - Hindistan Kültür Derneği, 3 Mart 1950’de Ankara Halkevi’nde bir organizasyon gerçekleştirdi. Organizasyon her iki ülkenin milli marşlarıyla başlamış, iki ülke arasındaki tarihi ilişkiler hakkında konuşma yapılmış ve son olarak da iki millete ait müzikler dinlenip filmler gösterilmiştir (Malkoç, 2017: 517). Türkiye Hindistan Kültür Derneği tarafından 11 Temmuz 1950 tarihinde Eminönü Halkevi’nde bir toplantı düzenledi toplantıda Hintli şair Tagore hakkında konuşma yapıldı ardından film gösterildi (Milliyet, 7 Temmuz 1950, s. 2; Akşam, 11 Temmuz 1950, s. 3). Yine Türkiye Hindistan Kültür Derneği tarafından Eminönü Halkevi’nde 2 Ekim 1950 günü Gandhi’nin doğum yıl dönümü münasebetiyle bir tören düzenlendi (Milliyet, 29 Eylül 1950, s. 2). 1950 yılının aralık ayında Hindistan Büyükelçiliği’nde bir toplantı yapıldı filmler gösterilmesi planlandı. Ayrıca Delhi Üniversitesi öğretim elemanlarından Dr. Nag’ın Hindistan ile ilgili konuşma yapmıştır (Malkoç, 2017: 517). Derneğin kuruluşunun ilk yıllarına yoğun bir faaliyet programına girdiği, iki ülke arasındaki bağları en azından kültürel anlamda geliştirmeye çaba sarf ettiği görülmüştür.

Türkiye-Hindistan Kültür Derneği, 2 Temmuz 1951 günü Hindistan Eğitim Bakanı Azad için bir yemek vermiştir. Ardından 5 Temmuz günü Park Otel’de düzenlenen basın toplantısında, Azad, Türkiye Hindistan Kültür Derneği hakkında şunları dile getirmiştir: *“İsmi geçen bu cemiyet, iki memleket arasında kültürel ve dostane bağları kuvvetlendirmeğe çalışmaktadır. Daima şu kanaati besledim ki Hükümetler ne kadar gayret sarf ederlerse etsinler memleketler arasında anlaşma havası yaratabilmekte en faydalı neticeyi daima hususi şahıslar ve gönüllü müesseseler alırlar. Hükümetlerin harekâtı siyasi faktörlerin tesiri altında kalır, fakat şahısların dostluk ve sevgisi siyasi tesirlere tabi değildir. Hem Ankara’da hem de İstanbul’da Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti’nin toplantılarında konuşabilmiş olmaktan ötürü kendimi bahtiyar addediyorum. Ümid ederim ki ismi geçen bu kültür cemiyeti iki memleket arasında dostluğu kuvvetlendirir, Türkleri ve Hintlileri birbirine yaklaştırır”* (Ayn Tarihi, 212, s. 8-17).

Cemiyetin bazı konularda duyarlı davrandığı da belgelere yansımaktadır. Örneğin Pakistan Başbakanı Liyakat Ali Han’ın bir suikast sonucu öldürülmesi sonucu 17 Ekim tarihinde yapılması planlanan kokteyl cemiyet yetkililer tarafından 22 Ekim tarihine ertelenmiştir. Cemiyetin 1951 yılında yaptığı bir diğer etkinlik ise

hem Türkiye ile Hindistan arasında imzalanan dostluk anlaşması hem de Hint basın ataşesi Jansen ve eşinin Türkiye’den ayrılmaları sebebiyle düzenlenen kokteyldi. Kokteylde bir konuşma yapan Cemiyet başkanı Caferoğlu bir yandan imzalanan dostluk anlaşmasına çok sevindiğini, ama diğer taraftan Jansen’in Türkiye’den ayrılışına da çok üzüldüğünü belirtti. Ardından bir konuşma yapan Jansen anlaşmanın iki ülkeyi birbirine yakınlaştırdığının altını çizdi (Cumhuriyet, 17 Aralık 1951, s. 2; 18 Aralık 1951, s. 2).

Hindistan ziyaretinden dönen Prof. Hilmi Ziya Ülken, Türkiye Hindistan Kültür Cemiyeti’nin merkezinde 10 Ocak 1952 tarihinde bir konferans düzenlemiştir (Milliyet, 9 Ocak 1952, s. 2). 1952 yılında Hindistan’ın bağımsızlığının yıldönümü münasebetiyle Hindistan konsolosluğunda Halide Edip Adıvar ve Hindistan Büyükelçisi günün önemine binaen birer konuşma yapmışlardır (Akşam, 16 Ağustos 1952, s. 1). Cemiyet, 2 Ekim 1952 tarihinde Hindistan’ın kurucusu Mahatma Gandhi’nin doğum yıldönümü için İTÜ’nün konferans salonunda bir organizasyon düzenledi (Cumhuriyet, 3 Ekim 1952, s. 6). 14 Mart 1953 tarihinde bir toplantı düzenleyen cemiyet (Milliyet, 12 Mart 1953, s. 2), 15 Ağustos 1953 Cumartesi günü ise Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsü’nde Hint Elişleri Sergisi’ni açtı (Milliyet, 12 Ağustos 1953, s. 2). Cemiyetin 1953 yılındaki son organizasyonu ise 2 Ekim’de Gandhi’nin doğum günü münasebetiyle Küçük Sahne’de düzenlenen anma töreniydi (Milliyet, 30 Eylül 1953, s. 2; Milliyet, 3 Ekim 1953, s. 2). Türkiye Hindistan Kültür Cemiyeti, Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsü’nde “Hindistan’da Matbuat” isimli bir sergi hazırlamış olup, sergiyi Devlet vekili Mükerrerem Sarol açmıştır (Milliyet, 14 Eylül 1954, s. 3).

19 Kasım 1957 tarihinde cemiyet İTÜ’de “Gandhi’yi Anma” toplantısı düzenlemiştir. Törende rektörler, profesörler, cemiyet mensupları ve öğrenciler hazır bulundular. Her iki ülkenin milli marşları çalındıktan sonra cemiyet başkanı Prof. Fikret Narter, Türkiye ve Hindistan’ın tarihi ve kültürel ilişkileri üzerine bir konuşma yapmıştır. Narter’in ardından çeşitli konuşmacılar Gandhi hakkında birtakım bilgiler verdikten sonra tören bir film gösterimiyle sona ermiştir (Milliyet, 20 Kasım 1957, s. 3).

Türkiye Hindistan Kültür Cemiyeti 1958 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Taşkışla binasında “Hint mimarisi ve Heykeltıraşçılığı” adlı sergi

açmıştır. Sergide Hint mimarisi ve heykeltraşçılığında İslam, Budist ve Hindu etkisinin yanı sıra modern Hint sanatı hakkında konuşma yapıldı. Ardından davetlilere bahsi geçen konular hakkında bir film izletildi. Ayrıca sergi iki günlüğüne saat 17:00 ile 17:45 arası ziyaretçilere açık olup Hint mimarisi ve heykeltraşçılığı ile ilgili filmler gösterildi (Milliyet, 8 Mart 1958, s. 3).

1958 yılında Hintli şair Tagore'nin 100. doğum yıldönümü sebebiyle Türkiye Hindistan Kültür Cemiyeti, Küçük Sahne'de Hint dansları ve müziği ile ilgili bir film gösterisi düzenlemiştir. Ayrıca Tagore hakkında bir konuşma yapılarak bilgi verilmiştir (Milliyet, 3 Mayıs 1958, s. 2).

Hint filmleri Türk halkının ilgisini çeken Hindistan ile kültürel bağların yakınlaşmasını sağlayan bir etken olmuştur. Bu vesileyle Time dergisi tarafından yılın en iyi filmi olarak seçilen ve ödüller alan Pather Panchali adlı Bollywood yapımı film, Türkiye Hindistan Kültür Cemiyeti tarafından 24 Aralık 1958'de gösterilmiş, ardından gelen istekler neticesinde ise 15 Ocak 1959 tarihinde İTÜ'de Gümüşsuyu Salonu'nda tekrar gösterilmesi kararlaştırılmıştır (Milliyet, 28 Aralık 1958, s. 2; Milliyet, 12 Ocak 1959, s. 4). Dönemin dikkat çekici bir başka kültürel olayı ise ünlü Hint filmi "Avare"nin büyük bir ilgi görmesiydi. Hatta köşe yazılarında bütün İstanbulluların dilinde "avaramu" adlı melodinin dolandığı belirtilmiştir (Milliyet, 1 Mayıs 1959, s. 2).

Demokrat Parti dönemi, Türkiye Hindistan Kültür Derneği'nin son etkinliği 1959 yılında Hint basın Ataşesi Mr. George'un evinde gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikte cemiyetin yıllık genel kurulu toplanmış ve yeni yönetim kurulu seçilmiştir (Milliyet, 27 Aralık 1955, s. 3).

2.3 Ekonomik İlişkiler

Demokrat Parti iktidarıyla birlikte Hindistan'la ekonomik alanda yeni gelişmelerin yaşandığı bir dönem başlamıştır. Uzun yıllar boyunca İngiliz sömürgesinde kalan Hindistan, dış ticaret bağlantıları ve bu ticaretin kontrolü noktasında İngilizlerin etkisi altında olmuştur. Bu etkiden kurtulmak ve kendi ticari bağlarını güçlendirmek için ülkelerle ticari anlaşmalar yapmaya önem vermiştir. Hindistan'ın ticaretini geliştirip yeni pazarlar bulup yatırımlar yapmak istediği ülkelerden birisi de Türkiye olmuştur. Bu minvalde Türkiye'nin Yeni Delhi

Büyükelçiliği ile Hindistan'ın Ticaret Bakanlığı arasında ticaret için müzakereler 1950 yılının ortalarında başlamıştır (Milliyet, 17 Mayıs 1950, s. 1). Ancak bu görüşmeler uzun bir süre devam etmiş, kesin bir sonuç alınamamıştır. 18 Aralık 1951 tarihli habere göre ise Türkiye ile Hindistan arasında imzalanacak olan ticaret anlaşmasının maddelerinin hemen hemen hazırlandığı belirtilmiştir (Milliyet, 18 Aralık 1951, s. 3). 5 Aralık 1952 tarihli Bakanlar Kurulu kararınca Yeni Delhi Büyükelçiliği'ne Hindistan hükümeti ile bir ticaret anlaşması yapması için yetki vermiştir (BCA, 30.18.1.2/130.88.10).

Hindistan'ın tarih boyunca en çok sıkıntı çektiği konulardan birisi ülkede yaşanan kıtlık ve buna bağlı ölümler olmuştur. Bu yüzden Hint hükümeti, Türkiye gibi hububat üretiminin yüksek olduğu ülkelerle hububat ticaretini artırmaya yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Hindistan'da beklenen Muson yağmurlarının yağmaması ve akabinde toprağın kuru kalıp yeterli miktarda üretimin yapılamaması nedeniyle birçok insan açlıktan hayatını kaybetti (Milliyet, 18 Ocak 1951, s. 3). Bu sebepten dolayı 1951 yılının başlarında Hintli firmalar Türkiye'den hububat almak için, Ticaret ve Sanayi Odası'na müracaat ettiler. Ancak durumu her ne kadar Türk firmaları tarafından olumlu karşılsansa da Türkiye'deki üretimde yaşanan sıkıntılar dolayısıyla hububat (Mısır ve Buğday) ihracatı mümkün olmadı. Çünkü Türkiye dahi bu ürünleri ithal etme noktasına gelmişti (Milliyet, 2 Mart 1951, s. 2).

Türkiye, Hindistan'dan ağırlıklı olarak çay, jüt, hayvan derisi, baharat, pamuk ipliği, lastik ve tıbbi Hint yağı ithal ederken, Hindistan ise kuru meyve, tahıl ve lamba ihraç etmekteydi. Delhi'deki ticari ataşe Sami Özelsel ise Türkiye'nin her yıl Hindistan'a yaklaşık 50.000 balya uzun stapelli ham pamuk ihraç edebileceğini belirtmiştir. Ayrıca aşındırıcı endüstrisi için "normal koşullarda" bakır, kükürt, cıva ve zımpara da tedarik edebiliyordu (TOI, 13 Kasım 1951, s. 4).

Türkiye ve Hindistan arasındaki ticaretin en önemli ürünlerinden birisi jüttür. Bu dönemde Hint hükümeti, Türkiye'nin satın aldığı jüt miktarından epey memnun olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'yle jüt satışı için yeni bir ticari anlaşma imzalamak için adımlar atmıştır. 19 Aralık 1951 tarihinde basında çıkan haberlere göre iki ülke arasında yeni bir ticaret anlaşmasının imzalanması için adımlar atılmıştır. Anlaşmada Türkiye, Hindistan'dan jüt alırken Hindistan'a uzun saplı pamuk satacaktı. Ayrıca anlaşma gereği Temmuz ve Aralık dönemi için Türkiye'ye

5 bin tonluk bir kota ayırmıştır. Dahası Hint hükümeti, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu bir diğer ürün olan kanaviçe ihracatını da 1 Ocak 1952 tarihinden itibaren ihracatı artırıp kota uygulamasını da serbest bırakma yönünde karar almıştır (Sertel, 2015, 301).

Nihayet uzun bir müzakere sürecinden sonra 4 Haziran 1953 tarihinde Yeni Delhi'de Türkiye ile Hindistan arasında Ticaret Anlaşması imzalandı. Türkiye adına anlaşmayı Büyükelçi Numan Tahir Seymen imzalarken, Hindistan adına Ticaret ve Sanayi Bakanlığı müsteşarı Shri Bhoothalingam imzalamıştır. İmzalanan anlaşmanın maddeleri şunlardır:

“Madde 1

Türkiye ile Hindistan arasındaki ticari mübadeleler her iki memlekette zaman zaman yürürlükte bulunan umumi ithalât ve ihracat rejimlerine uygun olarak cereyan edecektir.

Madde 2

Türkiye Hükümeti ile Hindistan Hükümeti, işbu Anlaşmanın yürürlük süresi zarfında, zaman zaman meri bulunan kendi umumi rejimlerinin çerçevesi dâhilinde, ihracat ve ithalât lisanslarının verilmesi için, yekdiğerine bütün kolaylıkları göstermeyi taahhüt eder.

Madde 3

İşbu Anlaşmanın yürürlük süresi içindeki ticari mübadelelerden ve bunlara müteferri masraflardan mütevellit ödemeler, Türkiye ile Birleşik Krallık arasında 4 Mayıs 1945 tarihinde imzalanan ticaret ve ödeme Anlaşmasının hükümlerine göre veya Hindistan'ı ilgilendirdikleri nispette mezkûr Anlaşmada yapılacak tadilât hükümlerine göre tesviye olunacaktır.

Madde 4

İşbu Anlaşmanın yürürlüğe konulmasından sonra her iki taraftan sevk edilecek mallar için, Âkıdaların her biri, ihraç eden memleketin yetkili makamlarınca verilmiş ve ilişik örneğe uygun bir menşe şahadetnamesi istemek hakkını haz

olacaktır. Bedeli 100 Türk lirasını veya 170-1-0 Rupî 'yi veya başka bir para ile bu meblâğın tutarını aşmayan mallar için menşe şahadetnamesi aranmayacaktır.

Madde 5

Âkîd Taraflar, iki memleket arasındaki ticaretin âzami surette inkişafı ve bilhassa Anlaşmaya ekli A ve B listelerinde bulunan mallar hususunda bütün kolaylıkları bahşedeceklerdir. Şurası mukarrerdir ki, bu listeler tahdidi olmayıp, ihtiva etmedikleri malların mübadelesine hiçbir surette mâni teşkil etmeyeceklerdir. Diğer taraftan, bu listelerde, tarafların rızasıyla ilâve ve tadilât yapılabilir.

Madde 6

İşbu Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden evvel başlamış olup da Anlaşmanın yürürlüğe girdiği anda tamamlanmamış bulunan ticari muameleler, Anlaşmanın yürürlük süresi içinde, her iki memlekette bu muameleler için cari hükümler gereğince tasfiye olunacaktır.

Madde 7

İşbu Anlaşmanın yürürlük süresi içinde iki memleketin yetkili makamlarınca onanmış olup Anlaşmanın sona erdiği tarihte neticelenmemiş bulunan ticari muameleler, işbu Anlaşma hükümleri gereğince tasfiye olunacaktır.

Madde 8

İşbu Anlaşma 4 Haziran 1953 tarihinde yürürlüğe girecektir. Bu tarihten itibaren on iki aylık bir devre için muteber kalacak ve bunu mütaakıp, süre sonu tarihinden üç ay önce taraflarca mutabık kalınacak devreler için muteber olacaktır” (Resmî Gazete, 31 Ağustos 1953, sayı 8495, s. 7077).

Anlaşma gereği Türkiye’den Hindistan’a kuru ve kurutulmuş meyveler, hububat ve bakliyat, ipek ipliği ve ipek kozası, ham pamuk, ateş tuğlası, peynir, zımpara, cıva, şişeler içinde zeytinyağı, balmumu, palamut ve palamut hulâsası ihraç edecekti. Hindistan’dan Türkiye’ye ise çay, jüt mamulleri, kına yaprakları, koko ipliği, en büyük tipteki lâstikler hariç, motorlu vasıta iç ve dış lâstikleri, kauçuktan mamul tababette müstamel eşya (buyot, kauçuk örtü v. s.), baharatlar,

karabiber, tarçın ve tarçın çiçeği kabuklu kakule, hintyağı, küçük Hindistan cevizi ve pamuk mensucat ihraç edebilecekti (Resmi Gazete, 31 Ağustos 1953, sayı 8495, s. 7078). 1953 yılında yapılan ticaret anlaşmasıyla birlikte özellikle zeytinyağı ihraç edecek olan Türkiye üreticileri bu anlaşmadan memnun olmuşlardır (Milliyet, 26 Haziran 1953, s. 2).

Türkiye, Hindistan'dan ithal ettiği mallara karşılık kendi ürettiği malları da ihraç etmek için uğraşmıştır. Özellikle Hindistan'ın tekel ihtiyaçlarını tespit etmesi için bir heyeti Hindistan'a dahi göndermiştir. Heyet, Hindistan'dan olumlu raporla dönmüştür. Buna göre Türkiye Hindistan'a içki, tütün ve sigara gibi tekel ürünlerinin numunelerini gönderirken Hindistan'dan çay ithal etmiştir. (Milliyet, 27 Ekim 1954). *Bu dönemde Hindistan ile yapılan ticarete her zaman para kullanılmadığı da görülmüştür. Örneğin, 1954 yılının Aralık ayında yapılan ticarete Türkiye Hindistan'dan jüt ve kanaviçe alırken karşılığında pamuk vermiştir* (Milliyet, 22 Aralık 1954).

Hindistan'dan 1 Ocak 1955'te gelen ticaret heyeti Ankara'ya giderek Ticaret ve Ekonomi Bakanlığı ileri gelenleriyle temasta bulundular (Milliyet, 16 Aralık 1954, s. 4). Burada dört gün kalan 13 kişilik heyet, ardından İstanbul'a giderek görüşmelerini orada sürdürdüler (Milliyet, 2 Ocak 1955, s. 1).

Hindistan'dan ticari ilişkileri geliştirmek maksadıyla Hint ticaret heyeti Türkiye'ye gelmiş ve Ticaret Odası'nda ilgililerle görüşmelerde bulunmuşlardır (Akşam, 4 Ocak 1955, s. 3). 1955 yılında gelen ticaret heyeti resmi olmamasına rağmen Hint hükümetince itimat edilen kişilerden oluşmaktaydı. Heyet İstanbul'da yapmış olduğu görüşmeler neticesinde "Türk piyasasında kendi mamullerinin yer alabilmesi için Türk ihraç maddelerinin önce geniş mikyasta bir alıcısı mevkiine girmek zaruretinde olduklarını kabul etmişlerdir." (Akşam, 10 Ocak 1955, s. 7).

Hint ticaret heyeti Türk işadamları ile Ticaret Odası'nda görüşme yaptılar. Hint heyetine ticareti yapılabilecek ürünler ve ticaretin nasıl geliştirileceği hakkında sorular sorulmuş ve Hint heyeti sorulara şu şekilde cevap vermiştir: *"Memleketimizde istihsal edilen jütün hemen hemen yüzde 96'sı ihraç edilmektedir. Son senelerde jüt istihsalatı azalmıştır. Memleketinizin 12 bin ton çuval ve kanaviçe ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç Hint hükümetinin yeni kabul ettiği ihracat sistemiyle*

temin edilebilir. Böylelikle jüt yerine jüt mensucatı verilebilir.” (Akşam, 10 Ocak 1955, s. 7).

Menderes dönemi ticari ilişkileri etkileyebilecek gelişmelerden birisi Hindistan havayolları uçaklarının İstanbul’a yaptıkları seferleri durdurmasıydı. Şirket, uçak mürettebatının Türkiye’de kalabilmesi için vize almak zorunda kalması olarak göstermiştir. Ancak şirketin “vizesiz seyahat etme” anlaşmasını Türk hükümetiyle imzalamadığı için böyle bir sıkıntı yaşanmıştır. Örneğin bahsi geçen anlaşmayı imzalayan İngiliz, Fransız, Amerikan ve İtalyan şirketler vize konusunda sıkıntı yaşamamaktadırlar (Milliyet, 26 Aralık 1956, s. 2).

Demokrat Parti döneminde Türk - Hint ilişkileri siyasi açıdan problemler barındırsa da ticari ve kültürel ilişkiler genel anlamda olumlu bir seyir takip etmiştir. Söylemek gerekir ki siyasi ilişkilerin zedelendiği, ilerleyen yıllarda iki ülkeyi karşı karşıya getirecek olan birçok olay bu dönemde yaşanmıştır. Bandung Konferansı’nda iki ülke yetkililerinin karşı karşıya gelmesi, Pakistan ve Hindistan arasındaki Keşmir meselesinde Türkiye’nin bu dönemde Pakistan yanlısı tutumu ve her iki ülkenin farklı bloklarda yer almasıyla da siyasi ilişkiler gerilmiştir. Bir başka deyişle Türk – Hint siyasi ilişkilerinin temeli Demokrat Parti döneminde atılmıştır. Siyasi ilişkilerin aksine Hindistan ve Türkiye arasındaki ticari ve kültürel ilişkiler yapılan anlaşmalarla ivme kazanarak devam etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 1960-1980 ARASI TÜRKİYE - HİNDİSTAN İLİŞKİLERİ

1960 ve 1980 arası dönemde uluslararası sistemin iki büyük gücü olan ABD ve Sovyet Rusya arasında yumuşama dönemine girilmişti. Böylece bu iki süper gücün etrafında olan devletler dış politikalarında biraz daha rahat hareket edebilme imkânına kavuşmuşlardır. Türkiye Cumhuriyeti de yaşanan gelişmeler neticesinde oluşan bu uluslararası durumdan faydalanarak dış politikada yeni arayışlara girmiştir.

1960 ve 1980 arası Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi anlamda en sıkıntılı dönemlerinden birisidir. 27 Mayıs 1960 tarihinde tarihinin ilk askeri darbesiyle başlayan bu süreç 12 Mart 1971 askeri muhtırasıyla devam etmiş ve 12 Eylül 1980 tarihindeki askeri darbeye sona ermiştir. Aradan geçen 20 yıllık süre içerisinde birçok defa koalisyon hükümetleri kurulmuş, ancak uzun ömürlü olamamıştır. Bahsi geçen 20 yıllık süre zarfında toplamda 21 farklı hükümet kurulmuş ve 14 tane Dışişleri Bakanı değişmiştir. İç siyasette yaşanan istikrarsızlık dış politikaya etki etmiş, değişen hükümetlerle birlikte Türkiye, dış politikasını yeniden şekillendirmek zorunda kalmıştır.

27 Mayıs darbesinin ardından yönetime gelen Milli Birlik Komitesi, Türkiye'nin NATO'ya, CENTO'ya ve uluslararası taahhütlerine bağlı kalacağını açıklamıştır. Fakat ilerleyen yıllarda müttefik ülke olarak kabul edilen ABD ile ilişkilerin bozulması dış politikada alternatif arayışlara girilmesine neden olmuştur. Özellikle Kıbrıs meselesinde ABD'nin Türkiye'nin aleyhine hareket etmesi bunun bir sebebidir. Sovyet Rusya'yla yakınlaşmanın yanı sıra üçüncü dünya ülkeleriyle de ilişkileri geliştirme yoluna gidilmiştir. Bu devletlerden bir tanesi de Hindistan olmuştur.

3.1 1960-1970 Arası Türkiye – Hindistan Siyasi İlişkileri

Bandung Konferansı'nda yaşanan tatsız gelişmeden sonra Hindistan ile gerilen ilişkiler Demokrat Parti iktidarının son yıllarında düzelme yoluna girmiş, hatta Hindistan Başbakanı Nehru Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Nehru'nun Türkiye'den ayrılışının hemen ardından 1960 askeri darbesiyle Türkiye'de siyasi anlamda yeni bir sayfa açılmış, Türkiye'nin demokratikleşme süreci sekteye

uğramıştı. Bu gelişmeden etkilenen devletlerin başında Hindistan'ın geldiğini söylemek yerinde olacaktır. Hindistan Başbakanı Nehru'nun ziyaretinin hemen akabinde gerçekleştirilen darbe Hintli siyasileri birbirine düşürmüştür. Hint meclisinde Komünist Parti üyeleri bir soru önergesi vererek Türkiye'deki Hint büyükelçisinin Mayıs 1960'taki darbeden önce Türkiye'deki politik gelişmeleri doğru bir şekilde raporlamadığını ileri sürmüştür. Bu yüzden Nehru'nun yönetimden düşen bir hükümetle anlaşma yapmasının ne kadar yararlı olabileceği sorulmuştur. Nehru ise yapılan anlaşmanın hem Hint hem de Türk devletlerinin çıkarına olduğunu söyleyerek kendini savunmuştur (TOI, 12 Ağustos 1960, s. 9).

3.1.1 Çin Halk Cumhuriyeti'nin Hindistan'a Saldırısı ve Türkiye'nin Tutumu

1960 sonrası dönemde Türkiye – Hindistan siyasi ilişkilerini etkileyen olaylardan ilki Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)'nin Hint topraklarına saldırısıydı. Hindistan'ın Çin Halk Cumhuriyeti'yle olan ilişkileri başlangıçta olumlu olsa da ilerleyen süreçte yaşanan sınır sorunları iki ülkeyi karşı karşıya getirmiştir.¹³ 1962 yılında Çin'in Hint topraklarına saldırmasıyla birlikte Hintliler zor durumda kalmıştır.¹⁴ Hatta sivil uçaklara dahi el konularak sınıra asker sevkinde kullanılmıştır (Milliyet, 28 Ekim 1962, s. 7).

¹³ ÇHC ve Hindistan arasındaki sınır sorunu 19. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Rus Çarlığı'nın Pamirlere inmesiyle İngiliz Hindistan'ı ve Çin İmparatorluğu arasında bir sınır belirsizliği ortaya çıktı. Bu sorun İngiliz araştırmacı William H. Johnson'un belirlediği ve Johnson Hattı olarak adlandırılan sınırla geçici de olsa çözülme kavuşturuldu. Böylece Çin Hint sınırının batısında kalan Keşmir bölgesindeki sınır hattı bir şekilde belirlenmiş oldu (Huttenback, 1964: 202). Diğer taraftan ise Birinci İngiliz Burma Savaşları (1824-1826) sonucunda imzalanan Yandabo Anlaşması'yla İngilizler Assam bölgesini almış ve Çin ile komşu olmuştur (Sen, 2014: 1313). İngilizler bölgeyi egemenliklerine almasına rağmen hem ticari faaliyetlerini sürdürmek hem de Rus eksini azaltmak amacıyla zaman zaman Çin'in bölge üzerindeki emellerini ve davranışlarını tolere etti (Pokharna, 2009: 612). Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde İngiliz, Çin ve Tibet temsilcileri Şimla'da bir araya gelip Tibet'in durumunu ve sınır sorununu çözmeyi amaçladılar. İngiliz Hint hükümetinin Dışişleri Bakanı Henry MacMahon bir sınır çizerek (MacMahon Hattı) Şimla Anlaşması'na bunu ekledi (Sen, 2014: 1313). Böylece Çin Hint sınırının doğu kısmı da bir şekilde tanımlanmış oldu. Ancak Çin yönetimi 1914 yılında Şimla Anlaşması'nı imzaladıktan yaklaşık iki ay sonra Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla anlaşmayı resmi olarak imzalamadı. Yine de İngilizler bölgede varlığını sürdürdüğünden dolayı herhangi bir girişimde bulunmaktan çekindiler (Pokharna, 2009: 613-614). Ancak Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Çin ve Hindistan arasındaki sınır sorunları gündeme geldi.

¹⁴ İki devlet arasında 1958 yılında Hintli yetkililer, neredeyse ıssız bir bölge olan Aksai Chin'de (Hindistan tarafından uluslararası sınır olarak iddia edilen) Johnson Hattı boyunca önemli bir Çin saldırısının farkına vardılar. Çinliler, o zamanlar Hindistan topraklarında olan Aksai Chin üzerinden Tibet'ten Doğu Türkistan'a bir otoyol inşa etmeye başlamıştı. Birkaç ay sonra Çin haritaları Aksai Chin'i Çin'in bir parçası olarak göstermeye başladı (Guha, 2012: 26-29). Çin ve Hindistan'ı karşı karşıya getiren bir başka mesele de Çin'in Tibet bölgesindeki faaliyetleri oldu. Çin'in bölgedeki saldırgan tutumuna Tibet halkı belli bir süre direnmiş ancak ÇHC 1950'li yılların sonuna doğru

Hindistan'ın askeri teçhizat açısından Çin'e göre çok güçsüz olması Türkiye'nin dikkatini çekmiş ve Hindistan'a askeri yardım talebinde bulunmuştur (Milliyet, 3 Kasım 1962, s. 1). Türkiye dağlık bölgelerde kullanıma uygun “dağ topları” adı verilen silahları Amerikan hava kuvvetlerine ait uçaklarla bölgeye sevk etmeyi düşünmüştü. Bunu yaparken Türkiye'nin amacı ABD'nin isteği doğrultusunda komünist Çin rejiminin bölgeye yerleşmesini önlemektir. Ancak Pakistan hükümetinin gösterdiği itiraz üzerine teklif yeniden değerlendirilmiştir. Çünkü Pakistan hükümeti, Hindistan'a yapılacak yardımla Türkiye - Pakistan ilişkilerinin zedeleneyeceğini, kardeş ülke olarak tanınan Türkiye'nin imajının Pakistan'da halk nezdinde bozulacağını ve CENTO içerisindeki prensiplere de uygun olmayacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Türk hükümeti yetkililerince Hindistan'a yapılacak askeri yardım konusu tekrar görüşülmüştür. Pakistan hükümetinin bir başka endişesi de gelecekte silahların kendilerine karşı kullanılma olasılığıydı. Pakistan ve Hindistan arasında bulunan sınır anlaşmazlığı yüzünden Pakistan sınırda çok miktarda Hint askeri beklemekteydi. Yapılacak silah yardımlarının bu bölgedeki kuvvet dengesini bozacağını da belirtmiştir (Milliyet, 4 Kasım 1962, s. 7). Bütün bu gelişmelere Pakistan'ın hassas yaklaşımından dolayı Türkiye Cumhuriyeti Hindistan'a silah yardımı göndermekten vazgeçmiştir (Milliyet, 8 Kasım 1962, s. 1). Ayrıca Hint hükümetinin Çin'in saldırısından sonra zor durumda kaldığını elindeki malzemelerle bir savaşı yürütebilme kapasitesinin olmadığını anlamıştır (Akis, 16 Mart 1963, s. 23).

Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin Türkiye'nin Hindistan'a CENTO'dan dolayı silah yardımı yapamayacağını belirtmiştir. Erkin komünist güçlerin Hindistan'a saldırısı karşısında Türk hükümeti, Hindistan tarafından alınan savunma tedbirlerini büyük bir ilgiyle karşılamış ve Hint hükümeti tarafından istenen silahların gönderilmesini düşünmüştür. Ancak, Pakistan hükümeti

bölgede hâkimiyetini sağlamayı başardı. Dalai Lama'ya 31 Mart 1959'da Hindistan'a sığınma hakkı verildikten sonra, Çin saldırıları daha sık ve şiddetli hale geldi (Khatrı, 2017: 63). Böylece sınırlardaki anlaşmazlık dışında Tibet halkının durumu ve Çin hükümetinin saldırgan politikası iki devleti karşı karşıya getirdi. İki devlet arasında artan gerilim sonucu Hindistan hükümeti, Aksai-Chin'in kendi bölgesi olduğunu ve Çin'in Hindistan'ın toprak bütünlüğünü ihlal ettiğini iddia ederek diplomatik protestolar başlattı. Ancak Çin, Hindistan'ın iddiasını kabul etmeyip Aksai-Chin'in uzun süredir kendi bölgesi olduğunu iddia etti. Bunun üzerine Çin hükümeti, Hindistan'ı Aksai Chin meselesini görüşmek için müzakere masasına çağırdı. Hindistan hükümeti ise Çin Aksai-Chin'den çekilinceye kadar herhangi bir görüşmeyi reddetti. Böylece Çin ve Hindistan çözümü savaşmakta buldu. Hindistan'ı yenilgiye uğratan ÇHC, 21 Kasım 1962'de tek taraflı ateşkes ilan ederek savaşa son vermiş ve MacMahon hattının 20 km gerisine çekildi (Indurthy, 2016: 54).

tarafından ortaya konulan noktalar düşünülünce Türk hükümeti böyle bir yardım yapma düşüncesinden vazgeçmiş ve Hint hükümeti konu hakkında bilgilendirilmiştir (TOI, 8 Kasım 1962, s. 9). Bu durum üzerine açıklama yapan Hindistan'ın Türkiye büyükelçisi J. K. Attal, yaşanan gelişmenin “kalplerinde kırıklık yarattığını” söylemiştir (Milliyet, 9 Kasım 1962, s. 7).

Aynı durum Hint basınında da yer almıştır. Hint gazetesi Times of India'ya göre Hindistan'ın Türkiye'den silah temini Pakistanlı yetkililer tarafından anlamsız bulunmuş, böyle bir tutumun CENTO'yu zayıflatacağı ileri sürülmüştür. Ayrıca Pakistanlı bir yetkilinin Çin'in Hindistan'ı işgal etme gibi bir niyetinin olmadığını, aksine Hindistan'ın birçok kuvvetinin Pakistan sınırında tutulduğunu belirtmiştir (TOI, 5 Kasım 1962, s. 7). Kısacası Türk hükümeti Pakistan'la olan ilişkilerin zarar görmemesi için Hindistan'a silah yardımı yapmaktan vazgeçmiş ama diğer taraftan Türkiye ve Hindistan arasındaki ilişkilerde gerilmiştir. Bu durum Pakistan hükümeti tarafından sevinçle karşılanmış hatta “*Pakistan Parlamentosu üyeleri ayağa kalkıp tazim duruşunda bulunmak suretiyle memnunluk beyan ederken*”, Hindistan – Türkiye ilişkileri sıkıntılı bir sürece girmiştir. (BCA. 30.1.0.0/64.395.12.).

Başbakan İsmet İnönü Hindistan ile Çin arasındaki gelişmeleri yakın takip etmiş ve iki ülke arasındaki son durumu Hindistan büyükelçisi Kanhaiya Lal Medha ile yaptığı görüşmede sormuş ve büyükelçi şöyle yanıt vermiştir: “*Kolombo'da dost memleketlerin yapmış oldukları teklifleri azami fedakarlık olarak kabul ettik. Çinliler evvela bizim bunları reddedeceğimiz zannıyla teklifleri kabul etmiş görünmüşlerdi. Biz kabul edince, bir sükut devresine girdiler. Onlar teklifleri reddederlerse bizim için yapacak bir şey kalmamaktadır*” (BCA. 030.01.0.0/63.390.8.). Büyükelçiden aldığı bu cevap sonrasında Başbakan İnönü askeri ataşe tarafından hazırlanmış Hindistan – Çin sınır değişikliklerini gösteren bir haritayı talep etmiştir (BCA. 030.01.0.0/63.390.8.).

Hindistan'ın 1962 yılında Komünist Çin'e karşı aldığı yenilgi batıyı endişelendirmişti. İngiliz Milletler Topluluğu İlişkileri Dışişleri Bakanı Duncan Sandys ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Uzak Doğu İşlerinden Sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Averell Harriman, Hindistan'ın ihtiyaç duyduğu askeri yardımları belirlemek ve aynı zamanda bu silahların Pakistan'a karşı

kullanılmayacağını Pakistan hükümetine garanti vermek maksadıyla bölgeye gönderilmişlerdir. Sandys ve Harriman'ın ilk amacı savaş yüzünden ağır kayıplar veren ve zor durumda olan Hindistan'ı Pakistan'la müzakere masasına oturtmaktır. Ayrıca Lord Louis Mountbatten de Nehru'yu askerden arındırılmış ve bağımsız bir Cammu ve Keşmir'i kabul etmeye ikna etmeyi umarak Sandys ile beraber bölgeye gitmiştir. Hindistan hükümeti her ne kadar Pakistan hükümetiyle masaya oturmayı kabul etse de Cammu ve Keşmir'in bağımsızlığını kabul etmemiştir. Nehru'nun Pakistan'la masaya oturmasının en büyük nedenlerinden birisi de Çin Halk Cumhuriyeti karşısında askeri yönden İngiltere ve ABD'ye bağımlı olmasıydı (Schofield, 2003: 99-100). Fakat her ne kadar konumundan taviz verebilecek duruma gelen Hindistan'ın bu durumundan Pakistan yararlanamamıştır.

3.1.2 Hindistan – Pakistan Arasındaki Sınır Olayları ve Türkiye'nin Tutumu

Hindistan ve Pakistan birer ayrı devlet olarak bağımsızlıklarını ilan ettiklerinden itibaren yaşadıkları sınır sorunlarından birisi de Kutch Bataklığı bölgesinde olmuştur. Türk hükümeti de Hindistan ve Pakistan arasındaki bu sınır anlaşmazlığına kayıtsız kalmayarak bir rapor hazırlatmıştır. 24 Mayıs 1965 tarihli “Pakistan ve Hindistan arasında hudut ihtilafları ve Kutch Bataklığı Olayları” başlıklı raporda, Hindistan hükümetinin Keşmir'i tamamen ilhak etmek istediği ancak bu davranışın dünya kamuoyunda olumsuz tepkiler yarattığına değinilmektedir. Buna rağmen Hint hükümeti Pakistan'ı suçlu çıkarmak için Keşmir dışındaki Hint topraklarına Pakistan'ın saldırdığı propagandasını yapmıştır. Bunun nedeni ise Hindistan'ın ekonomik durumunun kötü olması ve Nehru'dan sonra başa geçen Lal Bahadur Şastri'nin güçlü bir imaja sahip olmaması gösterilmiştir.

Raporda dikkat çeken detay ise aynı günde iki mühim sınır olayının yaşanmasıydı. Sınır olaylarından ilki Doğu Pakistan'da (bugünkü Bangladeş sınırında) yer alan Dahagram bölgesine karşı ekonomik ablukanın getirilmesi idi. Hint hükümetinin bu tavrına Pakistan hükümeti bazı tedbirler alarak “*vatandaşlarının haklarını korumak durumunda kalmış, silahlı çatışmalar olmuş ve Hint hükümeti, basın ve radyo yayınları yanında dış temsilcilikleri vasıtasıyla da Pakistan aleyhinde geniş bir propaganda faaliyetine girişmiştir*” (BCA. 030.01.0.0/64.395.12.).

Bu hadise ile aynı günde fakat batı Pakistan’da gerçekleşen bir başka sınır olayı ise Kutch Bataklığı bölgesinde yaşanmıştır. Türk hükümeti olayı yakından takip etmiş, hem Karaçi hem de Yeni Delhi Türk Büyükelçiliklerinden alınan bilgiler doğrultusunda rapor hazırlanmıştır. Raporu hazırlayan Türk yetkililer her iki ülkenin iddialarına yer verilerek tarafsız bir şekilde davranmaya çalışmıştır. Hindistan’a göre *“bu bölgede ihtilaflı bir hudut yoktur ve Kutch bataklığı tamamen Hint toprakları içinde kalmaktadır”* tezini savunmuştur. Pakistan ise; *hududun, daha Hint alt kıtası Hindistan ile Pakistan arasında taksim edilmeden evvel, bölgede bulunan iki eyalet arasında ihtilaflı olduğunu ve bu ihtilaflı mevcudiyetinin taksimden sonra da 1960 yılında Hindistan ve Pakistan arasında Bakanlar seviyesinde yapılan toplantıda kabul edilmiş bulunduğunu beyan ve Hint hükümetinin 1965 Mart ayında bölgede fiilen mevcut durumu kendi lehine değiştirmek yolunda askeri faaliyete giriştiğini”* (BCA. 030.01.0.0/64.395.12.) iddia ederek Hindistan ile karşı karşıya gelmiştir.

Bölgedeki olaylar İngiltere başbakanının araya girmesiyle yatışmış ve ateşkes sağlanmıştır. Ancak Pakistan hükümeti, Hindistan’ın bölgeye asker yığmaya devam ettiğini mevcut 20 tümenlik kuvvetinden 18 tümeni doğu ve batı Pakistan sınırlarına sevk ettiğini ileri sürmüştür. İşte böyle bir ortamda Türkiye’nin Hindistan’a yapacağı silah yardımı Pakistan’ı endişelendirmiştir.

3.1.3 Türkiye ve Hindistan İlişkilerinde Keşmir Meselesi

İngilizler Hint yarımadasından ayrılırken Pakistan ve Hindistan arasında bölgeyi taksim etmişlerdi. Bu bölünme zamanında Keşmir bölgesinin yönetiminde bulunan mihrace Hindistan veya Pakistan arasında bir seçim yapmayıp bağımsız kalmayı hedeflemiştir. Kararını geciktirmesiyle bölgedeki Müslümanlar huzursuz olmuş ve Pakistan bu sebeple Keşmir’e asker yollamıştır. Bunu üzerine de mihrace Hindistan’a sığınarak Keşmir’in Hindistan’a bağlanmasını talep etmiştir. 1947 yılında başlayan çatışmalar Birleşmiş Milletlerin müdahalesiyle 1948 yılının sonunda durdurulmuştur. Bölgede geçici bir ateşkes sınırı oluşturularak referandum yoluyla bölgenin kaderinin belirlenmesi yönünde karar verilmiştir. Ancak Hindistan yönetimi bu olaya pek sıcak bakmayarak referandumun olmaması için elinden geleni yapmış ve başarılı da olmuştur. Sonuçta Keşmir iki ülke arasında bölünmüş olarak kalırken günümüze kadar iki ülke arasında problem olmaya devam

etmiştir. Hindistan anayasasında yaptığı bazı değişikliklerle birlikte elinde bulundurduğu bölgeyi topraklarına katmak isteyince Pakistan güce başvurmak zorunda kalmıştır (BCA, 30.1.0.0/23.131.12.).

Hindistan ve Pakistan, Keşmir bölgesi yüzünden birçok defa karşı karşıya gelmiştir. Bu mücadelelerden birisi ve Türkiye'nin de yakından takip ettiği 1965 yılında başlayan Pakistan – Hindistan çatışması olmuştur. Türkiye'nin Keşmir konusuna eğilmesinin altında birtakım nedenler bulunmaktadır. Bunlar, Kıbrıs sorunuyla Keşmir sorunu arasında benzerlik olması, Hindistan'ın Kıbrıs meselesinde Yunanistan tarafını desteklerken Pakistan'ın kardeş ülke olarak Türkiye'nin yanında yer alması, Türkiye'nin 1954 yılında Pakistan ile Türkiye – Pakistan Dostane İlişkiler Anlaşması'nın etkisi ve Türkiye'nin Bağdat Paketi'nde Pakistan ile müttefik olmasıydı. Bu sebeplerden ötürü Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri Keşmir meselesini yakından takip ettirip konu hakkında raporlar hazırlatmıştır. Türkiye bu konuda her iki tarafın iddialarını tespit etme yoluna gitmiş ve bu iddiaları şu şekilde tespit etmiştir:

“- Keşmir Mihracesi 26 Ekim 1947 tarihinde imza ettiği bir iltihakname ile Hindistan'a iltihak etmiştir. Genel Valinin de tasdiki ile fiilen ve hukuken tahakkuk etmiş bulunmaktadır.

- Bu vaziyete göre Keşmir davasında Pakistan mütearrız bir devlet mevkiindedir.*
- Keşmir'de Hint birliklerinin mevcudiyeti topraklarının meşru müdafaasından doğan bir neticedir. Pakistan orduları ile hukuki durumları aynı değildir.*
- Pakistan tarafından ileri sürülen plebisit mevzuunda Hindistan Hükümetinin bir itirazı yoktur. Ancak plebisit yapılabilmesi için Pakistan silahlı kuvvetlerinin, kabilelerinin çekilmesi ve Azad Keşmir birliklerinin dağıtılmaları gerekir.*
- Diğer taraftan şartlar değişmiştir. Enternasyonal bir anlaşma zamanında tatbik edilmezse tatbik kabiliyetini kaybeder. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin kararları (değişen şartlar) muvacehesinde muteberiyetini kaybetmişlerdir. Değişen şart olarak Hindistan, Pakistan'ın başka devletlerle askeri paktlar akdettiğini ve silâh yardımı almış bulunduğunu, ayrıca Hindistan'ın toprakları sayılan*

Keşmir'den Çinliler ile yaptığı müzakere neticesinde haksız olarak 2 bin mil karelik bir araziye Çin'e terk ettiğini ileri sürmüştür.

- Yukarıda yazılı sebeplere binaen Keşmir ihtilâfı ancak Hindistan ve Pakistan arasında siyasî bir anlaşma ile halledilebilir. Böyle bir anlaşmanın esası ise Keşmir'in taksimidir” (BCA. 030.01.0.0/64.395.12.).

Türk yetkililerin herhangi bir yorum yapmadan Hindistan'ın iddialarını belirttiği bu raporda Hindistan hükümetinin Keşmir'i resmi olarak ilhak ettiğini belirtmişlerdir. Bundan dolayı Pakistan saldıran ve agresif taraf olarak görülmüştür. Hindistan'ın da kendisine ait olan toprakları korumak için bölgede olduğu belirtilmiştir. Hindistan'a göre Pakistan saldırgan bir politika takip etmiştir. Son olarak rapora göre Pakistan, Hindistan'ın aksine dünya kamuoyundan destek almış, paktlar düzenlemiş ve Çin ile Keşmir bölgesini paylaşma anlaşması yapmıştır.

Hazırlanan raporda Hindistan'ın iddialarının yanı sıra Pakistan'ın iddialarına da yer verilmiştir. Böylece Keşmir meselesi hakkında tüm detayları belirleyerek bağımsız ve tarafsız bir görüş ortaya koymaya çalışmıştır. Raporda Pakistan'ın Keşmir konusundaki iddiaları şu şekildedir;

- Pakistan Keşmir üzerinde herhangi bir hak iddia etmemektedir ve Keşmir'i ilhak arzusunda da değildir. Keşmir ahalisine hangi devlete iltihak etmek istediğini serbestçe ifade edebilmek imkânının verilmesini istemektedir.

- Keşmir Mihracesi 15 Ağustos 1947 tarihinde Pakistan ile “statu quo anlaşması” imza etmiş ve bu suretle diğer bir devletle anlaşmaya veya müzakereye girmemeyi taahhüt etmiş bulunmaktaydı. Esasen iltihaknameyi imzaladığı tarihte Keşmir'i terk ile Hindistan'a fîrar etmiş bulunmaktaydı. Hindistan Umumi Valisi İltihaknameye karşılık yazdığı mektupta Keşmir'de asayiş müsait olur olmaz plebisit yapılmasını talep etmişti.

- Keşmir'deki Azad kuvvetleri Keşmir ahalisinin meşru müdafaa hareketidir. Ayrıca Pakistan Silahlı Kuvvetleri'nin Keşmir'de bulunması da, Pakistan'ın meşru müdafaa haklarından doğan bir neticedir. Hindistan'ın Keşmir'i tamamen işgal etmesine mani olmak ve Pakistan'a doğru yürüyen Hint kıtalarını

durdurmak içindir ki, Pakistan Silahlı Kuvvetleri Keşmir'e girmişlerdir” (BCA. 030.01.0.0/64.395.12.).

Pakistan’ın iddialarından anlaşılacağı üzere Pakistan kendisini işgalci veya saldırgan bir devlet olarak görmemiştir. Pakistan’ın amacının bölgede plebisit yapılmasına uygun bir ortam hazırlanması olmuştur. Hazırlanan raporda Pakistan’ın Keşmir bölgesini işgal niyetinde olmadığı Keşmir halkının seçimle kendi kaderini tayin etmesi gerektiğine inanmaktadır. Azad Keşmir askerlerinin meşru müdafaa hareketi olduğu belirtilmiştir. Pakistan silahlı kuvvetlerine ait askerlerin bölgede bulunmasını da Pakistan’ın meşru müdafaa hakkından ileri geldiği ve Hindistan askerlerinin bölgede ilerleyişini durdurmak niyetiyle orada olduğu raporlanmıştır.

Raporlardan anlaşılacağı üzere Türkiye her iki tarafın iddialarını tespit ederek tarafsız bir değerlendirmede bulunmak istemiştir. Hindistan, Keşmir’deki varlığının hukuki olduğunu ileri sürüp Keşmir’deki askeri varlığının meşru olduğunu ifade etmiştir. Plebisite Hindistan’ın itirazı yoktur ama herhangi bir baskı veya zorlamanın olmaması için Pakistan’ın askeri birliklerinin ve Azad Keşmir birliklerinin bölgeden çekilmesini şart koşmaktadır. Dikkat çeken durumlardan bir tanesi de Hindistan’ın bölgesel ve ulusal sayılabilecek düzeydeki bu anlaşmazlığı Çin meselesiyle ilintilendirerek uluslararası düzeye çekmesidir.

Hindistan – Pakistan ihtilafına önem veren dönemin Başbakanı İsmet İnönü, Hindistan’ın Ankara büyükelçisi Kanhaiya Lal Medha ile 6 Mart 1963 tarihinde bir görüşme yapmıştır. Görüşmede her iki ülke liderlerinin birbirlerine olan saygıları ve iyi düşünceleri iletildikten sonra Başbakan İsmet İnönü, Hindistan ve Pakistan arasındaki son durumu büyükelçiye sormuştur. Büyükelçi iki ülke arasındaki görüşmelerin Kalküta’da yeniden başlayacağını belirterek iki önemli hususun endişe verici olduğunu söylemiştir. Büyükelçi bu iki hususu şöyle belirtmiştir: *“Birinci nokta, müzakereler devam ettiği müddetçe karşılıklı menfi propaganda yapılmaması hususunda anlaşmaya varılmış olduğu halde, Pakistanlıların buna riayet etmemesidir. Bilhassa Pakistan Dışişleri Bakanlığı Umumi Katibi Dahlavi’nin Avrupa gezisi sırasındaki sözlerinden ve bazı gazete yazılarından şikayetçiyiz. İkinci nokta, Pakistanlıların Çin ile yaptıkları hudut anlaşmasıdır. Pakistanlılar hukuken kendilerine bağlılığı tebellür etmemiş arazi üzerinde*

Çinlilerle anlaşma imzalamışlardır. Bu yüzden Amerikan Büyükelçisinin görüşmeler sırasında Kalküta'ya gitmeyeceğini öğrendik” (BCA. 030.01.0.0/63.390.8.).

Türkiye açısından bakıldığında, Hindistan hem Sovyet Rusya hem de Çin ile sınır komşusudur. Bu yüzden her an bir komünist saldırısı tehlikesiyle karşı karşıya olduğundan Türk dış politikası açısından kaygı verici olduğu raporda belirtilmiştir. Diğer taraftan kardeş ve müttefik ülke olarak görülen Pakistan'ı Keşmir meselesindeki haklı talep ve iddialarını destekleyen Türk hükümeti, bütün senaryoları bir araya getirdiğinde meselenin *“barışçı ve hakkaniyete dayanan yollarla iki tarafı mümkün olduğu kadar tatmin edici şekilde”* halledilmesi Türkiye Cumhuriyeti'nin arzusu olmuştur (BCA. 030.01.0.0/64.395.12.).

3.1.4 1965 Hindistan – Pakistan Savaşı'na Giden Yol

1964 yılına gelindiğinde Pakistan ve Hindistan arasındaki Keşmir meselesinde herhangi bir değişim yaşanmamıştır. Pakistan Keşmir'de plebisit yapılmasından yana tavrını sürdürürken Hindistan hükümeti ise Keşmir'in kendi toprakları olduğunu belirtmiştir (Year Book of the United Nations 1964, 1964: 131-134). Pakistan'ın Cebelitarık operasyonu yeni bir Hindistan – Pakistan çatışmasını başlatmıştır. Pakistan Dışişleri Bakanı Bhutto, Hindistan'ın uluslararası sınırın ötesine askeri olarak tepki veremeyeceği yönündeki tavsiyesi üzerine Cebelitarık operasyonu ile Cammu Keşmir bölgesine sızmak isteyen Pakistan kuvvetleri Eyüp Han önderliğinde harekâta başlamıştır (Ahmed, 2015: 138). Pakistan güçlerinin planı, iletişim hatlarını ve ikmal yollarını kesmek, Hindistan'ın askerî karakollarına vur-kaç baskınları düzenlemektir. Böylece Pakistan yanında olan yerel halkın Hindistan yönetimine karşı ayaklanacağını ummuştur. Ardından bölgede sükûnetin sağlanması maksadıyla Pakistan birliklerinin bölgeye girmesi hedeflenmiştir. Son olarak Pakistan hükümeti başta İngiltere ve ABD olmak üzere dış güçlerin, ateşkes sağlamak maksadıyla devreye gireceğini öngörmüştür (McGarr, 2013: 314).

Her iki ülkenin barış yoluyla 18 yıl boyunca Keşmir sorununu çözüme kavuşturamaması Keşmir halkının mücadeleye girişmesine neden olmuştur. 8 Ağustos günü Seday Keşmir (Keşmir'in Sesi) isimli gizli bir radyo istasyonundan emperyalizme karşı ayaklanılacağı söylenerek bir ihtilal konseyinin kurulduğu,

dahası Hindistan hükümetine ödenen verginin bu konseye aktarılacağı belirtmiştir (BCA, 30.1.0.0/23.131.12.).

Pakistan ile CENTO Paktı'nda yer alan Türkiye, istila tehlikesiyle karşılaşan Pakistan'a yardım etmesi gerekmektedir. Ancak bu saldırı komünist bloktan herhangi bir devlet tarafından gelmediği için askeri anlamda değil daha çok diplomatik alanda Türkiye, Pakistan'ın yanında olmak zorundaydı. Her ne kadar Türk hükümeti ilk etapta olaya dahil olmayıp beklemeyi seçtiyse de Pakistan'ı yalnız bırakmak ve Kıbrıs meselesinde Türkiye'ye büyük destek sağlayan Pakistan'ı hayal kırıklığına uğratmak Türk dış politikası açısından sıkıntı yaratabilirdi (Milliyet, 8 Eylül 1965, s. 1).

Pakistan ve Hindistan arasındaki savaş devam ederken CENTO Paktı'nın üyelerinden İran, anlaşma gereği durum değerlendirmesi için Türkiye ile konuyu görüşmek için bir araya gelmiştir. Bu sebeple 9 Eylül 1965 günü İran Başbakanı Emir Abbas Hüveyda, Dışişleri Bakanı Hasan Işık, Başbakan Suat Hayri Ürgüplü ve Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel ile görüşmek üzere Ankara'ya gelmişti. Yapılan görüşmelerde Pakistan'ın isteklerinin ne şekilde karşılanacağı ele alınmıştır (Milliyet, 10 Eylül 1965, s. 1). Pakistan – Hindistan savaşı nedeniyle Türkiye'den Pakistan'a silah gönderilmiş olup Dışişleri Bakanı Hasan Işık konuyu şu şekilde açıklamıştır. *“Bu bir askeri yardım değil, ticaret anlaşması gereğince Pakistan'a göndermekte olduğumuz malzemedir”* (Milliyet, 10 Eylül 1965, s. 1). Türkiye'nin Pakistan Hindistan savaşındaki tutumuna binaen Hindistan'ın Türkiye büyükelçisi, dönemin Başbakanı Ürgüplü'ye bir mesaj göndermiştir. Ancak Ürgüplü meşgul olduğu için mesaj dışişleri bakanına teslim edilmiştir. Mesajın içeriğini elçi şöyle açıkladı. *“Keşmir meselesinde Türkiye'nin her iki tarafı da dinlemesi istenmektedir. Bu olaylar zincirleme birtakım başka olayların sonucudur. Biz Pakistan'a saldırmadık. Kendimizi meşru müdafaa halinde kabul ediyoruz. Keşmir'e Pakistan'ın emri ile hareket eden 16 bin Pakistanlı çeteci sokulmuştur* (Milliyet, 10 Eylül 1965, s. 1).

TARAFLARIN ASKERİ GÜCÜ :		
	Pakistan	Hindistan
Nüfus	100.000.000	450.000.000
Savaş gücü (er ve sb.)	300.000	500.000 (er ve sb.)
Kara Kuvvetleri		
Piyade tümeni	8	6
Zırhlı Tümen	1	1
Dağ Tümeni	—	1
Hava Kuvvetleri	200	500
Deniz Kuvvetleri		
Uçak gemisi	—	1
Kruvazör	1	2
Muhrip	6	6
Fırkateyn	4	14

Tablo 3.1: Hindistan ve Pakistan'ın askeri Gücü (Milliyet, 10 Eylül 1965, s. 2).

Türkiye'nin yardım konusunda belirli kısıtlamalara takıldığı bilinmektedir. Türkiye'ye NATO tarafından verilen silahların sadece NATO savunma maksadıyla kullanılacağı için başka bir ülkeye bu silahlar verilemezdi. Bu yüzden Türkiye de kendi imkanlarıyla yardım yapmıştır (Milliyet, 11 Eylül 1965, s. 1).

Bakanlar Kurulunda İran Başbakanının teklifi ele alınmıştır. Bu teklife göre Türk ve İran başkanlarının Pakistan'a manevi destek olmak için gitmelerini teklif etmişti. Bakanlar ise Türkiye'nin izlediği barışçıl ve ölçülü dış politika gereği Türkiye'nin iki devlet arasında bir arabulucu rolü oynamak istiyorsa hem Pakistan hem de Hindistan'a gitmesinin uygun olacağını açıklamıştır (Milliyet, 10 Eylül 1965, s. 1). Türkiye, Pakistan ile ticaret anlaşmasına uygun olarak beş milyon dolarlık silah ve cephaneyi Pakistan'a yolladı. Ayrıca Kızılay Genel Müdürü Muzaffer Alam başkanlığında da bir sağlık ekibi Pakistan'a gitmiştir. Türkiye'nin Pakistan yanlısı tutumuna ise Hindistan hiçbir protesto hareketinde bulunmamıştır. (Milliyet, 12 Eylül 1965, s. 1). Ayrıca Dışişleri Bakanı Hasan Işık ile birlikte İran başbakanı Pakistan'a giderek ateşkes çağrısında bulunmuşlardır (Milliyet, 14 Eylül 1965, s. 1). Pakistan'daki görüşmelerden sonra Türkiye'ye dönen bakan Işık, Hindistan'ı olayların büyümesinden sorumlu tuttu. Hatta çatışmaları tartışmayla alakalı olmayan bölgeye de Hindistan'ın getirdiğini demecinde belirtmiştir (Milliyet, 16 Eylül 1965, s. 1).

1965 Pakistan – Hindistan Savaşı’nda Pakistan hükümeti Keşmir’e bir Birleşmiş Milletler barış gücü gönderilmesini istemiştir. Hatta bunun için Ankara’ya gelip yaptıkları görüşmelerden sonra Türk ve İran başbakanları barış gücüne asker vermeye hazır olduklarını belirtmiştir. Hint hükümeti de bölgeye hiçbir yabancı gücün girmesini istemediğinden bu öneri rafa kalkmıştır (Akis, 18 Eylül 1965, s. 24). Hint hükümetinin Türk ve İran güçlerinin bölgeye intikalini tehdit olarak gördüğü aşıkardır. Çünkü Türkiye, İran ve Pakistan arasında paktlar kurulup anlaşmalar yapıldığından bu ülkelerin BM çatısı altında dahi olsa Keşmir’e girmesi Hindistan için büyük kayıp olurdu.

Bahsedildiği üzere dönemin Türk hükümeti Pakistan ve Hindistan arasındaki gerginliğe kayıtsız kalmamıştır. Dışişleri Bakanı Hasan Işık Keşmir olaylarını şöyle değerlendirmiştir: *“Keşmir’deki son olayların sebep olduğu can kaybı ve diğer beşeri ıstıraplar derin üzüntümüzü mucip olmuştur. Şurası aşıkardır ki, Keşmir meselesi gibi önemli bir mesele yıllardır askıda bırakılıp ve barışçı yollardan bir çözüm şekline bağlanmazsa bu gibi elim olayların tekerrür etmesi maalesef hiçbir zaman emniyetle ihtimal dışı addedilmez. Bu itibarla, Türkiye bu meselede daima ilgili taraflar arasında adil ve tatminkar bir hal tarzına varılmasını desteklemiş ve bunun gerek iki komşu memleketin, gerek dünya barışının yararına olacağına samimiyetle inanmıştır. Keşmir halkının hakkı olan huzura kavuşması buna amirdir. Olayların maalesef ciddi bir seyirle gelişmekte olduğu şu sırada, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’nin teklifi vahiçe ateşkesin sağlanması, ayrıca tarafların bir an önce meselenin barışçı yollardan müzakeresine yönelmeleri ve barışsever bütün memleketlerin bu gayretlere ellerindeki imkanlar nispetinde yardımcı olmaları en halisane temennimizdir”* (BCA, 030.1.0.0/64.396.10).

Hasan Işık’ın konuyla ilgili bir başka konuşması ise CENTO Bakanlar Konseyi’nin 8 Nisan 1965 tarihli Tahran’da yapılan toplantının gizli celsesinde olmuştur. Işık toplantıda *“kendi istiklalini tayin hakkı devamlı olarak ihlal ve ifan edilen bir camia ile ilgili eski bir beynelminel ihtilaf olan Keşmir meselesi hala bir problem olarak karşımızda bulunmaktadır. Biz bu acıklı meseleye, konuyla ilgili Birleşmiş Milletler kararlarının ruh ve şartlarına uygun ve Pakistan’ın haklı taleplerini tam olarak karşılayacak adil, hakkaniyete uygun bir hal çaresi*

bulunmasını ciddi olarak arzuluyoruz” şeklinde düşüncelerini belirtmiştir (BCA. 030.01.0.0/23.131.12.).

Yaşanan gelişmeleri yakından takip eden Türk hükümeti, Pakistan hükümetiyle görüşmeler yapmak üzere Rawalpindi’ye bir heyet göndermiştir. Heyette Türk hükümetini temsilen Dışişleri Bakanı Hasan Esat Işık, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Büyükelçi Ümit Haluk Bayülken, İkinci Daire Genel Müdürü Bedii Karaburçak ve Özel Kalem Müdürü Nazmi Akıman bulunmaktaydı (BCA. 030.18.01.02/189/62/5).

Yaşanan bu olaylardan dolayı da Türk ve İranlı diplomatlar Hindistan Dışişleri Bakanlığı’na çağrılarak *“Pakistan’a verilecek herhangi bir asker yardımın Hindistan’a karşı dostça olmayan bir hareket”* olduğunu bildirmişlerdir (Milliyet, 18 Eylül 1965, s. 3). Ayrıca 1965 Indo-Pak Savaşı’nda Bombay’da bir grup Müslüman ise *“Pakistan’a silah ve para yardımına hayır”* pankartlarıyla ellerinde siyah bayraklarla Türk ve İran konsolosluklarına yürümüşlerdir (TOI, 15 Eylül 1965, s. 1).

Savaşı yakından takip eden Türk basını da Pakistan yanlısı bir tutum sergilemiştir. Örneğin 18 Eylül 1965 tarihli Akis Dergisi’nde Metin Toker kaleme aldığı yazıda *“Hindistan ile Pakistan arasında patlak veren harp Türkiye’de geniş ilgi yaratmış bulunuyor, Bunda şaşılacak bir taraf yoktur. Hadise dünya çapında bir mesele olduğu gibi bizim Pakistan’la mevcut özel ilişkilerimiz işi devlet ve hükümet seviyesinden almış, kütlelere indirmiştir, Kıbrıs davamızı sımsıkı tutmuş bulunan Pakistan, Türk milletinin tamamının sempatisine maliktir. Bu dar anında civanmert ve kahraman o Pakistanlıların yardımına bütün imkânlarınızla koşmamız herkesin samimi arzusudur. Nitekim bu imkânlar en süratli şekilde seferber edilmiştir. Pakistanlılar Türkiye’yi, ilk patlama gününden itibaren yanlarında görmüşlerdir, Türk milletinin hissi budur”* diyerek Pakistan ve Hindistan savaşında Türkiye’nin Pakistan yanlısı tutum sergilemesi beklenmiştir (Akis Dergisi, 18 Eylül 1965, s. 24).

Akis Dergisi *“Yeni Delhi’nin Keşmir’i her ne pahasına olursa olsun kendi sınırları içinde tutmak isteğinin yattığından şüphe edilemez. Birleşmiş Milletler organlarının çeşitli zamanlarda aldıkları referandum kararına rağmen Keşmir*

halkına kendi kaderlerini tayin hakkını vermiş değildir” diyerek Hint hükümetinin Keşmir tutumunu eleştirmiştir. Keşmir’de yapılacak bir referandumun Hindistan aleyhine olacağını, çünkü bölge halkının Hindistan yerine Pakistan’ı tercih edeceğini belirtmiştir. Bu sebepten dolayı Hint hükümetinin Keşmir halkının kaderini tayin etmesine izin vermemesini, bir başka deyişle plebisit yapılmasına izin vermemesini eleştirmektedir (Akis Dergisi, 18 Eylül 1965, s. 24).

Türkiye savaş ile ilgili tuttuğu raporda mevcut durumun bozulduğu 5 Ağustos tarihini olayların başlangıcı olarak kabul etmiştir. Raporda, Hindistan ve Pakistan’ın yaşanan Keşmir Savaşı’na ait görüşleri verilmiştir. Pakistanlılar olayların nasıl cereyan ettiğini şu şekilde izah etmiştir: *“Keşmir’de bir müddetten beri ayaklananlar olmaktadır. Aslında bu ayaklanmalar yeni değildir. Bunlar 1931 senesine kadar geriye gider. Hindistan Hükümeti Keşmir meselesinin sulhcu yollarla halledilmesine ve Birleşmiş Milletlerin bu meseledeki kararlarını uygulamaya yanaşmadıktan başka aldığı muhtelif kararlarla ve anayasasında son defa yaptığı bazı değişikliklerle Keşmir’i Hindistan birliğine ilhak etmek istemiştir. Memleketlerinin sulhcu yollarla millî mukadderatına kavuşması için 18 yıldan beri yaptığı mücadelenin başarısından artık ümidini kesen Keşmir halkı, bu uğurda fiilen mücadeleye girişmek kararına varmıştır. 8 Ağustos günü Sedâyı Keşmir (Keşmir’in sesi) isimli gizli bir radyo istasyonu emperyalizme karşı ayaklanacağını ilân ederek bir İhtilâl konseyinin kurulduğunu, bundan böyle Hindistan Hükümetine vergi ödenmesinin yasak edildiğini, vergilerin bu konseye ödenmesi gerektiğini bildirmiştir. Keşmir halkı aynı zamanda kendi mukadderatını tespit için Hint idaresine karşı ayaklanmıştır. Bu ayaklanma silahlı bir ayaklanmadır ve Keşmirli mücahitler, tanınmış lider Şeyh Abdullah’ın, Hindistan Hükümetince tevkîf edilmiş olmasından duydukları infialin de tesiri ile böyle bir silâhlı mücadeleyi yürütmeye zorlanmış bulunmaktadır. Bu itibarla hareketleri milli ve meşru bir hareket niteliği taşımaktadır”* (BCA. 030.01.0.0/23.131.12.).

Aynı şekilde Keşmir meselesinde Hindistan’ın görüşlerine de raporda yer verilmiştir. Hindistan’ın bu söylemleri 25 Ağustos tarihinde Yeni Delhi Büyükelçiliğine Başbakan Shastri tarafından verilmiştir. Hint hükümetine göre meydana gelen çatışmalarda Pakistan’a ait yüklü miktarda silah ve cephane ele geçirilmiştir. Hindistan tarafı dört önemli iddiayı ileri sürmüştür. İlki “Pakistan

askeri birlikleri 5 Ağustos tarihinden itibaren ellişer kişilik gruplar halinde Keşmir’de ateşkes hattını tecavüz ederek Hindistan’ın kontrolü altında bulunan araziye girmişlerdir. Bu bölgede ayaklanmaları teşvik ve tahrik etmişlerdir” (BCA. 030.01.0.0/23.131.12.).

Hint hükümetinin ikinci iddiası ise “*bir ihtilal konseyi kurulduğuna dair Pakistan menşeli asılsız haberler*” olmasıydı. Bu haberi duyuran Sedayı Keşmir adlı radyonun yayını Hindistan’ın kontrolündeki Keşmir’den değil, Pakistan’ın kontrolündeki bölgeden yaptığını belirtmiştir (BCA. 030.01.0.0/23.131.12.). Üçüncü iddiaya göre ateşkes hattına saldıran 3000 Pakistanlı askerden 1000 kadarı bertaraf edilmiştir. Ayrıca sızma ve saldırı hareketlerinde bulunan askerlerin Pakistan topçu kuvvetleri tarafından desteklenmesi üzerine Hindistan silahlı kuvvetleri de meşru müdafaa hakkını kullanarak karşılık vermiştir. Hint hükümetinin dördüncü iddiası ise Pakistan askerlerinin sanılanın aksine yerel halktan destek görmemesiydi. Başbakan Shastri bu olayların ve söylemlerin Pakistanlı ajanlar tarafından çıkarıldığını kaydetmiştir (BCA. 030.01.0.0/23.131.12.).

Raporda Pakistan’ın etkili bir şekilde ilerlediğinden bahsedilmiştir. Olayların gittikçe artan şiddet nedeniyle bölgede dünya barışı ve güvenliğinin tehlikeye gireceği endişesiyle önce BM Genel Sekreteri, ardından ABD iki ülkeyi ateşkes yapmaya davet etmiştir. ABD aynı zamanda Türkiye’nin Pakistan ile olan dostluğunu bildiğinden Türkiye’yi Pakistan üzerindeki nüfuzunu kullanarak barışa katkı vermesini istemiştir (BCA. 030.01.0.0/23.131.12.).

Dünya kamuoyunun böyle bir beklentisi olmasına rağmen iki ülke de sorunu BM Güvenlik Konseyi’ne taşımamıştır. Çünkü Hindistan, Keşmir meselesi Güvenlik Konseyi’ne götürüldüğü takdirde alınacak kararın önceki kararların teyidi maiyetinde olacağından, dolayısıyla plebisiti bir kere daha ortaya süreceğinden endişelenmiştir. Diğer taraftan Pakistan ise geçmiş tecrübelerin ışığı altında Güvenlik Konseyi’nin kendisi için tatminkar bir karar alamayacağına kanidir. Bu itibarla işin savsaklayıcı bir kararla yeniden sürüncemeye girmesine mahal verilmesini önlemek istemektedir. Bu yüzden Pakistan meseleyi milli imkanları ile halletme yolunu tercih etmiştir (BCA. 030.01.0.0/23.131.12.).

Hindistan açısından dikkat çeken bir başka durum ise Pakistan'ın askeri paktlara üye olması ve bu devletlerden silah yardımı almasıydı (BCA. 030.01.0.0/23.131.12.). Fakat olayların gelişimine baktığımızda Pakistan'ın bu paktlardan yeteri kadar faydalanamadığını görmekteyiz. Pakistan'ın CENTO'ya üye olması Hindistan'a yapılacak olan askeri yardımları engellemiştir; ancak diğer taraftan Pakistan'ın paktlara üyeliği Hindistan'ın daha rahat davranmasını sağladığını da unutmamak gerekir.

Tarihte benzerine çok az rastlanılan Türkiye- Pakistan dostluğu sebebiyle “1965 Hindistan – Pakistan Savaşı” Türkiye'nin dış gündemini yoğun bir şekilde meşgul etmiş bir hadisedir. Bağımsızlığını kazandığı günden itibaren Türkiye ve Pakistan arasındaki ikili ilişkileri sürekli gelişmiş ve farklı zamanlarda yapılan dostluk, askeri ve kültürel anlaşmalarla bu yakın ilişkiler taçlandırılmıştır. Nitekim savaş ile ilgili tutulan raporlarda her ne kadar Hindistan tarafının görüşlerine yer verilse de nihayetinde Türkiye, Pakistan'ı desteklemiştir.

3.1.5 Keşmir Savaşı Sonrası Yaşananlar

İkinci Keşmir Savaşı olarak da bilinen 1965 Hindistan - Pakistan Savaşı, yaklaşık beş hafta sürmüş ve her iki taraf da ağır kayıplar vermiştir. Nihayetinde BM araya girerek iki devletin 22 Eylül 1965'te ateşkes yapmasını sağlamıştır (Chanakya, 2015: 60). ABD savaşın başlarında her iki ülkenin kendi silahlarını kullandıkları gerekçesiyle her iki ülkeye ambargo uygulamış ve iki devlet arasındaki barış görüşmelerini yönetmek Sovyet Rusya'ya kalmıştı. Pakistan ve Hindistan hükümetleri Sovyet Rusya'nın girişimiyle bugün Özbekistan'ın başkenti olan Taşkent'te bir araya geldiler. Hindistan adına başbakan Lal Bahadur Shastri ve Pakistan adına Cumhurbaşkanı Eyüp Han görüşmelere katıldı ve 10 Ocak 1966 tarihinde Taşkent Deklarasyonu'nu imzaladılar (Aktaş, 1987: 2); (<https://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/5993/Tashkent+Declaration>).

Anlaşmaya göre her iki ülke iyi komşuluk ilişkileri geliştirmeyi taahhüt etmişlerdir. Yaşanan bu yüksek tansiyonun Hint yarımadasına ve bölge insanına zarar verdiği kanaatine varılmıştır. Anlaşmada dikkat çeken maddelerden birisi de her iki ülke askerlerinin 25 Şubat 1966'ya kadar askerlerini işgal ettikleri bölgelerden çekip 5 Ağustos 1965 tarihinden önceki pozisyona getirmeleriydi. Böylece bölgedeki gerilimin azaltılması amaçlanmıştır. Her iki ülke devlet

adamlarının anlaştığı bir başka konu ise Hindistan ve Pakistan'ın birbirlerinin içişlerine karışmamaları üzerine olmuştur. Buna ek olarak birbirlerine karşı herhangi bir olumsuz propagandayı desteklemeyip gerekli önlemleri alarak dostane ilişkilerin gelişmesi için çaba sarf etmeleri üzerine anlaşmışlardır. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin tekrar başlaması için elçilerin görev yerlerine dönmeleri belirtilmiştir. Siyasi ve askeri düzenlemelere ek olarak ticari ilişkilerin gelişmesi yönünde adımlar atılmıştır.

Dönemin şartları göz önüne alındığında yapılan anlaşmanın farklı bir yanı ortaya çıkmaktadır. Sosyalist bir devlet anlayışıyla idare edilen Hindistan ile militarist bir devlet hüviyetinde olan Pakistan'ın anlaşması uluslararası diplomaside eşine az rastlanan bir olaydır. İmzaların atılmasının ardından Hindistan başbakanı Lal Bahadur Shastri kalp krizi geçirerek Taşkent'te hayatını kaybetmiş ve yerine Jawaharlal Nehru'nun kızı İndira Gandhi geçmiştir (Schofield, 2003: 112).

3.1.6 1965 Yılı Kıbrıs Meselesi ve Hindistan'ın Tutumu

Kıbrıs 1571 yılında Osmanlılar tarafından Venediklilerden alınmış, yaklaşık üç asır boyunca Osmanlı egemenliğinde kaldıktan sonra 1878 yılında hükümlerle hakları Osmanlı Devleti'nde olmak üzere İngilizlere devredilmiştir. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve İngilizlerin karşı karşıya gelmesiyle İngilizler adayı tek taraflı olarak ilhak etmiştir. Daha sonra 1923 Lozan Anlaşması'yla Türkiye adadaki İngiliz egemenliğini kabul etmiştir. Zamanla adadaki Rumlar Yunanistan ile birleşme taleplerini artırmış ve Birleşmiş Milletlere başvurmuştur. İngilizler ise adadaki nüfusu göz önünde bulundurarak Türklerin de aynı şekilde self-determinasyon hakları olduğunu belirtmiştir. Zürih'te ve Londra'da yapılan görüşmeler neticesinde 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Kıbrıs'ın ilk Cumhurbaşkanı Makarios anayasayı yetersiz bularak Rumlar lehine düzenleme yapmak istemiştir. Ancak Türkler tarafından veto edilince Türklere karşı adada sistematik saldırılara başlanmıştır. Bir nevi etnik temizlik olarak adlandırılabilir bu olaylar “Kanlı Noel” adıyla Kıbrıs tarihinde kara bir leke olarak yerini almıştır. Türkiye garantör bir ülke olarak Kıbrıslı Türklerin haklarını korumak için Kıbrıs'a lüzumu halinde müdahalede bulunmuştur (https://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa).

Türkiye'nin Pakistan ile yakın ilişkileri ve Keşmir meselesinde Pakistan'dan yana tavır alıp desteklemesi Hint hükümetinin Türkiye'ye karşı yaklaşımının olumsuz olmasına neden olmuştur. Türkiye'nin dış politikada büyük sorun yaşadığı Kıbrıs konusunda Türkiye'nin karşısında tavır alıp, Rumları desteklemesi bunun en büyük örneği olagelmıştır. Türk hükümeti Kıbrıs adasındaki gelişmeler karşısında dünya kamuoyundan destek almak amacıyla birtakım görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bağlantısızlar bloğunun güçlü bir üyesi olan ve bu blokta etkin bir rol oynayan Hindistan'ın desteğini almak Türk hükümetinin attığı adımlardan birisi olmuştur.

Bu minval üzere Türk hükümeti, Kıbrıs meselesindeki tutumunu ve politikasını anlatmak maksadıyla Hindistan Dışişleri Bakanlığı ile temaslar kurmuştur. Bu temaslardan birisi Hindistan Dışişleri Genel Katibi Mr. Desah ile yapılmış olup Desah Hint hükümetinin Kıbrıs hakkındaki görüşünü şöyle dile getirmiştir: *“Hint politikasının esası iki taraflı ihtilaflarda taraf tutmamaktır. Zira taraf tutulduğu takdirde, ihtilafın izalesine hizmet edilmiş olmayıp ancak “confrontation”un şiddetlenmesine yardım edilmiş oluyor. Biz, ihtilafların confrontation ile değil, “conciliation” ile halli taraftarıyız ve daima bu yolda çalışageldik. Bütün beynelmilel ihtilaflarda evveleminde insan haklarını göz önünde tutmak lazım gelir. Kıbrıs'ta iki cemaat olduğuna göre, her ikisinin de hakları vardır. Türk cemaati daha küçük olduğu için bugün hüküm süren ve her iki taraf halkına da zararlar ihtiva eden durumdan en fazla Türk cemaati ıstırap çekiyor. Kahire Konferansı'nda mesele görüşüldüğü takdirde bizim tutumumuz “conciliation” tavsiye etmek olacaktır”* (BCA, 030.01.0.0/64.394.28.). Türk hükümeti Desah'ın bu açıklamasından sonra Hindistan'ın Türkiye'yi desteklemese bile Türkiye'nin karşısında olmayacağını düşünmüştür.

Hindistan'ın Kıbrıs konusundaki görüşünü Hindistan Dışişleri Bakanı Swran Singh, Hindistan Senatosu'nda yaptığı 22 Eylül 1964 tarihli konuşmasında şu sözlerle açıklamıştır: *“Kıbrıs hükümetinin halen karşılaştığı güçlükler muvacehesinde Hindistan'ın sempati ve desteğini ifade eylemesi temel prensipler mevzubahis olduğu zaman küçük devletlere büyüklerden daha az ehemmiyet vermediğimizi görmekteyiz. Kıbrıs son zamanlarda sömürgelikten kurtulmuş olup yakın tarihi istiklalden önceki Hindistan'ınkine benzemektedir. Birleşmiş*

Milletlerin tanıdığı bütün hak ve vecibelere sahip, müstakil hükümran ve taraf tutmama siyasetine bağlı bir üyesi olan Kıbrıs'ın müstakil kalma hakkını Hindistan desteklemektedir. Kıbrıs'taki dahili mücadele demokratik prensiplere göre Kıbrıslılar tarafından halledilmelidir” (BCA, 030.01.0.0/64.394.28.).

Singh'in bu konuşmasından bir ay sonra Türkiye Dışışleri Bakanı Cemal Erkin, Pakistan'a dört günlük bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaretinde Türk ve Pakistan devletlerinin kardeşliğinin kırılmaz bağlarla bağlandığını söylemiştir (TOI, 22 Ekim 1964, s. 1). Böyle bir ortamda Pakistan'a yapılan ziyaret Türkiye'nin siyasi bir manevrası olarak düşünülebilir.

Bu konuşmadan yaklaşık iki ay kadar sonra 27 Kasım 1964 tarihinde Hindistan Başbakanı Shastri, ziyaretine giden Türkiye Büyükelçisine Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na götürülen Kıbrıs meselesiyle ilgili “şüphesiz ki iki tarafı tatmin etmeyen bir hal şekline razı olmamak lazım. Biz, hal çaresini istiklale devamda görüyoruz” demiştir. Bütün bu olumlu konuşmalara rağmen Kahire'deki Bağlantısızlar toplantısında Kıbrıs meselesi ile ilgili metin Hindistan yetkilileri tarafından kaleme alınmış ve metin Makarios'un isteğine uygun bir şekilde yazılmıştır (BCA, 030.01.0.0/64.394.28.). Ayrıca Hint basını Türkiye'nin Kıbrıs'a olası bir askeri müdahalesini yakından takip etmiş ve Türk hükümetinin Kıbrıs'a hava harekâtı düzenleyeceği haberi Hint basınında durumu daha da kötüleştireceği ifadelerine yer verilmiştir (TOI, 11 Ağustos 1964, s. 9).

Birleşmiş Milletlerdeki Rum delegeler Bağlantısızlar tarafından Kıbrıs'la ilgili kabul edilmiş metnin bir benzerini karar tasarısı olarak hazırlamış ve bu tasarıya Hindistan “co-sponsor” olacağını belirtmiştir. BM Kurulu'nda oylama yapılmadan önce Türk diplomatlar kararın Türkiye lehine çıkması için epey mücadele vermişlerdir. Hindistan Dışışleri Bakanlığı nezdinde görüşme girişiminde bulunulmuştur. Görüşmelerde Kıbrıs Rumlarının ENOSİS gayesini güttüğü belirten resmi beyanatlar gösterilmiş, Hindistan'ın buna alet olmaması istenmiştir (BCA, 030.01.0.0/64.394.28.).

Hindistan Dışışleri Bakanlığı tarafından Türkiye ile ilgili işlere bakması için görevlendirilen Mr. Sanyal, Birleşmiş Milletlere sunulan karar tasarısına sponsor olunmaması için New York'taki Hindistan delegesine talimat verildiğini

belirtmiştir. Ancak delege “Rum karar tasarısında mevcut self-determination hükmünün ENOSIS’e şamil olmayacağını ve Kıbrıs’ın müstakil kalacağına dair Rum delegasyonundan kat’i teminat alındığını” iletmiştir. Ayrıca “Kahire Tarafsızlar Konferansı’nın nihai tebliğinin kaleme alınmasına Hindistan’ın da iştirak etmiş bulunması sebebiyle Hindistan bahis konusu tasarıya co-sponsor olmak hususunda karar almıştır” (BCA, 030.01.0.0/64.394.28.).

Ancak bütün teşebbüslere rağmen Hindistan kararından vazgeçmemiştir. (BCA, 30.1.0.0, 64-394-28.). Hindistan’ın başını çektiği Bağlantısızlar’ın etkisiyle 18 Aralık 1965’te BM Genel Kurulu tarafından Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak, 2077 sayılı Karar beşe karşı elli dört çekimser olmak üzere kırk yedi oyla kabul edildi; Türkiye dışında Arnavutluk, İran, Pakistan ve ABD karara karşı çıktı (Sönmezoğlu, 2011: 223-255). Bu karara göre “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin egemenliğine, birliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeye ve buna yönelik her türlü müdahaleden kaçınmaya çağırmaktadır” ([http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%202077%20\(XX\).pdf](http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%202077%20(XX).pdf))

Türk diplomatlar sundukları raporlarda Hindistan’ın takip ettiği tarafsızlık politikası gereği böyle bir kararda bulunmaması gerektiğini “tarafsızlık siyaseti Hindistan’ın Kıbrıs meselesinde hiç değilse ilgili devletlerden hiç birinin karar projesine co-sponsor olmamasını icap ettirirdi” diyerek eleştiride bulunmuştur. Türk yetkililer de sundukları raporda Hindistan’ın bu tutumunu şu şekilde izah etmişlerdir: “Hindistan’ın yukarıda izah olunan tutumunda ısrarına Kıbrıs meselesini hal için kabul olunacak bir hal tarzının Keşmir meselesi için de kötü emsal teşkil edeceğinden korkmakta oluşları kadar Pakistan’la olan dostluğumuzun sebep olduğu akla gelebilir. Zira Kıbrıs’ın istiklali ve toprak bütünlüğü fikrini ilk defa olarak ortaya atmış olan ve halen de bu istiklalin devamı tezini savunan Hindistan’ın Kıbrıs’ın bağımsız statüsünü federasyon sistemi içinde devam ettirmesini isteyen Türkiye’nin görüşünü desteklememesi için başka bir sebep görülememektedir” (BCA, 030.01.0.0/64.394.28.).

Türkiye’nin Hindistan ile yaşadığı sorunlar, Ankara’daki Hindistan büyükelçiliği tarafından tutulan 1964 yılının raporunda ön plana çıkmaktadır. Raporda Hintli büyükelçi Türk dış politikasının ağırlıklı olarak Kıbrıs konusuyla

meşgul olduğunu belirtmektedir. NATO bloğu ve Afrika – Asya ülkelerinden aradığı desteği bulamayan Türkiye’nin İran ve özellikle de Pakistan tarafından sıkı bir şekilde desteklendiğini belirtmiştir. Bu sebepten ötürü de karşılıklı ilişkiler gelişip bölgesel anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmalardan bir tanesi de Kalkınma için Bölgesel İşbirliği anlaşmasıdır. (NAI, HI/1011/16/65, PR_000002907439). Elçi raporda Pakistan’ın aksine Hindistan’ın Türkiye’ye destek vermemesinin ilişkilerin zarar görmesine neden olduğuna vurgu yapmıştır.

Aynı zamanda Hindistan’ın aksine Türkiye’ye büyük bir destek veren Pakistan’ın Türkler tarafından sempatiyle karşılandığı “Kardeş Pakistan” olarak görüldüğü belirtilmiştir. Gelişmeler üzerine cumhurbaşkanı Eyüp Han Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Burada Türkiye, Pakistan ve İran arasında gerçekleştirilen zirvede üç ülkenin “bölgesel gelişme için işbirliği anlaşması” yapmayı hedefledikleri, CENTO dışında ekonomik ve kültürel alanlarda işbirliği yapılması için çalışmalar başlatıldı. Rapora göre bu yeni kurulacak olan bloğun batının gölgesinde olmayacağı umuldu. Ayrıca Müslüman devletlerden ve Çin dahil komünist bloktan da destek görmeyi umduklarını belirtmiştir (NAI, HI/1011/16/65, PR_000002907439).

Dahası, Hintli General Prem Singh Gyani’nin Birleşmiş Milletler Barış gücünde yer alması ve onun Türkler aleyhinde yaptığı çalışmalar Türk hükümetinin Hindistan’a karşı tutumunu olumsuz etkilerken, ardından göreve gelen Hintli general K. S. Thimayya’nın Türk köylerinde yaptığı gözlemlerin durumu bir nebze olsun hafiflettiğinden bahsedilmiştir (NAI, HI/1011/16/65, PR_000002907439).

Hindistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısı Zakir Hüseyin Türkiye’yi ziyaret edip Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel ile görüşmüştür. Ziyaret esnasında ayrıca Dışişleri Bakanı Hasan Işık ile de görüşen Zakir Hüseyin, Kıbrıs meselesi hakkında bilgilendirilmiştir (Milliyet, 2 Haziran 1965, s. 1).

Bağlantısızlar hareketinin bir parçası olarak Hindistan hükümeti Türkiye’yi Batı yanlısı kabul edip siyasi arenada Kıbrıs konusunda Türkiye’ye tepki göstermiştir. Türkiye, Kıbrıs sorununa dünya kamuoyundan destek aramış ama Hindistan’ın başını çektiği Bağlantısızlar olarak kabul edilen devletler Türkiye’nin iddialarından yana değillerdi. Türkiye’nin Bağlantısızlar’da olumlu bir imaja sahip

olmaması, Kıbrıslı Rumların lideri olarak Başpiskopos Makarios'un Bağlantısızlar'a üye olması Türkiye'yi Bağlantısızlar hareketine mensup devletler konusunda desteksiz bırakmıştır (Fırat 2011: 731-732).

1966 yılında Taşkent'te vefat eden Hindistan Başbakanı Lal Bahadır Şastri için Adana Milletvekili Kasım Gülek söz alarak Hint Parlâmentosuna bir başsağlığı telgrafi çekilmesini teklif etmiştir.¹⁵ Ertesi gün Elâzığ Üyesi Celâl Ertuğ da Şastri'nin vefatı münasebetiyle Hindistan Parlâmentosuna, Cumhuriyet Senatosunun teessürlerinin bildirilmesine karar alınması hakkında önerge vermiş ve Dışişleri Bakanı Çağlayangil tarafından ivedilikle yapılacağı söylenmiştir (*Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, dönem 1, toplantı 5 cilt 31, birleşim 32, 13 Ocak 1966, s. 681).

1966 yılında siyasi ilişkilerin geliştirilmesi maksadıyla bir araya gelen milletvekilleri Cumhuriyet Senatosu'nda "Türk - Hindistan Parlâmentolararası Dostluk Grubu"nu kurmuşlardır. Heyet Başkanı olan Balıkesir Milletvekili Ahmet İhsan Kırımlı gerekli işlemlerin yapılması için Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına başvuruda bulunmuştur (*Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, dönem 1, toplantı 6 cilt 37, birleşim 11, 6 Aralık 1966, s. 342-343).

TBMM'de bulunan milletvekillerinin Hindistan'daki siyasi gelişmeleri yakında takip ettiği belgelere yansımıştır. Hint Müslümanlarından Dr. Zâkir Hüseyin'in 13 Mayıs 1967'de Hindistan'ın yeni Cumhurbaşkanı olarak seçilmesinin önemine binaen Tokat Milletvekili Cevdet Aykan konuşmak için söz almıştır. Aykan, Zâkir Hüseyin ve onun seçilmesi hakkında şunları dile getirmiştir; *"Hindistan'da demokratik kuruluşların devamında ve gelişmesinde katkılarda bulunmuş bir devlet ve ilim adamıdır, eğitimcidir. (...) Bilindiği üzerine Hint*

¹⁵ Şastri, 61 yaşında, vazife başında hayata gözlerini kapamıştır. 18 Aylık kısa bir Başbakanlık müddetinden sonra bir kalb krizi neticesi ölen Şastri, Keşmir dâvasının halli için toplanan Taşkent'te hayata veda etmiştir. Taşkent'te dostumuz, kardeşimiz Pakistan'la Hindistan arasında bizim Kıbrıs meselesine benzer Keşmir meselesinin halledilebilmesi için açılmış olan, daha doğrusu halledilemediği için açılmış olan harb sonunda bir konferans toplanmıştı. (...) Şastri, Hindistan'ın yetiştirdiği büyük adamlardandı. Gandhi'den, Nehru'dan sonra ittifakla Başbakanlığa seçilen ve memleketinin sınırları dışında dünyanın tanıdığı, saydığı bir büyük adamdı. Son derece çalışkan, samimi, ufak tefek boyu ile her tarafta sevgi kazanmış bir insandı. Fakir bir aile çocuğu idi. İki yaşında babasını kaybetmişti, 17 yaşında İstiklâl Savaşına katıldı, hapsedildi, 9 sene hapiste yattı. Aziz arkadaşlarım, Delhi'de bugün, Gandhi'nin ve Nehru'nun cesetlerinin yakıldığı Jumma nehri üzerinde cesedi yakılan Şastri, yerine konması güç, 20 nci Asrın ileri gelen insanlarından biri idi. Ölümü ile Hindistan büyük bir evlâdını, dünya sulhsever, ilerici bir Devlet adamı kaybetti." *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, dönem 2, toplantı 1, cilt 2, birleşim 34, 12 Ocak 1966, s. 342-343.

toplumu, milletimize karşı daima iyi duygular içinde kalmıştır. Milletimizle iyi münasebetler devam ettirmenin, geliştirmenin yolunu ve imkânlarını aramıştır. Bu toplumda önümüzdeki 5 yıl için bir Türk dostunun Cumhurbaşkanı olarak seçimi muhtemelen dış politikamıza birtakım yeni imkânlar sağlayacak ve yeni sorularla karşı karşıya bırakacaktır. Hükümetimizin imkânları değerlendirmede ve muhtemel yeni sorunları tespit etmede gerekeni zamanında iyi duygularla yapacağı ümidine katılırım.” (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, dönem 2, toplantı 2, cilt 17, birleşim 103, 17 Mayıs 1967, s. 198). Zakir Hüseyin gibi hem Müslüman hem de Türkiye dostu bir kişinin Hindistan cumhurbaşkanı olarak seçilmesi Türk – Hint ilişkilerinin düzeleceği ve gelişeceği umudunu yeşertmiştir.

Hindistan’ın büyükelçisi olarak Türkiye’ye tayin olunan R. Goburdhan 4 Eylül 1967’de itimatnamesini Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’a sunmuş ve Atatürk’ün bağımsızlık mücadelesine duyduğu saygıyı dile getirmiştir (Milliyet, 5 Eylül 1967, s. 3). Goburdhan daha sonra İstanbul’da yaptığı bir basın toplantısında son dönemde yaşanan olaylarla Türk - Hint ilişkilerinin durgunlaştığını, ancak bozulmadığını belirtmiştir. Türkiye ile ekonomik, ticari ve kültürel ilişkilerin gerçekleştirilmesi için çaba sarf edeceklerini belirten büyükelçi endüstri alanında işbirliği sağlanması için harekete geçtiklerinin altını çizmiştir. Ayrıca Hint hükümetinin Türkiye’de çimento, mensucat ve çelik fabrikaları kurmak istediğini de belirtmiştir (Milliyet, 29 Eylül 1967, s. 3).

Öte yandan Pakistan Başbakanı Eyüp Han’ın Türkiye ziyareti Hint basınında yer bulmuştu. Eyüp Han’ın, Cevdet Sunay ile Keşmir meselesi üzerine yaptıkları görüşmede sorunun özgür irade ve BM’nin kararlarıyla çözülmesi gerektiği kararı ortaya çıkmıştır. Ayrıca görüşmede Kıbrıs meselesi konusunda Türkiye’yi destekleyen Pakistan’a da ayrıca teşekkür edildiği gazetede bildirilmiştir (TOI, 1 Kasım 1967, s. 13).

1968 yılının ilk günlerinde Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil, Hindistan’a yaptığı resmi ziyarette Başbakan İndira Gandhi başta olmak üzere hükümet ileri gelenleriyle Kıbrıs meselesi, Ortadoğu, Vietnam ve diğer dünya meselelerini görüşmüştür (Milliyet, 8 Ocak 1968, s. 3).

İhsan Sabri Çağlayangil, daha sonra anılarını anlattığı eserinde Türkiye ve Hindistan arasındaki ilişkilere dair Hindistan Başbakanı İndira Gandhi ile yaptığı görüşmeyi şu şekilde aktarmaktadır:

“Ben teknik işlerden anlamıyorum. Onu bizim genel sekreter, ziyaretinize katılan diplomatlarınız görüşsünler. Biz baş başa büyük meselelerimizi çözelim. Evvela sizden başlayalım. Bu ziyaretten ne umuyorsunuz? Açıkça söylemenizi rica ederim.

- *Kıbrıs meselesini görüşmek üzere New York’a gitmiştim. Hindistan delegesi ve oradaki büyükelçi Kipriyanu’dan ileri Yunan tezini savunmaya kalktılar. Üzülererek söylüyorum ki onları karşımda düşman olarak gördüm. Oysa Kurtuluş Savaşı’mızda yardımlarınız bize ulaşmıştı. Ülkenizde de Pakistan’da olduğu kadar Müslüman yaşar. Uluslararası platformlarda Türkiye’ye karşı davranışınızın nedenini anlamak zor. Bir o kadar da hazin. Size bunu sormaya ve kabilse bundan böyle aynı biçimde davranmanızı sağlamaya geldim.*

- *Amacıma yardımcı olursanız ülkem adına sevinç duyacağım. Aramızda büyük bir siyasi sorun yok. Yakınlaşabilirsek ekonomik ilişkilerimiz de canlanacak. Yıllık ticaretimiz üç-dört katına rahatça çıkabilir.*

Bayan Gandi beni dikkatle dinledi ve şu ilginç yanıtı verdi:

Keşmir sorunumuzda ben sizin Pakistan’ın yanında yer almanıza kızmıyorum da siz neden Hindistan’ın kendi tezini desteklemesine öfkeleniyorsunuz? Ne güzel söylediniz. Hindistan’da da 70 milyona yakın Müslüman yaşıyor. 110 milyon nüfuslu Pakistan’dan İslam dinine bağlı olmayanları çıkarırsanız, iki ülkedeki Müslümanların sayısı birbirine çok yaklaşır.

Kıbrıs meselesi sizin için nasıl bir milli davaysa, Keşmir sorunu da Hindistan için aynı derecede önemlidir. Her konuda aynı biçimde davranmamız mümkün değildir. Siz Kıbrıs’ı, biz Keşmir’i ilişkilerimizin kilit noktası sayarsak bir yere varamayız. Bu iki konuda görüşlerimizi saklı tutarak sorunlarımıza yaklaşmayı denememiz lazım.

Babam Nehru’nun bana vasiyeti var.

Öleceğine yakın yanına çağırdı ve şunları söyledi: “Pakistan’la Hindistan ayrı devlet olmamalıydılar. İngiliz oyununa geldik, ayrıldık. Şimdi tekrar birleşmek söz konusu olamaz. Ama sen sen ol, Pakistan’la silahlı çatışmaya girme. İkimiz de varlıklı millet sayılmayız. Yoksulların savaşı zenginlerin işine yarar” dedi.

Anladım ki Bayan Gandhi, Kıbrıs ve Keşmir meselesindeki görüşlerimizi saklı tutarak iki ülkenin yakınlaşmasından yana. Konuyu diplomasi kuralları içinde tartıştık ve anlaştık.

Teknokrat arkadaşlarıma, iki devleti ilgilendiren sorunlarda olumlu bir sonuca vardığımızı ve ekonomik meselelerde zorluk çıkarmamalarını söyledim.

Bayan Gandhi benimle dans etmek nezaketini gösterdi ve bana sordu, “Hindistan’a ilk defa mı geliyorsunuz?” Hayır, dedim. Evvelce Kıbrıs meselesindeki görüşlerimizi anlatmak için iyi niyet heyetiyle ben de gelmiştim.” (Çağlayangil, Anılarım, 1990: 184-186).

Hindistan Başbakanı İndira Gandhi ile görüşmesinden sonra Çağlayangil, Hindistan ve Pakistan ilişkileri için “iki ülkenin sorunu barış içerisinde çözmesini” umduğunu belirtmiştir (TOI, 10 Ocak 1968, s. 11). İki siyasi arasındaki bu fikir alışverişi Türkiye ve Hindistan arasındaki gerginliği azaltmıştır.

7 Ocak 1968 tarihli Abdi İpekçi’nin kaleme aldığı yazıda Bağlantısızlar Hareketi’nde bulunan Hindistan’ın, Komünist Çin tehdidi karşısında batıyla yani NATO bloğuyla ilişkilerini düzeltmek istediğini ve bu sebeple Türkiye ve Hindistan arasındaki siyasi ve diplomatik görüşmelerin arttığını belirtmiştir (Milliyet, 7 Ocak 1968, s. 1). Ancak bakanın yapmış olduğu ziyaret Türk - Hint ilişkilerinde beklenen gelişmeyi sağlayamamıştır. Bunda ise Hint hükümetinin Keşmir ve Kıbrıs meselelerindeki görüşlerinde en ufak bir değişiklik belirtisi göstermemesiydi (Milliyet, 19 Ocak 1968, s. 2). Yapılan temaslar ve görüşmeler sonucunda iki devlet arasında herhangi bir sorun olmadığı ve ilişkilerin geliştirileceği mesajı verilmiştir (Milliyet, 10 Ocak 1968, s. 7). Ancak Çağlayangil gazetecilerin kendisine sorduğu Keşmir meselesiyle ilgili Türkiye’nin tutumunun değişmediğini dile getirmiştir (TOI, 5 Ocak 1968, s. 3).

Çanakkale Milletvekili Muammer Baykan, Dışişleri Bakanı ile birlikte Hindistan’ı ziyaret eden heyete dâhil olması sebebiyle ziyareti hakkında Meclisi aydınlatmak ve bu ziyaretin manasını izah etmek için söz almıştır. Baykan, Türkiye ile Hindistan’ın ilişkilerinin uzun bir süreden beri durağan olduğunu, dahası Hindistan’ın BM’nin son toplantısında Kıbrıs ile ilgili tutumunun ilişkileri daha da zedelediğini belirtmiştir. İngilizlerin Hint yarımadasından çekilmesinden sonra bağımsızlıktan sonra ikiye ayrılmasıyla birlikte Pakistan ile olan ilişkiler “gittikçe

artan bir samimiyet ve sıcaklık içinde gelişirken, Hindistan’la olan münasebetlerimiz Hindistan’ın 60 milyona yakın vatandaşının Müslüman olmasına rağmen duraklamıştır” diyerek konuya dikkat çekmiştir. Bu sebeple ilişkileri düzeltmek amacıyla Hindistan’ın daveti üzerine Hindistan’a bir heyet gitmiştir. Baykan bu ziyaretin önce Nehru’nun daha sonra Hindistan Cumhurbaşkanı Zakir Hüseyin’in, Türkiye’ye yaptıkları ziyaretlerin bir devamı olarak nitelemiştir. Ziyarete her iki hükümet de ulusal davalarını “kamuoyunda, basında, parlamento çevrelerinde, tesisi arzu edilen anlayış havasını zedeleyecek” bir tutuma girmemeleri temennisinde bulunulmuş ve bunun gayreti için çaba sarf edileceğini belirtmiştir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, dönem 2, toplantı 3, cilt 23, birleşim 26, 12 Ocak 1968, s. 264-266).

Diğer taraftan Ankara’daki Hindistan Büyükelçiliğinde tutulan raporlarda Türkiye Hindistan arasındaki ilişkilerin boyutunu da görmek mümkündür. 1968 yılı raporunda Türkiye ile Pakistan’ın ilişkilerinin gelişmeye devam ettiğinden bahisle Türkiye’nin Hindistan ile ilişkilerini geliştirmek için adımlar attığını belirtmiştir. Ayrıca 1968 yılının sonuna doğru ABD ve Türkiye’nin 100 adet NATO tankının Pakistan’a teslim edilmesi üzerinde anlaşmaya varması Hindistan’ı endişelendirdi. Raporda Türkiye, Hindistan ile ilişkilerini geliştirirken Pakistan faktörünü de hesaba katması gerektiğinin altı çizilmiştir. (NAI, HI/1011/16/69, PR_000002910257).

Raporun devamında “Türkiye, Hindistan ve Pakistan” başlığında üç ülkenin ilişkileri değerlendirilmiştir. Türkiye ve Pakistan 2 Nisan 1954’te imzaladıkları “Dostluk Anlaşması” gereği birbirlerine karşı olan herhangi bir pakta üye olmayacakları gibi güvenlik anlamında da birbirlerine destek olacaklardı. Bu anlaşmayla ilişkilerinin şekillendiği belirtilmiştir. Türkiye’nin Keşmir konusunda Pakistan’ı, Pakistan’ın da Kıbrıs konusunda Türkiye’yi desteklediklerini Bağdat Paketi ve Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği ile ilişkilerin daha da geliştiğinden söz edilmektedir. Pakistanlı siyasi liderler Türkiye’ye büyük önem verdiklerinden her fırsatta Türkiye’yi ziyaret edip dostluklarının pekişmesini sağlamaktadırlar. (NAI, HI/1011/16/69, PR_000002910257).

Tankların (M-47 Patton Tankı) Pakistan’a verilmesinden endişelenen Hintli yetkililer durumu Türk meslektaşlarıyla görüşmüştür. Türk yetkililer ise tankların

Pakistan'a ait olmadıklarını sadece kullanma hakları olduğunu belirtmişlerdir. Hintliler ise tankların tekrar ABD'ye dönmesi gerektiğini söylemiştir. Fakat durumda herhangi bir değişiklik olmamıştır (NAI, HI/1011/16/69, PR_000002910257).

İlerleyen günlerde Hindistan Başbakanı İndira Gandhi, Türkiye ile olan ilişkilerden bahsetmiş ve ilişkilerin geliştirilmesi için çaba sarf edildiğini söylemiştir (Cumhuriyet, 9 Nisan 1968, s. 7). Fakat siyasi ilişkilerin gelişmediği dikkat çekmiştir. Bunun en önemli nedeni ise Türkiye'nin müttefiki Pakistan'la olan ilişkisiydi. Türkiye'nin 1968 yılında Pakistan'a tank satması Hint hükümetini kızdırmıştır (Milliyet, 22 Kasım 1968, s. 3). Ancak asıl mesele 1969 yılında Rabat'ta toplanan İslam zirvesinde Türkiye'nin Pakistan'ı desteklemesi ve Hindistan'ın toplantıya alınması konusunda ret oyu vermesiyle gün yüzüne çıktı. Toplantıda Türkiye'nin tutumu Hint hükümetinin tepkisine neden oldu. Bunun üzerine Ankara'daki görev süresi sona eren Hindistan büyükelçisinin yerine kimseyi göndermeyerek tepkisini gösterdi diye haberler çıkmış (Milliyet, 17 Ekim 1969, s. 3) ancak 23 Ekim'de Ankara'ya gelen yeni Hint büyükelçisi Bajda Hindistan'ın Türkiye'ye kırılgan olmadığını belirtmiştir (Milliyet, 23 Ekim 1969, s. 3). Aradaki buzların nasıl eridiği yıllar sonra dönemin Türkiye büyükelçisi Mahmut Dikerdem¹⁶ tarafından Milliyet gazetesinde köşe yazısında anlatılmıştır. 1969 yılında Fas'ın başkenti Rabat'ta toplanan İslam Konferansı'na Hindistan'ın Fas hükümeti tarafından davet edilmesi ile olaylar gelişmiştir. Hindistan sahip olduğu Müslüman nüfusunun çokluğu dolayısıyla düzenlenen İslam konferanslarına katılmak istemiştir. Ancak Pakistan hükümeti sürekli bunu önlemek için elinden geleni yapmıştır. Sebebi ise Hint hükümetlerinin Keşmir'de Müslümanlara haksız muamelede bulunmasıydı. Ancak Fas hükümetinin Hindistan'ı konferansa davet etmesiyle Pakistan delegesi konferanstan çekileceğini açıklamıştır. Bunun üzerine Türkiye ve Ürdün'ü temsil eden delegeler ortak önerge vererek Hindistan'ın konferanstan çekilmesini istemişlerdir. Öneri kabul edilmesi Yeni Delhi'de büyük yankı bulmuş ve onur kırıcı bir hareket olduğunu belirtilmiştir. Hint basınında ise Türkiye ve Ürdün hedefe koyulmuştur. Büyükelçi Dikerdem ise olayı bir şekilde

¹⁶ Mahmut Dikerdem itimatnamesini Cumhurbaşkanı V. V. Giri'ye teslim etmiş ve törenden sonra Gandhi'nin doğumunun 100. yıldönümünde mezarına çelenk koymuştur. Milliyet, 8 Ekim 1969, s. 3.

idare ederek Türk - Hint ilişkilerine zarar vermeden halletmeye çalışmıştır (Milliyet, 9 Mart 1980, s. 5).

Ancak yaşanan olayı Hint hükümetinin unutmadığını yaklaşık bir sene sonra 1970 yılının Eylül ayında Zambiya'nın başkenti Lusaka'da yapılan Bağlantısız Devletler Zirve toplantısında ortaya çıkmıştır. Türkiye bu zirvede Yunanlılar lehine oluşabilecek bir kararı ve Yunanlıların etkisini kırmak için Kenya'daki büyükelçiyi bu zirveye gözlemci olarak göndermek istemiştir. Rabat olayına nispeten Hintli başkanın verdiği destekle birlikte Türkiye büyükelçisinin binaya girişi engellenmiştir. Bunun üzerine Çağlayangil Hindistan Dışışleri Bakanı'nın Türkiye ziyaretini dahi engellemeye çalışmıştır. Hatta Hintli bakandan önce Türkiye'ye gelen Hindistan Dışışleri Bakanlığı Genel Sekreteri Kewal Singh, Ankara'da pek sıcak karşılanmamıştır (Cumhuriyet, 11 Kasım 1970, s. 4; Cumhuriyet, 12 Kasım 1970, s. 4). Buna rağmen Hindistan Dışışleri Bakanı Sardar Swaran Singh, Türk yetkililer tarafından iyi ağırlanmıştı. Hatta Singh 4 Kasım 1970 tarihinde Millet Meclisi'ni de ziyaret etmiştir (*Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, dönem 3, toplantı 2, cilt 9, birleşim 3, 4 Kasım 1970, s. 21). Yayınlanan ortak bildiride Vietnam, Kıbrıs ve Keşmir problemleriyle ikili ilişkilerin geliştirilmesi için anlaşmaya varılmıştır. Kıbrıs meselesiyle ilgili “*adadaki Türk ve Rum cemaatlerinin barış ve tam güvenlik içinde yaşayabilmelerini*” temenni etmişlerdir. Keşmir meselesinde ise Hint tarafı sorunun çözümünün Taşkent Deklarasyonu'na dayandırılması gerektiği belirtirken, Türk yetkililer de sorunların barış yoluyla çözülmesi gerektiğini dile getirmişlerdir (Milliyet, 6 Kasım 1970, s. 9).

3.2 1970-1980 Arası Türkiye ve Hindistan Siyasi İlişkileri

24 Ağustos 1970 tarihinde dokuz kişiden oluşan ve TBMM Başkanı Ferruh Bozbeyli'nin başkanlık yaptığı heyet Yeni Delhi'ye gitmiştir. Heyet, Hindistan Başbakanı, Cumhurbaşkanı ve Dışışleri Bakanı ile görüşmeler gerçekleştirmiştir (TOI, 25 Ağustos 1970, s. 3). Bu ziyaretten bir yıl sonra Milliyet gazetesinde gezi notlarını kaleme alan İsmail Cem, Türkiye'nin Hindistan için önemli olduğunu ve Hintli yetkililerin Türkiye ile güçlü ilişkiler kurmak istediklerini yazısında kaleme almıştır. Dahası Yeni Delhi Büyükelçisi Dikerdem'in “Pakistan'la dost olmanın Hindistan'a düşman olmak anlamına gelmediği” düşüncesi Hintlileri Türkiye ile

olan ilişkileri güçlendirme konusunda cesaretlendirmiştir (Milliyet, 22 Ekim 1971, s. 7).

1972 yılında Mecliste dikkat çeken konulardan birisi de Pakistan ve Hindistan arasındaki mücadele olmuştur. Her iki ülke arasındaki mücadele münasebetiyle İçel milletvekili Celal Kargılı hükümete soru önergesi vermiştir. Önergede Kargılı; *“Pakistan ve Hindistan arasındaki siyasî ihtilâfın silâhlı bir çatışmaya dönüştüğü ve bu ihtilâfın çok yönlü bir gelişme gösterdiği günümüz ortamında Hükümetimizin bu ihtilâfla yakinen ilgilendiğini müşahade etmekteyiz. (...) Pakistan ve Hindistan arasındaki mevcut ihtilâfta, Hükümetin izlemekte olduğu ve bundan sonra izleyeceği tutum hakkında Parlamente'ye izahat verilmesinde sayısız yararlar olduğu inancındayız”* diyerek mevcut hükümetten bir açıklama beklemiştir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, dönem 3, toplantı 3, cilt 23, birleşim 58, 10 Mart 1972, s. 217).

Başbakan Nihat Erim ise bu önergeyi yazılı olarak cevaplandırmıştır. Hükümetin bu olay üzerine olan görüşlerini şu şekilde belirtmiştir. Doğu Pakistan sorunu, Pakistan'ın bir iç sorunu olduğunu, mülteciler sorununun Hindistan'ı birinci derecede ilgilendirdiğini ancak, bunun çözüm yolunun silâh olmadığını, bölgede ateşkes yapılarak, işgal edilmiş toprakların tahliye edilmesinden yana olduğunu belirtmiştir. Erim, Türkiye'nin takındığı bu tavrın Devletler Hukuku ve Birleşmiş Milletler prensip ve ilkeleri ile de tam bir uyuma halinde olduğunu da altını çizmiştir. Son olarak ise *“Dostumuz ve müttefikimiz Pakistan'a milletlerarası alanda elimizden geldiği nispette destek olmaya çalıştık. Teşebbüslerimiz sona ermiş değildir. Gerektiğinde yeni teşebbüslerde bulunuyoruz ve bulunacağız”* diyerek Hindistan'a karşı Pakistan'ın yanında bir politika sürdürüleceğini belirtmiştir (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, dönem 3, toplantı 3, cilt 23, birleşim 58, 10 Mart 1972, s. 218).

1973 yılının Nisan ayında Kocheril Raman Narayanan Ankara'ya Büyükelçi olarak atanmıştır. Narayanan, Türkiye – Pakistan ilişkilerini yakından takip etmiş, Türkiye ve Hindistan arasında da ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine özel çaba sarf etmiştir (Cumhuriyet, 10 Nisan 1973, s. 3). Aynı yıl Dışişleri Bakanı Ümit Haluk Bayülken'in Hindistan'ı ziyareti vuku bulmuştur. Bayülken kendisine verilen ziyafette konuşan Hindistan Dışişleri Bakanı Swaran Singh *“Modern*

Türkiye'nin kurucularının ilham aldığı laiklik ruhundan bizler de etkilendik. Laik bir ülke olarak kendimizi Türkiye'ye yakın görmekteyiz” diyerek ilişkileri farklı bir boyuttan ele almıştır (TOI, 23 Ağustos 1973, s. 11).

3.2.1 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Hindistan

Türk - Hint ilişkilerinde Kıbrıs'ın durumu oldukça belirleyici olmuştur. Kıbrıs'ta garantör ülke olmasına rağmen Kıbrıslı Türk vatandaşlarına Rumlar tarafından yapılan mezalime Johnson mektubuyla Türk hükümeti sessiz kalmıştır. Bundan cesaret alan adadaki Rumlar, Türklere karşı faaliyetlerini artırmışlardır. Ancak Türkler için asıl sıkıntı EOKA örgütünün Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Makarios'a darbe yapıp iktidarı ele geçirmeleriyle başlamıştır (Akşin, 2017: 270). Darbecilerin Makarios yanlısı birçok kişiyi tutuklaması ve Makarios'un da İngiliz askerilerinin yardımıyla Kıbrıs'tan ayrılması Türk vatandaşları için tehlikeli günlerin habercisiydi. Bu gelişmeler üzerine Türk hükümeti Kıbrıs Türklerinin can güvenliğini korumak, Kıbrıs Cumhuriyeti için yapılan anlaşmaya aykırı bir hukuki durumun ortaya çıkması ve Rumların ENOSİS'in gerçekleştirilmesi için uygun zeminin yaratılması üzerine adaya müdahale hakkını kullanmak istemiştir. Bu doğrultuda Başbakan Bülent Ecevit 17 Temmuz 1974 günü İngiltere'ye giderek İngiltere Başbakanı Harold Wilson'a adaya Türk-İngiliz ortak bir askeri müdahalesi teklifinde bulunmuştu. Fakat Wilson, Ecevit'in bu önerisini reddetmiştir (Milliyet, 18 Temmuz 1974, s. 1).

Türk hükümeti uluslararası anlaşmaların ve hukukun kendisine tanıdığı hakkı kullanarak 20 Temmuz sabahı Kıbrıs Barış Harekâtının ilk aşamasını başlatmıştır. 22 Temmuz günü ateşkes ilan edildiğinde Girne'den hem deniz hem de karadan adaya giren Türk ordusu Lefkoşa'ya kadar olan bölgeyi kontrol etmeyi başarmıştı. Ardından tekrar yapılan görüşmelerden de sonuç çıkmayınca 14 Ağustos tarihinde barış hareketinin ikinci ayağı başlatılmıştır. Türk ordusu 16 Ağustos tarihinde yapılan ateşkese kadar adanın %36'sını kontrol etmiş ve Türk nüfusu için güvenli bir bölge oluşturmuştu. Türk ordusunun kontrolüne geçmiş bu bölgeler Türk toplumu açısından güvenli hale getirilmiştir (Birand, 1975: 238-279). Türk ordusunun Kıbrıs adasında elde ettiği başarı sonrasında Yunanistan tepki olarak NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştır. Ancak ABD'de bulunan Yunan

lobisinin baskısıyla ABD, Türkiye'ye 5 Şubat 1975 tarihinden itibaren silah ambargosunu başlatmıştır (Kıralp, 2018: 455).

1974 yılında Kıbrıs'a düzenlenen Barış Harekâtı'na Hindistan hükümeti tepki göstermiştir. Çünkü uzunca bir süre Türkiye'nin Pakistan'la dostluğuna karşı Hindistan, Yunanistan'ı Kıbrıs konusunda desteklemiştir. Bu desteği de Kıbrıs Barış Harekâtı'nın "Türkiye Kıbrıs'ı işgal etti" şeklinde gazetelerde baş sayfada vererek gösterdi (TOI, 21 Temmuz 1974, s. 1).

İlişkilerin geliştirilmesi umuduyla Hindistan'ın Dışişleri Bakanı Y. B. Chavan 31 Mart – 4 Nisan 1976 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil tarafından ağırlanan Chavan iki ülke arasındaki karşılıklı ilişkilerin önemine değinmiştir (TOI, 2 Nisan 1976, s. 1).

Ankara'daki Hindistan büyükelçiliği tarafından tutulmuş 1977 tarihli raporda Türkiye'deki gelişmeler, ticari faaliyetler ve dış devletlerle olan ilişkiler ay bazında kaleme alınmıştır. Raporlarda ayrıca Türk - Hint ilişkilerine de yer verilmiştir. Rapora göre 1977 yılının Ocak ayında Hindistan büyükelçisi S. Bikram Shah mektubunu Başbakana sunmuştur. Türkiye'de basılan Tasvir gazetesinin sahibi ve editörlerinden oluşan dört kişilik bir grubun Hindistan'ı ziyaret ettiğinden bahsedilmiştir. Raporda dikkat çeken bir başka durum ise gazetenin Hindistan'da devam eden seçimler hakkında tarafsız bir gözle yaklaştığının belirtilmesiydi (NAI, HI/1012 (30) 77, PR_000002909598).

Şubat ayı raporunda Türk gazetelerinin Hindistan'daki seçim propagandaların geniş yer ayırdığını ve herhangi bir anti Hindistan karşıtı söyleme yer verilmediği yazmaktadır (NAI, HI/1012 (30) 77, PR_000002909598). Mart ayındaki rapora göre Türk yetkililer Arjantin'in Mar Del Plata şehrinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Su Konferansı'nda Hindistan'ı Farakka Barajı konusunda desteklediklerini belirtmiştir (NAI, HI/1012 (30) 77, PR_000002909598). Farakka Barajı, Ganj Nehri üzerinde 1975 yılında yapılmış olup Bangladeş ile su sorunlarının yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıca Monako'da yapılan Uluslararası Hidrografi Örgütü'nün yönetimi için Türk Dışişleri Bakanlığı'nın Hindistan'ı destekleyeceği belirtilmiştir (NAI, HI/1012 (30) 77, PR_000002909598). Elçiliğin raporunda dikkat çeken durum ise Türkiye'nin dış ilişkileri hakkında gelişmeleri

aktarıırken “Türkiye – Pakistan İlişkileri” başlığı altında Türkiye – Pakistan arasında yaşanan gelişmelerin raporlanmasıdır (NAI, HI/1012 (30) 77, PR_000002909598).

9 Temmuz 1978 tarihinde Gündüz Ökçün başkanlığında Hindistan’a giden 10 kişilik heyet başta Hint Başbakanı Morarji Desai olmak üzere yetkililerle görüşmüştür. Siyasi alanda ağırlıklı olarak görüşmelerde Kıbrıs meselesi üzerinde durulmuştur. Hindistan’ın öteden beri Kıbrıs konusunda Yunanistan tarafını desteklemesi bu görüşmeleri zaruri kılan sebepti (Milliyet, 11 Temmuz 1978, s. 14). Ökçün ayrıca Hindistan’ın başını çektiği Bağlantısızlar Hareketi’ne de gözlemci olarak katılma isteğini belirtmiştir. Mevkidaşı Dışişleri Bakanı Vajpayee’de Türkiye’nin bu istemini sempatiyle karşıladığını belirterek ve durumu değerlendireceklerini belirtmiştir (Milliyet, 12 Temmuz 1978, s. 3).

3.3 1960-1980 Dönemi Türkiye ve Hindistan Arasındaki Ekonomik İlişkiler

Uzun yıllar boyunca Türkiye ve Hindistan arasındaki ticari ilişkilerin en yoğun yaşandığı ürünler jüt ve çay olmuştur. Ancak jüt ihtiyacının Pakistan’dan karşılanmaya başlanması ve Türkiye’de çay üretiminin gelişmesi ticaret hacminin azalmasına neden olmuştur. Diğer taraftan bakıldığında Hindistan, Türkiye’ye mühendislik ve teknik ekipman sağlarken Türkiye’den demir dışı metaller, pamuk ve yün olarak ihtiyacını giderebilmiştir. Görüşmelerde ayrıca ortak bir endüstriyel girişime başlama teklifi dahi yapılmıştır (TOI, 7 Ocak 1968, s. 9).

1968 yılında yapılan bir habere göre Türkiye ve Hindistan arasındaki ticaret hacminin yarı yarıya düştüğü görülmüştür (5 krordan 2,5 krora). Bu vesileyle ticari ilişkileri geliştirmek için ilk adım Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanından gelmiştir. Bakan, Hindistan başbakanı İndira Gandhi ile yaptığı görüşmelerde durumu belirtmiştir. Yapılan görüşmelerde her iki taraf ticari faaliyetleri için özel bir para transferi üzerinde anlaşmış, dahası her iki taraf ticari ve ekonomik ilişkilerin gelişmesinde hayli bir istekli olduğundan düzgün bir sistemin oturtulmasını da istemekteydi (TOI, 7 Ocak 1968, s. 9).

Hindistan’da demiryolu malzemeleri temini için 10 günlüğüne Delhi’ye giden Ulaştırma Bakanı Saadettin Bilgiç başkanlığındaki heyet, burada kendilerini davet eden Demiryolları Bakanı Dr. Ram Subhay Singh ile görüşmelerde

bulunmuştur (TOI, 26 Mart 1969, s. 6).¹⁷ Ardından 1970’te Türk Ticaret ve Sanayi Heyeti Başkanı Şaban Gazioğlu başkanlığında on kişilik bir heyet, Hint hükümetinin daveti üzerine ticari incelemelerde bulunmak üzere 15 günlüğüne Hindistan’a gitmiştir. Hindistan’ın sanayi bölgelerinin Türk heyetine gösterildiği ve Türkiye’de Hint yatırımlarının yapılmasına imkân sağlamak maksadıyla Türk heyeti davet edilmiştir. Bu davette dikkat çeken durum ise Hindistan’ın 10 yıllığına İran ile yaptığı geniş kapsamlı ticaret anlaşmasını Türkiye ile de yapma isteğidir. Hint hükümetinden böyle siyasi ve ticari manevranın gelmesi Pakistan’a 1965 savaşı sırasında destek veren iki devleti de yanına çekme çabası olarak yorumlanabilir (Milliyet, 2 Nisan 1970, s. 9). Yaklaşık 30 önemli sanayi bölgesini ve 50’den fazla ticaret kuruluşunu ziyaret ettiler. Heyet, Hindistan’da ortak olarak gübre, seramik, cam, porselen, jüt, endüstriyel boya, vernik, lastik, kimyasal ve boya maddeleri üretiminin olabileceğini belirtti (TOI, 20 Nisan 1970, s. 8). Ticaretin ise kliring esasına göre yapılacağı, ilk etapta her iki ülkenin 20 milyon dolarlık ihracat gerçekleştireceği söylenmiştir (Milliyet, 19 Mart 1970, s. 9).

Hindistan’a giden heyet burada yaptığı gözlemleri ve kendilerine edilen teklifleri Türkiye Odalar Birliği’ne rapor halinde sunmuştur. Rapora göre, Hindistan Türkiye’den ilk önce orta elyaflı pamuk, cıva ve bakır, daha sonra çinko, kurşun, antimon, ferro krom, kuru meyve ve boraks alınacağını belirtmiştir. Ayrıca ikili bir ticaret anlaşmasının sağlam bir şekilde yapılabilmesi için de bir Hint ticaret heyetinin Türkiye’ye davet edilmesi gerektiği tavsiyesinde bulunmuştur (Milliyet, 5 Haziran 1970, s. 9).

Aynı dönemlerde Türkiye Demiryolları Varanasi’de bulunan Diesel Locomotiv Work adlı şirketten hem dizel lokomotifler hem de Türkiye’de yedek parça ve lokomotif üretimi konusunda işbirliği yapmak için araştırmada bulundu (TOI, 23 Temmuz 1970, s. 10).

3 – 7 Kasım 1970 tarihleri arasında Türkiye’ye gelen Hint Ticaret Bakanı Singh başkanlığındaki ticaret heyeti İstanbul, İzmir, Bursa, Ankara ve İzmit’teki Ticaret ve Sanayi odaları ve borsalar ve çeşitli sanayi ve ticari işletmeleri ziyaret etmişlerdir (Milliyet, 9 Ekim 1970, s. 7). 7 Kasım 1970’te Türk ve Hint yetkililer

¹⁷ Heyette ayrıca TCDD Genel Müdürlüğü Fabrikalar Dairesi Başkanı Salih Kaya Sağın ve Bakanlık Tercümanı Erol Tüzel de bulunmaktaydı. BCA, 30.181.2/231/21/1.

karşılıklı ticari ve kültürel ilişkileri geliştirmek için adımlar atmışlardır. Çağlayangil ile Ankara'da bir araya gelen Hindistan dışişleri bakanı Singh Türkiye'ye sanayi projeleri için finansal yönden desteklemek için kredi teklifinde bulunmuştur. Bu bağlamda dönemin Hint Dışişleri Bakanı Swaran Singh endüstriyel projelerin hayata geçirilmesi için Türkiye'ye kredi teklif etmiştir. Üç günlük Türkiye gezisinde siyasi ilişkilere de değinen Singh, Pakistan'ı ilişkileri normalleştirmede için eleştirmiştir (TOI, 7 Kasım 1970, s. 13). Ayrıca Hint yetkililerinin özellikle Marmara rafinerisinin kuruluşuna 20 milyon dolarlık kredi açmayı istedikleri belirtilmiştir (Milliyet, 5 Kasım 1970, s. 9).

1971 yılında Türk - Hint ticari ilişkilerini geliştirmek babında Hindistan'dan üç kişilik bir heyet Türkiye'ye geldi. Türkiye ile Hindistan'ın birbirlerine satabilecekleri malları tespit amacıyla gelen heyet, Ticaret ve Sanayi Bakanlıkları vekilleriyle görüştüler. Ayrıca Türk odalar Birliği ile de görüşen heyet yetkilileri İstanbul ve İzmir'e de giderek tüccar ve sanayicilerle temasta bulundu (Milliyet, 24 Mart 1971, s. 7). Heyet, Hindistan'a Türkiye'den çay fabrikaları makineleri, bazı sanayi ürünleri, borasit ve cıva gibi önemli maddeleri ithal etmeyi öncelikli olarak görmüştür (Milliyet, 2 Nisan 1971, s. 9).

Dışişleri Bakanı Haluk Bayülken'in 1973 yılında düzenlediği Güneydoğu Asya'ya olan seyahatinin duraklarından birisi de Hindistan oldu. Üç günlük Hindistan ziyaretinin ardından (BCA, 30.18.1.2/304.70.12) yurda döndükten sonra yayınlanan Türk - Hint ortak bildirisinde iki ülkeyi ilgilendiren uluslararası konularla ilgili görüş birliğine varılmıştır. Bildiriye göre Ticaret Bakanı Ahmet Tütkel yeni bir ticaret anlaşması imzalamak için Eylül ayında Yeni Delhi'ye gitmiştir (Milliyet, 24 Ağustos 1973, s. 3). Bakanlar Kurulu'nun 7 Eylül 1973 tarihli kararınca Ticaret Bakanı Ahmet Türk, Bakanlık Anlaşmalar Genel Müdürü Özger Akad ve aynı Genel Müdürlük Birinci Derece Müşavirlerinden Erdoğan Ulutaş Hindistan'a gidip söz konusu anlaşmayı imzalamakla görevlendirilmişlerdir (BCA, 30.18.1.2/305.76.8). Ticaret Bakanı Ahmet Türk ve Hindistan Planlama Bakanı D. P. Dhar ile tarımsal planlama üzerine görüşmüştür. Türk, Türkiye'nin tarımsal üretime önem verdiğini ve Türk ihracatının %65'ini oluşturduğunu dile getirmiştir (TOI, 22 Eylül 1973, s. 9). 19 Eylül 1973 tarihinde ticaret anlaşması Hindistan

Ticaret Bakanı D. P. Chattopadhyaya ile Türkiye Ticaret Bakanı Ahmet Türkel arasında imzalanmıştır (TOI, 20 Eylül 1973, s. 5).

Yapılan anlaşmanın maddeleri şöyledir;

Madde I

Türkiye ve Hindistan arasındaki ticari mübadeleler her iki ülkede yürürlükte bulunan Genel İthalat ve İhracat Rejimleri dahilinde cereyan edecektir.

Madde II

Akit taraflar, her iki ülkede yürürlükte bulunan ithalat, ihracat kambiyo ve sair mevzuat uyarınca iki ülke arasındaki ticareti genel anlamda ve bu anlaşmaya ekli “A” ve “B” listelerinde zikredilen mallara ilişkin mübadeleleri de özel olarak geliştirmek amacıyla uygun görülen bütün tedbirleri alacaklar ve mümkün olan azami kolaylığı sağlayacaklardır.

Yukarıda bahsedilen listeler iş’arı mahiyette olup, bu listelerde yer almayan mallar da, her iki ülkede yürürlükte bulunan İthalat ve İhracat Rejimleri uyarınca mübadele edilebilecektir.

Madde III

Akit taraflar arasındaki ticari mübadelelere ait ürün ödemeler, her iki ülkede yürürlükte bulunan kanunlar ve mevzuat uyarınca, tarafların merkez bankalarının kabul edeceği her türlü konvertibi dövizlerle icra edilecektir.

Madde IV

Akit taraflar, her iki ülkede yürürlükte bulunan kanunlar ve mevzuat uyarınca, karşılıklı olarak ülkelerinde Ticaret Fuarları ve Sergiler açılması ve Fuar Sergilere iştirak edilmesi hususlarında ve iş adamları ile ticaret heyetlerinin ülkelerine yapacağı ziyaretlerde gerekli bütün yardım ve kolaylıkları göstermeyi kabul ederler.

Madde V

Akit taraflar, her iki ülke arasındaki ticareti geliştirmek amacıyla ülkelerindeki ticari kuruluşlara diğer tarafların ticari kuruluşları ile ilişki kurma hususunda yürürlükte bulunan kanunlar ve mevzuat çerçevesinde mümkün olan azami kolaylığı sağlayacaklardır.

Madde VI

Akit tarafların ülkelerinde yürürlükte bulunan kanunlar ve mevzuata uygun olarak her iki tarafların iş adamları ve teēebb slerine hukuki ve meşru ticari faaliyetleri yürütmek için mümkün olan azami kolaylık tanınacaktır.

Madde VII

Akit taraflar işbu anlaşmanın uygulamasın kolaylaştırmak ve uygulama ile ilgili sorunları halletmek ve aynı zamanda her iki ülke arasındaki ticaretin geliştirilmesine ilişkin tavsiyelerde bulunmak amacıyla her iki tarafların temsilcilerinden oluşan ve taraflardan birinin talebi ile müştereken kararlaştırılacak tarihlerde sırasıyla Ankara ve Yeni Delhi’de toplanacak bir karma komite kurulması hususunda anlaşmaya varmışlardır.

Madde VIII

İşbu anlaşma akit taraflardan her birinin kendi usullerine uygun şekilde nihai onayına tabi olarak imzası tarihinden itibaren yürürlüğe girecek ve bir yıl süre ile mer’iyette kalacak, yürürlük s resinin bitiminden iki ay önce taraflardan birince feshi ihbar edilmediği takdirde her seferinde aynı s reler için kendiliğinden yenilenmiş kabul edilecektir” (BCA 30.18.1.2/307.90.10).

Anlaşmaya bakıldığında her iki ülkenin kabul ettiği ithalat ve ihracat kurallarına göre ticaretin gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. İki  lke arasındaki  demeler merkez bankalarının belirleyeceği döviz ve kur üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ticari ilişkilerin geliştirilmesi açısından sergilerin ve fuarların düzenlenmesi ticaret heyetlerinin, ticari kuruluşların ve işadamlarının ziyaretleri için kolaylıklar sağlanması yönünde anlaşılmıştır. Böylece iki ülkenin ticari anlamda daha da yakınlaşması hedeflenmiştir. 2 Nisan 1976 tarihinde Dışışleri

Bakanı Çağlayangil ile Hindistan Dışışleri Bakanı Chavan “Bilim ve Teknoloji Alanlarında İşbirliği Anlaşması” imzaladı. Bu anlaşmayla bilimsel ve teknik ilişkilerin gelişmesinin her iki ülke için de karşılıklı yarar sağlayacağını göz önünde tutarak, iki ülke arasında özellikle bilim ve teknoloji alanlarında işbirliğini güçlendirerek ve bu tür işbirliğinin iki ülke arasında mevcut dostça ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunacağını göz önünde bulundurarak anlaşmayı imzalamışlardır. İmzalanan anlaşmanın maddeleri şöyledir:

“Madde 1

Akit taraflar eşitlik ve karşılıklı yarar esasına uygun olarak iki ülke arasında bilim ve teknoloji alanlarında işbirliğini geliştirmek ve iki ülke bilim adamlarının ve uzmanların kazandığı tecrübe ve elde mevcut olanakları da hesaba katarak bu işbirliğinin arzulandığı çeşitli alanları birlikte tanımlamak konusunda mutabık kalmışlardır.

Madde 2

Akit taraflar arasında bilim ve teknoloji alanlarında işbirliği şu yollarla olabilir:

- 1. Bilim adamları, araştırmacılar, uzmanlar ve öğrenciler değişimi,*
- 2. Bilimsel ve teknik bilgi ve belge değişimi,*
- 3. Her iki akit tarafı ilgilendiren sorunlar üzerinde ikili bilimsel ve teknik seminer ve kurslar düzenlenmesi*
- 4. Bilimsel ve teknik sorunların ortak tanımı, ortak araştırma programlarının formüle edilmesi ve uygulanması ve bu suretle elde edilen tecrübe ve know-how değişimi de dahil olmak üzere bu tür araştırma sonuçlarının sanayi, tarım ve diğer alanlarda uygulanması.*

Madde 3

- 1. Akit taraflar her iki ülkede bilim ve teknoloji ile ilgili örgütler, teşebbüsler ve bilimsel kurumlar arasındaki işbirliğini, gerekirse bu anlaşma çerçevesinde akdolanacak protokol ve sözleşmelerle geliştireceklerdir*
- 2. İki ülkenin bilim ve teknoloji ile ilgili örgütleri, teşebbüsleri ve bilimsel kurumları arasında işbirliğini geliştirmede temel olanak olan protokol ve*

sözleşmeler her iki ülkede yürürlükte olan kanun ve mevzuata uygun olarak imzalanacaktır.

Madde 4

Akit taraflar, kitapi periyodik ve bibliyografya değişimi için bilimsel kütüphaneler, bilimsel ve teknik bilgi merkezleri ve bilimsel kurumlar arasında işbirliğini geliştirme yolunda gerekli tedbirleri alacaklardır.

Madde 5

- 1. Bu anlaşma, iki senede bir defadan az olmamak üzere, devresel olarak imzalanacak uygulama programları esasına göre gerçekleşecektir. Bu uygulama programları, mali husus ve şartları da kapsayacak şekilde, işbirliğinin şekli, konusu ve seviyesini belirleyecek nitelikte olacaklardır.*
- 2. Akit tarafların her biri, bu anlaşmanın uygulaması ile görevlendirecekleri resmi teşekkülü tespit ve karşı tarafı bundan haberdar edeceklerdir.*

Madde 6

Akit taraflar, bu anlaşma çerçevesinde elde edilecek bilgiyi diğer tarafın belirgin rızası olmaksızın üçüncü tarafa açıklamamak üzerinde anlaşmışlardır.

Madde 7

İki ülke arasında gönderilecek bilim adamları ve uzmanların seyahat masrafları gönderen ülkeye, iaşe ve ikamet, akit taraflar arasında karşılıklı olarak mutabık kalınmış koşullara uygun olarak, iç yolculuk, sağlık hizmetleri gibi ağırlama masrafları ise ev sahibi ülke tarafından karşılanacaktır.

Madde 8

Akit taraflar, mevcut mevzuatları çerçevesinde ve bu anlaşmanın getirdiği hükümlere uygun olarak kendi ülkelerinde bulunan diğer tarafın vatandaşlarına uhdelere verilen görevlerin tamamlanmasında tüm yardım ve kolaylıkları sağlayacaklardır.

Madde 9

Anlaşma, akit taraflarca, kendi anayasal süreçlerine uygun olarak onaylanmaya bağlı olacak ve bu onaylama ile ilgili nota değişimi ile yürürlüğe girecektir.

Anlaşma beş sene müddetle yürürlükte kalacak ve bu sürenin bitiminden 12 ay önce akit taraflardan biri diğerine anlaşmayı sona erdirmek istediğini yazılı olarak bildirmediğiçe anlaşma kendiliğinden bir beş yıllık süre için uzatılmış olacaktır” (BCA. 030.18.1.2/356.151.14).

Anlaşmayla birlikte Türkiye ve Hindistan’ın siyasi ve ekonomik alanlar dışında bilim alanında da işbirliği arzuladığı görülmüştür. Bu minvalde bilim adamlarının, öğrencilerin, uzmanların değişimi önemli görülmüştür. Ayrıca bilimsel seminerler ve kurslar düzenlenerek ortak araştırma programları kurulmuştur. Chavan’ın Türkiye ziyareti sonrası ortak çıkarları gözetten bir kurum kurulmuştur. Çağlayangil’e göre Türk işadamları ve kamu sektörü karşılıklı fayda sağlayan ekonomik işbirliği düzenlemeleri yapmak için Hintli meslektaşlarıyla temas kurabilmelerinin önü açılmıştır (TOI, 7 Nisan 1976, s. 8). 1973 yılında kurulan ortak işbirliği komitesi tekrar bir araya gelip ikili ilişkileri yeniden geliştirmek için bir araya gelmesi kanaati ortaya çıkmıştır. Her iki bakan da bilim ve teknoloji alanlarında yapılan işbirliğinin iki ülke arasındaki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri artıracaklarını ummuştur (TOI, 5 Nisan 1976, s. 1).

İki günlük ziyaretinin ardından Türkiye’den ayrılan Chavan, Türkiye ile Hindistan arasındaki tarihi bağların önemini vurgulamıştır. İki ülke arasındaki ziyaretlerin daha fazla sıkılaştırılması ve böylece sorunların daha açıklıkla anlaşılabilceğini belirtmiştir. Ticari anlamda ise ilişkilerin daha da gelişebileceğini Hindistan’a Türkiye’den daha fazla mal ithal edilebileceğini belirtmiştir. Bu vesileyle gelen heyette yer alan Ağır Sanayi Daire Başkanı İstanbul’da bazı temaslarda bulunmuştur. Ankara hükümeti ise Hindistan’ın nükleer enerji, ağır sanayi ve elektronik alanlarında dikkate değer gelişmeler kaydettiğini, bu yüzden bilim adamı, öğrenci ve bilgi alışverişinde bulunabilirdi. Yetkililere göre Hindistan ile artan ticari ilişkilerin Türkiye’nin Pakistan ile olan dostluğunu etkilemeyeceğini,

aksine Türkiye'nin tutumunun iki ülkeyi uzlaştırma açısından olumlu olabileceğini belirtmişlerdir (Milliyet, 4 Nisan 1976, s. 6).

Chavan'ın Türkiye gezisinden sonra Türk hükümeti ticari ve ekonomik ilişkileri görüşmek amacıyla bir delegasyonu Hindistan'a göndereceğini belirtmiştir. Her iki hükümet de önceden yapılmış olan Türk - Hint işbirliği anlaşmalarını yeniden canlandırmayı hedeflemiştir (TOI, 6 Nisan 1976, s. 9). 1976 yılında Türkiye'nin Hindistan'a 2000 tane traktör sipariş verdiği görülmüştür (TOI, 22 Aralık 1976, s. 1). Ayrıca Hindistan elçilik raporlarına göre Hindistan'daki Uluslararası Traktör Şirketi Türkiye'ye 1250 adet traktörün satışı konusunda görüşüldüğünü belirtmiştir (NAI, HI/1012 (30) 77, PR_000002909598).

Türk hükümeti 1976 yılında küçük ölçekli sanayinin gelişmesi için bir program ortaya koymuş, bu doğrultuda Hint sistemi örnek alınmıştır. K. L. Nanjappa adlı emekli bir uzmandan yardım almıştır. Nanjappa 6,700 küçük ölçekli sanayi komitesinin kurulacağı bir program hazırlamıştır. Buna göre 50 bin kişiye istihdam sağlamaktaydı. Hint modeline uygun bu programla kırsal sanayi bölgesinin ve esnaf loncalarının kurulmasını öngörmekteydi. Nanjappa, bir kredi sisteminin kurulması ve küçük ölçekli sektörlere destek sağlanmasını tavsiye etmiştir (TOI, 26 Nisan 1976, s. 7).

1976 Bilim ve Teknoloji Anlaşması gereğince 14 – 23 Mart arası Hindistan'ı ziyaret eden Türk heyetinin olumlu intibalarla döndüğü, sanayi alanında birtakım işbirliklerinin yapılabileceği izlenimi ortaya çıkmıştır (NAI, HI/1012 (30) 77, PR_000002909598). Yine 1976 anlaşması gereği Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Yardımcısı önderliğinde 10 – 16 Mart tarihlerinde Hindistan'a bir kültür gezisi düzenlendi ve işbirliği için yeni adımların atılması yönünde kararlar alındı (NAI, HI/1012 (30) 77, PR_000002909598).

1976 Ağustos'unda İzmir'de düzenlenen Uluslararası Ticaret Fuarı'na Hindistan temsilcileri de katılmıştır. Ayrıca yine bu ayda Türkiye'de yapılan genel seçimlerden zaferle ayrılan Süleyman Demirel'e Hindistan başbakanı tebrik mesajı iletmiştir (NAI, HI/1012 (30) 77, PR_000002909598). İstanbul'da düzenlenen 10. Dünya Enerji Konferansı'na katılan Hindistan büyükelçisi ve Hintli şirket Bharat Heavy Electricals Limiteds yöneticisine Türkiye Enerji ve Doğal Kaynaklar Bakanı

tarafından öğle yemeği verildi. Burada BHEL'ten Türk mühendisleri eğitmesi ve Türkiye'de ağır elektrik projeleri için alınan tekliflerin değerlendirilmesinde danışman olarak görev yapması istenmiştir (NAI, HI/1012 (30) 77, PR_000002909598).

24 Mart 1977 tarihinde CSIR (the Council of Security and Industrial Research), Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Konsülüyle bir bilim anlaşması imzalamıştır. Hint tarafını temsil eden Baldev Singh ve Türk heyetinin başkanı Naci Bor ve yanındaki sekiz kişilik heyet Hindistan'daki araştırma ve endüstri kuruluşlarını ziyaret etmiştir (TOI, 24 Mart 1977, s. 15). Azot Sanayi Genel Müdürü Hindistan dönüşü sonrasında 8 Türk mühendisi "Fertilizer Corporation of India" şirketinde eğitim alması için Hindistan'a göndermiştir (NAI, HI/1012 (30) 77, PR_000002909598).

Hint elçilik raporlarında dikkat çeken bir detay ise ödeme konusunda yaşanabilecek sıkıntılarla ilgiliydi. Buna göre Türkiye'de yaşanan döviz sıkıntısından dolayı Merkez Bankası ihraç edilen ürünler için ödemeleri geciktirmiş ve bu sebeple bazı Hintli firmalar Türkiye'ye ihraç yapmaya tereddüt eder olmuşlardı (NAI, HI/1012 (30) 77, PR_000002909598).

Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Gündüz Ökçün'ün başkanlığında bir heyetin 9-14 Temmuz 1978 tarihleri arasında Hindistan'a resmi bir ziyarette bulunması ve gerektiğinde anlaşma ve protokoller imzalamak hususunda yetkili kılınmasına Bakanlar Kurulu'nca onay verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/374.159). 1978 yılında beş yıllığına imzalanan Ekonomik-Teknik İşbirliği Anlaşması ile ilişkilere yeni bir boyut getirmesi hedeflendi. Anlaşma Delhi Havaalanı VIP bölümünde Hindistan'ın Dışişleri Bakanı Atal Behari Vajpayee ve Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Gündüz Ökçün tarafından imzalanmıştır. Ayrıca ikili arasında bir kültürel anlaşma da yapılmıştır. Anlaşma gereği iki ülke arasında ortak girişimler ve iletişim, endüstri ve tarımsal alanda birlikte çalışmalar yapılması planlanmıştır. İki ülke arasında ayrıca devlet ve özel sektörlerin ortak girişimleri tasarlandı. Anlaşmayla birlikte ortak bir işbirliği komitesi kurulup ekonomik, endüstriyel ve teknik alanda işbirliğini artıracak hamlelerin yapılması için Türkiye ve Hindistan'da toplanacaktı. Basın toplantısı sonunda da Vajpayee Türkiye'ye davet

edilmiştir (TOI, 14 Temmuz 1978, s. 9). Anlaşma 21 Eylül 1978 tarihli Bakanlar Kurulu tarafından onaylanıp yürürlüğe girmiştir (BCA, 30.18.1.2/375.180.9).

Ekonomik alanda ise Ökçün, Hint Ticaret Bakanı Mohan Daria ve Sanayi Bakanı George Fernandes ile görüşmelerde yeni anlaşmaların hazırlanması üzerinde duruldu. Özellikle Basra Körfezi'nde açılan ihalelere Türk - Hint ortak kuruluşlarının katılması teklif edildi. Ayrıca 1975-1976 yıllarında 5 milyon dolar olan ticaret hacmi, 1976-1977 yıllarında 20 milyon dolara yükseldi (Milliyet, 12 Temmuz 1978, s. 3). Ziyaret sonunda ise ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması imzalandı (Milliyet, 14 Temmuz 1978, s. 8).

3.4 1960-1980 Dönemi Türkiye ve Hindistan Arasındaki Kültürel İlişkiler

Hindistan'ın Türkiye büyükelçisi Raja J. K. Attal 15 Ağustos'ta kutlanan Hindistan İstiklal Bayramı sebebiyle İstanbul Teknik Üniversitesi'ne kitap koleksiyonları hediye etmiştir. Kitaplar mühendislik, ekonomik kalkınma, Hindistan'ın demokrasi yoluyla kalkınması ve Hint tarihi, sanatı gibi eserler bulunmaktaydı (Milliyet, 12 Ağustos 1962, s. 2).

1964 yılının Mayıs ayında dönemin Köy işleri Bakanı Lebit Yurtoğlu, Hint Köy Kalkındırma Merkezi'nde incelemelerde bulunmak için Hindistan'a gitmiştir. Burada Hint Köy işleri Bakanı ve Dışişleri Bakanı'yla görüşmeler yapmıştır (Milliyet, 3 Mayıs 1964, s. 1). Yaklaşık bir sene sonra Hindistan Toplum Kalkınma ve Kooperatifçilik Bakanı S. K. Dey Türkiye'ye ziyarette bulunmuştur (Milliyet, 31 Mayıs 1965, s. 3).

1964 raporunda dikkat çeken bir başka durum ise Türkiye'deki Hintli sayısının çok az oluşudur. Elçilik personeli dışında iki öğrenci ve iki tane de Birleşmiş Milletler adına Devlet İstatistik Enstitüsü'nde ve Devlet Planlama Teşkilatı'nda görevli kişi bulunmaktaydı. Ayrıca 1964 yılında doktorasını tamamlayıp Hindistan'a dönen Mohammad Sadiq'tan bahsedilmektedir (NAI, HI/1011/16/65, PR_000002907439).

10 Nisan 1964 tarihinde Hindistan büyükelçisi Shri K. L. Mehta modern Hint medeniyeti ve kültürü ile alakalı 50 adet kitabı Ankara'daki Devlet Kütüphanesi'ne hediye etmiştir. Ayrıca yıl boyunca Mahatma Gandhi'nin Türkiye

otobiyografisini farklı kişilere dağıtılmıştır. Ayrıca Hint hükümetinin kültürel aktiviteler programı doğrultusunda Hintçe veya diğer Hindistan dillerini öğrenen öğrencilere hediyeler verilmiştir. Ankara’da Sanskritçe öğrenen İnci Çetinkaya isimli öğrenci bir yıllığına Hindistan’da gezi hakkı kazandı (NAI, HI/1011/16/65, PR_000002907439).

27 Mayıs 1964 tarihinde yaşamını yitiren Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru için Türk gazete ve dergilerinde birtakım yazılar çıkmış ve Nehru hakkında görüşler belirtilmiştir. Bunlardan birisi de Akis Dergisi’dir. *“Nehru Artık Yok!” başlığıyla verilen haberde şunlar dile getirilmiştir: Hindistan bağımsızlığının Gandhi’den sonra en ünlü kahramanı ve bağımsız Hindistan devletinin on yedi yıllık başbakanı Nehru, geride bıraktığımız haftanın ortalarında, arkasında unutulmaz bir isim ve yasa gömülmüş bir dünya bırakarak, hayata gözlerini yumdu. Bu ölüm, bütün dünya başkentlerinde geniş yankılar yarattı, bütün kodaman liderler Nehru’ya kendi açılarından çeşitli övgüler yaptılar. Johnson’a göre hayata gözlerini yuman, hür dünyanın büyük ve sevilen bir simasıydı; Krutçefe göre ise sömürgeciliğe karşı bayrak açmış bir bağımsızlık kahramanı. Tabii İngilizler de ölen politikacının bir zamanlar kendilerini en fazla uğraştıranlardan biri olduğunu unutarak, İngiliz Devletler Topluluğunun ileri gelen liderlerinden birinin ölümü için yas tuttular.*

Ancak Nehru’nun ölümüne en fazla yas tutanların, 462 milyon Hintli olduğuna hiç şüphe yoktur. Nehru Hindistan’ı İngiliz boyunduruğundan kurtarıp bağımsızlığa kavuşturduğu zaman bu 462 milyon Hintli açlık, gerilik ve bilgisizliğin ağında bulunuyordu. İş başında bulunduğu on yedi yıl içinde Nehru, bu içler acısı durumu düzeltmek için insanüstü çabalar harcamıştır. Bu çabaların kendisini ne kadar yıprattığı ölümüyle bir kere daha anlaşılıyor. Ufak tefek bünyesi fazla çalışmanın verdiği yorgunluğa dayanamamış olacak ki, bu yılın ilk günlerinde bir inme geçirmiş ve bu inmenin etkilerinden kurtulamadan, geçen Çarşamba günü, 74 yaşında hayata gözlerini yum muştur.

İş başında bulunduğu on yedi yıl içinde Nehru yalnız Hindistan’ın aç ve geri milyonlarının değil, aynı zamanda bütün az gelişmiş ülkelerin lideri olarak belirmiştir. Siyasal ve ekonomik üstünlük peşinde koşan iki dev arasında ezilmemek için ortaya attığı tarafsızlık politikası, bağımsızlıklarına yeni kavuşmuş bütün genç

lkeler için önemli bir dış politika ülkesi olmuştur. Aslında, bu politikanın her iki bloktan da yardım almak bakımından büyük faydalar sağladığı inkâr edilemez, fakat Çin tecavüzüne uğradıktan sonra Nehru da artık kesin tarafsızlık tan eskisi kadar güvenle bahsedememiştir. Nehru'nun ölümünden sonra genç ülkelerin tarafsızlık şampiyonluğunu yapmak görevi, Çin'den çok uzaktaki Nasıra kalmış görünmektedir.

Nehru geçen arşamba hayata gözlerini yumduğu zaman, arkasında bıraktığı en büyük mesele, yerine kimin geçeceği meselesiydi. Gerçekten, Nehru iş başında bulunduğu süre içinde kendi yerine bırakacak insanı yetiştirip ortaya çıkarmamıştır. Özellikle Krina Menon'un siyaset alanından çekilmesinden sonra, eğer Nehru ölürse yerini kimin alacağı sorusu, Hindistan olaylarını yakından izleyen herkesin aklını en fazla yoran soruydu. Bununla beraber, Hindistan'ın en büyük şansı, ülkede daha İngiliz boyunduruğu günlerinde kurulup örgütünü tamamlayan köklü bir siyasi partinin varlığıdır. Kongre Partisi diye adlandırılan bu parti, ortanın epeyce solunda sayılabilir, fakat Hindistan gibi derin sosyal ve ekonomik güçlükler içinde bulunan bir ülkede oldukça ılımlı görünmektedir. Birbiri zerine yapılan son üç ara seçiminde yenilgiye uğramış olmakla beraber, Kongre Partisi hâlâ geniş halk ktlelerinsin desteğini korumaktadır. Parlâmentodaki çoğunluğu elinde tuttuğuna göre, Nehru'dan sonra gelecek başbakanı seçmek de Kongre Partisine düşüyordu. Bu hafta başında toplanan Parti yönetim Kurulu seçimini yapmış ve 59 yaşındaki Lal Bahadur şastri'yi yeni hükümeti kurmakla görevlendirmiştir. Bu seçimin Kongre Partisinin durumu kadar bütün Hindistan politikasında geniş yankıları olacağına hiç şüphe edilmemelidir. şastri Nehru'nun yanında yetişmiş bir politikacı olmakla beraber ondan bazı önemli noktalarda ayrılmaktadır. Soylu bir aileden gelen Nehru, daima halk için çalışmakla beraber, geniş kütlelerdeki sevgisini daha çok bir kurtarıcı olmasına borlıydu. Kurtarıcılık niteliği, Nehru'yu halkın gözünde bir daha düşmeyecek kadar yceltmemiştir. Buna karşılık, şastri halka Nehru'dan çok daha yakın bir politikacıdır. Orta halli bir köy öğretmeninin oğludur, kendi kendini yetiştirmiştir. Halkın ihtiyaç ve meselelerini çok iyi anlamaktadır. Onun içindir ki Nehru şastri'yi her seçimde Kongre Partisinin seçim kampanyasını yönetmekle görevlendirmiştir” (Akis Dergisi, 5 Haziran 1964, s. 21).

Kültürel aktivite olarak elçilik raporlarında Türklerin Hint filmlerine büyük bir ilgi gösterdiğinden bahsedilmektedir. Satyajit Ray'ın "Kabuliwala" adlı filmi Türk – Hint Kültür Cemiyeti tarafından Florya'da gösterime sunuldu. Yog Sunder'in başkanlığında "the Indian Revival Group" adlı dans grubu Yapı ve Kredi Bankası tarafından İstanbul'da düzenlenen Folklor Festivali'ne katıldı. Altı gün boyunca farklı performanslar sunulan gösteriyi yaklaşık 7.000 kişi izlemiştir. Ekip birçok gazetede bahsedilmiş ve ayrıca İzmir Uluslararası Ticaret Fuarı'nda da performans sergilemişlerdir (NAI, HI/1011/16/65, PR_000002907439).

1973 yılı başlarında Türk hükümeti tarafından sansür uygulanan Upanişadlar, Gita ve The Way of Hindu Life adlı Hinduizmle ilgili dini kitaplar nedeniyle Hint hükümeti Türk yetkililerle meseleyi ele almış ve Haziran 1973 tarihinde uygulanan sansür kaldırılmıştır (TOI, 3 Haziran 1973, s. 1).

Hindistan uyruklu Dr. K. S. Seetharam'ın, Hacettepe Üniversitesi'nde Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesinde Nüfus Etütleri Enstitüsü'nde sözleşmeli uzman olarak çalıştırılması Dışişleri, İçişleri ve Maliye Bakanlıklarının uygun bulması doğrultusunda kararlaştırılmıştır (BCA, 30.18.1.2/274.84.16). Yine Hindistan uyruklu G. R. Pillai'nin Sosyal Hizmetler Akademisi ve Okulunda uzman olarak çalıştırılmasına izin verilmiştir (BCA. 30.18.1.2/185.20.8.).

Hindistan'a gelen Türk heyeti (Delege başkanı Ahmet İhsan Kırımlı) Başbakan İndira Gandhi ile bir görüşme yaptı. Her iki taraf da iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi temennisinde bulundu. Delege başkanının konuşmasında dikkat çeken nokta ise her iki ülkenin de hızlı bir şekilde artan nüfusa sahip olduğu ve Hindistan'ın bununla nasıl başa çıktığını incelemek gerektiğini vurgulamasıydı. Ahmet İhsan Kırımlı bu sebeple aile planlama programlarını çalışmak için iki ülkenin karşılıklı ziyaretler yapması tavsiyesinde bulundu (TOI, Ağustos ?? 73-74)

1976 yılının Aralık ayında Hintli dansçı Mallika Sarabhai Ankara'da iki gün dans gösterisi yaptı ve TRT'de yayınlanan gösteri büyük ilgi gördü (NAI, HI/1012 (30) 77, PR_000002909598). İstanbul'daki Sinematek Derneği "Hint Film Festivali" başlatmıştır. Bir hafta süren festivalde ilk kez Hint filmleri toplu olarak işletildi (Milliyet, 23 Şubat 1974, s. 3). Türkiye ve Hindistan hükümetleri 1978-

1979 ve 1979-1980 yıllarını kapsayacak yeni bir kültür anlaşması imzalama kararı aldılar (TOI, 12 Temmuz 1978, s. 9).

SONUÇ

Hindistan sahip olduğu dini, kültürel, etnik yapısı ve dil çeşitliliği bakımından kendine has bir kültüre sahiptir. Bu kültürün ortaya çıkmasında kendi iç dinamikleri kadar yüzyıllar boyunca Hint yarımadasına gelen kavimlerin de etkisi olmuştur. Hindistan’a etki eden kavimlerden birisi de Türklerdir. Türklerin anavatanı olan Orta Asya, Hindistan’a yakın bir coğrafya olduğundan tarihin ilk dönemlerinden itibaren iki bölge arasında ticari ve siyasi ilişkiler yoğunluk kazanmıştır. Araştırmalara göre Saka Türkleriyle başlayan Türk - Hint etkileşimi günümüze kadar süregelmiştir.

Saka Türklerinden sonra Hindistan’a tesir eden Türk devleti Gazneliler olmuştur. Özellikle Gazneli Mahmut’un Hindistan’a düzenlediği seferler bölgeye hem Türk kültürünün hem de İslam’ın girmesini sağlamıştır. Ancak Gazneli Mahmut’un seferleri yağma akınları şeklinde değerlendirilmiş ve Hint halkının belleğinde olumlu izler bırakmamıştır. Gazneliler zamanında Türkler barbar, yağmacı, tapınakları yok eden bir kavim olarak görölmüştür. Gazneli Mahmut Hindistan’ı yurt olarak görmediğinden seferler tamamlandıktan sonra geri dönmüştür. Fakat bu seferlerin Türk topluluklarına yeni bir yurt açılmasına da vesile olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Gaznelilerden sonra Hindistan’da varlık gösteren Türk devleti Delhi Türk Sultanlığı olmuştur. Delhi Türk Sultanlığı ile birlikte bölgedeki Türk izleri daha yoğun görülürken Hint halkının zihnindeki Türk imajı da değışmeye başlamıştır. Türkler, Hindistan için bir tehdit olmaktan çıkmış, aksine Hindistan’ı koruyan bir millet haline gelmiştir. Özellikle Moğollara karşı verilen mücadelede Türklerin ön planda olması bunun bir örneğiydi. Delhi Türk Sultanları Hindistan’ı yurt olarak görmüş ve imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Böylece yağmacı, barbar Türk algısı yok olurken Hindistan için savaşı, onu geliştirmeye çalışan bir Türk imajı ortaya çıkmıştır.

Türk - Hint ilişkilerinin bir başka boyutu da Hindistan’da kurulan devletlerin Osmanlı Devleti ile olan münasebetleriydi. Bu ilişkileri 15. Yüzyıla kadar götürmek mümkündür. Ağırlıklı olarak siyasi anlamda gerçekleşen ilişkilerde ilk önemli gelişme Behmeni Sultanı Sultan III. Muhammed Şah’ın İstanbul’un fethi dolayısıyla Fatih Sultan Mehmet’e yazdığı mektuptur. Gucerat sultanlarının bölgede artan Portekiz tehdidi karısında Osmanlı Devleti’nden yardım istemesi

ilişkilerin kurulmasında bir diğer etkidir. Osmanlı Devleti hem hac yollarının hem de ticaretin güvenliğini sağlamak maksadıyla bölgeye Piri Reis, Murat Reis, Seydi Ali Reis ve Hadım Süleyman Paşa gibi denizcilerini göndermiştir. Osmanlı Devleti her ne kadar istediği başarıyı elde edemese de Portekiz gücüne darbe indirmiş ve halife sıfatıyla Hint Müslümanlarının koruyucusu olabileceğini göstermiştir.

Hint Yarımadası'nda Osmanlı Devleti'nin ilişki kurduğu bir diğer devlet Babürlüler olmuştur. Çağatay Türk'ü olan Babür Şah tarafından kurulmuş bu devlet Hindistan'ı 300 yıldan fazla yönetmiştir. Buna rağmen Osmanlı Devleti ve Babür İmparatorluğu arasındaki ilişkiler sınırlı kalmıştır. Babürlüler Osmanlı Devleti'nin sürekli mücadele halinde olduğu Safeviler ile iyi ilişkiler kurarken Osmanlı Devleti de Babürlüler ve Safevilerle mücadele eden Özbeklere yakınlık göstermiştir. İki ülke arasında en yoğun ilişkiler Babür hükümdarı Şah Cihan zamanında gerçekleşmiştir.

Güney Hindistan'da hüküm süren Mysore hükümdarı Tipu Sultan İngilizlere karşı Osmanlı Devleti'nden dini, siyasi ve askeri yardım istemiştir. Osmanlı Devleti ise siyasi anlamda İngilizlerle müttefik olduğu için onun bu isteklerini gerçekleştirmemiştir. Sadece halife olarak Tipu Sultan'ın hükümdarlığını onaylayabilmiştir. Tipu Sultan'ın İngilizler tarafından öldürülüp krallığının yok edilmesiyle birlikte ilişkiler gelişmeden sona ermiştir.

Bahsedilen devletlerle ilişkiler uzun ömürlü olmamış, birkaç mektuplaşmanın ardından kesilmiştir. Osmanlı Devleti ile Hintliler arasındaki ilişkiler 1857 yılında Babür İmparatorluğu'nun İngilizler tarafından yıkılmasıyla gelişme göstermeye başlamıştır. Hint Müslümanları için güçlü bir İslam devleti olarak gördükleri Osmanlı Devleti'nin bekası önem kazanmıştır. Osmanlı halifesine manevi yönden sıkıca bağlanmış, halifenin onları kurtaracağını ümit etmekteydiler. Bunun farkına varan Bâb-ı Âli, Hint Müslümanlarıyla Panislamizm ekseninde ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bu sayede özellikle 93 Harbi, Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve Milli Mücadele'de Osmanlı Devleti'ne maddi ve manevi yardımda bulunmuşlardır. Düzenledikleri toplantılarla dönemin süper gücü olan İngiltere'den Osmanlı'yı desteklemesini isterken diğer taraftan da camilerde Osmanlı Devleti için maddi yardımlar toplamışlardır. İngilizleri baskı altına alarak Lozan'da Türk heyetinin elini güçlendirmişlerdir.

Çalışmanın ana konusunu oluşturan 1923 – 1980 arası ilişkilere baktığımızda farklı bir tablo görmekteyiz. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasıyla

Mustafa Kemal Paşa'nın Hintliler arasında büyük bir kahraman olarak anılmaya başlandığı belgelere yansımıştır. Hint Müslümanları onu İslam'ın kurtarıcısı olarak görmüş, camilerde onun adına hutbeler okutulmuştur. Ancak bu sevinç gösterileri 1924 yılında halifeliğin kaldırılmasıyla yerini hayal kırıklığına bırakmıştır. Müslümanların büyük bir kısmı yapılan bir hata olduğunu yazdıkları mektuplarda, çıkardıkları gazetelerde, düzenledikleri konferanslarda dile getirmişlerdir. Halifeliği Hint Müslümanlarının bu kadar istemesinin nedeni ise İngiliz sömürgeciliğine karşı başlatılan mücadelede halifelik kurumunun Müslümanları bir arada tuttuğuna inanmalarıydı. Mustafa Kemal Paşa ise halifeliğin miadını doldurduğunu, ileride Türkiye'nin seküler yapısına zarar vereceği sebebiyle kaldırılmasını uygun görmüştü. Onun bu fikirleri Muhammed İkbal gibi Müslüman Hintli aydınlar ve Hindu kesim tarafından da kabul görmüştür. Mustafa Kemal Paşa'nın halifeliği kaldırmasına bir diğer tepki de Hint yardımlarının kesilmesi idi. Nüfus mübadelesi için gerekli paranın toplanması için Hindistan'a gönderilen Hilal-i Ahmer heyetinin beklenen yardımı toplayamadan geri dönmesi bunun göstergesidir.

Çalışmanın birinci bölümünde ele alınan Atatürk ve İsmet İnönü dönemlerindeki Türk - Hint ilişkilerinde asıl faktör İngilizler olmuş ve ilişkiler İngilizlerin izin verdiği ölçüde gelişme göstermiştir. Bu sebeple sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda da Türk - Hint ilişkilerinin pek yoğun olmadığı belgelere yansımıştır. Ancak 1947 yılında Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte ilişkilerde yeni bir sayfa açılmıştır. Öncelikle karşılıklı elçiler atanarak iki ülke arasında diplomatik ilişkiler başlatılmıştır. Gelen elçilerin Türk bağımsızlık mücadelesinin Hint halkına nasıl umut verdiğini, Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı devrimlerin Hindistan'da nasıl yankı bulduğunu büyük bir heyecanla anlattıkları görülmüştür. Diplomatik ilişkilere paralel olarak söylemek gerekirse 1949 yılında Türkiye-Hindistan Kültür Derneği'nin kurulması kültürel ilişkilerin gelişmesine vesile olmuştur. Derneğin ilerleyen yıllarda gerçekleştirdiği faaliyetlerle Türk - Hint ilişkilerine katkısı büyük olmuştur.

1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi, Hindistan'ın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkması Türk – Hint ilişkilerinde yeni bir dönemi başlatmıştır. Ancak bu dönemde ilişkileri etkileyen üç önemli konu olmuştur. Bunlar Pakistan, Kıbrıs ve soğuk savaş ortamıydı. İlk olarak Pakistan'ın ilişkileri nasıl etkilediğine bakacak olursak Türkiye'nin Pakistan'ı kardeş ülke olarak görmesi ve her türlü

siyasi arenada Pakistan'ı desteklemesi Hindistan'ı Türkiye'den uzaklaştırmıştır. Pakistan ve Hindistan İngilizlerden bağımsızlıklarını kazanırken sınır sorunları da beraberinde gelmişti. Keşmir'in hangi ülkeye ait olduğu sorunu iki devlet arasında günümüze kadar gelen en büyük meseledir. Bu sebepten dolayı birçok defa savaşan iki devlet soruna herhangi bir çözüm bulamamıştır. Türkiye'nin bu savaşlarda Pakistan'a destek vermesi Hint hükümetleri tarafından olumlu karşılanmamış ve ilişkiler gerilmiştir. Türkiye'nin bu tutumuna karşın Hint hükümetleri de Kıbrıs Adası'nda Rumlara destek vermiştir. Böylece iki ülke arasındaki politik ve diplomatik ilişkiler istenen düzeye gelememiştir. Birçok defa elçilik heyetleri, gazeteciler karşılıklı ziyaretlerde bulunsalar da ilişkileri yumuşatmaya yetmemiştir.

Bu dönemde ilişkilerin gelişmesini engelleyen bir başka durum dünya genelinde yaşanan soğuk savaş ortamıydı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada iki kutuplu bir siyasi yapı ortaya çıkmıştır. ABD'nin başını çektiği batı bloğu ile Sovyet Rusya'nın liderlik ettiği doğu bloğu birbirleriyle mücadele haline girmiştir. Oluşan ortamda Türkiye, Sovyet tehditlerinin de etkisiyle batı bloğunda yer almıştır. Hindistan ise her iki grubun dünyayı savaşa sürüklediğini düşünerek bunlardan ayrı bağlantısızlar adlı oluşumun mimarlarından birisi olmuştur. Her ne kadar Hindistan kendisini iki bloğa ait görmese de Hint hükümetlerinin izledikleri politikaya baktığımızda Sovyetlere daha yakın olduğu görülmüştür. Çünkü batı bloğuna mensup olmayla sömürge düzeninin devam edeceğine inanmaktaydılar. Bu sebepten ötürü Türkiye ile diplomatik anlamda ilişkilerin gelişmesi zordu. Hatta Türkiye'nin çağrıldığı ve Bağlantısızlar Hareketi'nin temelini atıldığı Bandung Konferansı'nda Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru, Türkiye'yi batı bloğunun avukatı olarak itham etmiştir.

Türk hükümetleri Pakistan ve Hindistan arasındaki anlaşmazlıklarda Pakistan'ı savunurken, Hint hükümetleri de Kıbrıs kartını oynayarak adadaki Rumların haklı olduğunu savunmuş ve Yunanistan'dan yana tavır almıştır. Bu siyasi hamlelerin ilişkilerin gelişmesini engellediği söylenebilir. Ancak çalışmada görülmüştür ki siyasi ilişkiler her zaman kötü değildi. ABD'nin Jüpiter füzelerindeki tutumu ve ABD Başkanı Johnson'ın mektubu Türkiye'yi ABD ile müttefiklik konusunda tereddütlere düşürmüş ve Türkiye, Sovyet bloğuna yakınlık göstermeye başlamıştır. Aynı zamanda Hindistan ile de diplomatik ilişkiler geliştirilerek siyasi arenada destek bulmaya çalışmıştır. Bu vesileyle görülmüştür

ki Türkiye ve Hindistan arasında birtakım ticaret ve kültür anlaşmaları imzalanmış, devlet yetkilileri karşılıklı ziyaretlerde bulunmuşlardır.

İki ülke arasında yapılan ticaret anlaşmalarıyla ekonomik ilişkiler artan bir ivme göstermiştir. Ticareti yoğun olarak yapılan ürünler arasında jüt, kanaviçe, tahıl zikredilebilir. Fakat unutulmaması gereken mesele ise yaşanan siyasi sıkıntılar ticari ilişkilerin gelişmesinin önünde en büyük engellerden birisi olarak durmasıdır. Buna rağmen çalışmada dikkat çeken konu kardeş ülke olarak kabul edilen Pakistan ile yapılan ticaret hacminin neredeyse Hindistan ile aynı olmasıdır.

Siyasi polemiklerden bağımsız olarak kültürel alanda gittikçe artan gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye – Hindistan Kültür Derneği'nin kurulması kültürel ilişkilerin temelini oluşturan yapı taşlarından bir tanesidir. Nehru'nun Türk çocuklarına hediye olarak fil göndermesi, Azad'ın Türkiye'yi ziyareti sırasında yapılan kültür anlaşması ilişkileri Birçok Türk çocuğunun Hindistan'da düzenlenen resim yarışmasına resimlerini göndermesi ve derece kazanmaları Hint müziklerinin ve filmlerinin Türk halkı arasında ilgi görmesi geliştiren örneklerden bazıları olarak çalışmada yer verilmiştir.

Türkiye ve Hindistan arasındaki siyasi, kültürel ve ticari ilişkilerin 1980 yılı sonrasında daha fazla geliştiği görülmektedir. Devlet adamlarının karşılıklı yaptıkları ziyaretler daha fazla artış göstermiştir. 1986 yılında Turgut Özal, 1989 Kenan Evren ve 1995 yılında Süleyman Demirel Hindistan'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlere karşılık 1988 Hindistan Başbakanı Rajiv Gandhi, 1993 yılında Hindistan Cumhurbaşkanı Shankar Dayal Sharma ve 1998 yılında Hindistan Cumhurbaşkanı K.R. Narayanan Türkiye'yi ziyaret etmişlerdir. Yaşanan bu yakınlık taraflar arasında daha fazla anlaşmanın yapılmasıyla sonuçlanmıştır.

1980 sonrası ilişkilerin gelişmesinin ardında yatan sebeplerden ilki soğuk savaş döneminin eskisi kadar katı bir şekilde sürmemesi yani yumuşama dönemine girmesidir. Böylece bloklar arasındaki ilişkiler daha açık ve rahat yapılır hale gelmiştir. İkinci neden ise Türkiye'nin kardeş ülke olarak kabul ettiği Pakistan'ın Hindistan ile olan ilişkilerinin düzelmeye girmesidir. Ancak iki ülke arasındaki Keşmir sorunu hala çözülememiştir. Son ve önemli neden ise 1980 darbesi sonrasında Türkiye'de yaşanan gelişmelerdir. Darbe sonrası yapılan 1982 genel seçimlerinde Başbakan olarak göreve başlayan Turgut Özal devletçilik

politikalarından vazgeçip neo-liberal politikalar uygulamaya başlamıştır. Böylece Türkiye’de ekonomi dış rekabete açılmış, yabancı sermaye özendirilmiş, dış satım arttırılmıştır. Bu durum Türkiye’nin daha fazla ülkeyle ticari, siyasi ve ekonomik ilişkiler kurmasıyla sonuçlanmıştır. Bu ülkelerden birisi olan Hindistan’la da birtakım anlaşmalar gerçekleştirilmiştir. Bu anlaşmalara bakıldığında 1980 yılına kadar yapılan anlaşmaların neredeyse üç katı kadar olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak denilebilir ki, tarih boyunca Türkler ve Hintliler iletişim halinde olmuşlardır. Bu ilişkilerin yoğun yaşandığı dönemlerden birisi de 1923-1980 arasındadır. Pakistan’ın Türkiye için kardeş ülke olması, Kıbrıs sorunda Hindistan’ın Rumlardan yana tavrı ve soğuk savaş döneminde farklı kutuplarda yer almaları siyasi ilişkilerin gelişmesine engel olmuştur. Buna rağmen iki ülke arasında kültürel ve ekonomik ilişkiler gelişme göstermiştir.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında İSNAD 2 atıf sistemi kullanılmıştır.)

Arşiv Kaynakları

Ankara Hindistan Büyükelçiliği Raporları (NAI, HI)

1957, 1965, 1969, 1977

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 030.18.01.02.85.93.5.

BCA, 030.10.0.0.137.983.3.

BCA, 30.18.1.2/95.40.16.

BCA, 30.18.1.2/92.80.7.

BCA, 30.18.1.2/95.51.3.

BCA, 30.10.0.0/133.956.6.

BCA, 30.10.0.0/212.443.17.

BCA, 30.10.0.0/212.443.22.

BCA, 30.18.1.2/107.88.2.

BCA, 30.10.0.0/212.443.29.

BCA, 30.10.0.0/160.122.1.

BCA, 030.18.01.02.104.13.19.

BCA, 030.10.181.250.17.

BCA, 30.18.1.2/122.37.2.

BCA, 30.10.0.0/1199.845.2.

BCA, 30.18.1.2/119.46.6.

BCA, 30.10.0.0/60.370.2.

BCA, 030.10.60.370.2

BCA, 30.10.0.0/125.806.12.

BCA, 30.10.0.0/219.478.13.

BCA, 30.10.0.0/163.140.31

BCA, 30.18.1.2/100.110.19.

BCA, 030.10.0.0.131.942.7.

BCA, 30.10.0.0/258.736.15.

BCA, 30.10.0.0/106.692.7.

BCA, 030.10.106.692.7.

BCA, 30.10.0.0/106.692.7.

BCA, 030.10.106.692.7.

BCA, 121-10-0-0/1-2-1,

BCA, 121-10-0-0/1-2-1,

BCA 030.10. 106.692.10.

BCA, 121-10-0-0/1-2-1, s. 25.

BCA, 121-10-0-0/ 1.2.1.

BCA, 030.10.84.554.10.

BCA, 121-10-0-0/1-2-1, s. 43.

BCA, 030.10.84.554.10.

BCA, 030.10. 258.736.12.

BCA, 30.18.2.1/81.102.3.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, MD. 35, 229/240; 35, 229/241

A.{DVNSMHM.d... / 43 – 107

A.{DVNSMHM.d... / 39 – 471.

BOA. A.MKT.MHM.480/31.

BOA. BEO 3998 – 299844;

BOA. BEO 4005 – 300319;

BOA. HR.TO.. 596 - 6.

BOA. BEO 3986 – 298890;

BOA. HR.TO.. 405 – 52;

BOA. BEO 4015 – 301082;

BOA. BEO 4040 – 302939.

BOA. BEO 3988 – 299060

BOA. BEO 4070 - 305241

BOA. BEO 3989 – 299109;

BOA. BEO 4082 – 306142;

BOA. BEO 4086 – 306425; BOA.

BEO 4087 – 306490.

BOA. BEO 4006 - 300383

BEO 4049 - 303620

BOA. BEO 4073 - 305447

BOA. BEO, 3959/296860.

BOA. HR. SFR. 3, 659/2.

BOA. HR.MKT/208-80.

BOA. HR.SFR.3/34-18;

BOA. HR.SYS. 1234 – 22.

BOA. HR.SYS. 1234 – 3.

BOA. HR.SYS.1234.

BOA. HR.TO..542 - 102

BOA. HR.TO.127/91.

BOA. İ..HR.. 272 – 16447.

BOA. İ..HR.. 274 – 16684.

BOA. İ.DH.746/609791.

BOA. İ.HR/150-7894.

Hindistan Milli Arşivi (NAI)

Private Paper Sardar Patel

Meclis ve Senato Zabıtları

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi.

TBMM Tutanak Dergisi.

Raporlar

Year Book of the United Nations 1947-48, 1949

Year Book of the United Nations 1964

Sürelî Yayınlar (gazetelerin tarih ve sayıları dipnotlarda gösterilmiştir)

Akis Dergisi

Akşam

Aydın Tarihi.

Cumhuriyet.

Haber (Akşam Postası)

Hakimiyet-i Milliye

Kurun Gazetesi
Milliyet.
Sebîlürreşâd
Sırat-ı Mustakim
T.C. Resmi Gazete.
Tan
Tanin
The Times of India
Ulus
Yeni İstanbul

Araştırma Eserler

- Ahmad, Muhammad Aziz. *Political History & Institutions of the Turkish Empire of Delhi*. Delhi: Munshiram Manoharlal, 1972.
- Ahmad, S. Maqbul. “Ortaçağ Müslüman Coğrafyacılarına Göre Hindistan.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 18. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi Yayınları, 73-75.
- Ahmed, Ali. “The 1965 Indo-Pak War: Through Today’s Lens”. *Journal of Defence Studies* 9/3 (2015), 138.
- Akçapar, Burak. *People’s Mission to the Ottoman Empire: M. A. Ansari and the Indian Medical Mission, 1912-1913*. Yeni Delhi: Oxford Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Akkor, Mahmut. “Dinî Bir Müessesenin Sonu: Hilafet’in İlgası”. *History Studies* 4/1 (2012), 25.
- Aktaş, Cihan. *Pakistan Dosyası*. İstanbul: Akabe Yayınları, 1987.
- Al ‘Utbi. “Tarikh Yamini”. *The History India, as Told by its own Historians*. Çev. Elliot Dowson. 2 Cilt. Delhi: Low Price Publications, 2014.
- Allahverdi, Ş., R. “Kızıldeniz’de Osmanlı hâkimiyeti, Özdemiroğlu Osman Paşa’nın Habeşistan Beylerbeyliği (1561-1567)”. *Studies of Ottoman Domain*. III/5 (2013), 35-48.
- Alp, İlker. “Balkan Savaşları’nda Türk ve İslâm Dünyasından Gelen Yardımlar”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi* 7/2 (2018) , 273-379.
- Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*. İstanbul: Alkım Yayınevi, 1999.
- Assayag, Jackie. “The Body of India: Geography, Ritual, Nation”. *Etnográfica* 1/1 (1997), 44.
- Ataöv, T. “Mevlâna Azad ve Türkiye”. *Tarih Toplum Dergisi*, 14(79) (1990). 31-34.
- Atay, Falih Rıfkı. *Hind*. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi, 1943.
- Aydın, Mehmet Korkud. “Bandung Konferansı ve Türk Basınına Yansımaları”, *Turkish Studies* 13/24 (2018), 40-41.
- Azad. Maulana Abul Kalam. *India Wins Freedom*. Madras: Orient Longman, 1988.
- Babaoğlu, Resul. “Nutuk ve Hatıralar Ekseninde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Olayı ve Süreci”. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*. (2012), 63-103.

- Banerjee, Jamini Mohan. *History of Firuzshah Tughluq*. Delhi: Munshiram Manoharlal, 1967.
- Bayur, Y. Hikmet. *Hindistan Tarihi: Gurkanlı Devletinin büyüklük devri (1526 - 1737)*. Ankara: T.T.K. Basımevi, 1947
- Bayur, Y. Hikmet. *Hindistan Tarihi: İlk çağlardan Gürkanlı devletinin kuruluşuna kadar (1526)*. Ankara: T.T.K. Basımevi, 1946.
- Bayur, Y. Hikmet. *Hindistan Tarihi: Nadir Şah Afşar' in akınından bağımsızlık ve Cumhuriyete kadar (1737 - 1949); kuruluşundan bugüne kadar Afganistan tarihini de ihtiva eder*. Ankara: T.T.K. Basımevi, 1950.
- Bilkan, A. F. "Halide Edib Adıvar'ın Hindistan'daki Konferansları." *Bilig Dergisi*. 0(56) (2011), 33-44.
- Bostancı, Mustafa. "Türk-Arap İlişkilerine Etkisi Bakımından Bağdat Paktı", *Akademik Bakış*, 7/13 (2013), 174.
- Bosworth, Clifford Edmund. *The Ghaznavids: Their Empire in Afghanistan and Eastern Iran, 994: 1040*. Edinburgh: Edinburgh Üniversitesi Yayınları, 1963.
- Bosworth, Clifford Edmund. *The Later Ghaznavids: Splendour and decay: the Dynasty in Afghanistan and Northern India, 1040-1186*. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd., 2015.
- Chakrabarti, Asimananda. *Non Alignment and Its Impact On Indias Foreign Policy in the Nehru Period*. Kalküta: Kalküta Üniversitesi, Department of Arts, Doktora Tezi, 2016.
- Chetty, A. Lakshmana. "India and Southeast Asia Treaty Organization (S.E.A.T.O.)". *Proceedings of the Indian History Congress*. 42/615-623. 1981.
- Cöhce, Salim. "Türk İstiklal Mücadelesi ve Hindistan". *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu*. Ankara: TTK, 2006, 160.
- Çağlayangil, İhsan Sabri. *Anılarım*. İstanbul: Yılmaz Yayınları, 1990.
- Çapa, Mesut. "Mustafa Kemal Paşa'ya Halifelik Önerisi". *Toplumsal Tarih* 1 (Ocak 1994), 14-17.
- Çelik, Recep. "Hüseyin Rauf (Orbay) Bey'in Hindistan Seyahati ve Faaliyetleri". *Mavi Atlas* 7 / 2 (Ekim 2019): 243-264.
- Çetinsaya, Gökhan (1988). II. Abdülhamid'in İlk Yıllarında İslam Birliği Hareketi (1876-1878), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Damodaran, A. K. "Non-Aligned Movement and Its Future". *Indian Foreign Policy: Challenges and Opportunities*. Yeni Delhi: Academic Foundation, 2007.
- Edip, Halide. *Conflict of East And West In Turkey*. Delhi: Jamia Press, 1935.
- Eraslan, Cezmi. *II. Abdülhamid ve İslam Birliği*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2019.
- Farooqi, Naimur Rahman. *Mughal-Ottoman Relations (A Study of Political & Diplomatic Relations between Mughal India and the Ottoman Empire, 1556-1748)*. Delhi: Idarah-i Adabiyat-i Delhi, 1989.
- Fauk, Hanif. *Atatürk (Urduca Yayınlarında)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1979.
- Fırat, Melek. "1960-1980 Yunanistan'la İlişkiler". *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar. 1: 1919-1980*. Baskın Oran (ed.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2001. 716-768.

- Ganguly, Šumit. *Conflict Unending: India-Pakistan Tensions Since 1947*. Yeni Delhi: Oxford University Press, 2001.
- Gupta, Sisir. *Kashmir: A Study in India-Pakistan Relations*. London: Asia Publishing House for The Indian Council of World Affairs, 1966.
- Hardy, Peter. *The Muslims of British India*. Cambridge: Cambridge University Press, 1972.
- Husain, Fida. *Hint Matbu'atında Türk Kurtuluş Savaşı ve İnkılabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları (İslam Tarihi) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2012.
- Huttenback. R. A. "A Historical Note on the Sino-Indian Dispute over the Aksai Chin". *China Quarterly*. 18 (1964). 201-207
- Indurthy, Rathnam. "India and China: Conflict, Competition, Cooperation, and Prospects for Peace". *International Journal on World Peace*. 33 (1) (2016): 43-108.
- İşsever, Muhsin Ramazan. "Mevlânâ Zafer Ali Hân'ın Özgürlük Mücadelesi ve Hapishane Günleri." *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 35 (2019), 11-22.
- Kerimoğlu, Hasan Taner. "Trablusgarp ve Balkan Savaşları'ndan Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yaptıkları Yardımlar". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 12/2 (2012), 159-179.
- Keskin, Mustafa. *Hindistan Müslümanlarının Milli Mücadele'de Türkiye'ye Yardımları (1919-1923)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Basımevi, 1991.
- Khan, Aftab Ahmad. *Nationalist Turkey and the Khilafat, Dış Basında Atatürk ve Türk Devrimi I. 1922-1924* (ed. Bilal N. Şimşir), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 1981.
- Khan, A. D. *A History of the Sadarat in Medieval India*. Delhi: Idarah-i Adabiyat-i Delli, 1988.
- Khan, M. A. Asgar. *İstiklâl Savaşı Hakkında Hint-Pakistan Müslümanlarının Davranışı (1919-1923)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1970.
- Kıralp, Şevki. 1967-1974 Döneminde Kıbrıs Sorunu ve Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs Politikaları. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(2), (2208). 444-460.
- Kiş, Şule Sevinç. "Mübadele Sürecinde Hint Müslümanlarının Türkiye'ye Yaptıkları Yardımların Soruna Dönüşmesi (1923-1925)". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 20/41 (2020): 541-578.
- Konukçu, Enver. *Kuşan ve Akhunlar Tarihi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları 1973.
- Kulke, Hermann – Rothermund, Dietmar. *Hindistan Tarihi*. çev. Müfit Günay. Ankara: İmge Kitabevi, 2001.
- Lal, Kishori Saran. *Twilight of the Sultanate*. Delhi: Munshiram Manoharlal, 1980.
- Law, Bimala Churn. *Historical Geography of Ancient India*. Paris: Société Asiatique, 1954.
- Maghrebi, Ghulam Muhammad Nizamuddin. "the Ottoman-Gujarat Relations (1517-1556) Political and Diplomatic". *Studies in the Foreign Relations of India (From the earliest times to 1947)*. ed. P. M. Joshi. 187-188. Haydarabad: State Archives, Govt. of Andhra Pradesh, 1975.
- Malkoç, Eminaalp. "20. Yüzyılın İkinci Yarısında Türkiye ile Hindistan'ın Siyasi İlişkileri". *Avrasya İncelemeleri Dergisi* 5/1 (Mayıs 2016), 109-146.
- Malkoç, Eminaalp. "The Economic Relations of Turkey and India in the Second Half of the 20th Century from a Historical Perspective" *International Journal of Turcologia* 11/22 (Aralık 2016), 5-20

- Malkoç, Eminalp. "Türkiye ile Bağımsız Hindistan'ın Kültürel Temasları ve Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi* 6/1 (Mart 2017), 509-534.
- McGhee, George. *ABD-Türkiye-NATO-Ortadoğu*. çev. Belkıs Çorakçı. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1992.
- Merçil, Erdoğan. *Afganistan ve Hindistan'da Bir Türk Devleti Gazneliler (Siyaset, Teşkilat, Kültür)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2019.
- Mitra, Debarchana. *Geography of Ancient India as Depicted in Buddhist Literature Pali and Buddhist Sanskrit Texts*. Kalküta: Kalküta Üniversitesi, Sanskritçe Bölümü, Doktora Tezi, 1992.
- Mohapatra, Aswini K. "Bridge to Anatolia: An Overview of Indo-Turkish Relations". *The Turkish Yearbook of International Relations* 2008, 159-181.
- Moraes, Frank R.. "Jawaharlal Nehru". *Encyclopedia Britannica*, 10 Kasım 2021. (<https://www.britannica.com/biography/Jawaharlal-Nehru>).
- Murat, Turgay. "Bandung Konferansı ve Türkiye". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 28/2 (Temmuz 2018): 363-379.
- Nayar, Baldev Raj – Paul, T. V. *India in the World Order: Searching for Major-Power Status*. Cambridge: Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2003.
- Nehru, Jawaharlal. *Glimpses of World History*. Suffolk: Richard Clayand Company, 1949.
- Niazi, Ghulam Sarwar Khan. *the Life and Works of Sultan Alaaddin Khalji*, Lahore: Impress Print Shop, 1990.
- Orbay, Rauf. *Cehennem Değirmeni: Siyasi Hatıralarım – II*. İstanbul: Emre Yayınları, 1993.
- Oruç, Cihan. "Şah Cihan Döneminde Babürlü-Osmanlı Diplomatik İlişkileri". *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 2/2, (2017).
- Öke, Mim Kemal. *Güney Asya Müslümanları'nın İstiklal Davası ve Türk Milli Mücadelesi: "Hilafet Hareketi" (1919-1924)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.
- Önalp, Ertuğrul. "Hadım Süleyman Paşa'nın 1538 yılındaki Hindistan Seferi". *OTAM*, 23 (2010), 195-240.
- Özcan, Azmi. "Osmanlı-Hindistan Münasebetleri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/82-84, İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Özcan, Azmi. "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Osmanlılar ve Hindistan Müslümanları", *Türkler*, 13/139, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Özcan, Azmi. "Tipu Sultan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/192, İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Özcan, Azmi. *Pan-islamizm Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)*. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Özenç, N., "Gandhi'nin İfadesiyle Ahimsa". *Edebiyat Dergisi*. 15/167-172, 2006.
- Palabıyık, M. Hanefi. "Gaznelilerin Hindistan Seferleri". *Ekev Akademi Dergisi* 11/32 (2007), 139.
- Pokharna, Bhawana. "The Tibet Factor and India - China Relations". *The Indian Journal of Political Science* 70/2 (2009), 612.
- Qureshi, Ishtiaq Husain. *the Administration of the Sultanate of Dehli*. Delhi: Munshiram Manoharlal, 1971.

- Qureshi, M. Naeem. "Hindistan Hilafet Hareketi, *İslam Ansiklopedisi*. 18, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998, 109-111.
- Sadiq, Mohammad. *The Turkish Revolution and the Indian Freedom Movement*. Delhi: Macmillan India limited, 1983.
- Sadiq, Mohammad. *Türk Devrimi ve Hindistan Özgürlük Hareketi*. Çev. Funda Ata Keskin. Ankara: TTK, 2018.
- Schofield Victoria. *Kashmir In Conflict India, Pakistan and the Unending War*. Londra: I.B. Tauris, 2003.
- Seçkin, Salih. *Atatürk Devrimlerinin İslam Ülkelerindeki İzleri*. İstanbul Üniversitesi. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 1994.
- Sen, Subhashis. "Sino-Indian Border Dispute." *Proceedings of the Indian History Congress* (2014). 75: 1307-1316.
- Sertel, Savaş. "Arşiv Belgelerine Göre İnönü Döneminde Türkiye-Hindistan İlişkileri (1938-1950)". *Turkish Studies*. 10/2 (2015): 851-862.
- Seydi, Süleyman. "Demokrat Parti'nin Dış Politikada Alternatif Arayışı (1957–1960)." *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 14 (2011), 1-16.
- Sezer, Cemal – Metin, Ömer. *Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Balkan Savaşlarında Muhacirlere Yardımları*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları, 2006.
- Shukla, Ram Lakhan. *Britain, India and the Turkish Empire 1853-1882*. Yeni Delhi: People's Publishing House, 1973.
- Sıddıqı, İqtidar Husain. "Hindistan Müslüman Sultanlıkları ile Osmanlılar Arasında Kültürel ve Diplomatik İlişkiler". *XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1997, 63.
- Sinha, R. K. *Kurtuluş Savaşı, Devrimler: Mustafa Kemal ve Mahatma Gandhi (1919-1928)*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1972.
- Sonyel, Salahi R. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 2014.
- Sönmezoğlu, Faruk. "Kıbrıs Sorunu ve Birleşmiş Milletler: 1954-1975". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 38 / 3-4 (Ekim 2011), 223-255.
- Stavisky, Boris Ya. "İpek Yolu ve İnsanlık Tarihindeki Önemi". *Türkler*. 3/405. Kemal Çiçek (ed). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Şimşir, Bilal N. *Dış Basında Atatürk ve Türk Devrimi C I 1922-1924*. Ankara: TTK, 1981.
- Tellioglu, Ömer. "Hindistan Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Bağlılığının Sembolü Trablusgarb ve Balkan Savaşları Sırasında Gönderilen Yardımlar." *Tarih Okulu Dergisi*, XXIV2015, 791–808.
- Tezcan, Mehmet. "Kuşanlar, Akhunlar ve Eftalitler". *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu (31 Ekim-1 Kasım 2002)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006, 9-57.
- Topa, Ishwara. *Politics in Pre-Mughal Times*. Delhi: Idarah-i Adabiyat-i Delli, 1976.
- Trivedi, Raj Kumar. *The Critical Triangle, India, Britain and Turkey 1908-1924*. Jaipur: Publication Scheme, 1994.
- Türkeş, Alparslan ve Turgut, Hulûsi. *Şahinlerin Dansı: Türkeş'in Anıları*. İstanbul: ABC Basın Ajansı Yayınları, 1995.

Yüceer, Saime, “Cumhuriyet Dönemi Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde İlk Girişim: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası”. *Türkler*. XVI, (ed: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek, Salim Koca). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002. 534-545.

Uçarol, Rıfat. *Siyasi Tarih 1789 - 2014*. İstanbul: Der Yayınları, 2015.

İnternet Kaynakları

<https://www.gzt.com/mecra/hint-muslumanlarinin-milli-mucadeleye-maddi-yardimlari-3137327>

<https://www.indiatoday.in/education-today/gk-current-affairs/story/maulana-abdul-kalam-azad-962031-2017-02-22>

https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1947/30/pdfs/ukpga_19470030_en.pdf

[\(https://www.blackpast.org/global-african-history/perspectives-global-african-history/asian-african-bandung-conference-fact-and-fiction/](https://www.blackpast.org/global-african-history/perspectives-global-african-history/asian-african-bandung-conference-fact-and-fiction/)

<https://www.aa.com.tr/en/pg/photo-gallery/anadolu-agency-recalls-india-turkish-ties-on-eve-of-indias-independence-day/0#>

<https://www.mea.gov.in/Portal/LegalTreatiesDoc/TU51B1235.pdf>

https://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa

[http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%202077%20\(XX\).pdf](http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Cyprus%202077%20(XX).pdf)

<https://www.aa.com.tr/en/pg/photo-gallery/anadolu-agency-recalls-india-turkish-ties-on-eve-of-indias-independence-day/0>

EKLER

EK 1 Osmanlı Devleti’ne Destek Olmak Maksadıyla Toplanan Bir Grup Hintli Asker. (Mumbai / 1920) (<https://Www.Gzt.Com/Mecra/Hint-Muslumanlarinin-Milli-Mucadeleye-Maddi-Yardimlari-3137327>).

EK 3 Gandhi, Jawaharlal Nehru ve Ebul Kalam Azad
(<https://www.indiatoday.in/education-today/gk-current-affairs/story/maulana-abdul-kalam-azad-962031-2017-02-22>).

**EK 4 Türkiye'nin Hindistan'a Uyguladığı Pamuk İhracatı Kotası Hakkında
(TOI, 20 Mayıs 1935).**

**TURKISH QUOTAS ON
INDIAN COTTON
No Bargaining Counter**

From Our Special Correspondent

CALCUTTA, May 18.

The Indian cotton industry will stand to lose heavily as a result of the decision of Turkey to restrict the import of piecegoods from foreign countries. India and the United Kingdom had a commercial convention with Turkey which was abrogated by her in February last. The cotton and jute mills in India were practically the only industries which were affected by the abrogation of the Indo-Turkish Convention. Representations were therefore made to the Government of India and it is understood that the Government of India are of the opinion that as India purchases practically nothing from Turkey, there is no bargaining counter. They also hold the view that the absence of a treaty could not therefore make any material difference to India.

The export trade of India with Turkey consisted largely of cotton and jute manufactures, the total value of which was Rs. 17 lakhs in the year 1933-34. Recently, however, Turkey has decided in view of the gradual development of her textile industry to restrict by a quota the import of textile goods into Turkey with effect from April last. The import of cotton yarn is entirely prohibited and in future imports of cotton, woollen, velvet and linen fabrics will not be permitted in the cases of those countries with which Turkey has no clearing agreement.

EK 5: Türkiye ve Hindistan Arasındaki Ticaret Hakkında (TOI, 9 Eylül 1935).

Indo-Turkish Trade

FROM OUR SPECIAL CORRESPONDENT.

CALCUTTA, September 2.

A reference was made some time ago to the abrogation by Turkey of the trade agreements which she entered into with India and Great Britain in 1930. The denunciation of the Indo-Turkish *modus vivendi* took effect from February 22, and since then, enquiry has been made on several occasions as to the steps which Government of India have taken to renew the agreement. It has been pointed out by Government of India on more than one occasion that the main difficulty in the way of a renewal lies in the fact that imports into India from Turkey are insignificant and there is therefore no bargaining counter for India in negotiating a treaty with Turkey.

The commercial community learnt, however, recently that a renewal of the treaty formerly existing between Great Britain and Turkey had been negotiated and that it became operative from June, 1935. Government of India in reply to enquiries made by several commercial organisations have just replied that the position of India's export trade with Turkey resulting from the denunciation by Turkey of the *modus vivendi* of 1930 has been receiving serious and careful consideration at their hands and it is understood that representations on the subject have been made by Government of India through the usual diplomatic channels with a view to safeguarding India's export trade to Turkey as far as possible.

EK 6 Mustafa Kemal Atatürk'ün Ölümü Üzerine Hindistan'daki Matem Havası Hakkında (12 Kasım 1938).

MOURNING FOR KEMAL ATATURK IN INDIA

"Hartals" In Many Cities

GLOWING TRIBUTES PAID AT PUBLIC MEETINGS: PRAYERS OFFERED

Bombay will have to go without meat on Saturday, because Bandra slaughter house butchers observed a *hartal* on Friday in memory of the late Kemal Ataturk. No animals were slaughtered.

The predominantly Muslim localities in the city were in mourning on Friday. The whole of the Muslim business community also observed a complete *hartal*. The spontaneity of the *hartal* could be gauged from the fact that all Muslim shop-keepers, pedlars, hawkers, and hack victoria drivers stayed away from work. Muslim educational institutions and some of the restaurants and eating houses also remained closed.

It is gathered that attempts were made by some youths to stop the tram service in the Madanpura and Bhendy Bazaar localities early in the morning but responsible Muslim leaders advised them not to force the *hartal* on anybody. This had a salutary effect and the tram service continued unhindered. The usual police arrangements were made to handle any untoward incident.

The Bombay Arms and Ammunition Dealers' Association passed a condolence resolution at an extraordinary meeting. The Bombay Yarn and Silk Merchants' Association remained closed.

KEMAL DAY SUGGESTED

Mr. M. A. Jinnah, President of the All-India Muslim League, has issued a statement "requesting the provincial, district and primary Leagues all over India to observe Friday, November 18 as Kemal Day and hold public meetings to express the warmest feelings of sorrow and sym-

dissidents; actually, he lost no time in making common cause with them and, ignoring Constantinople's peremptory summons to return, set to organise Turkish resistance against the invader. "Henceforth", he proclaimed, "Stanbol does not govern Anatolia, but Anatolia, Stanboul." The die was cast.

In July, 1919, a national Congress assembled in Erzerum, presided over by Kemal, who had formally resigned from the Army. This was followed soon after by another Congress at Sivas where Mustafa Kemal's leadership was recognised. At a meeting of the Assembly at Angora in April, 1920, Kemal was elected President both of the Assembly and the Government.

GREEK COLLAPSE

Kemal rallied the people and early in 1921, the Greek army, which had started a new offensive in Anatolia, was twice checked; before superior numbers, however, Kemal was forced to retreat and the Turkish army was driven east of the Sakaria river, where it turned at bay. Straddling the road to Angora, this was the last line of Anatolian defence. Observers, who saw Kemal on that occasion, noted his high, almost schoolboy spirits, which refused to recognise defeat and inspired resistance. After a pitched battle, which lasted 20 days, the Greeks were defeated and retired to the east of Eskişehir. It was the turn of the tide and Kemal, now a national hero, was given the title of Ghazi by the Great National Assembly.

It was not long before the Turkish

EK 7 Lahor'da Gazetecilerle Yapılan Toplantıdan Bir Kare (Atay, 1943).

**EK 8 Haydarabat'ta Osmaniye Üniversitesini Ziyaret Eden Türk Basın Heyeti
(Burhan Felek, Hint Masalları, s. 207).**

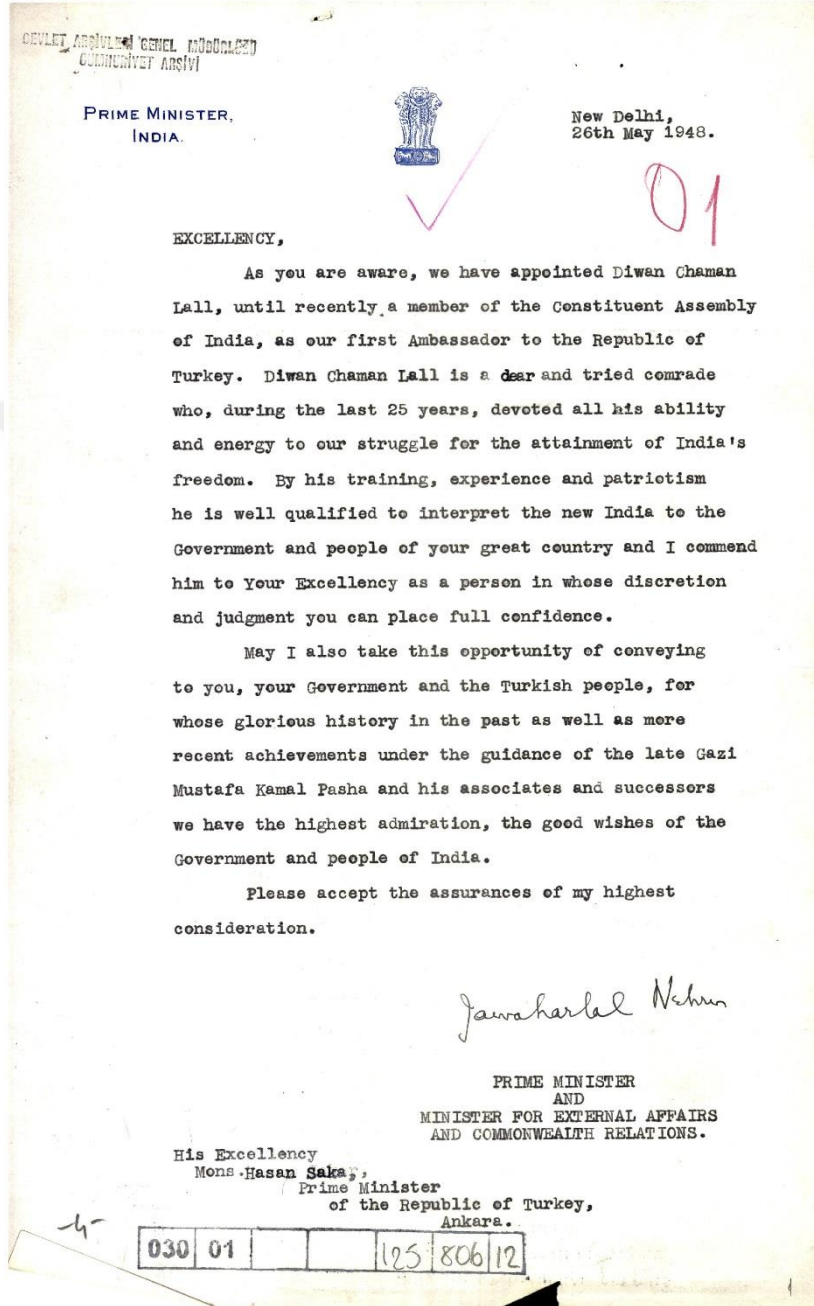
**Haydarabat'ta Osmaniye Üniversitesini ziyaretten çıkan Türk Basın Heyetini
Üniversite talim heyeti ve talebesi selâmetlerken**

EK 9 Türk Basın Heyetini Karşılayan Bir Grup Hintli (Burhan Felek, Hint Masalları, s. 127).

Lâhur'da heyeti karşılamak için istasyona gelen müslümanlardan bir kısım.

**EK 10 Hindistan Başbakan'ı Jawaharlal Nehru'nun, Başbakan Hasan Saka'ya
Mektubu (BCA. 030.01 / 125.806.12).**

**EK 11 Hindistan Başbakanı Javaharlal Nehru'nun Türk Çocukları İçin Fil
Gönderdiğine Dair (BCA. 030.01 / 10.60.7).**

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

HINDİSTAN BAŞBAKANI

No.1808-PM.
Yeni Delhi,
14 Kasım 1950.

Sayın Başbakanlık,

Hindistan fillerinden bir tanesini, yüksek
vasıtanızla, Türk çocuklarına göndermekle bahtiyarım.

Türk çocuklarının bu filden hoşlanacaklarından
ve filin geldiği melekette, onunla kendilerine sevgi-
lerini gönderen Hind çocuklarını hatırlayacaklarını
ümit ederim.

En iyi temennilerimle,

Jawaharlal Nehru

Ekselâns
Bay Adnan Menderes
Türkiye Başbakanı
Ankara

030 01 10 60 21

EK 12 Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru'nun Türk Çocuklarına Hediye Ettiği Yavru Fil "Mohini" (Milliyet, 26 Aralık 1950, s. 1).

26.12.1950, Milliyet, Sayfa 1

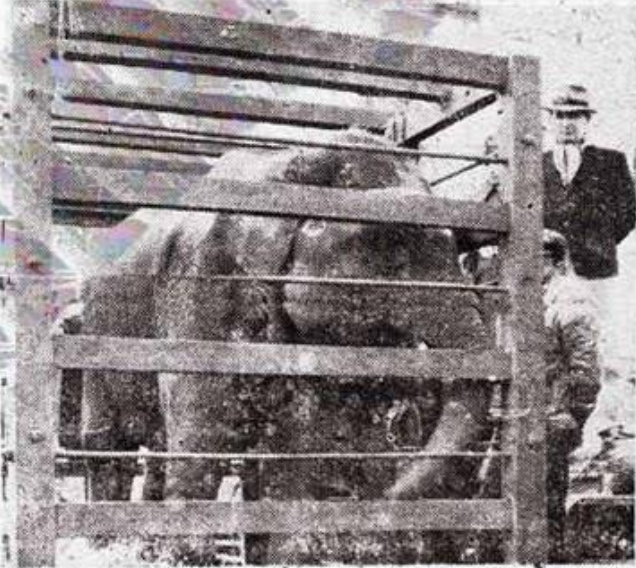
Nehru'nun Türk çocuklarına hediye ettiği fil "Mohini,, geldi

Hindistan Başbakanı Pandit Nehru tarafından Türk çocuklarına hediye edilen yavru fil (Mohini) dün sabah saat 9 da İtalyan bandralı Rosselini vapuru ile limanımıza getirilmiştir. (Mohini) nin bir aylık seyahati esnasında kendisine refakat eden bakıcısı 26 yaşındaki Hintli Muhammed Sultan kendisiyle görüşen bir arkadaşımıza şunları söylemiştir:

«— Mohini vahşi ormanlarda yakalanmış bir fildir ve 4 yaşındadır. Terbiye edilmiştir. Kendisiyle yalnızca ormanda rahat geçti. Mohininin zaman zaman üşüdüğünü hattâ titrediğini hissediyordum. Fakat yola ihtiyatla çıktık üşüdüğü zaman üzerine kendisine mahsus örtüsünü örtüyordum. Güzel havalarda onu güverteye de çıkarttım. Kafes hayatından sıkılan Mohiniyi bu ufak gezintiler çok keyiflendiriyordu.

Kendisi şekerli mamulleri çok sever. Gıdasını; ekmek, elma, pirinç, şeker, kuru ot teşkil etmektedir.»

Yavru fil bugün saat 13 de Bunu müteakip Spor ve Ser vapurdan çıkarılarak bir salgi Sarayında kendisi için aylık Dolmabahçe rıhtımına getirilen yere götürülerek 25 kutirilecek ve İnönü stadına soruş mukabilinde halka seyretkularak bir merasim yapılacaktır. Toplanan hasılat göçmenlere tevdi edilecektir.

Hindistan Başbakanı Nehrunun Türk çocuklarına hediye ettiği yavru fil «Mohini» dün bir İtalyan vapuru ile şehrimize gelmiştir. Resimde, Mohini ağaç kafesinin içinde görülmektedir.

EK 13 Türk Çocuklar İle Hintli Çocukların Toplanmasından Bir Kare (Yeni İstanbul, 17 Ağustos 1950, S. 2).

**EK 14 Hindistan Hükümeti'yle Bir Dostluk ve Kültür Anlaşması Müzakere ve
İmzası İçin Dışışleri Bakanlığı'na Yetki Verilmesi (BCA.
030.18.01.02/125.17.16).**

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı
3

KARAR

12623

Hindistan Hükümetiyle bir Dostluk ve bir Kültür
Andlaşması müzakere ve imzası için Dışışleri Bakanlığına yetki
verilmesi; adı geçen Bakanlığın 7/3/1951 tarihli ve 93392/91 sayılı
yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunun 7/3/1951 tarihli toplantısında
kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

C. Zeynep

030 18 01 125 17 16

Başbakan <i>C. N. N. N. N.</i>	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı <i>S. D. D. D.</i>	Devlet Bakanı <i>T. D. D. D.</i>	Adalet Bakanı <i>M. D. D. D.</i>
Millî Savunma Bakanı <i>R. D. D. D.</i>	İçişleri Bakanı <i>A. M. D. D.</i>	Dışışleri Bakanı <i>F. K. D. D.</i>	Malîye Bakanı <i>M. D. D. D.</i>
Millî Eğitim Bakanı <i>S. D. D. D.</i>	Bayındırlık Bakanı <i>R. D. D. D.</i>	Eko. ve Ticaret Bakanı <i>L. D. D. D.</i>	Sa. ve So. Y. Bakanı <i>D. D. D. D.</i>
G. ve Tekel Bakanı <i>O. D. D. D.</i>	Tarım Bakanı <i>U. D. D. D.</i>	Ulaştırma Bakanı <i>S. D. D. D.</i>	Çalışma Bakanı <i>M. D. D. D.</i>
			İşletmeler Bakanı <i>M. D. D. D.</i>

EK 15 Savarona Gemisinin Bombay Limanı'na Gelişi ((TOI, 4 Kasım 1951, s. 3).

TURKISH SHIP TO VISIT BOMBAY First Official Call

The first Turkish Navy ship to call at an Indian port, the SAVARONA will arrive in Bombay on November 3. The Indian Navy will give it a grand reception.

The SAVARONA, now a training ship, was originally the Presidential yacht and was used by President Ataturk and President Inonu. The present President presented it to the Turkish Navy.

The 4,646-ton ship, with a complement of 22 officers, 67 cadets and 113 ratings, left Turkey on October 3. She is commanded by Captain Vedat Burak. This is her first cruise, as a cadet ship. She will halt at Alexandria, Aden and Karachi before coming to Bombay, where she will stay for a week.

EK 16 Hindistan'ın Bağımsızlık Yıldönümü İçin Yapılan Toplantı (Akşam, 16 Ağustos 1952, s. 1).

EK 17 Gandhi'nin 83. Doğum Yıldönümü İçin Düzenlenen Toplantı (Akşam, 4 Ekim 1952, s. 5).

Türkiye - Hindistan Kültür cemiyeti, Büyük Hint Lideri Gandhi'nin 83 üncü doğum yıldönümünü kutlamak üzere dün saat 17,30 da Teknik Üniversite konferans salonunda bir toplantı tertip etmiştir. Bu toplantıda Hindistan Büyük Elçisi ve bayam, Teknik Üniversite Rektörü, profesörler, basın mensupları ve Türkiye - Hindistan Kültür cemiyeti üyeleri hazır bulunmuşlardır. Toplantıda konuşan hatipler Büyük Hint Liderinin hayat ve mücadelelerini belirtmişlerdir. Resim bu toplantıda bulunanların bir kısmını göstermektedir.

EK 18 Hindistan'a Giden Türk Heyeti (Milliyet, 17 Mart 1953, s. 1).

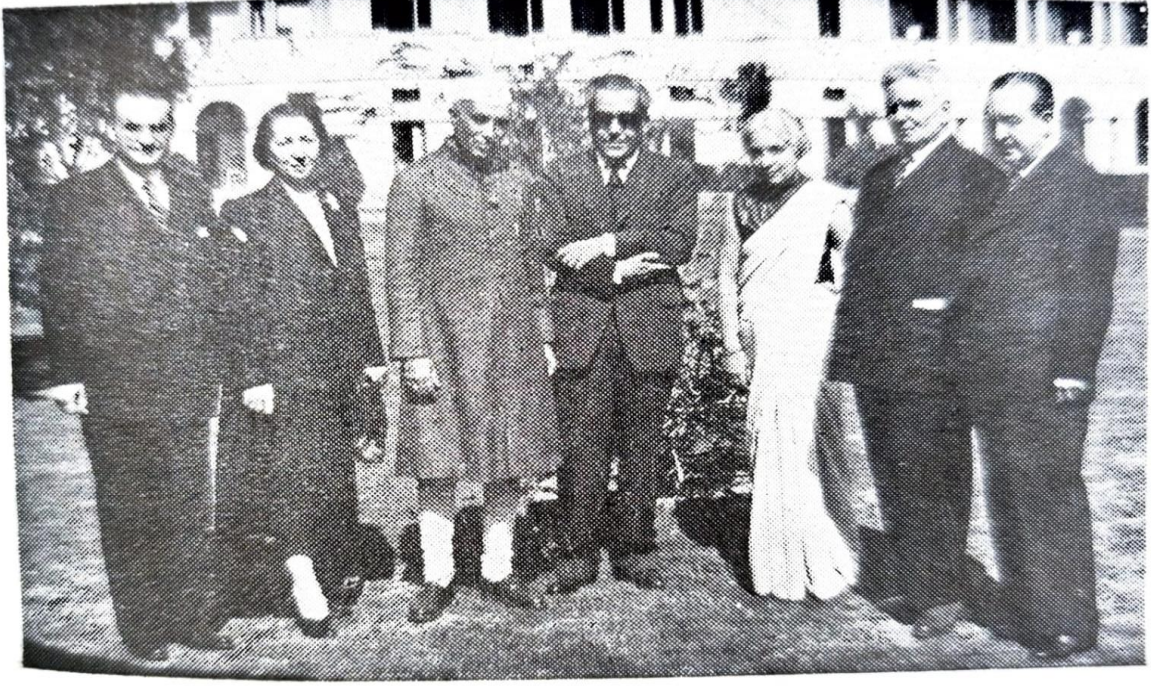
EK 19 Türk ve Hintli Delegeler Arasında İmzalanan Ticaret Antlaşması (TOI, 6 Haziran 1953, s. 4).

INDIA-TURKEY TRADE PACT

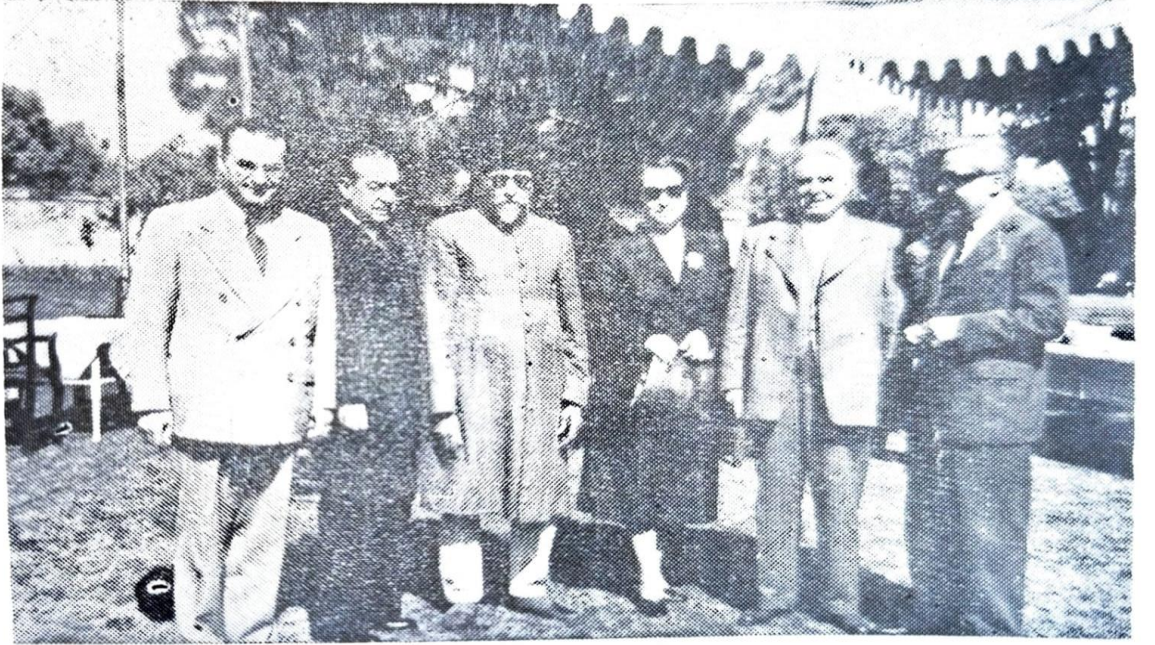

A Trade agreement between India and Turkey with a view to further promoting the trade between the two countries, was signed in New Delhi on June 4. H. E. Mr. Numan Tahir Seymen, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Turkey in India signed on behalf of the Government of the Turkish Republic, while Shri S. Bhoothalingam, Joint Secretary, Ministry of Commerce and Industry, Government of India, signed on behalf of India.

EK 20 Türk Basın Heyetinin Hint Devlet Yetkilileriyle Buluşması (Ahmet Emin Yalman vd., Hindistan'da Gördüklerimiz)

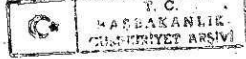
● **Türk Basın Heyeti Başvekilin evinde, Başvekil Nehru ve Madam Vijaya Laksmi Pandit ile beraber**

● **Dünyada Kuran'ın en büyük otoritelerinden olan Hindistan Maarif Vekili Mevlana Abul Kalam Azad, Basın Heyeti mensupları ile beraber**

**EK 21 Hindistan'daki Sagar Sesli Film Şirketi'nin Atatürk Hakkında Film
Yapma İsteği (BCA. 030.01 / 238.736.16).**

Sagar Sesli Film Şirketinden
Ekselâns Hariciye Vekiline.

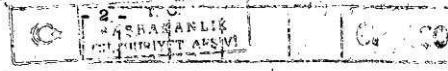
Anladığımızı göre bazı Amerikan film âmilleri Büyük
Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatına aid bir film yapmak tasavvurun-
dadırlar. Fikrimize göre, bu en büyük Türk'ün ismini tebciil eden
biz Hindliler, öyle büyük bir adamın hayatını her hangi diğer bir
ecnebiden daha iyi bir şekilde temsil edebiliriz. Bu sebeble o
büyük Türk'ün hayat ve icraatına dair bir film çevirmek tegebbüsü-
müze Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin bir itirazı olup olmadığını
sormak arzusundayız.

Şirketimizin Hindistan'da en eski ve en büyük film
müessesesi olduğunu ve M Rs.25,00,000 sermayesi bulunduğunu heroyı
malûmat ekselânsa arz etmek isteriz. Büyük bir tevaccüdü şâyeye du-
yanıyoruz. Şimdiye kadar 63 film çevirdik ve gösterdik ve on sene-
den beri film istihsal ediyoruz.

Bu filmin çevrilmesine Ekselânsın hükümeti müsaade
ederse, şirketimiz bunun için takriben Rs. 6,00,000 ve hatta, büyük
mevzuun hakkını vermek için, lüzumu halinde daha fazla para harca-
yacaktır. Şimdiye kadar en muvaffakiyetli ve en pahalı film bize
Rs. 2,00,000'a mal olmuştur. Bu tegebbüse girişmeğe ve yukarıda
söylediğimiz kadar büyük bir para harcamaya hazırız. Çünkü Hindis-
tan'da ve en büyük Türk'ün ismine hürmet gösterilen bütün memleket-
lerde hiç bir erkek, kadın ve çocuğun bu filmi kaçırmayacağından
eminiz. Bu filmi tamamlamak için bir seneden daha fazla zaman lâ-
zım geldiğini tahmin ediyoruz. Hind milletinin Atatürk'ün için
beslediği sevgi ve hürmet şundan da anlaşılır ki, bu büyük Türk'ün
hatta resmî bile her nerede teğhir edilsen, o sanki Hind milletinin
lideri imiş gibi halk çok büyük bir aksâmi gösterir. Bundan
başka büyük Atatürk, hayatı, icraatı ve muvaffakiyetleriyle Hind

7-2- 030 10 238 736 16

EK 22 Hindistan'daki Sagar Sesli Film Şirketi'nin Atatürk hakkında film yapma isteği (BCA. 030.01 / 238.736.16).

milletinin kalbinde Türkler için büyük bir hürmet uyandırmıştır. Hind milleti hürriyet mücadelesinde Türklere bir ağabey nazarıyla bakmaktadır. Çevirmek istediğimiz bu filmde Büyük Atatürk'ün hayatını, modern Türk kültürünün ve modern Türkiye'nin temsil ettiği bütün şeylerin dekoru içinde tasvir edeceğiz. O suretle ki, sadece hakiki Türkiye'yi dünyaya göstermekle kalmayacağız, aynı zamanda kendi memleketini diğer mütemeddin milletlerin ön safına getirmek zımında büyük Atatürk'ün yaptığı azim gayretleri göstereceğiz.

Ekselânsınızdan gelecek erken bir cevap bizi ziyadesiyle minnettar bırakacak ve film için hazırlanmaya başlanacaklığımızı teshil edecektir. Filmi Hind ve İngiliz lisanslarında çevirmek istiyoruz. Bu tasdiden dolayı affedileceğimizi ümid etmekteyiz.

Ekselânsın sadık bendesi
Sagar Sesli Film Şirketi Sahibi
(imza)

030 10 258 736 16

030	18	01	02	141	98	4
-----	----	----	----	-----	----	---

EK 24 Hindistan'ın Ankara Büyükelçiliğinin Türk Ordusu Hakkındaki 1956 Raporu. (NAI, Progs., Nos. 3(16)(II), 1957).

371
44
24-12/57

SECRET

Copy No. 16
Military Attache
EMBASSY OF INDIA
ANKARA (Turkey)

- 1 -

**ANNUAL REPORT
ON
THE TURKISH ARMED FORCES
1956**

Introduction

1 My annual reports for 1954 and 1955 cover most of the subjects mentioned in para 4 of M.I. Directorate letter No. 16112/GSI(a) of 8 Nov' 56. The only subject on which there are insufficient details in my previous reports is that of "tactical doctrine". It is, therefore, proposed to deal with this subject mainly in this report. It has not been possible so far to write much on this subject as the tactical doctrine in the Turkish armed forces has been in the process of complete transformation for some time. This is because of the almost complete re-equipment and reorganisation of the Turkish armed forces since Turkey joined NATO and started getting U.S. aid. This process is not yet complete and a more complete and detailed assessment of this subject, therefore, must wait firstly the final shape and set-up of the armed forces and secondly, the emergence of more definite results of the advice and supervision of the large U.S. Military Mission in regard to the revised tactical doctrine.

2 In this report I shall also explain the system of High Command in the Turkish armed forces and give the layouts of the organisations of the High Command along with the organisation of some important formations and units.

TACTICAL DOCTRINE

Role of the Armed Forces

General

3 The armed forces of Turkey are larger and more powerful than those of any other country in Western Asia. This has been made possible by the liberal military aid that Turkey has received for the past few years from NATO and USA. In the system of NATO defences, Turkey occupies a very strategic position in the South-Eastern front and it controls the vital straits of Bosphorus and Dardanelles. It is for this reason that both NATO and the USA have attached so much importance in building up of strong armed forces in Turkey. The other reason which favoured the grant of military aid on a very large scale to Turkey is the feeling that Turkey being a traditional enemy of Russia can be entirely depended upon as a faithful ally of the Western Powers.

4 Consequently Turkey has a total strength of about half a million men in its Army, Navy, Airforce and the Gendarmerie Corps. This is a very formidable strength considering that the population of the country is only 24 million. Out of the total strength of the armed forces, a very large proportion, over 400,000, is made up by the Army and the Gendarmerie whereas the Navy and the Airforce are comparatively smaller in strength being only about 25 to 30 thousands all ranks in each service.

SECRET

---P/2

EK 25 Merkezi İstanbul'da Olmak Üzere Türkiye Hindistan Kültür Cemiyeti'nin Kurulmasına İzin Verilmesi (30-18-1-2 / 119 - 46 - 6).

T. C.
BASVEKALET
KANUNLAR VE KARARLAR
Teftik Dairesi

Karar Sayısı

4

KARARNAME

I0397

Eld

Merkezi İstanbul'da olmak üzere "Türkiye-Hindistan Kültür Cemiyeti"nin kurulmasına izin verilmesi; Hariciye ve Maarif Vekaletleri'nin muvafık mütalâalarına dayanan Dahiliye Vekaletinin 24/5/1958 tarihli ve 30/2700-52154 sayılı yazısı üzerine, 3512 sayılı kanunun 10 uncu maddesine göre, İcra Vekilleri Heyetince 30/5/1958 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. Bayaz

030 13 03 145 29 12

Dosya No:

13-84

632

Başvekil

Devlet Vekili

Devlet Vekili

Devlet Vekili

Adliye Vekili

Milli Müdafaa Vekili

Dahiliye Vekili

Hariciye Vekili

Maliye Vekili

Maarif Vekili

Nafia Vekili

Ticaret Vekili

Sih. ve İc. Maa. Vekili

Güm. ve İn. Vekili

Ziraat Vekili

Münakalat Vekili

Çalışma Vekili

Sanayi Vekili ve Bas-Yay-ye Turz. Vekili

İmar ve İskân Vekili

EK 26 Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru'nun Anıtkabir'i Ziyareti- 1960.
(<https://www.aa.com.tr/en/pg/photo-gallery/anadolu-agency-recalls-india-turkish-ties-on-eve-of-indias-independence-day/0#>)

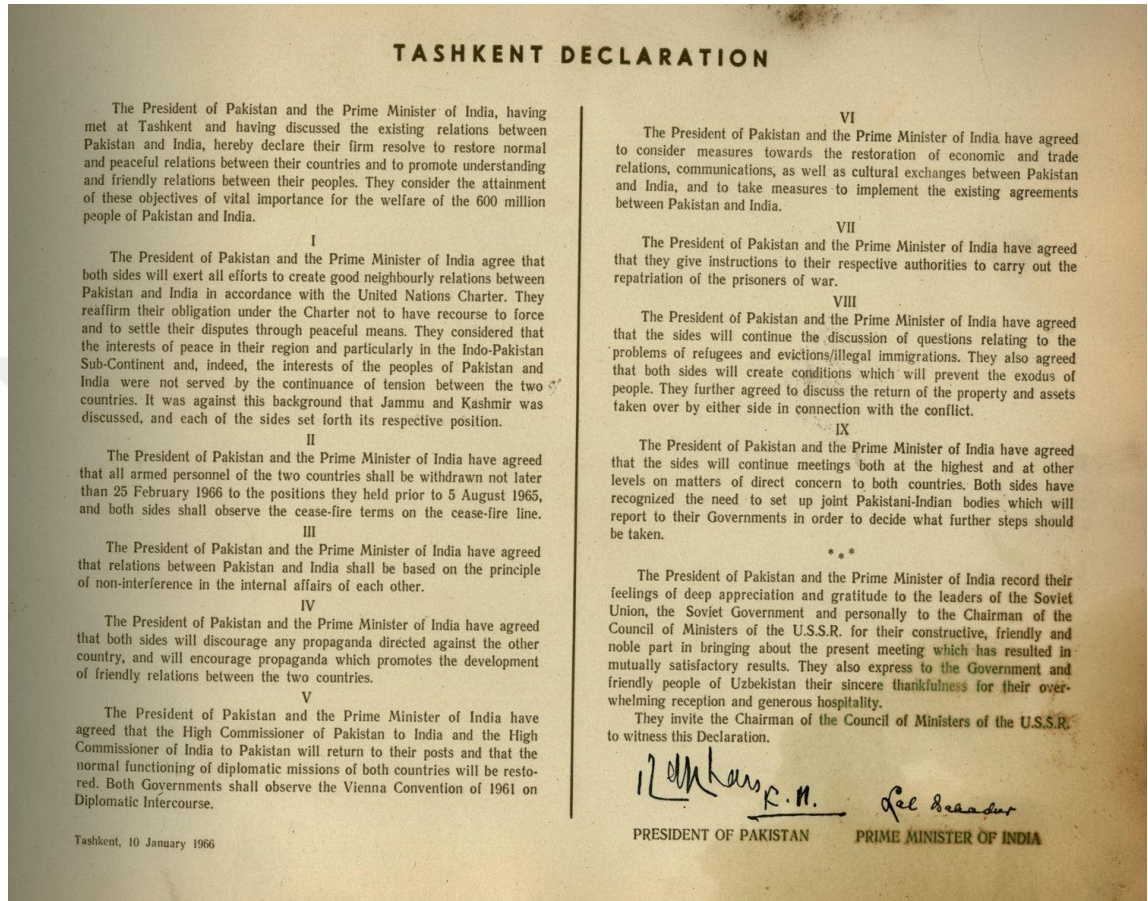

EK 27 Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru'nun Anıtkabir'i Ziyareti- 1960.

(<https://www.aa.com.tr/en/pg/photo-gallery/anadolu-agency-recalls-india-turkish-ties-on-eve-of-indias-independence-day/0#>)

EK 28 Taşkent Deklarasyonu. (<http://blog.chughtaimuseum.com/wp-content/uploads/THE-FAMOUS-TASHKENT-DECLARATION-READY-TO-BE-READ-NOW.jpg>)

EK 29 Dr. Zakir Hüseyin Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nü Ziyareti, 1965
(<https://www.aa.com.tr/en/pg/photo-gallery/anadolu-agency-recalls-india-turkish-ties-on-eve-of-indias-independence-day/0>).

EK 30 Hindistan'ın Ankara Büyükelçiliğinin Türkiye Hakkındaki 1965 Raporu (NAI, HI/1011/16/65).

-5- (5)

1011(16)

SECRET

Ministry of Foreign Affairs
By No. 1127 R & 165
Date 23/15
Embassy of India
ANKARA

Copy No. 31

No. ANK/101/1/65 February 22, 1965

ANNUAL POLITICAL REPORT FOR THE YEAR 1964

INTRODUCTION

The Cyprus issue dominated the political scene throughout the year under review and had important impact on Turkish foreign relations. It nearly brought the Southern Wing of NATO to a breaking point, and disenchantment with its ally U.S.A. whose support on this issue was deemed inadequate, paved the way for a rapprochement with USSR. Similarly, lack of support by a majority of Afro-Asian countries for its Cyprus policy compelled Turkey to forge closer political and commercial relations with them. Vociferous support by Pakistan and at a later stage by Iran, to Turkey on the Cyprus issue, led to development of mutually intimate relations culminating in the signing of the Agreement for Regional Co-operation for Development.

2. Internally, the period has been economically one of stagnation. Politically the ruling F.A.P. has somewhat weakened with the main opposition Justice Party gaining in strength, as was noticed in the local elections which took place in the course of the year.

EXTERNAL

Cyprus 3. The problem of finding a lasting and acceptable solution of Cyprus remained as elusive as ever. The gap in the Turkish approach to the problem, namely a federal State with geographical separation of the two communities, and that of the Greek stand with its emphasis on enosis, remained as wide as ever and the various suggestions to bridge it proved mutually unacceptable. The United Nations and its Peace Force in Cyprus acted as a generally moderating influence, though sometimes they proved ineffective, as exemplified in the Turkish bombings of Cyprus in August 1964. The ball was towards the end of the year in the United Nations Court. The controversy over the payment of dues at the U.N. may, however, provide interested parties an opportunity to try and once again seek a solution outside the U.N.

(unresolved)

India 4. Lack of support by India to Turkey on Cyprus issue, in contrast to Pakistan, dampened our relations. Turkey's unhappiness over the functioning of General Cyani in Cyprus also had its repercussions on Indo-Turkish relations. This was, however, redeemed by General Thimayya's attitude, in which he broadly upheld the Turkish contention of evacuation in Turkish villages.

Pakistan 5. Pakistan successfully exploited the situation and the Pakistani championing of the Turkish stand on Cyprus

EK 31 Hindistan'ın Ankara Büyükelçiliğinin Türkiye Hakkındaki 1965 Raporu (NAI, HI/1011(16)/69).

16 0947/249/68
13/10

SECRET
Copy No. 14

EMBASSY OF INDIA
ANKARA

NO. ANK/POL/101/68. Dated, the 4th February 1969.

SUBJECT: ANNUAL POLITICAL REPORT ON TURKEY
FOR THE YEAR 1968

...

SUMMARY

During the year under report, Turkey continued to conduct her diplomacy by exchanging high-level visits with countries of the East, West and the Middle East. Turkey's relations with the East European countries received a setback as a result of the invasion of Czechoslovakia by the USSR and her Warsaw Pact allies, Hungary, Bulgaria, East Germany and Poland. Her relations with the Western countries, however, remained cordial as before though the student community and the intellectuals continued to express opposition to the American presence in the country. Turkish-Arab relations not only remained friendly but registered further improvement. CENTO, NATO and RCD received Turkish formal support as in the past. In Turkey's relations with Pakistan, cordiality prevailed as before but with India, while the Turkish Government, in the beginning, showed special interest to forge closer ties with us, yet by the end of the year, it was understood that USA and Turkey had agreed, in principle, to deliver 100 NATO tanks to Pakistan. It appeared that while Turkey would like to cooperate with India, but this cooperation would take into account her relations with Pakistan. Any cooperation with India which affects the relations of Turkey with Pakistan would be limited so that the interests of Pakistan are fully protected. In the internal field, new features were the fear of the revival of religious fanaticism and the student agitations for the redress of their demands. The Justice Party once again proved her strength by capturing majority of the seats in the elections held in June. It also held its party congress, like the RPP and the TLP, and unanimously passed a resolution recommending the restoration of political rights of ex-members of the Democratic Party now outlawed. This resolution raised a controversy in the press, which is still raging. However, an important feature of the congress was the capture of leadership by the moderate elements in the party. As regards the RPP, Inonu was again elected its Chairman and Bulent Ecevit its Secretary-General, which would mean that the party would follow its "left-of-centre" programme though one hardly knows what it means. The TLP had, however, ran into difficulties as the leadership of Mehmet Ali Aybar, the Chairman of the party, was seriously challenged by Prof. Sadun Aren on the ground that Aybar was weak and deviating from the principles of the party. A second congress was held to settle the issue and Aybar was re-elected.

For wit & record in HI/1011(16)/69.
Sh. B. to M. note.
29/6

.. / 2

EK 32 Dışışleri Bakanı Ümit Bayülken ve Swaran Singh (TOI, 23 Ağustos 1973, s. 11).

Mr. Umit Bayulken, Turkish minister for foreign affairs, with Mr. Swaran Singh at Delhi on Tuesday.

EK 33 Dışışleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in Hindistan Başbakanı İndira Gandhi İle Buluşması (Çağlayangil, 1990: 186).

EK 34 Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Süleyman Demirel (Solda) Hindistan Dışışleri Bakanı Yashwantrao Balwantrao Chavan'ı (Sağda) kabul edişı, 1976 (<https://www.aa.com.tr/en/pg/photo-gallery/anadolu-agency-recalls-india-turkish-ties-on-eve-of-indias-independence-day/0>).

India, Turkey to sign new cultural pact

NEW DELHI, July 11.

INDIA and Turkey today decided to conclude a new cultural exchange agreement for 1978-79 and 1979-80 and broadbase it for greater exchanges between the two countries.

This decision was taken at the second round of talks between the Turkish foreign minister, Mr. Gunduz A. Okcu, and the external affairs minister, Mr. A. B. Vajpayee, here.

During the meeting, officials of the two sides presented a detailed report about the new forms of bilateral co-operation in the economic, scientific, technical and industrial fields and listed detailed measures for expanding trade between the two countries.

There is already a cultural agreement between the two countries and a cultural exchange programme for two years had been signed in 1976 during the then external affairs minister, Mr. Y. B. Chavan's visit to Turkey. This programme has now expired. — UNI & PTI.

EK 37: Türkiye ve Hindistan'ın Kültür Anlaşması imzalamasına dair haber (TOI, 12 Temmuz 1978).

Türkiye ve Hindistan Arasında Yapılan Anlaşmalar	Anlaşma Yılı
Türkiye ile Hindistan Arasında Dostluk Anlaşması	1952
Türkiye ile Hindistan arasında Ticaret Anlaşması	1953
Türkiye ile Hindistan Arasında Ticaret Anlaşması	1973
Bilim ve Teknoloji Alanında İşbirliği Anlaşması	1976
Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması	1978
Hava Ulaştırma Anlaşması	1986
Denizcilik Anlaşması	1988
Hukuki ve Ticari Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma Anlaşması	1990
Sivil Havacılık Alanında Mutabakat Muhtırası	1992
Standardizasyon Alanında Teknik İşbirliği Anlaşması	1993
Demiryolları Alanında İşbirliği Anlaşması	1995
Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması	1995
Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önlenme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması	1995
Hindistan-Türkiye Ortak İş Konseyi (JBC)	1996
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	1998
İGEME ile Hint Muadili Arasında İşbirliği	1998
TÜBİTAK ile Hint Muadili Arasında İşbirliği	1998
Tarım ile İlgili Diğer Alanlarda İşbirliği Mutabakat Zaptı	2000
Suçluların İadesi Antlaşması	2001
Terörizme karşı Ortak Çalışma Grubu Kurma	2003

Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Hindistan Cumhuriyeti Petrol ve Doğal Gaz Bakanlığı Arasında Petrol ve Doğal Gaz Alanında İşbirliği	2011
Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Hindistan Cumhuriyeti Hükümeti Gençlik Faaliyetleri ve Spor Alanlarında İşbirliği	2013
Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması	2013
Türkiye-Hindistan 10. Dönem KEK Protokolü	2014

EK 38: Türkiye ve Hindistan arasında gerçekleştirilen siyasi, ekonomik ve kültürel anlaşmalar.

